

VOJENSKÉ ROZHLEDY

Czech Military Review

2023

1

VOJENSKOTEORETICKÝ ČASOPIS

VOJENSKÉ ROZHLEDY

1

ROČNÍK 32 (64)

Recenzovaný článek

Deepfake jako pokročilá manipulativní technika k šíření propagandy

Deepfake as an Advanced Manipulative Technique for Spreading Propaganda

Martin Havlík

Abstrakt:

Článek popisuje základní fundamenty a význam manipulativní techniky nazývané Deepfake, která se v prostředí technologické a informační expanze stává také velmi využívaným nástrojem pro šíření propagandy. Tato pokročilá manipulace doplňuje širší spektrum forem dezinformací a bývá stále častěji využívána jako prostředek k vedení informačních operací, nezřídka kdy jako součást širšího hybridního válčení. Efektivně bojovat s tímto druhem manipulace klade vysoké nároky na konzumenty informací, a to jak ze strany použitých detekčních nástrojů, tak ze strany kognitivního lidského přístupu založeného na kritickém myšlení. Expanze a sofistikovanost obdobných manipulativních technik bude nadále pokračovat, a to v souvislosti s rozvojem moderních technologií a provázaností informačního prostředí.

Abstract:

The article describes the basic foundations and significance of the manipulative technique called Deepfake, which in the environment of technological and informational expansion is also becoming a widely used tool for spreading propaganda. This advanced manipulation complements a wider spectrum of forms of disinformation and is increasingly being used as a means of conducting information operations, often as part of wider hybrid warfare. Effectively combating this kind of manipulation places high demands on consumers of information, both on the part of the detection tools used and on the part of the cognitive human approach based on critical thinking. The expansion and sophistication of similar manipulative techniques will continue, in connection with the development of modern technologies and the interconnectedness of the information environment.

Klíčová slova: Hrozba; informace; manipulace; obrana; propaganda; technologie.

Key words: Threat; Information; Manipulation; Defence; Propaganda; Technology.

ÚVOD

V dnešním digitálním světě a bezpečnostně turbulentním prostředí jsou stále intenzivněji používány manipulační techniky k ovlivnění cílového publika. V posledních letech je stále složitější jednoduše rozlišovat mezi pravdivými informacemi a falešnými zprávami, ať už je jejich záměr jakýkoliv. Kromě již značně rozšířených falešných textových zpráv tzv. dezinformací, misinformací, mal-informací, Fake News a zpráv typu Hoax, se v posledních několika letech dostává do popředí šíření klamných videí tzv. Deepfake¹. Deepfake je významnou aktuální hrozbou pro mediální manipulace v nejrůznějším kontextu, které dokážou výše zmiňované původní falešné informace katapultovat na daleko důvěryhodnější úroveň. Samotná problematika technologie Deepfake je založena na úmyslných úpravách videí s cílem změnit jejich původní obsah (znění)² a ovlivnit tak cílové publikum. Při hlubším zamyšlení je nutné podotknout, že v určité fázi docházelo k úmyslným úpravám obsahu video-formátu již před mnoha desítkami let, kdy při dabingu zahraničních filmů se autoři dabingů snažili (a nadále snaží) synchronizovat pohyb úst a tváří původních postav s hlasem dabéra v transformovaném (překládaném) jazyce. V posledních letech lze v této oblasti pozorovat velké úspěchy demonstrované téměř nepostřehnutelnými odchylkami (postřizitelnými pouhým okem diváka) původních videí od videí upravených.

Deepfake video je výsledek nové technologie, která byla uveřejněna před několika málo lety. Vychází ze zpracování dat neuronovými sítěmi a lze ji využít například pro záměnu tváří. Nejprve našla tato technika uplatnění v porno průmyslu, nicméně brzy na to mediální společnost BuzzFeed ukázala i mnohem nebezpečnější stránku této manipulativní technologie. Konkrétně, když vytvořila video o americkém prezidentu Obamovi, v němž sděluje informace, které ve skutečnosti nikdy nevypustil z úst. A toto video je přitom neuvěřitelně důvěryhodné.^{3, 4}

Problematika Deepfake velmi aktuální, a v bezpečnostním kontextu velmi relevantní, neboť je úzce spojená se šířením propagandy, vedením informačních operací či v komplexním podání se záměrným hybridním působením. Význam této problematiky je umocněn aktuální bezpečnostní situací determinované především konfliktem na Ukrajině. Cílem tohoto článku je popis specifické manipulativní techniky se zaměřením na

¹ Deepfake je původní označení upravených videí speciálními softwarovými aplikacemi, který takto jako první označil vývojář Redditu.

² Případně vytvořit zcela nová videa bez vědomí a účasti podvržené osoby.

³ ZEMANOVA, Milada. *Nová DeepFake videa jsou k nerozeznání od reality*. Agentura Focus. [online]. 2018. [cit. 2022-09-28]. Dostupné z: <https://1url.cz/krlqj>

⁴ Mnoho lidí výměnu tváří pomocí Deepfake považuje za neetickou, pro některé ovšem tato technologie nenapodobuje realitu dostatečně přesvědčivě. Nicméně i tak se již objevily vylepšené video portréty (tzv. Deep Video Portraits), které působí velmi reálně a zdokonalují a zlepšují samotnou techniku. Na téma Deep Video Portraits byla vytvořena studie, která byla předána ke zvážení v SIGGRAPH (Mezinárodní asociace specializovaných zájmových skupin pro počítačové grafiky a interaktivní techniky založená v New Yorku). Tato studie popisuje zdokonalenou techniku reprodukce pohybů, výrazů obličeje a řeči jedné osoby za pomoci tváře osoby druhé.

bezpečnostní aspekty spadající do oblasti obrany. K naplnění cíle přispěje jak základní popis techniky Deepfake, tak její propojení na oblast hrozeb a v neposlední řadě také exkurz zabývající se možnostmi detekce a mitigace manipulativních videí. Uplatnění může článek najít jak uvnitř bezpečnostní komunity, tak rovněž i u širšího publika, kterému není lhostejné šíření klamných nepravdivých informací.

1 TERMINOLOGICKÉ VYMEZENÍ PROPAGANDY

Propaganda ve svém pravém slova smyslu je všude a navíc ji moderní technologie umožňují šířit okamžitě k cílovému publiku, které může být jakkoliv vzdáleno. Pro mnoho obyvatel západní společnosti (nejen pro Američany či obyvatele Evropské unie) je termín propaganda asociován s fašistickým či komunistickým režimem, jakkoliv ani tyto pro-západně orientované společnosti se v šíření vlastní propagandy systémově nijak neliší. Toto tvrzení je podloženo argumenty uvedenými v propagačním materiálu amerického národního archivu, který v uplynulých letech pořádal speciální výstavu demonstrující právě historické propagační kampaně USA (zahrnující filmové materiály, zvukové nahrávky, letáky, prospekty, plakáty, hračky, časopisy atd.).⁵

Pro vyjádření významu termínu propaganda lze využít výzkumy z minulých dekad, které se snaží tento specifický pojem vykreslit v emotivně neutrálním pojetí. V nejjednodušším významu lze propagandu popsat jako formu komunikace s určitým charakterem manipulace či vlivu. V publikaci *Propaganda and Persuasion*⁶ je propaganda definována jako nejvíce neutrální smysl k šíření či podpoře konkrétních myšlenek. Toto poměrně zjednodušené pojetí však může generovat určité problémy a vždy je nutné na problematiku propagandy nahlížet komplexnějším prizmatem, které reflektuje jak kvalitativní a kvantitativní rozměr, tak rovněž i oblast studovaného zájmu či konkrétní vědní disciplíny (psychologie, sociologie, historie, politologie atd.). JOWETT a O'DONNELL definovali propagandu jako záměrný a systematický pokus utvářet požadované vnímání, manipulovat kognitivní stránku a řídit chování jednotlivce či skupiny k dosažení požadovaného záměru propagandisty.⁷

Odlišné definice propagandy publikoval například Jaques ELLUL, který propagandu popsal jako formu informací, jež se podbízí naší nejistotě a úzkosti. Negativem tohoto terminologického vymezení je nedostatek neutrality a částečně pejorativní charakter. Negativní chápání propagandy je spojeno s většinou existujících definic.⁸ S ohledem na stále narůstající význam a zejména masivní dosah sociálních sítí (například Facebook,

⁵ National Archives Traveling Exhibits Service. Propaganda in Black & White. An Exploration of Overt and Covert U.S. Government Propaganda. National Archives Museum, Pennsylvania, Washington. [online]. 2015. [cit. 2022-09-28]. Dostupné z: <https://www.archives.gov/files/exhibits/nates/files/propaganda.pdf>

⁶ JOWETT, Garth S., O'DONNELL, Victoria. *Propaganda and Persuasion*. Thousand Oaks: Sage Publications Ltd. 2006.

⁷ Ibidem.

⁸ ELLUL, Jacques. *Propaganda: The Formation of Men's Attitudes*. New York: Vintage Books. 1973.

Twitter, Instagram, Tik Tok atd.) je vhodné v kontextu terminologického vymezení propagandy uvést také další rozšířené definice, které mohou rozšířit definiční portfolio tohoto odborného článku. Zajímavou definici představil Richard Alan NELSON, který propagandu vymezil jako formu účelového přesvědčování, která se pokouší ovlivňovat emoce, postoje, názory a činy konkrétních cílových skupin pro ideologické, politické či komerční účely. K tomuto cíli je využit řízený a jednosměrný přenos specifických zpráv (které mohou, ale také nemusí být založeny na faktech) skrze masová média.⁹ Jakkoliv je poslední definice poměrně konkrétní, obsahově zřejmě a charakterem neutrální, v některých specifických oblastech může být až příliš široká či naopak příliš specifická. Emilio FERRARA poukazuje na to, že například v průběhu krizových situací mohou být sociální média efektivně využívána pro zvládání mimořádných událostí, nicméně mohou také vyvolávat hysterické reakce a paniku.¹⁰

Z vojenské perspektivy je propaganda definována jako jakákoli forma komunikace na podporu národních cílů navržená za účelem ovlivnění názorů, emocí, postojů nebo chování jakékoli skupiny ve prospěch sponzora, ať už přímo nebo nepřímo (Joint Publication 1-02, 2001).¹¹ Philip M. TAYLOR propagandu definuje jako vědomé, metodické a plánované rozhodnutí používat techniky přesvědčování navržené k dosažení konkrétních cílů, které mají být přínosem pro ty, kteří tento proces organizují.¹² Propaganda může být definována také jako plánované použití jakýchkoliv komunikačních prostředků k vnucení vlastní vůle v konkrétní nebo potenciální konfliktní situaci, a to komukoli, kdo není běžně ochoten se smířit s touto vůlí. Za nejzávažnější formu propagandy lze v kontextu případných škod považovat formu, které je často označována jako černá propaganda (black propaganda).¹³ Jinými slovy, černá propaganda není nic menšího než forma intelektuálního a politického podvracení (subverze). Jejím účelem je připsat akce jinému než skutečnému zdroji. Klíčem k úspěšným operacím propagandy je vyvinout obecné téma, na které budou navázány všechny druhy jednotlivých operací. U každého druhu klamání bylo rychlejší, snazší a účinnější posílit to, v co již nepřítel věřil nebo co tušil, než se je pokoušet přesvědčit o něčem zcela novém.

V kontextu hybridního válčení můžeme propagandu charakterizovat jako systematickou cílenou činnost směřující k ovlivnění nejširších mas (cílového publika) určitými myšlenkami a směry jednání, kdy je takovéto získání širokého publika využito pro podporu politiky určité vlády. Propaganda je pak velmi často založena na formě demagogického

⁹ NELSON, Richard A. *A Chronology and Glossary of Propaganda in the United States*. Westport, Conn, and London: Greenwood Press. 1996.

¹⁰ FERRARA, Emilio. *Contagion Dynamics of Extremist Propaganda in Social Networks*. Information Sciences, Volumes 418 – 419, 2017, no. 1, 1-12.

¹¹ Department of Defense Dictionary of Military and Associated Terms. Joint Publication 1-02. [online]. 2001. [cit. 2022-09-28]. Dostupné z: <https://dcs9.army.mil/assets/docs/dod-terms.pdf>

¹² TAYLOR, Philip M. *Munitions of the mind: a history of propaganda from the ancient world to the present era*. New ed. New York: Distributed exclusively in the USA by St. Martin's Press, 1995. ISBN 0719048303.

¹³ BECKER, Howard. The Nature and Consequences of Black Propaganda. *American Sociological Review*, vol. 14, no. 2, 1949, pp. 221–235. JSTOR. [online]. 1949. [cit. 2022-09-28]. Dostupné z: <https://1url.cz/urlqu>

prosazování a doporučování myšlenek, názorů s cílem získat přívržence veřejného prostoru pro účinný politický boj, který může přerůst rovněž k vedení války.¹⁴

Černá propaganda je forma propagandy, jejímž cílem je vyvolat dojem, že byla vytvořena těmi, které má diskreditovat. Černá propaganda kontrastuje se šedou propagandou, která neidentifikuje její zdroj, a bílou propagandou, která svůj původ vůbec nemaskuje. Obvykle se používá k hanobení nebo ztrapnění nepřítele prostřednictvím zkreslování.¹⁵ Hlavní charakteristikou černé propagandy je, že si cílové publikum neuvědomuje, že jej někdo ovlivňuje, a nemá pocit, že je tlačeno určitým směrem.¹⁶ Tento typ propagandy je spojen se skrytými psychologickými operacemi.¹⁷ Někdy je zdroj skryt nebo připsán na vrub falešné autoritě a šíří lži, výmysly a podvody. Černá propaganda se spoléhá na ochotu příjemce přijmout důvěryhodnost zdroje. Pokud tvůrci nebo odesílatelé černé propagandistické zprávy dostatečně nerozumějí svému zamýšlenému publiku, zpráva může být špatně pochopena, může se zdát podezřelá nebo může selhat úplně.¹⁸ Vlády vedou černou propagandu z důvodů, které zahrnují: maskováním jejich přímého zapojení může vláda s větší pravděpodobností uspět v přesvědčování jinak nevěřícího cílového publika a za používáním černé propagandy jsou diplomatické důvody. Černá propaganda je nezbytná k zamlžování účasti vlády na aktivitách, které mohou být škodlivé pro její zahraniční politiku.^{19,20}

2 ZÁKLADNÍ POPIS TECHNIK DEEFAKE

Význam slova Deepfake popisuje uměle vytvořená videa snažící se nahradit obličej ve videu obličejem někoho jiného, využívající pokročilých metod umělé inteligence a strojového učení.²¹ Podstatou technologie Deepfake není často pouhá výměna obličejů ve videích, ale jde spíše o poměrně věrohodnou úpravu mimiky, která demonstruje mimo jiné i pohyb úst. Toto lze pak následně propojit s příslušnou zvukovou stopou, která doplní výsledný obraz tak, že modifikované osoby v obraze sdělují jiná slova, než v původním originálu. Deepfake je obecně tedy označení pro realistickou úpravu či nové

¹⁴ Založeno na recenzi připomínce a souvisejícím definičním vymezení propagandy podle *Malá československá encyklopedie ČSAV, V. svazek, písmeno Pom–S*. Academia, Praha 1987.

¹⁵ DOOB, Leonard. „Goebbels’ Principles of Nazi Propaganda“. *The Public Opinion Quarterly*. 3 (Vol. 14, No. 3): 419–442. JSTOR 2745999.

¹⁶ Ellul, Jacques (1965). *Propaganda: The Formation of Men’s Attitudes*, p. 16. Trans. Konrad Kellen & Jean Lerner. Vintage Books, New York. ISBN 978-0-394-71874-3.

¹⁷ LINEBARGER, Paul Myron Anthony. 1954. *Psychological Warfare*, Combat Forces Press, Washington.

¹⁸ JOWETT, Garth S., O’DONNELL, Victoria. *Propaganda and Persuasion*. Thousand Oaks: Sage Publications Ltd. 2006.

¹⁹ SHULSKY, Abram, SCHMITT, Gary. *Silent Warfare*. Washington, DC: Brassey’s Inc. 2002.

²⁰ SOG - Studies and Observation Group - OPS-33. *Black Propaganda*. [online]. 2018. [cit. 2022-09-28]. Dostupné z: <https://1url.cz/Hrl2y>

²¹ Slovník cizích slov – Infoz.cz. Deepfake. [online]. 2022. [cit. 2022-09-28]. Dostupné z: <https://www.infoz.cz/deepfake/>

vytvoření videa, která umožňují velmi věrohodně změnit či emulovat mimiku.²² V praxi tak lze osobám na videu vkládat do úst věty, které nikdy nepronесly, provádět záměny postav, obličejů apod. Deepfake využívá pokročilého počítačového zpracování dat, a to velmi často s využitím prvků umělé inteligence (konkrétně neuronových sítí) a kvalita výsledného produktu se tak neustále zvyšuje.²³ Obecnější definici předkládá PERSONS, podle kterého Deepfake zahrnuje video, fotografie nebo zvukovou nahrávku, jenž se zdá být skutečná, ale byla zpracována pomocí umělé inteligence. Tato technologie umožňuje nahrazovat obličeje, manipulovat s výrazem obličeje, syntetizovat obličeje a syntetizovat řeč. Deepfake může zobrazovat někoho, kdo vypadá, že říká nebo dělá něco, co ve skutečnosti nikdy neřekl nebo neudělal. Deepfake spoléhá na umělé neuronové sítě, které rozpoznávají vzory v datech. Vyprodukování falešné fotografie nebo videa obvykle zahrnuje vložení stovek nebo tisíců obrázků do umělé neuronové sítě a její trénování k identifikaci a rekonstrukci vzorů (obvykle obličejů).²⁴ Technik, které stojí za tvorbou Deepfake je celá řada. V některých případech jsou také do technik umělé manipulace zahrnovány také technicky jednodušší postupy, které jsou označovány jako Cheepfake. Tyto lze považovat za předchůdce Deepfake, jenž vyžadují méně odborných znalostí a méně potřebných technických zdrojů. Ze současných používaných technik lze zmínit například počítačovou synchronizaci rtů, manipulaci s atributy, výměnu či manipulaci obličejů (záměnu výrazů a rysů), generování zcela nových fiktivních tváří, hlasovou syntézu v kontextu vytváření audiovizuálních falzifikátů, syntézu celé tváře apod. Podle odborné a technické náročnosti lze pak jednotlivé metody manipulace označované za Deepfake kategorizovat od nejjednodušších a zdrojově nejméně náročných technik až po techniky velmi sofistikované a zdrojově velmi náročné. Možné chronologické uspořádání významných kategorií technik Deepfake je uvedeno na následujícím obrázku (viz Obr. 1). Uvedený grafický přehled integruje základní manipulativní techniky, které se souhrnně označují termínem Deepfake (bílý text v uvedeném obrázku). Schéma je dále doplněno o výběr hlavních softwarových nástrojů a specifických modelů, které jsou k tvorbě jednotlivých skupin Deepfake nejvíce využívány (černý text v uvedeném obrázku).

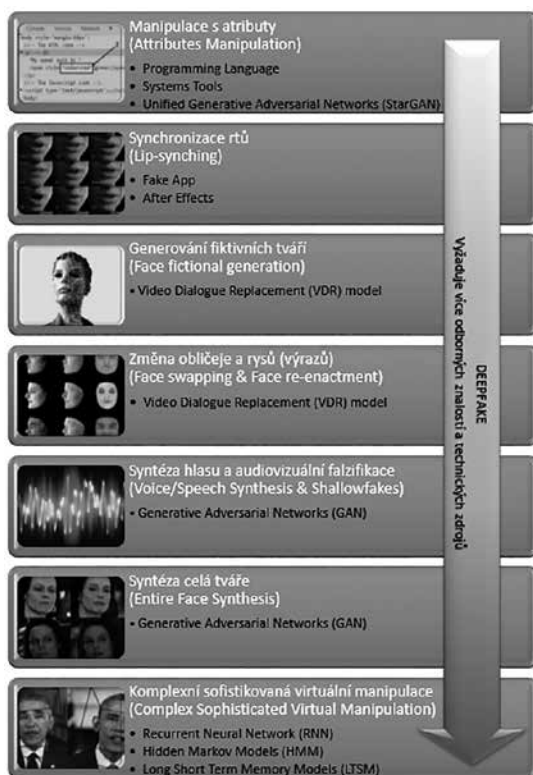
Bližší rozbor postupů jednotlivých manipulativních technik charakteru Deepfake není ambicí tohoto odborného článku, nicméně i tak je v dalším textu nastíněn základní fundamentální přístup pro snazší pochopení technických aspektů. Mimo předložený obecný exkurz lze pro technicky zdatné čtenáře tohoto přehledového článku doporučit pro

²² Můžeme dostat až na úroveň, kdy vše bude komplet vytvořeno od „základů“, tj. nedojde k úpravě něčeho již natočeného.

²³ KOPECKÝ, Kamil. Deep fake - stručný úvod do problematiky. E-Bezpečí, roč. 4, č. 1, s. 23-25. Olomouc: Univerzita Palackého. ISSN 2571-1679. [online]. 2019. [cit. 2022-09-28]. Dostupné z: <https://1url.cz/yrlqL>

²⁴ PERSONS, Timothy M. GAO - SCIENCE & TECH SPOTLIGHT: DEEPPFAKES. [online]. 2020. [cit. 2022-09-28]. Dostupné z: <https://1url.cz/grl27>

rozšíření informační báze dostupný poznámkový aparát odkazující na relevantní zdroje, ve kterých mohou zájemci nalézt bližší technický popis některých zmíněných metod. 25.26.27

Obrázek č. 1: Možná kategorizace technik Deepfake²⁸

²⁵ Malicious Uses and Abuses of Artificial Intelligence. Trend Micro Research, United Nations Interregional Crime and Justice Research Institute (UNICRI), Europol's European Cybercrime Centre (EC3). 2020. Pp. 53.

²⁶ TOLOSANA, Ruben, VERA-RODRIGUEZ, Ruben, FIERREZ, Julian, MORALES, Aythami, ORTEGA-GARCIA, Javier. DeepFakes and Beyond: A Survey of Face Manipulation and Fake Detection. Biometrics and Data Pattern Analytics - BiDA Lab, Universidad Autonoma de Madrid, Spain. [online]. 2020. [cit. 2022-09-28]. Dostupné z: <https://arxiv.org/pdf/2001.00179.pdf>

²⁷ PARIS, Britt, DONOVAN, Joan. Deepfakes and Cheep fakes – The Manipulation of Audio and Visual Evidence. Data&Science. [online]. 2019. [cit. 2022-09-28]. Dostupné z: <https://1url.cz/jrIEm>

²⁸ Inspirováno: PARIS, Britt, DONOVAN, Joan. Deepfakes and Cheep fakes – The Manipulation of Audio and Visual Evidence. Data&Science. [online]. 2019. [cit. 2022-09-28]. Dostupné z: <https://1url.cz/jrIEm> a DAVIS, Raina, WIGGINS, Chris, DONOVAN, Joan. TECH FACTSHEETS FOR POLICYMAKERS SPRING 2020 SERIES - Deepfakes. Technology and Public Purpose Project, Belfer Center for Science and International Affairs, Harvard Kennedy School. [online]. 2020. [cit. 2022-09-28]. Dostupné z: <https://1url.cz/XrIFI>

Jak vyplývá z výše uvedeného obrázku, může stát za tvorbou Deepfake řada rozdílných technik. Volný přístup k rozsáhlým veřejným databázím spolu s rychlým pokrokem technik hlubokého učení, zejména Generative Adversarial Networks, přispívají k vytváření stále sofistikovanějších a velmi realistických falešných videí s odpovídajícími důsledky pro společnost. Jakkoliv není kategorizace manipulativních technik zcela jednotná, je snahou nastínit alespoň základní popisy nejrozšířenějších technik.

Poměrně rozšířená technika *Face swapping* obecně zahrnuje výměnu obličejů hlavních aktérů videí, a to ať už překrytím obličejů jiných osob či úpravou klíčových rysů, výrazů nebo pouhou synchronizací rtů. Tyto parciální techniky se někdy označují konkrétněji jako *Face replacement* zaobírající se právě výměnou obličeje jedné osoby překrytím k obličeji jiné osoby a technika *Face re-enactment* zahrnující manipulace s rysy obličeje cíle tak, aby to vypadalo, že říká něco, co není. Zmiňovaná synchronizace rtů je pak označována jako *Lip-synching*. Pro výměnu obličejů (tedy *Face swapping*) lze využít také zcela nově generované fiktivní tváře syntetických obrazů jednotlivců, které se jeví jako reálné a velmi přesvědčivé. Tato doplňková technika je v anglosaských zdrojích označována jako *Face generation*. Další známou a rozšířenou technikou je *Speech synthesis*, jejíž obsahem je primárně generování zvukového obsahu pomocí tréninkových algoritmů pro vytvoření falešného hlasu nebo syntetického zvukového souboru, a to s cílem dosáhnout výsledné audiovizuální falzifikace. Takto vytvořené audiovizuální falzifikáty méně sofistikované povahy pomocí základních editačních technik jsou pak označovány termínem *Shallow-fakes*.^{29, 30} Přehled některých uvedených technik pro manipulaci s obličejem, včetně metod syntézy celé tváře, záměny identity, manipulace s atributy a záměny výrazů popisuje také TOLOSANA a kolektiv ve svém odborném výzkumném článku. Pro každou skupinu manipulace poskytují podrobnosti a argumenty týkající se manipulačních technik, stávajících veřejných databází pro technologické vyhodnocení metod detekce, včetně souhrnu výsledků z těchto hodnocení.³¹

Jak již bylo nastíněno výše, je vhodné pro doplnění kontextu manipulativních technik Deepfake rozšířit pohled také o původní manipulativní techniky nazývané Cheepfake.^{32, 33} Tyto jsou pro názornost zobrazeny na následujícím obrázku (viz Obr. 2).

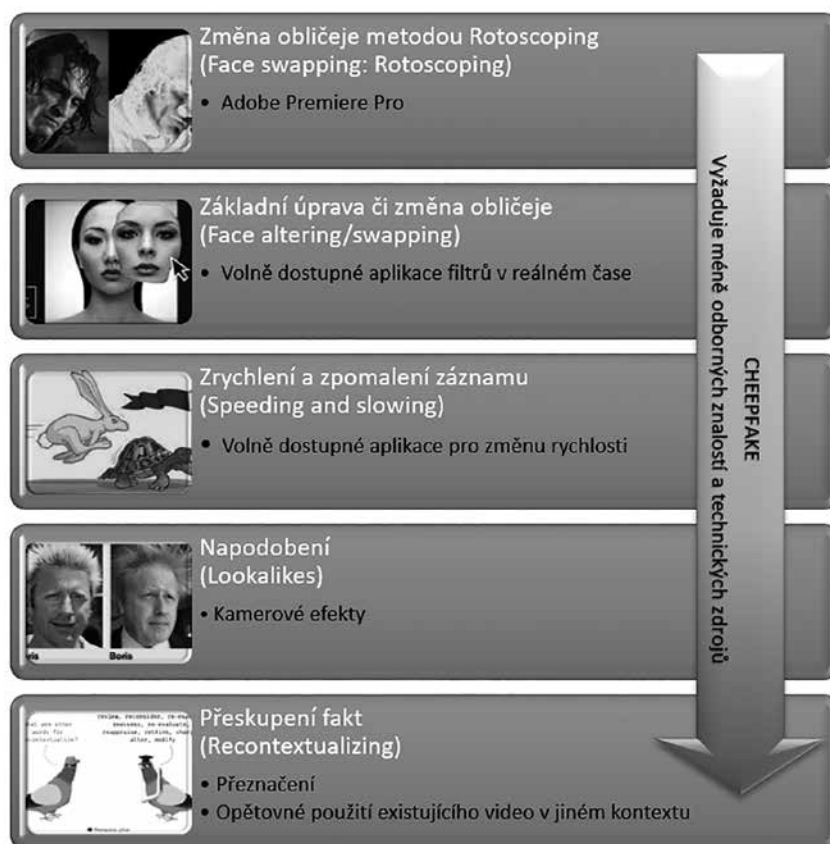
²⁹ Malicious Uses and Abuses of Artificial Intelligence. Trend Micro Research, United Nations Interregional Crime and Justice Research Institute (UNICRI), Europol's European Cybercrime Centre (EC3). 2020. Pp. 53.

³⁰ DAVIS, Raina, WIGGINS, Chris, DONOVAN, Joan. TECH FACTSHEETS FOR POLICYMAKERS SPRING 2020 SERIES - Deepfakes. Technology and Public Purpose Project, Belfer Center for Science and International Affairs, Harvard Kennedy School. [online]. 2020. [cit. 2022-09-28]. Dostupné z: <https://1url.cz/XrIFl>

³¹ TOLOSANA, Ruben, VERA-RODRIGEZ, Ruben, FIERREZ, Julian, MORALES, Aythami, ORTEGA-GARCIA, Javier. DeepFakes and Beyond: A Survey of Face Manipulation and Fake Detection. Biometrics and Data Pattern Analytics - BiDA Lab, Universidad Autonoma de Madrid, Spain. [online]. 2020. [cit. 2022-09-28]. Dostupné z: <https://arxiv.org/pdf/2001.00179.pdf>

³² PARIS, Britt, DONOVAN, Joan. Deepfakes and Cheep fakes – The Manipulation of Audio and Visual Evidence. Data&Science. [online]. 2019. [cit. 2022-09-28]. Dostupné z: <https://1url.cz/jrIEem>

³³ DAVIS, Raina, WIGGINS, Chris, DONOVAN, Joan. TECH FACTSHEETS FOR POLICYMAKERS SPRING 2020 SERIES - Deepfakes. Technology and Public Purpose Project, Belfer Center for Science and International Affairs, Harvard Kennedy School. [online]. 2020. [cit. 2022-09-28]. Dostupné z: <https://1url.cz/XrIFl>

Obrázek č. 2: Možná kategorizace technik Cheepfake³⁴

Obdobně jak byly výše krátce představeny techniky označované jako Deepfake, zasluží si zde zmínku také základní techniky označované jako Cheepfake, které stály u zrodu pokročilejší manipulace s obrázky a následně videi. Základní techniku demonstruje *Re-contextualizing*, tedy představení a šíření existujícího videa (záznamu) pod falešnou záminkou nebo zobrazení upraveného videa mimo jeho původní kontext. Další známou technikou je *Lookalikes*, nebo-li napodobení, které lze popsat jako určité najímání a nahrazování podobných aktérů, aby se vydávali za cílové jedince. Doplňková technika *Speeding and Slowing* (v českém překladu jako zrychlení a zpomalení) zahrnuje technickou

³⁴ Inspirováno: PARIS, Britt, DONOVAN, Joan. Deepfakes and Cheep fakes – The Manipulation of Audio and Visual Evidence. Data&Science. [online]. 2019. [cit. 2022-09-28]. Dostupné z: <https://1url.cz/jrLEm> a DAVIS, Raina, WIGGINS, Chris, DONOVAN, Joan. TECH FACTSHEETS FOR POLICYMAKERS SPRING 2020 SERIES - Deepfakes. Technology and Public Purpose Project, Belfer Center for Science and International Affairs, Harvard Kennedy School. [online]. 2020. [cit. 2022-09-28]. Dostupné z: <https://1url.cz/XrIFl>

změnu rychlosti videa za účelem změny významu nebo vnímání. Další techniky jako *Face altering* a *Face swapping – Rotoscoping* demonstrují snahu o záměnu obličejů za účelem sloučení dvou vrstev do jedné a vytvoření výsledného efektu záměny obličeje. Tyto základní modifikační a manipulativní techniky jsou velmi často dále doplněny o napodobené hlasy skutečné osoby bez přímého zdrojového obsahu.³⁵

3 BEZPEČNOSTNÍ RIZIKA A TRENDY SOUVISEJÍCÍ S DEEPAKE

Deepfake představuje obecně velmi mocný nástroj, který lze použít jak k pozitivním a přínosným účelům (zejména ve filmovém průmyslu), tak bohužel zejména k exploataci a šíření dezinformací. Deepfake může například zásadním způsobem ovlivnit volby či obecně narušit důvěru společnosti či vybrané cílové skupiny obyvatelstva. Mimo to může být Deepfake efektivně využito k šíření propagandy a nejrůznějších konspiračních teorií (s cílem ovlivnit veřejné mínění). Klíčovou hrozbou této manipulativní techniky je to, že dochází k zásadnímu stírání rozdílů mezi věrohodnou veřejnou debatou a cílenou manipulací. Úspěšné manipulaci (nejen v kontextu šíření propagandy) napomáhá také stále rostoucí diverzifikace používaných komunikačních platform (především dosah sociálních sítí). Související bezpečnostní rizika jsou dále umocněna dostupností základních softwarových nástrojů využívajících prvky umělé inteligence, kterou mohou být na jednu stranu využity k samotné detekci Deepfake, na druhou stranu však samotnou detekci snižují a generují výhody pro samotné tvůrce Deepfake. Umělá inteligence je nejen v kontextu manipulativních technik chápána jako komplexně propojený a spolupracující systém počítačů, aplikací, algoritmů, dat, informací, procesů a člověka, který posouvá význam moderních technologií k užtku společnosti, nicméně který také generuje nové množství hrozeb (digitálních, fyzických či politických). Mezi tyto lze zařadit především:

- Destrukce image a důvěryhodnosti jednotlivce.
- Obtěžování nebo ponižování jednotlivců v online prostředí.
- Páchání vydírání a podvodů.
- Usnadňování podvodů s dokumenty.
- Falšování online identit a klamání mechanismů KYC³⁶.
- Padělání nebo manipulace s elektronickými důkazy pro vyšetřování.
- Narušení finančních trhů.
- Šíření dezinformací a manipulace s veřejným míněním.
- Podněcování k násilí vůči menšinovým skupinám.
- Podpora narativů extremistických nebo dokonce teroristických skupin.
- Podněcování sociálních nepokojů a politické polarizace.

³⁵ DAVIS, Raina, WIGGINS, Chris, DONOVAN, Joan. TECH FACTSHEETS FOR POLICYMAKERS SPRING 2020 SERIES - Deepfakes. Technology and Public Purpose Project, Belfer Center for Science and International Affairs, Harvard Kennedy School. [online]. 2020. [cit. 2022-09-28]. Dostupné z: <https://1url.cz/XrIFl>

³⁶ Know Your Customer (KYC) je proces, kdy banky získávají informace o identitě svých zákazníků, a tím zajišťují, že nedojde ke zneužití bankovních služeb.

- Šíření dezinformací (včetně politických).
- Kyberkriminalita.
- Nedobrovolná pornografie atd.^{37, 38}

Další relevantním fenoménem, který ovlivňuje Deepfake jako nástroj šíření propagandy je globální rostoucí diversifikace aktérů a využívání sponzorovaných (komerčních) proxy-aktérů k vedení informačních operací, které se tak z určitého pohledu mohou stávat stále častěji jako oficiálně nabízena komerční služba (klidně však veřejně skrytá). Obtížná atribuce původců konkrétních informačních, kybernetických a komplexních hybridních hrozeb s využitím Deepfake, růst sofistikovanosti schopností původců těchto hrozeb s cílem skrýt jejich identitu a zastínit technické pozadí a přístupy, determinuje současná bezpečnostní rizika a trendy. Tomuto napomáhá také narůstající celospolečenská nejistota, budoucnost plná nejistot a tříštění velkých komplexních informačních operací do vícera malých úzce cílených aktivit se synergickým efektem.

4 MOŽNOSTI ODHALOVÁNÍ A DETEKCE DEEPAKE

V kontextu dynamických změn prostředí, ve kterém žijeme, je potřeba reflektovat narůstající složitost, vícerozměrnost, vzájemnou závislost a provázanost celého světa. Dříve mnohem více agregovaná moc se stala rozptýlenější, posunula se částečně od západu na východ i od vlád úplně, protože mezinárodní nestabilita využívá stále více nestátních subjektů. Důvodem je z velké části digitální revoluce, která narušila státní hranice (potřela striktní diverzifikaci mezi vnitřní a vnější bezpečností) a generovala nové výzvy i příležitosti. Digitalizace umožnila lidstvu rovněž postavit mosty, které v rámci sdílení a šíření informací eliminují geografické rozdíly.³⁹ Jak bylo uvedeno, digitální svět generuje viditelné příležitosti, nicméně paralelně také hrozby, kterým je potřeba čelit. S ohledem na potlačení původních hranic mezi jasně vymezenými teritorii státních aktérů, jež nejsou v kybernetickém prostoru téměř vůbec reflektovány, je pro eliminaci souvisejících hrozeb nutné změnit přístup. Zde hraje důležitou roli komplexnost a spolupráce mezi více aktéry. Jak řekl Joseph NYE, který poprvé definoval termín *Soft Power*, síla s ostatními může být efektivnější než moc nad ostatními.⁴⁰ V návaznosti na hrozby pocházející z informačního prostředí a kybernetického prostoru (a také tyto specifické domény využívají ke svému šíření) je vhodné zdůraznit, že právě současné informační, kybernetické a hybridní hrozby stále více ovlivňují jednotlivce a veřejné mínění, než tomu

³⁷ Malicious Uses and Abuses of Artificial Intelligence. Trend Micro Research, United Nations Interregional Crime and Justice Research Institute (UNICRI), Europol's European Cybercrime Centre (EC3). 2020. Pp. 52.

³⁸ DAVIS, Raina, WIGGINS, Chris, DONOVAN, Joan. TECH FACTSHEETS FOR POLICYMAKERS SPRING 2020 SERIES - Deepfakes. Technology and Public Purpose Project, Belfer Center for Science and International Affairs, Harvard Kennedy School. [online]. 2020. [cit. 2022-09-28]. Dostupné z: <https://1url.cz/XrIFI>

³⁹ McCLODY, Jonathan. *General Manager, Asia*. Portland. [online]. 2021. [cit. 2022-09-28]. Dostupné z: <https://portland-communications.com/our-people/leadership-team/jonathan-mccloidy/>

⁴⁰ McCLODY, Jonathan. *The Soft Power 30*. USC Center on Public Diplomacy. [online]. 2021. [cit. 2022-09-28]. Dostupné z: <https://softpower30.com/author/jonathan/>

bylo kdykoliv v minulosti. Hrozby už nejsou primárně cíleny na stát jako instituci, ale svými podvrtnými charakteristikami cílí na širší publikum a celou společnost s častým záměrem nabourat společenskou soudržnost, institucionální integritu a další související demokratické standardy. Uvedené bezpečnostní premisy se tak nepochybně váží také k přístupu pro odhalování a detekci Deepfake, respektive potřebě zavádět nové detekční procesní mechanismy.

Detekce sofistikovaných Deepfake je obecně extrémně obtížná, časově náročná a technická omezení omezují přímou detekci na mnoha koncových zařízeních (zejména na mobilních telefonech a dalších mobilních zařízeních). Dalším faktem je to, že uživatelé velmi často přehlížejí viditelné nesrovnalosti a nedostatky ve videích nízké kvality s odůvodněním, že se jedná o chybu *streamování*⁴¹ nebo o chybu způsobenou nestabilním či nedostatečným internetovým (datovým) připojením. Kromě tohoto fenoménu vypadají mnohá videa nízké kvality na malé obrazovce mobilních zařízení lépe a mohou tak snadno oklamat uživatele.

Při mitigaci rizik související s technikou Deepfake je vhodné efektivní způsoby rozdělit na dvě základní části. V prvním případě jde o výběr obecných procesů a postupů, jak v rámci chráněných aktiv postupovat proti vlivovým operacím či propagandě, k jejímž šířením je právě Deepfake využíván. Do této části tak patří nutnost kombinace automatické detekce a expertního vyšetřování. Dále pak celospolečenský reaktivní přístup (označovaný často termíny *Whole of Society Approach* či *Whole of Society Response*), který je založen na spolupráci a sdílení dat i informací mezi zainteresovanými subjekty (akademická sféra, nezávislí novináři, státní sektor, bezpečnostní experti atd.). Nedílnou součástí úspěšného členění informačním operacím využívajícím technik Deepfake je samozřejmě také efektivní budování kapacit pro odstrašení, posilování komplexní odolnosti chráněných aktiv a potažmo celé společnosti či posilování operační bezpečnosti ve vztahu k bezpečnostnímu sektoru.⁴² Druhá zásadní skupina pak obsahuje konkrétní technická opatření, která lze účinně využívat pro detekci informací modifikovaných technikou Deepfake. V tomto případě hrají důležitou roli především specifické softwarové nástroje a verifikační metody umožňující cílovému publiku či expertním skupinám analyzovat původ, záměry, cíle a zdroje posuzovaných informací typu Deepfake.

Detekční softwarové nástroje obsahují specifické algoritmy schopné zachytit jemné nedokonalosti ve změněném obsahu, které jsou pouhým okem neviditelné. Například u modifikovaných zvukových stop jsou to konkrétně spektrogramy zvukových záznamů, které umožňují v podobě vizualizací odhalit podobně znějící hlasy. Špičkové techniky detekce pak identifikují vzory zvuků a inflexní body ve zvukovém záznamu, které lidé běžně nedělají nebo nemohou fyzicky vytvořit.⁴³

⁴¹ Streamování je technologie kontinuálního přenosu audiovizuálního sdělení mezi zdrojem a koncovým uživatelem pomocí datového proudu. V současné době se streamování využívá především pro přenášení audiovizuálních sdělení po internetu.

⁴² GLEICHER, Nathaniel, FRANKLIN, Margarita, AGRANOVICH, David, NIMMO, Ben, BELOGOLOVA, Olga, TORREY, Mike. Threat Report – The State of Influence Operations 2017 – 2020. 2021.

⁴³ WADDELL, Kaveh. "Researchers Are Figuring out How to Detect Audio Deepfakes before It's Too Late." Axios. [online]. 2019. [cit. 2022-09-28]. Dostupné z: <https://www.axios.com/deepfake-audio-ai-impersonators-f736a8fc-162e-47f0-a582-e5eb8b8262ff.html>

Je vhodné doplnit, že některé významné vládní agentury i globální komerční společnosti implementovaly specifické programy, které mají za cíl problémy spojené s šířením Deepfake eliminovat, a to v zájmu společnosti a veřejného blaha. Například Agentura pro výzkum pokročilých obranných projektů (DARPA - Defense Advanced Research Projects Agency) ministerstva obrany USA podporuje velký výzkumný projekt v oblasti mediálního forenzního výzkumu *MediFor* (Media Forensics).⁴⁴ Spustila také svůj vlastní program *SemaFor* (Semantic Forensics), kde se výzkumníci snaží pomoci počítačům používat logické uvažování selským rozumem k detekci zmanipulovaných médií.^{45,46} Technologické společnosti, jako je Facebook a Google, spustily vlastní iniciativy a iniciativy *Crowdsourcing*⁴⁷ pro lepší identifikaci Deepfake kolujících na jejich platformách.^{48,49} Jakkoliv jsou v této oblasti z celospolečenské perspektivy nadále patrné mezery, můžeme právě tento počín nadnárodních společností a americké agentury považovat za první hmatatelné zárodky změny komplexního celospolečenského přístupu.

Vývoj v oblasti zpracování obrazu udělal za poslední roky značný pokrok. Využití hlubokých neuronových sítí se zaměřením na zpracování vizuálních dat bude v budoucnu nutností. S rozvojem moderních technologií se postupně dostáváme do fáze, kdy se falešná videa (upravená či zcela zfalšovaná) masově rozšiřují informačním prostředím (sociálními sítěmi) a budou cílit na uživatele, kteří nedokáží jejich autenticitu rozpoznat. Nástroje, které by Deepfake umožnily odhalit, nestíhají držet krok s rychlostí, jakou nástroje na vytváření Deepfake vznikají.⁵⁰ Navzdory této nevýhodě tak bude nutné do procesu odhalování a detekce zapojit také nepřetržité kritické myšlení a jiné verifikační mechanismy, jakoliv i toto je a bude stále obtížné a bude to vyžadovat nové úsilí a neustále vlastní učení.

⁴⁴ DARPA - Defense Advanced Research Projects Agency. CORVEY, William. Media Forensics (MediFor) (Archived). [online]. 2020. [cit. 2022-09-28]. Dostupné z: <https://www.darpa.mil/program/media-forensics>

⁴⁵ TUREK, Matt. "Defense Advanced Research Projects Agency." Defense Advanced Research Projects Agency. [online]. 2020. [cit. 2022-09-28]. Dostupné z: <https://www.darpa.mil/program/semantic-forensics>

⁴⁶ DARPA - Defense Advanced Research Projects Agency. Announces Research Teams Selected to Semantic Forensics Program. [online]. 2021. [cit. 2022-09-28]. Dostupné z: <https://www.darpa.mil/news-events/2021-03-02>

⁴⁷ Definice ve slovníku cizích slov nazývá crowdsourcing jako centrálně organizovanou činnost, která vede k dosažení přesně definovaných cílů, a to s využitím většího množství zainteresovaných osob z řad zákazníků nebo sympatizantů, pocházejících z cílových skupin podle pole působnosti organizátora. Viz: Slovník cizích slov [online]. 2015 [cit. 2022-10-02]. Dostupné z: <http://slovník-cizich-slov.abz.cz/web.php/slovo/crowdsourcing>

⁴⁸ MCCABE, David, DAVEY, Alba. "Facebook Says It Will Ban 'Deepfakes'." The New York Times. The New York Times. [online]. 2020. [cit. 2022-09-28]. Dostupné z: <https://www.nytimes.com/2020/01/07/technology/facebook-says-it-will-ban-deepfakes.html>

⁴⁹ DAVIS, Raina, WIGGINS, Chris, DONOVAN, Joan. TECH FACTSHEETS FOR POLICYMAKERS SPRING 2020 SERIES - Deepfakes. Technology and Public Purpose Project, Belfer Center for Science and International Affairs, Harvard Kennedy School. [online]. 2020. [cit. 2022-09-28]. Dostupné z: <https://1url.cz/XrIFl>

⁵⁰ KOPECKÝ, Kamil. Deep fake - stručný úvod do problematiky. E-Bezpečí, roč. 4, č. 1, s. 23-25. Olomouc: Univerzita Palackého. ISSN 2571-1679. [online]. 2019. [cit. 2022-09-28]. Dostupné z: <https://www.e-bezpeci.cz/index.php?view=article&id=1417>

ZÁVĚR

Deepfake je fenomén, který v budoucnu zásadním způsobem ovlivní práci s ověřováním informací a jejich pravdivosti. Rozšiřující se dostupnost této manipulativní techniky napomáhá nežádoucímu šíření dezinformací, a to zejména s využitím kybernetického prostoru (masově zejména s využitím sociálních sítí). Význam manipulativní techniky Deepfake, která se v prostředí technologické a informační expanze stává také velmi využívaným nástrojem pro šíření propagandy, si zasluhuje pozornost bezpečnostní komunity. Tato pokročilá technologická manipulace rozšiřuje spektrum dostupných forem dezinformací a bývá stále častěji využívána jako prostředek k vedení informačních operací, nežádá kdy jako součást širšího hybridního válčení. Efektivně bojovat s tímto druhem manipulace pak klade vysoké nároky na konzumenty informací, a to jak ze strany použitých detekčních nástrojů (programů s prvky umělé inteligence), tak ze strany kognitivního lidského přístupu založeného na kritickém myšlení. Je logické, že expanze a sofistikovanost obdobných manipulativních technik bude nadále pokračovat, a to v přímé souvislosti s rozvojem moderních technologií a provázaností informačního prostředí skrze kybernetický prostor. Jakkoliv se související hrozby využívající techniky Deepfake nezaměřují pouze na bezpečnostně-vojenské aspekty, nelze jejich vliv na vojenské informační operace a komplexní hybridní válčení opomíjet. Všechny tyto argumenty akcentují současný význam multi-doménového boje, kde dostupnost informací, jejich validita a relevance multiplikují výsledné efekty ve všech současných konfliktech a krizových situacích. Primární ambicí tohoto článku je tak předložit základní rámec problematiky Deepfake v kontextu potenciálních bezpečnostních rizik.

Autor: *Plk. gšt. PhDr. Ing. Martin Havlík, Ph.D., DBA, MBA, MSc., LL.M. Pracovník Ministerstva obrany České republiky. Specializuje se na zpravodajskou problematiku, zejména pak na oblast technických zpravodajských disciplín, informačních a kybernetických operací jakožto nedílné součásti hybridního působení státních i nestátních aktérů. Mimo uvedené se dlouhodobě zaměřuje na analýzy bezpečnostních hrozeb a rizik v oblastech konfliktů (především v Asii) s dopadem na obranu a bezpečnost České republiky.*

Jak citovat: HAVLÍK, Martin. Deepfake jako pokročilá manipulativní technika k šíření propagandy. *Vojenské rozhledy*. 2023, 32 (1), 003-017. ISSN 1210-3292 (print), 2336-2995 (on-line). Available at: www.vojenskerozhledy.cz.

Recenzovaný článek

Od Spoločnej bezpečnostnej a obrannej politiky k spoločnej armáde Európskej únie?

From the Common Security and Defence Policy to the Common Army of the European Union?

Vojtech Jurčák, Radoslav Ivančík

Abstrakt: Hlasy o potrebe vybudovania spoločnej armády Európskej únie sa objavujú na európskej scéne už niekoľko rokov, v poslednej dobe však tieto hlasy najmä po ruskej invázii na Ukrajinu zosilneli. Autori sa preto v článku zaoberajú problematikou možnosti vytvorenia spoločnej európskej armády. Vychádzajú zo sociálno-vedných politologických prístupov k súčasným bezpečnostným rámcom, skúmajú aktuálny stav a zároveň poukazujú na to, že napriek hrozbám, ktorým Európa čelí, dosiaľ neexistuje žiadny jasný plán na to, ako by mala byť takáto armáda vytvorená. Vzhľadom na skutočnosti uvedené v článku, konštatujú, že vytvorenie spoločnej európskej armády sa aspoň zatiaľ javí ako nepravdepodobné, nakoľko supranacionálny model európskej armády by si vyžadoval potrebu prenosu citlivých národných kompetencií z členských štátov na úniijnú úroveň.

Abstract: Voices about the need to build a joint European Union army have been appearing on the European scene for several years, but recently these voices have become stronger, especially after the Russian invasion of Ukraine. Therefore, in the article, the authors deal with the issue of the possibility of creating a common European army. They draw on from socio-scientific political science approaches to current security frameworks, examine the current state, and at the same time point out that, despite the threats Europe is facing, there is still no clear plan for how such an army should be created. Considering the facts mentioned in the article, the authors state that the creation of a common European army, at least for now, seems unlikely, as a supranational model of the European army would require the transfer of sensitive national competences from the member states to the EU level.

Klíčové slová: Európska únia; bezpečnosť; obrana; politika; Severoatlantická aliancia.

Key words: European Union; Security; Defence; Policy; North Atlantic Alliance.

ÚVOD

Myšlienky smerujúce k vytvoreniu spoločnej európskej armády nie sú v žiadnom prípade nové,¹ v posledných mesiacoch však nabrali na intenzite. Európska únia (ďalej len „EÚ“ alebo „Únia“) totiž čelí čoraz agresívnejšiemu Rusku, ktoré v roku 2014 porušilo medzinárodné právo nezákonnou anexiou Krymu.² Konflikt sa podstatne rozšíril, keď Rusko vo februári 2022 spustilo rozsiahlu vojenskú inváziu na Ukrajinu, čo veľmi nepriaznivo ovplyvnilo bezpečnostnú situáciu v Európe a európsky bezpečnostný poriadok. Bezpečnostné prostredie je okrem toho výrazne negatívne ovplyvnené aj prevládajúcou neistotou na Blízkom východe a v severnej Afrike, pretrvávajúcimi konfliktami v Sýrii a Líbyi a (i keď v menšej miere) pokračujúcou migračnou krízou, ktorá tiež spôsobuje politické nepokoje v Európe (Bergmann – Müller, 2021).³

Nestabilita, nepokoje a konflikty v bližšom i vzdialenejšom okolí Únie zintenzívniť tlak na zvýšenie úrovne európskej bezpečnosti a obrany a zlepšenie bezpečnostnej a obrannej politiky EÚ. Preto európski lídri, ako jednu z možností, opätovne vzkriesili ideu na vytvorenie spoločnej armády EÚ. Napríklad predsedníčka Európskej komisie Ursula von der Leyenová vo svojom prejave o stave Únie v roku 2021 v tejto súvislosti povedala, že EÚ potrebuje vybudovať nielen hospodársku, ale aj obrannú úniu, pretože „*prídu časy, keď NATO ani OSN nebudú prítomné a európska armáda bude potrebná*“.⁴ V súčasnosti členské štáty EÚ spolupracujú v rámci medzivládnej Spoločnej bezpečnostnej a obrannej politiky (ďalej len „SBOP“), ktorá bola inštitucionalizovaná v Lisabonskej

¹ Bližšie pozri: NOVÁKOVÁ, D. 2020. Vízia spoločnej európskej armády. In *Bezpečnostné fórum 2020 – zborník vedeckých prác z 13. medzinárodnej vedeckej konferencie*. Banská Bystrica : Interpolis, 2020, roč. 13, s. 198-204. ISBN 978-80-973394-2-5; NOVÁKOVÁ, D. 2021. Is the Idea of Common European Army Strengthening the Security. In *Security Dimensions*, 2021, č. 36, s. 124-136. ISSN 2353-7000; SÍPOSOVÁ, A. 2021. Diskusie o spoločnej európskej armáde sú opäť živé. In *Správy RTVS*, 2021. [online]. [cit. 15.06.2022]. Dostupné z: <<https://spravy.rtv.s.sk/2021/08/diskusie-o-spolocnej-europskej-armade-su-opat-zive/>>; KLIMAČEK, R. 2022. Experti sa zhodli: Európe chýba spoločná armáda. Putin to brutálne zneužíva. In *Hospodárske noviny*, 2022. [online]. [cit. 15.06.2022]. Dostupné z: <<https://hnonline.sk/svet/25177489-experti-sa-zhodli-europe-chyba-spolocna-armada-putin-to-brutalne-zneuzyva>>.

² Bližšie pozri: LOWE, R. 2015. Ukraine: clear breaches of international law in Crimea. In *International Bar Association*, 2021. [online]. [cit. 15.06.2022]. Dostupné z: <<https://www.ibanet.org/Ukraine-clear-breaches-of-international-law-in-Crimea>>; HEGGER, E. 2021. Slovensko nikdy neužná ilegálnu anexiu Krymu. [online]. In *Úrad vlády Slovenskej republiky*, 2021. [cit. 15.06.2022]. Dostupné z: <<https://www.vlada.gov.sk/premier-slovensko-nikdy-neuzna-ilegalnu-anexiu-krymu/>>; EEAS. 2021. Seven years since Russia's illegal annexation of Crimea. In *European External Action Service*, 2021. [online]. [cit. 29.06.2022]. Dostupné z: <https://www.eeas.europa.eu/eeas/seven-years-russia's-illegal-annexation-crimea_en>.

³ BERGMANN, J. – MÜLLER, P. 2021. Failing forward in the EU's common security and defense policy: The integration of EU crisis management. In *Journal of European Public Policy*, 2021, roč. 28, č. 10, s. 1669-1687. ISSN 1350-1763.

⁴ Európska komisia. 2021. 2021 State of the Union Address by President von der Leyen. In *Európska komisia*, 2021. [online]. [cit. 16.06.2022]. Dostupné z: <https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/SPEECH_21_4701>.

zmluve a nadobudla platnosť v roku 2009⁵ a ktorá stanovuje usmernenia pre bezpečnostnú a obrannú spoluprácu v Európe. V rámci Únie však dlho bola (a do istej miery aj stále ešte je) bezpečnosť a obrana vnímaná ako národná záležitosť a členské štáty sa stále zdráhajú preniesť viac svojich právomoci na úijnú úroveň v obave, že by to oslabilo ich národnú bezpečnosť.

Autori v tomto článku vychádzajú zo sociálno-vedných politologických prístupov k súčasným bezpečnostným rámcom, pričom na základe realizovaného kvalitatívneho teoretického výskumu s využitím analyticko-syntetických prístupov, obsahovej, kvalitatívnej a komparatívnej analýzy, ako aj vedeckej metódy štúdia dokumentov, skúmajú otázky spojené so zaisťovaním európskej bezpečnosti a obrany. Vychádzajú pri tom z faktu, že je to práve SBOP, ako súčasť Spoločnej zahraničnej a bezpečnostnej politiky (ďalej len „SZBP“), z ktorej by sa malo vychádzať pri tvorbe spoločnej armády EÚ. Zároveň konštatujú, že pri súčasne platnom rámci zaisťovania európskej bezpečnosti a obrany nie je spoločná armáda EÚ pre obrannú spoluprácu nevyhnutná, ale Únii ako celku a aj jednotlivým členským štátom by mohla prospieť tým, že zaisťovanie bezpečnosti a obrany v EÚ by bolo hospodárnejšie a efektívnejšie. Autori v kontexte vyššie uvedeného v článku, po prvé, preskúmajú rozsah a obmedzenia súčasného obranného rámca – spoločnej bezpečnostnej a obrannej politiky; po druhé, posúdia „europeizáciu“ obranných politík prostredníctvom aplikácie relevantných teoretických prístupov – konštruktivismu a neofunkcionalizmu; a po tretie, analyzujú súčasný názor na európsku bezpečnosť. V závere, po preskúmaní podstatných faktov týkajúcich sa možného vytvorenia armády EÚ, poukážu na vzťah medzi EÚ s NATO, poskytnú realistickú kritiku europeizácie obrannej politiky a zhodnotia vyhliadky na založenie spoločnej európskej armády. Pri spracovaní článku pritom vychádzajú zo sociálno-vedných politologických prístupov k súčasným

⁵ Európsky parlament. 2021. Defence: is the EU creating a European army? [online]. In *European Parliament News*, 2021. [cit. 19.06.2022]. Dostupné z: <<https://www.europarl.europa.eu/news/en/headlines/security/20190612STO54310/eu-army-myth-what-is-europe-really-doing-to-boostdefence>>.

bezpečnostním rámcem, z vědeckých prac a konstruktivních renomovaných zahraničních i domácích autorů, kteří se zabývají sa ve svých dílech skúmanou problematikou.⁶

1 SÚČASNÝ RÁMEC BEZPEČNOSTNEJ A OBRANNEJ POLITIKY EURÓPSKEJ ÚNIE

Spoločná bezpečnostná a obranná politika (ďalej len „SBOP“) predstavuje súčasný rámec EÚ pre spoluprácu a koordináciu v oblasti bezpečnosti, obrany a krízového manažmentu. Zároveň poskytuje Únii operačnú schopnosť využívajúcu vojenské a civilné prostriedky, ktoré možno použiť na vojenské i civilné operácie a misie mimo Únie na udržanie mieru, predchádzanie konfliktom a posilňovanie medzinárodnej bezpečnosti v súlade so zásadami Charty Organizácie Spojených národov (ďalej len „OSN“). Pri plnení týchto úloh sa v súlade so Zmluvou o Európskej únii (ďalej len „Zmluva o EÚ“) využívajú spôsobilosti a sily poskytované členskými štátmi.⁷

Operácie a misie SBOP sú vymedzené v článku 43 ods. 1 Zmluvy o EÚ. Únia môže pri nich využiť vojenské a civilné prostriedky, pričom zahŕňajú spoločné operácie odzbrojovania, humanitárnej a záchranej misie, misie vojenského poradenstva a vojenskej pomoci, misie na predchádzanie konfliktu a na udržanie mieru, misie bojových síl v rámci nového riadenia vrátane misií na opätovné nastolenie mieru a stabilizačných operácií po

⁶ Bližšie pozri: CRAWFORD, B. 2009. *The Future of European security*. Berkeley : University of California, 2009. ISBN 978-0-87725-184-2; WESSEL, R. A. - BLOCKMANS, S. 2009. The European Union and Crisis Management: Will the Lisbon Treaty Make the EU More Effective? In *Journal of Conflict and Security Law*, 2009, roč. 14, č. 2, s. 265-308. ISSN 1467-7954; NEČAS, P. – UŠIAK, J. 2010. *Nový prístup k bezpečnosti štátu na začiatku 21. storočia*. Liptovský Mikuláš : Akadémia ozbrojených síl generála Milana Rastislava Štefánika, 2010. 167 s. ISBN 978-80-8040-401-7; BRHLÍKOVÁ, R. 2014. *Bezpečnosť a Európska únia*. Nitra : Univerzita Konštantína Filozofa, 2014. 208 s. ISBN 978-80-558-0717-1; ROŽŇÁK, P. 2015. *Mechanismy fungování Evropské unie*. Ostrava : Key Publishing, 2015. 331 s. ISBN 978-80-7418-237-2; TEREM, P. a kol. 2016. *Vplyv EÚ a NATO na európsku a globálnu stabilitu a ich význam pre bezpečnosť SR*. Banská Bystrica : Belianum - Vydavateľstvo Univerzity Mateja Bela, 2016. 233 s. ISBN 978-80-557-1214-7; KAZANSKÝ, R. 2018. *Nové prístupy k výskumu transformácie bezpečnostného sektora*. České Budějovice: Vysoká škola evropských a regionálních studií, 2018. 133 s. ISBN 978-80-7556-040-7; BERGMANN, J. 2019. Neofunctionalism and EU external policy integration: the case of capacity building in support of security and development. In *Journal of European Public Policy*, 2019, roč. 26, č. 9, s. 1253-1272. ISSN 1350-1763; BISCOP, S. 2019. The EU and NATO: That is not the question. In *Focus Stratégique*, 2019, č. 93, s. 11-20. Paris : Institut Français des Relations Internationales, 2019. 48 s. ISBN 979-10-373-0082-9; PALM, T. – CRUM, B. 2019. Military operations and the EU's identity as an international security actor. In *European Security*, 2019, roč. 28, č. 4, s. 513-534. ISSN 1746-1545; HOOGHE, L. – MARKS, G. 2019. Grand theories of European integration in the twenty-first century. In *Journal of European Public Policy*, 2019, roč. 26, č. 8, s. 1113-1133. ISSN 1350-1763; KOLÍN, V. 2020. Společná bezpečnostní a obranná politika EU v kostce – část první. In *Vojské rozhledy*, 2020, roč. 29, č. 3, s. 87-101. ISSN 1210-3292; KOLÍN, V. 2020. Společná bezpečnostní a obranná politika EU v kostce – část druhá. In *Vojské rozhledy*, 2020, roč. 29, č. 4, s. 105-117. ISSN 1210-3292; HÅKANSSON, C. 2021. The European Commission's new role in EU security and defence cooperation: the case of the European Defence Fund. In *European Security*, 2021, roč. 30, č. 4, s. 589-608. ISSN 1746-1545; WEISS, M. – BIERMANN, F. 2022. Networked politics and the supply of European defence integration. In *Journal of European Public Policy*, 2022, roč. 29, č. 6, s. 910-931. ISSN 1350-1763.

⁷ Zmluva o Európskej únii, 2008, čl. 42 ods. 1

ukončení konfliktu. Všetky tieto misie môžu prispievať k boju proti terorizmu, vrátane podpory tretích krajín v boji proti terorizmu na ich územiach.⁸

V rámci SBOP prebrala EÚ vedúcu úlohu vo viacerých mierových operáciách, predchádzaní konfliktom a posilňovaní medzinárodnej bezpečnosti. Je neoddeliteľnou súčasťou komplexného prístupu EÚ ku krízovému manažmentu, ktorý využíva vojenské aj civilné prostriedky. Takmer 4 000 nasadených žien a mužov pomáha v súčasnosti presadzovať mier a bezpečnosť tam, kde je to potrebné, poskytujúc stabilitu a budovanie odolnosti v zložitom a krehkom prostredí. Aktuálne je pod hlavičkou Únie vedených 18 misií a operácií SBOP, z ktorých 11 je civilných a 7 vojenských. Od spustenia prvých misií a operácií SBOP v roku 2003 uskutočnila EÚ viac ako 37 vojenských a civilných operácií a misií vo viacerých krajinách Európy, Afriky a Ázie.⁹

Stratégie SBOP sú vypracované v Rade pre zahraničné veci¹⁰ (The Foreign Affairs Council), ktorú tvoria ministri zahraničných vecí a obrany zo všetkých členských štátov EÚ. Inštitúcia zostáva medzivládna, čo znamená, že rozhodnutia sa prijímajú jednomyseľne. Pokiaľ ide o vojenské nástroje na dosiahnutie stanovenej úrovne ambícií vychádzajúcich zo SBOP, kľúčovým bolo najmä zasadnutie Európskej rady v Kolíne nad Rýnom v roku 1999¹¹, z ktorého vyplynuli najdôležitejšie závery pre formovanie konkrétnej podoby európskej bezpečnostnej a obrannej politiky. Na tomto zasadnutí boli prijaté závery týkajúce sa operačných schopností, podľa ktorých by mala EÚ byť schopná nasadiť a rozmiestniť vyčlenené vojenské sily v rozsahu 15 brigád alebo 50 až 60 tisíc vojakov, schopné zasiahnuť v každej kríze, ktorá by mohla nastať v oblasti, kde sú ovplyvnené európske záujmy, a zabezpečiť ich sebestačnosť a udržateľnosť v priestore operácie.^{12,13} V rámci týchto síl zabezpečiť tvorbu menších prvkov rýchlej reakcie (Rapid Response Element) s vysokým stupňom pohotovosti na nasadenie a neskôr od roku 2007 bojové skupiny EÚ (EU Battlegroups).¹⁴

⁸ Zmluva o Európskej únii, 2008, čl. 43 ods. 1

⁹ EEAS, 2022. Missions and Operations. In *European External Action Service*, 2022. [online]. [cit. 16.06.2022]. Dostupné z: <https://www.eeas.europa.eu/eeas/missions-and-operations_en>.

¹⁰ Rada pre zahraničné veci je súčasťou Rady Európskej únie, ktorá sa schádza raz mesačne. Na stretnutiach sa stretávajú ministri zahraničných vecí členských štátov. V závislosti od bodov programu sa zúčastňujú aj ministri zodpovední za európske záležitosti, obranu, rozvoj alebo obchod.

¹¹ EP. 1999. Cologne European Council 3-4 June 1999. In *European Parliament*. [online]. [cit. 16.06.2022]. Dostupné z: <https://www.europarl.europa.eu/summits/kol2_en.htm#an3>.

¹² CDI. 2002. The European Union's Headline Goals. In *Military Reform Projects*, 2002. [online]. [cit. 16.06.2022]. Dostupné z: <<https://web.archive.org/web/20120309144841/http://www.cdi.org/mrp/eu.cfm>>.

¹³ IESDA. 2001. European strategic lift capabilities - reply to the annual report of the Council. In *Assembly of WEU. Interparliamentary European Security and Defence Assembly*, 2001. Document A/1757. [online]. [cit. 16.06.2022]. Dostupné z: <https://web.archive.org/web/20070928225007/http://www.assembly-weu.org/en/documents/sessions_ordinaires/rpt/2001/1757.php?PHPSESSID=f3137d60>.

¹⁴ EUEA. 2017. EU Battlegroups. In *European Union External Action*, 2017. [online]. [cit. 16.06.2022]. Dostupné z: <https://www.eeas.europa.eu/node/33557_en>.

Myšlienka vytvorenia spoločnej armády EÚ pramení hlavne z nestability vývoja po skončení studenej vojny a rozpade bipolárneho usporiadania sveta,¹⁵ avšak na najvyššej politickej úrovni zostávala viac-menej zabudnutá počas celého obdobia od neúspechu založenia Európskeho obranného spoločenstva až po rok 2015.¹⁶ Debaty ohľadom jej vytvorenia znova otvoril vtedajší predseda Európskej komisie Jean-Claude Juncker. Udialo sa tak v reakcii na ukrajinskú krízu, pričom argumentoval, že NATO nie je postačujúce pre zaistenie mieru v Európe, pretože nie všetci členovia NATO sú aj členmi EÚ. V Junckerovom ponímaní, by mohla spoločná armáda EÚ v kontexte ruskej anexie Krymu slúžiť ako odstrašujúci prostriedok. Jej vytvorenie by predstavovalo podľa neho „jasný signál Rusku, že vážne obhajujeme naše európske hodnoty“, pričom „s vlastnou armádou by Európa mohla reagovať dôveryhodnejšie na ohrozenie mieru či už v členskom štáte alebo v susednom štáte“ (Kirschbaum – Croft, 2015).¹⁷ Na jeho vyhlásenie pozitívne reagovala vtedajšia nemecká ministerka obrany a súčasná predsedníčka Európskej komisie Ursula von der Leyenová, podľa ktorej „naša budúcnosť ako Európanov bude v určitom bode spätá s európskou armádou“.¹⁸ Podľa von der Leyenovej by sa tým posilnilo európske krídlo Severoatlantickej aliance a bezpečnosť Európy celkovo.

Na rozdiel od pozitívneho nemeckého postoja k Junckerovmu vyhláseniu, ten britský bol naopak veľmi negatívny, nakoľko vychádzal z britského presadzovania národných riešení v oblasti obrany.¹⁹ V tejto súvislosti je možné badať isté paralely medzi zmieneným Junckerovým prehlásením a pokusom o založenie Európskeho obranného spoločenstva (ďalej len „EOS“) ešte v roku 1950, ktorý vychádzal z Plevelovho plánu²⁰. Na rozdiel od

15 NOVÁKOVÁ, D. 2021. Is the Idea of Common European Army Strengthening the Security. In *Security Dimensions*, 2021, č. 36, s. 124-136. ISSN 2353-7000.

16 NOVÁKOVÁ, D. 2020. Vízia spoločnej európskej armády. In *Bezpečnostné fórum 2020 – zborník vedeckých prác z 13. medzinárodnej vedeckej konferencie*. Banská Bystrica : Interpolis, 2020, roč. 13, s. 198-204. ISBN 978-80-973394-2-5, s. 199

17 KIRSCHBAUM, E. – CROFT, A. 2015. Juncker calls for EU army, says would deter Russia. In *Reuters*, 2015. [online]. [cit. 16.06.2022]. Dostupné z: <<https://www.reuters.com/article/us-eu-defence-juncker-idUSKBN0M40KL20150308>>.

18 KIRSCHBAUM, E. – CROFT, A. 2015. Juncker calls for EU army, says would deter Russia. In *Reuters*, 2015. [online]. [cit. 16.06.2022]. Dostupné z: <<https://www.reuters.com/article/us-eu-defence-juncker-idUSKBN0M40KL20150308>>.

19 SPARROW, A. 2015. Jean-Claude Juncker calls for EU army. In *The Guardian*, 2015. [online]. [cit. 16.06.2022]. Dostupné z: <<https://www.theguardian.com/world/2015/mar/08/jean-claude-juncker-calls-foreu-army-european-commission-military>>.

20 Európske obranné spoločenstvo bol návrh vojenského paktu, ktorý v roku 1950 inicioval francúzsky predseda vlády René Plevel v reakcii na americké výzvy na opätovné vyzbrojenie západného Nemecka. Tie sa vystupňovali po vypuknutí vojny na Kórejskom polostrove, ktorá bola vnímaná ako možný predobraz sovietskej agresie v Európe. Francúzskym zámerom bolo vytvorenie európskej armády, pretože Francúzi boli proti často skloňovanej alternatíve, ktorou bolo pristúpenie západného Nemecka do NATO, kde mal byť naplno využitý vojenský potenciál západného Nemecka v prípade konfliktu s východným blokom. Dôvodom francúzskych obáv bol medzivládny charakter NATO a nemožnosť priamej kontroly nad svojimi členmi a teda aj Nemeckom. Európske obranné spoločenstvo malo zahŕňať tzv. Šestku - vtedajšie Západné Nemecko, Francúzsko, Taliansko a krajiny Beneluxu - Holandsko, Belgicko a Luxembursko. Zmluva o Európskom obrannom spoločenstve bola podpísaná 27. mája 1952, ale nikdy nevstúpila do platnosti pre jej zablokovanie vo francúzskom Národnom zhromaždení v roku 1954.

EOS však Juncker nepriniesol žiadnu konkrétnu podobu alebo model toho, ako by spoločná armáda mala vyzeráť. Junckerova vízia si aj z toho dôvodu vtedy nezískala priazeň medzi prevažnou väčšinou členských štátov Európskej únie.²¹ Navyše, na neformálnom zasadnutí ministrov obrany členských štátov EÚ v septembri 2016 v Bratislave vtedajšia vysoká predstaviteľka Únie pre zahraničné veci a bezpečnostnú politiku Federica Mogheriniová uviedla: „*Nie je to o európskej armáde. Je to o využití všetkých nástrojov, ktoré máme, s cieľom posilnenia našich európskych schopností v oblasti obrany. Je to niečo, čo európski občania od nás očakávajú.*“ V tejto súvislosti dodala, že väčšina členských štátov Únie neuvažuje o vytvorení spoločnej európskej armády, ale najmä o efektívnejšom využití prostriedkov, ktorými už Únia disponuje.²²

Problémom, ako uvádza Smith, je fakt, že EÚ sama už od začiatku začala v rámci SZBP uplatňovať pri riešení kríz politiku akéhosi „mäkkého vyvažovania tvrdej sily“. To je podľa neho vidieť dodnes, a preto tvrdí, že EÚ presadzuje liberálnejší prístup ku globálnej strategickej činnosti a implementuje „mäkkú silu“ namiesto tvrdej stratégie viac zameranej na vojenskú stránku.²³ Z uvedeného dôvodu sa EÚ dosiaľ prezentovala hlavne ako civilná mocnosť a nie ako bezpečnostný aktér, ktorý má potrebu mať vlastné ozbrojené sily.²⁴ Na zvládnutie kríz a udržanie mieru v Európe je však nevyhnutne potrebná užšia obranná spolupráca, a preto EÚ stále aktívnejšie vyvíja iniciatívy na zvýšenie úrovne európskej bezpečnosti a obrany. Z dlhodobého hľadiska by jedným z cieľov európskej bezpečnostnej a obrannej politiky a možností na zvýšenie úrovne európskej bezpečnosti a obrany mohlo byť vytvorenie autonómneho európskeho obranného subjektu, ktorý by bol v prípade potreby pripravený na nasadenie a použitie tvrdej sily. V skratke by sa dalo povedať, že jednotlivé iniciatívy, ich prehĺbenie a ďalší rozvoj stratégií EÚ postupne smerujú k spoločnej únijnej armáde.

K teoretickým prístupom, ktoré podporujú tento vývoj, patrí najmä konštruktivizmus. Ten predstavuje tú časť teórie medzinárodných vzťahov, podľa ktorej základom medzinárodného systému sú vzájomné interakcie štátov. Konštruktivizmus je pomerne nový teoretický smer, ktorého začiatky siahajú k prelomu 80-tych a 90-tych rokov 20. storočia. Nahradil marxizmus a dnes predstavuje po realizme a liberalizme tretiu najvýznamnejšiu teóriu medzinárodných vzťahov. Na rozdiel od realizmu, ktorý sa sústreďuje na otázky moci jednotlivých štátov a neexistenciu svetovej vlády, a od liberalistických teórií vyzdvihujúcich hodnotové hľadiská, konštruktivizmus skúma ako sebavnímanie jednotlivých štátov a ich spôsob vnímania medzinárodného systému formujú, resp. konštruujú tento systém. Konštruktivisti tvrdia, že objektívnym činiteľom, ktorý v danom časovom

²¹ NOVÁKOVÁ, D. 2020. Vízia spoločnej európskej armády. In *Bezpečnostné fórum 2020 – zborník vedeckých prác z 13. medzinárodnej vedeckej konferencie*. Banská Bystrica : Interpolis, 2020, roč. 13, s. 198-204. ISBN 978-80-973394-2-5, s. 199

²² TASR. 2016. F. Mogherini: Posilňovanie obrany neznamená európsku armádu. In *Teraz.sk*, 2016. [online]. [cit. 16.06.2022]. Dostupné na internete: <<http://www7.teraz.sk/slovensko/f-mogheriniposilnovanie-europskej-ob/219643-clanok.html>>.

²³ SMITH, M. E. 2021. A liberal grand strategy in a realist world? Power, purpose and the EU's changing global role. In *Journal of European Public Policy*, 2021, roč. 28, č. 2, s. 144-163. ISSN 1350-1763, s. 152

²⁴ SJURSEN, H. 2016. The EU as a 'normative' power: how can this be? In *Journal of European Public Policy*, 2016, roč. 23, č. 2, s. 235-251. ISSN 1350-1763, s. 247

úseku určuje vývoj na medzinárodnej scéne, nie je moc a jej anarchickosť, ale vzájomné ovplyvňovanie štátov a chápanie ich vlastných identít a záujmov. Tieto záujmy a identity, ktoré sú výsledkom interakcií štátov, možno považovať za spoločenské konštrukty. Inými slovami, medzinárodný systém nie je produktom konkrétnych objektívnych realít, ktoré vymedzujú možnosti jednotlivých štátov v rámci systému, ale naopak, medzinárodný systém vytvárajú svojimi praktikami a aktivitami štáty samotné. Z toho vyplýva záver, že tak, ako sa v priebehu času mení sebavnímanie štátov, tak sa mení a bude meniť aj medzinárodný systém.²⁵

Z konštruktivistického hľadiska sú národné vojenské strategické kultúry, ktoré sa odvíjajú od formujúcich historických skúseností, ústrednými determinantmi obranných politík štátov. Konštruktivisti preto tvrdia, že „europeizácia“ bezpečnostnej a obrannej politiky a vytvorenie „európskej strategickkej kultúry“ je prirodzeným dôsledkom meniacich sa spoločenských a politických noriem v čase. Predstavitelia neofunkcionalizmu²⁶ v kontradikcii s tým tvrdia, že k prehĺbeniu integrácie v otázkach obrany pravdepodobne nedôjde až dovtedy, kým nevznikne taká kríza alebo nenastane taká hrozba, ktorá bude natoľko významná, že členské štáty Únie si uvedomia, že jediným spôsobom, ako na ňu reagovať, je vytvorenie európskej obrannej únie. Ich vysvetlenie dynamiky európskej integrácie v bezpečnostnej a obrannej politike je založené na tom, že neúspešné medzivládne prístupy v krízových situáciách vedú k neúplným riešeniam a neefektívnemu rozhodovaniu. Z neofunkcionalistického pohľadu by to viedlo k ďalšej kríze, ale po nej by nakoniec prišlo k hlbšej integrácii. Vo svetle toho by reakcia na krízu viedla k vytvoreniu nadnárodnej inštitúcie, ktorá by bola vstupnou bránou na únik z dôsledkov anarchie v medzinárodnom poriadku. To by mohlo naznačovať, že s cieľom efektívne reagovať na tieto bezpečnostné výzvy by riešením mohlo byť vytvorenie spoločnej európskej armády.²⁷

2 SMEROVANIE K VYTVORENIU SPOLOČNEJ ARMÁDY EÚ?

EÚ nie je suverénnym aktérom sama o sebe, ale slúži skôr ako prostriedok pre napĺňanie kolektívnych záujmov svojich členských štátov. Preto, aby sa vytvorila spoločná európska armáda, muselo by dôjsť k posunu od medzivládneho rozhodovania k formovaniu nadnárodnej inštitúcie. V posledných rokoch došlo v tejto súvislosti k výraznému pokroku smerom k budovaniu európskej obrannej únie, keď boli navrhnuté a spustené

²⁵ TAYLOR, S. L. 2012. *30 sekúnd politiky*. Bratislava : Fortuna Libri, 2012. 160 s. ISBN 978-80-8142-013-9, s. 150

²⁶ Neofunkcionalizmus, ktorého teoretické základy vychádzajú z teórie funkcionalizmu, sa často považuje za prvú teóriu európskej integrácie. Snaží sa vysvetliť proces európskej integrácie a prečo štáty súhlasia s tým, aby sa stali súčasťou nadnárodnej organizácie. Dnes je jednou z najznámejších teórií európskej integrácie. V posledných desaťročiach túto teóriu oživilí viacerí autori, ktorí opisujú neofunkcionalistický teoretický odkaz ako schopný priamo sa vyjadrovať k súčasným problémom (Rosamond, 2015).

²⁷ BERGMANN, J. – MÜLLER, P. 2021. Failing forward in the EU's common security and defense policy: The integration of EU crisis management. In *Journal of European Public Policy*, 2021, roč. 28, č. 10, s. 1669-1687. ISSN 1350-1763, s. 1678

viaceré nové iniciatívy, napríklad v oblasti tvorby štruktúr velenia a riadenia (Military Planning and Conduct Capability – MPCC²⁸), rozvoja vojenských schopností (Permanent Structured Cooperation – PESCO²⁹, Coordinated Annual Review on Defence – CARD³⁰) alebo finančného rámca realizácie projektov rozvoja schopností (European Defence Fund – EDF³¹) a pod.

Vytvorenie spoločnej európskej armády by zásadne zmenilo úlohu EÚ a jej postavenie ako medzinárodného aktéra. Umožnilo by Únii získať v globálnom systéme viac „tvrdej sily“ namiesto dosiaľ protežovanej „mäkkej sily“, ktorá z pohľadu teórie realizmu nestačí na zaistenie bezpečnosti a obrany Únie ani na vystupovanie v roli skutočne mocného a rešpektovaného aktéra v medzinárodnom systéme. Zároveň obmedzuje jej možnosti efektívne a účinne reagovať na vojenské hrozby. Na ilustráciu stačí uviesť, že primárna reakcia EÚ na ruskú inváziu na Ukrajinu zostala výhradne ekonomická, zatiaľ čo vojenskú pomoc v podobe zbraní, munície a ďalšej vojenskej techniky poskytli Ukrajine jednotlivé členské štáty Únie.

Vzhľadom na aktuálny stav sa medzi európskymi občanmi stáva čoraz populárnejšia myšlienka, že EÚ by mala zohrávať významnejšiu úlohu v oblasti bezpečnosti a obrany. Podľa výsledkov Eurobarometra z roku 2022, ktorý v apríli a v máji zisťoval postoje Európanov k bezpečnosti a obrane, celkovo až 81 % občanov Únie (68 % Slovákov) podporuje spoločnú bezpečnostnú a obrannú politiku EÚ. Okrem toho 93 % Európanov súhlasí s tým, že členské štáty by mali konať spoločne, pokiaľ ide o obranu územia EÚ. 73 % občanov Únie (62 % obyvateľov SR) súhlasí s navyšovaním rozpočtu na obranu a 85 % Európanov (73 % Slovákov) sa domnieva, že spolupráca v otázkach obrany na úrovni EÚ by sa mala zintenzívniť.³² Za posledných päť rokov sa percentá podpory v prieskumoch postupne zvýšili vo všetkých kategóriách o cca 10 až 15 %, k čomu nepochybne výrazne prispelo vypuknutie konfliktu na Ukrajine, ale rovnako tak aj verejné vyhlásenia významných politických predstaviteľov, napríklad francúzskeho prezidenta Emmanuela Macrona a bývalej nemeckej kancelárky Angely Merkelovej, ktorí sú podporovateľmi idey vytvorenia spoločnej európskej armády. Pre lepšiu ilustráciu, Merkelová vo svojom prejave

²⁸ Vojenské plánovanie a vedenie spôsobilosti (MPCC) predstavuje stály operačný štáb na vojenskej strategickej úrovni pre vojenské operácie EÚ na úrovni do 2 500 vojakov nasadených v rámci Spoločnej bezpečnostnej a obrannej politiky Únie.

²⁹ Stála štruktúrovaná spolupráca (PESCO) predstavuje nástroj na posilnenie spolupráce v oblastiach budovania obranných a vojenských spôsobilostí, výšky investičných výdavkov v oblasti obrany vrátane výskumu a vývoja, harmonizácie obranného plánovania, posilnenia dostupnosti, interoperability, pružnosti a schopnosti nasadenia ozbrojených síl zúčastnených členských štátov, odstraňovania nedostatkov v obranných spôsobilostiach, ako aj spolupráce v európskych programoch vyzbrojovania.

³⁰ Koordinované výročné hodnotenie obrany (CARD) predstavuje proces monitorovania obranných plánov členských štátov Európskej únie s cieľom pomôcť pri koordinácii výdavkov a identifikácii možných projektov spolupráce.

³¹ Európsky obranný fond bol vytvorený ako súčasť Spoločnej bezpečnostnej a obrannej politiky Európskej únie, s cieľom koordinovať a zvýšiť národné investície do obranného výskumu a zlepšiť interoperabilitu medzi národnými ozbrojenými silami.

³² TASR. 2022. Eurobarometer: Občania EÚ podporujú bezpečnostnú a obrannú politiku. In *Teraz.sk*, 2022. [online]. [cit. 18.06.2022]. Dostupné z: <<https://www.teraz.sk/slovensko/eurobarometer-obcania-eu-podporuju-b/641056-clanok.html>>.

v Európskom parlamente v roku 2018 povedala, že pri pohľade na nedávny vývoj v Európe „EÚ musí pracovať na vízii a jedného dňa vytvoriť skutočnú európsku armádu“. ³³

V kontexte vyššie uvedeného je dôležité poznamenať, že založenie a vybudovanie európskej armády je uvedené aj v oficiálnom manifeste Európskej ľudovej strany, ktorá má v súčasnosti najvyšší podiel kresiel v Európskom parlamente – 182, čo predstavuje 24,23 % podiel. ³⁴ Pozitívne postoje k spoločnej obrannej politike EÚ a potenciálnej spoločnej armáde EÚ preto naznačujú, že na jej vytvorenie by existoval solídny mandát, keďže ho podporujú občania, poslanci a viacerí predstavitelia štátov. Niektoré európske krajiny, najmä tie, ktoré hraničia s Ruskom vo východnej Európe, však nie sú naklonené myšlienke vybudovania armády EÚ, pretože sa obávajú, že by to podkopalo úlohu NATO v Európe a dokonca by to mohlo viesť až k stiahnutiu amerických vojenských síl rozmiestnených v Európe.

Napriek deklarovanej podpore pre vytvorenie európskej obrannej únie z viacerých strán nie je celkom jasné, čo by vytvorenie armády EÚ znamenalo a aké kroky by bolo potrebné vykonať zo strany členských štátov Únie. Lisabonská zmluva totiž nevytvára iniciatívy, ktoré by ohrozovali národnú autonómiu vo vojenskom plánovaní a vojenská spolupráca je založená výhradne na medzivládnej spolupráci medzi členskými štátmi. Podľa Bergmanna a Müllera národné strategické kultúry sú stále relatívne neelastické a pomalé v konvergencii a medzivládne vyjednávanie zasa neefektívne, pretože sa snaží vyvážiť všetky rozdielne názory. Je pritom dokázané, že členské štáty reagujú opätovným súhlasom s riešeniami s najnižším spoločným menovateľom. ³⁵ Arcudi a Smith tvrdia, že sa tak deje preto, že členské štáty Únie sa stále nedokážu zhodnúť na základných cieľoch a zapájajú sa do operácií SBOP, a z toho dôvodu je potrebné o všetkých operáciách vyjednávať od prípadu k prípadu. Aj preto zostáva bezpečnostná a obranná politika prevažne v kompetencii členských štátov EÚ s rôznymi vojenskými stratégiami a v neposlednom rade aj s rôznymi vlastnými záujmami. ³⁶

V tejto súvislosti je tiež dôležité poznamenať, že SBOP funguje najmä prostredníctvom mäkkých a civilných techník. Medzivládny charakter politiky znamená, že SBOP nemôže porušovať vlastné bezpečnostné politiky členských štátov a štáty môžu do SBOP prispievať v podstate čím chcú. Z týchto dôvodov by nasadenie mohol zablokovať akýkoľvek členský štát. Okrem toho existuje aj neochota k ich nasadeniu. Príkladom môže byť operácia v Mali, kde EÚ zriadila misie na výcvik malijských ozbrojených síl s cieľom obnoviť

33 MERKELOVÁ, A. 2018. Debate on the Future of Europe. In *European Parliament Multimedia Centre*, 2018. [online]. [cit. 18.06.2022]. Dostupné z: <https://multimedia.europarl.europa.eu/en/debate-on-the-future-of-europe-opening-statement-by-angela-merkel-german-federal-chancellor-_I162933-v_>>.

34 Európsky parlament. 2019. 2019 European election results. European Parliament: 2019-2024. In *European Parliament*, 2019. [online]. [cit. 18.06.2022]. Dostupné z: <<https://www.europarl.europa.eu/election-results-2019/en/european-results/2019-2024/>>>.

35 BERGMANN, J. – MÜLLER, P. 2021. Failing forward in the EU's common security and defense policy: The integration of EU crisis management. In *Journal of European Public Policy*, 2021, roč. 28, č. 10, s. 1669-1687. ISSN 1350-1763, s. 1682

36 ARCUDI, G. – SMITH, M. E. 2013. The European Gendarmerie Force: a solution in search of problems? In *European Security*, 2013, roč. 22, č. 1, s. 1-20. ISSN 0966-2839, s. 4

mier a stabilitu v regióne.³⁷ To spôsobilo rozdiely medzi členskými štátmi, keďže operáciu podporilo len desať členských štátov. Uvedené potvrdzuje, že koncept spoločnej armády EÚ je zbytočný, pokiaľ nezahŕňa nadnárodný dohľad nad finančnými prostriedkami a jednotkami, ktoré poskytujú členské štáty. Je málo pravdepodobné, že sa tak stane, keďže členské štáty sa snažia brániť svoju nezávislosť a vlastné záujmy.

3 ÚLOHA NATO V EURÓPSKEJ BEZPEČNOSTI

Ako zdôrazňuje Lisabonská zmluva, spolupráca so Severoatlantickou alianciou je pre EÚ strategicky dôležitá, keďže väčšina členských štátov je súčasťou oboch organizácií. Aktuálne ich je 21. Vzťahy medzi NATO a EÚ boli inštitucionalizované začiatkom 21. storočia, kedy sa v spoločnej deklarácii o európskej bezpečnostnej a obrannej politike v roku 2002 dohodli, že EÚ bude mať prístup k plánovacím schopnostiam NATO pre vlastné vojenské operácie EÚ.³⁸

Ďalšie spoločné vyhlásenia EÚ a NATO v nasledujúcich rokoch vytvorili strategický rámec spolupráce medzi týmito dvoma organizáciami, čo možno považovať za jeden z pilierov pri posilňovaní európskej bezpečnosti a obrany. Napríklad spoločná deklarácia EÚ a NATO z júla 2016 stanovila sedem základných oblastí, v ktorých by obaja aktéri mohli spolupracovať predovšetkým na operačnej úrovni. Patrili medzi nich spoločné akcie v oblasti boja proti hybridným hrozbám, operačnej spolupráce, kybernetickej bezpečnosti a obrany, rozvoja obranných spôsobilostí, obranného priemyslu a výskumu, spoločných cvičení a podpory úsilia východných a južných partnerov o budovanie kapacít.³⁹

Neskôr obe organizácie prijali niekoľko konkrétnejších návrhov pre každú zo siedmich oblastí. Obe organizácie začali následne ešte intenzívnejšie spolupracovať. V júli 2018 bola v Bruseli podpísaná ďalšia spoločná deklarácia s cieľom urýchliť napredovanie spolupráce a pridať ďalšie oblasti spolupráce (napríklad vojenská mobilita, boj proti terorizmu, posilnenie odolnosti voči chemickým, biologickým, rádiologickým a jadrovým rizikám alebo presadzovanie programu Women, Peace and Safety). Tieto dve zmienené deklarácie poskytli základ, na ktorom sa ďalej rozpracovalo 74 konkrétnych akcií spolupráce, ktoré sa implementujú podľa konkrétnych dokumentov.⁴⁰

³⁷ EUEA. 2021. EU Training Mission in Mali (EUTM Mali). In *European Union External Action*, 2021. [online]. [cit. 18.06.2022]. Dostupné na: <<http://eutmmali.eu>>.

³⁸ NATO. 2002. EU-NATO Declaration on ESDP. In *NATO Press Release*, 2002. [online]. [cit. 19.06.2022]. Dostupné z: <https://www.nato.int/cps/en/natolive/official_texts_19544.htm>.

³⁹ NATO. 2016. Joint declaration by the President of the European Council, the President of the European Commission, and the Secretary General of the North Atlantic Treaty Organization. In *NATO Press Release*, 2016. [online]. [cit. 19.06.2022]. Dostupné z: <https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_133163.htm>.

⁴⁰ Rada EÚ. 2018. EU-NATO cooperation: Council welcomes progress in the implementation of the common 74 actions. In *Council of the European Union*, 2018. [online]. [cit. 19.06.2022]. Dostupné z: <<https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2018/06/08/eu-nato-cooperation-council-welcomes-progress-made-in-the-implementation-of-the-common-74-actions/>>.

Obe spoločné deklarácie vychádzajú a zároveň nadväzujú na Globálnu stratégiu EÚ⁴¹, v ktorej sa uvádza, že „NATO zostáva primárnym bezpečnostným rámcom pre väčšinu členských štátov“.⁴² Zároveň sa zdôrazňuje komplementárnosť NATO a vlastného európskeho bezpečnostného mechanizmu SBOP, pričom spolupráca „nesmie ovplyvňovať bezpečnostnú a obrannú politiku tých členov, ktorí nie sú členmi NATO“.⁴³ Inými slovami to znamená, že cieľom EÚ je na jednej strane zintenzívniť spoluprácu s NATO, ale na druhej strane rešpektovať odlišné inštitucionálne rámce a rozhodovaciu autonómiu členských štátov. V globálnej stratégii Únie sa tiež uvádza, že bezpečnosť Európy a Severnej Ameriky je prepojená, preto Únia aj Aliancia zdôrazňujú dôležitosť úzkej spolupráce medzi týmito dvoma inštitúciami.⁴⁴ Obe organizácie navyše fungujú v rámci rovnakých hodnôt – na základe princípov liberálnej demokracie, právneho štátu a ľudských práv.

Na margo vyššie uvedeného sa dá povedať, že práve dnes, viac ako kedykoľvek predtým, je bezpečnosť Európy a Severnej Ameriky vzájomne úzko prepojená. NATO a EÚ v súčasnosti čelia sérii viacerých bezpečnostných výziev vychádzajúcich z juhu a východu, ktoré je potrebné riešiť spoločne vzájomne zosúladeným a doplnkovým spôsobom, ktorý zabráni zbytočnej duplicite. Dôležitosť silného transatlantického zväzku založeného na spoločných hodnotách, ktorý zvyšuje spoločnú bezpečnosť a zabezpečuje spravodlivé a vyvážené zdieľanie záťaže, sa v súčasnom náročnom strategickom prostredí stáva ešte aktuálnejšou.

Lisabonská zmluva v kontexte toho, že spolupráca EÚ a NATO nesmie ovplyvňovať bezpečnostnú a obrannú politiku tých členov, ktorí nie sú členmi Aliancie, jasne v čl. 42 ods. 2 uvádza, že národná obranná politika vrátane členstva v NATO alebo neutrality je stále aktuálna a že obranná spolupráca je medzivládnu záležitosťou. „Politika Únie nemá vplyv na osobitý charakter bezpečnostnej a obrannej politiky niektorých členských štátov a rešpektuje záväzky niektorých členských štátov, ktoré vidia uskutočnenie svojej spoločnej obrany v NATO podľa Severoatlantickej zmluvy.“⁴⁵

Aj preto sa napriek súčasnemu politickému a bezpečnostnému vývoju, vytvoreniu PESCO, CARD, MPCC alebo EDF a tiež rečiam o „potrebe sformovania európskej armády“ zatiaľ žiadne „budovanie európskej armády“ nerealizuje.⁴⁶ To znamená, že zatiaľ sa nebude vytvárať žiadny duplikát NATO. Je preto málo pravdepodobné, že by napriek zmienenému aktuálnemu vývoju a zhoršeniu bezpečnostnej situácie po napadnutí Ukrajiny

⁴¹ Globálna stratégia pre zahraničnú a bezpečnostnú politiku Európskej únie, skrátená Globálna stratégia Európskej únie (European Union Global Strategy) nahradila v roku 2016 Európsku bezpečnostnú stratégiu (European Security Strategy) z roku 2003.

⁴² EEAS. 2016: *A Global Strategy for the European Union's Foreign And Security Policy*. Brussels : European External Action Service, 2016. [online]. [cit. 19.06.2022]. Dostupné z: <https://eeas.europa.eu/archives/docs/top_stories/pdf/eugs_review_web.pdf>.

⁴³ Ibid

⁴⁴ Ibid

⁴⁵ Zmluva o Európskej únii, 2008, čl. 42 ods. 2

⁴⁶ Európsky parlament. 2021. Defence: is the EU creating a European army? In *European Parliament News*, 2021. [online]. [cit. 19.06.2022]. Dostupné z: <<https://www.europarl.europa.eu/news/en/headlines/security/20190612STO54310/eu-army-myth-what-is-europe-really-doing-to-boostdefence>>.

Ruskom vznikla v blízkej dobe nadnárodná obranná autorita, ktorá by bola nadradená národným obranným silám a vládám.

Aliancia vždy mala v európskom bezpečnostnom poriadku svoj význam, ktorý sa po ruskej invázii ešte zvýšil. Záujem o vstup do nej prejavili aj také členské štáty EÚ, ako je Fínsko a Švédsko, ktoré zatiaľ stáli mimo NATO kvôli svojej vojenskej nezúčastnenej politike. Konflikt na Ukrajine však zmenil pohľad na členstvo v Aliancii nielen u politických špičiek, ale aj u občanov oboch krajín,⁴⁷ a tak Švédsko a Fínsko 18. mája 2022 urobili kľúčový krok na ceste do Severoatlantickej aliancie. Zástupcovia oboch krajín odovzdali v Bruseli generálnemu tajomníkovi Aliancie Jensovi Stoltenbergovi žiadosti o prijatie do NATO, ktorý ich rozhodnutie privítal a vyhlásil, že škandinávске krajiny posilnia spoločnú bezpečnosť spojencov.⁴⁸

Uvedené len zdôrazňuje dôležitosť spoločného bezpečnostného aktéra v Európe. Najreálnejším scenárom preto je, že spolupráca medzi EÚ a NATO sa bude ešte viac prehľbovať a rozširovať. Inými slovami, je málo pravdepodobné, že by sa vytvorila európska armáda, a rovnako tak je málo pravdepodobné, že dôjde k pokusom nahradiť Alianciu inou obrannou organizáciou. Akýkoľvek takýto pokus nahradiť NATO by mal za následok krízu inštitucionálnych a politických vzťahov bez reálneho východiska a pravdepodobne by viedol k zhoršeniu vývoja bezpečnostného prostredia. Okrem toho, súperenie s Alianciou by bolo nevysvetliteľné aj z toho dôvodu, že NATO vždy viedli európski generálni tajomníci.⁴⁹

Na druhej strane, z času načas došlo aj k určitému iskreniu vo vzájomných vzťahoch a k spochybňovaniu významu a dôležitosti postavenia NATO pri zabezpečovaní obrany EÚ. Napríklad vtedy, keď bývalý americký prezident Donald Trump označil NATO za „zastarané“⁵⁰ a v roku 2016 dokonca pohrozil, že Spojené štáty americké (ďalej len „USA“) opustia Alianciu, ak si jej európske členské štáty aj naďalej nebudú plniť svoje finančné záväzky, ku ktorým sa zaviazali pri vstupe do NATO⁵¹ a nebudú vynakladať na obranu 2 % svojho hrubého domáceho produktu (ďalej len „HDP“).

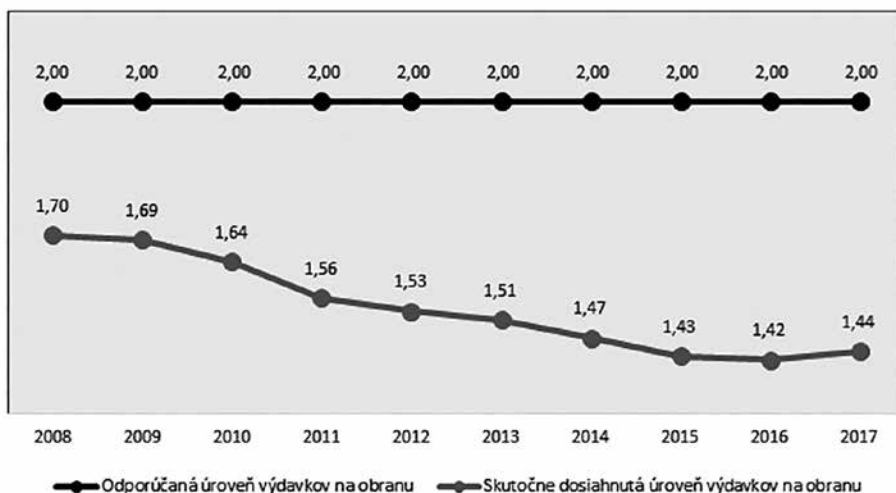
⁴⁷ YLE. 2022. Yle poll: Support for Nato membership hits record high. In *Yle News*, 2022. [online] [cit. 19.06.2022] Dostupné z: <<https://yle.fi/news/3-12357832>>.

⁴⁸ RTVS. 2022. Fínsko a Švédsko oficiálne požiadali o členstvo v NATO. In *RTVS Správy*, 2022. [online]. [cit. 19.06.2022]. Dostupné z: <<https://spravy.rtvs.sk/2022/05/finsko-a-svedsko-oficialne-poziadali-o-clenstvo-v-nato/>>.

⁴⁹ DEMETRIOU, P. 2016. NATO & CSDP: Can the EU afford to go solo? [online]. In *Cogent Social Sciences*, 2016, roč. 2, č. 1, s. 1-16. ISSN 2331-1886, s. 8

⁵⁰ JAMES, W. 2017. Trump says NATO is obsolete but still „very important to me“. In *Reuters*, 2017. [online]. [cit. 20.06.2022]. Dostupné z: <<https://www.reuters.com/article/us-usa-trump-nato-obsoleteidUSKBN14ZOYO>>.

⁵¹ MARCUS, J. 2016. Trump says the US may abandon automatic protections for NATO countries. In *BBC News*, 2016. [online]. [cit. 20.06.2022]. Dostupné z: <<https://www.bbc.co.uk/news/world-us-canada-36852805>>.

Graf č. 1: Výdavky na obranu v európskych členských štátoch NATO v rokoch 2008 až 2017 (v % HDP)

Zdroj: Vlastné spracovanie podľa údajov NATO, 2018⁵²

Medzi EÚ a NATO existujú aj určité rozdiely v záujmoch, ktoré možno vidieť napríklad v tom, že kým Únia preferuje politické urovnanie sporov aktívnym zapojením medzinárodného spoločenstva, USA (NATO) preferujú tvrdú vojenskú akciu.⁵³ To ukazuje, že aj keď majú EÚ a USA (NATO) rovnaký cieľ, prostriedky na jeho dosiahnutie sú odlišné. Preto NATO na rozdiel od EÚ nie je vítané ako mierotvorca v mnohých častiach sveta.⁵⁴ Demetriou v širšom kontexte tvrdí, že Aliancia je funkčným partnerom pre Úniu len vtedy, keď sa záujmy NATO a EÚ zhodujú.⁵⁵ Dlhoročná závislosť európskych členských štátov NATO od USA oslabilu snahy Európy budovať potrebné vojenské spôsobilosti a kapacity, nakoľko využívali silu USA.⁵⁶ Preto nadradenosť USA v rámci NATO ovplyvňuje aj vývoj

⁵² NATO. 2018. *Defence Expenditures of NATO Countries*. [online] [cit. 19.06.2022], dostupné z: <https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/pdf_2018_03/190314-pr2018-34-eng.pdf>.

⁵³ PETROV, P. – SCHÜTTE, L. – VANHOONACKER, S. 2020. The future of EU – NATO relations. In *Atlantisch Perspectief*, 2020, roč. 44, č. 2, s. 38-44. ISSN 0167-1847, s. 43

⁵⁴ SMITH, M. E. 2021. A liberal grand strategy in a realist world? Power, purpose and the EU's changing global role. In *Journal of European Public Policy*, 2021, roč. 28, č. 2, s. 144-163. ISSN 1350-1763, s. 152

⁵⁵ DEMETRIU, P. 2016. NATO & CSDP: Can the EU afford to go solo? [online]. In *Cogent Social Sciences*, 2016, roč. 2, č. 1, s. 1-16. ISSN 2331-1886, s. 8-12

⁵⁶ DYSON, T. 2013. Balancing Threat, not Capabilities: European Defence Cooperation as Reformed Bandwagoning. In *Contemporary Security Policy*, 2013, roč. 32, č. 2, s. 387-391. ISSN 1743-8764.

bezpečnostnej politiky v Európe a v niektorých situáciách stavia európske členské štáty Aliancie, ktoré sú zároveň členskými štátmi Únie, do druhej línie.⁵⁷

Na základe všetkých predchádzajúcich informácií je potrebné uvažovať aj nad tým, či medzivládna povaha bezpečnostnej a obrannej politiky EÚ spĺňa všetky kritériá a ambície na pozadí zjavného neofunkcionalistického supranacionalizmu. Neorealisti totiž kriticky tvrdia, že materiálne sily a súčasná „rovnováha síl“ obmedzujú mieru konvergencie v členských štátoch Únie.⁵⁸ Keďže NATO zostáva medzivládnu organizáciou, zdá sa potom pre štáty jednoduchšie rozvíjať obrannú spoluprácu s NATO ešte viac. V tejto súvislosti by sa dalo povedať, že úloha členských štátov v SBOP má inštitucionálne obmedzenia. Podľa Hyde-Pricea sú za primárnych medzinárodných aktérov stále považované štáty, nie medzinárodné organizácie. Členské štáty sa zdráhajú spochybniť status quo a podeliť sa s inými štátmi o svoje obranné stratégie a prostriedky v dôsledku domnelých možných negatívnych dôsledkov na ich národnú bezpečnosť a hospodársku a vojenskú silu.⁵⁹

Žiadny štát nemôže vedieť, resp. nemôže si byť istý tým, čo (u)robia ostatné štáty. Realistická perspektíva preto prichádza k záveru, že to je dôvod, prečo bude pohyb smerom k zbližovaniu obrannej stratégie a zdieľania vojenských prostriedkov a síl obmedzený. Snyder to demonštruje prostredníctvom bezpečnostnej dilemy tak, že aj keď žiadny štát nechce útočiť na iných, nikto si nemôže byť istý tým, že zámery iných štátov sú mierové, alebo takými zostanú; preto každý štát musí akumulovať svoju silu na zabezpečenie svojej obrany. V dôsledku toho členské štáty zatiaľ preferujú mať schopnosť brániť sa v prvom rade samé.⁶⁰ Zjednotiť svoju suverenitu v otázkach obrany by si vyžiadalo značné úsilie zo strany jednotlivých štátov. A hoci sa obranná únia javí pre EÚ ako celok prospešná, pretože by bola hospodárnejšia a efektívnejšia z hľadiska rozmiestnenia a nákladov, stále existujú limity do akej miery sú členské štáty EÚ ochotné odovzdať časť svojej suverenity a prehĺbiť spoluprácu v otázkach obrany.

ZÁVER

Na záver je možné konštatovať, že SBOP má dve hlavné hybné sily – prvou je snaha vybudovať vojenskú identitu EÚ a druhou vytvoriť rozumný mechanizmus na

⁵⁷ DEMETRIOU, P. 2016. NATO & CSDP: Can the EU afford to go solo? [online]. In *Cogent Social Sciences*, 2016, roč. 2, č. 1, s. 1-16. ISSN 2331-1886, s. 4

⁵⁸ POSEN, B. R. 2016. European Union Security and Defense Policy: Response to Unipolarity? In *Security Studies*, 2016, roč. 25, č. 2, s. 149-186. ISSN 0963-6412, s. 151

⁵⁹ HYDE-PRICE, A. 2006. 'Normative' power Europe: a realist critique. In *Journal of European Public Policy*, 2006, roč. 13, č. 2, s. 217-234. ISSN 1350-1763, s. 227-228

⁶⁰ SNYDER, G. H. 1984. The Security Dilemma in Alliance Politics. In *World Politics*, 1984, roč. 36, č. 4, s. 461-495. ISSN 0043-8871, s. 475

posilnenie civilných kvalít EÚ.⁶¹ Okrem toho Európska únia vytvorila svoje vlastné diskurzy zahraničnej a bezpečnostnej politiky nezávislé od svojich členských štátov, aby vytvorila spoločnú európsku obrannú úniu.⁶² Vzhľadom na medzivládny charakter SBOP je však táto konvergencia smerom k obrannej únii zatiaľ veľmi pomalá. Na druhej strane, tento bezpečnostný diskurz EÚ a súčasný vývoj bezpečnostnej situácie v blízkom i vzdialenejšom okolí Únie významným spôsobom ovplyvnil názory členských štátov na bezpečnosť. Zvýšila sa podpora a súčasne aj potreba zblížovať bezpečnostnú a obrannú politiku v Európe, ale to sa s najväčšou pravdepodobnosťou stane prostredníctvom NATO. Jeho medzivládny charakter je totiž pre členské štáty, ako sa zdá, vhodnejší, ako eventualita vzdať sa práva vytvárať svoje vlastné vojenské stratégie a rozhodovať o nasadení svojich ozbrojených síl. Výsledkom je, že zatiaľ čo SBOP je uskutočniteľná s účinnými mechanizmami v rámci tzv. mäkkej sily, vojenská akcia pre EÚ je príliš medzivládna na to, aby mala nejaký účinok. Koncepcia vytvorenia spoločnej európskej armády sa teda aspoň zatiaľ javí ako málo pravdepodobná, nakoľko supranacionálny model európskej armády by si vyžadoval potrebu prenosu kompetencií z členských štátov na úninú úroveň.

Autoři:

Plk. v. v. prof. Ing. Vojtěch Jurčák, CSc., naroden 1955. Je absolventem Vysoké vojenské technické školy v Liptovském Mikuláši. Během své profesionální kariéry se převážně věnoval výchově vojenských vysokoškolsky vzdělaných důstojníků na Akademii ozbrojených sil generála Milana Rastislava Štefánika v Liptovském Mikuláši, kde také habilitoval a inauguroval. V současné době pracuje jako vedoucí Katedry bezpečnosti a obrany. Zabývá se problematikou národní a mezinárodní bezpečnosti.

Plk. gšt. v. z. doc. Ing. Radoslav Ivančík, PhD. et PhD., MBA, MSc., naroden 1969. Je absolventem Vysoké vojenské školy pozemního vojska ve Vyškově na Moravě, doktorského studia na Univerzitě Matěje Bela v Banské Bystrici, Akademii ozbrojených sil generála Milana Rastislava Štefánika v Liptovském Mikuláši a postgraduálního studia na Varšavské univerzitě managementu. Během profesionální kariéry zastával několik významných vedoucích funkcí na Generálním štábu Ozbrojených sil Slovenské republiky a na Ministerstvu obrany Slovenské republiky. V současné době pracuje jako docent na Akademii Policejního sboru v Bratislavě. Zabývá se problematikou bezpečnosti.

⁶¹ BERGMANN, J. – MÜLLER, P. 2021. Failing forward in the EU's common security and defense policy: The integration of EU crisis management. In *Journal of European Public Policy*, 2021, roč. 28, č. 10, s. 1669-1687. ISSN 1350-1763; SJURSEN, H. 2016. The EU as a 'normative' power: how can this be? In *Journal of European Public Policy*, 2016, roč. 23, č. 2, s. 235-251. ISSN 1350-1763.

⁶² RIEKER, P. 2016. From Common Defence to Comprehensive Security: Towards the Europeanization of French Foreign and Security Policy? In *Security Dialogue*, 2016, roč. 37, č. 4, s. 509-528. ISSN 0967-0106.

Jak citovat: JURČÁK, Vojtech a Radoslav IVANČÍK. Od Spoločnej bezpečnostnej a obrannej politiky k spoločnej armáde Európskej únie? *Vojenské rozhledy*. 2023, 32 (1), 018-034. ISSN 1210-3292 (print), 2336-2995 (on-line). Available at: www.vojenskerozhledy.cz.

Recenzovaný článek

Analýza potenciálu guerilly na Tchaj-wanu – Reálná možnost, nebo naivní představa?

Analysis of Taiwan Guerilla Potential – A Real Possibility or a Naive Notion?

Richard Oubělický

Abstrakt:

Dosavadní výzkumy o Číně a Tchaj-wanu se zabývají primárně současnými stavy bilaterální vztahů, armádních doktrín a podobně. Článek zkoumá podmínky pro vznik a činnost guerilly s para militantními prvky na Tchaj-wanu v situaci, kdy Čína Tchaj-wan ovládne. Analýza vychází ze současného obecného, kulturně-sociálního, politického, geografického a technologického prostředí. Podstatnou částí analýzy je také rozprava o potenciálu městské guerilly. Článek vychází z akademických textů, analýz a dat, informací a průzkumů relevantních pro hlavní otázky článku. Těmi jsou potenciál vzniku, udržitelnosti a efektivity guerilly. Článek přichází s nálezy, argumentující poměrně vysoký potenciál vzniku guerilly především díky příhodným podmínkám Tchaj-wanu a možnou efektivitu a udržitelnost v závislosti na existujících proměnných, které však potenciál mohou i limitovat.

Abstract:

Existing research about China and Taiwan deals primarily with bilateral relations, military doctrines, etc. The article examines conditions for emerging and activity of guerillas with paramilitant signs in the case of China's domination over Taiwan. The analysis is based on the present general, socio-economic, political, geographical, and technological environment. A substantial part of the analysis is also argumentation about the potential of urban guerilla. The article is based on data, pieces of information, polls and academic and analytical texts relevant to the main research questions. Those questions are the potential for emerging, sustainability, and effectiveness of guerilla. The article comes with findings, that argue the relatively high potential for the emergence of guerilla primarily because of the suitable environment in Taiwan and possible effectiveness and sustainability based on existing variables, which can however also limit this potential.

Klíčová slova: Analýza; Čína; guerilla; para militantní strategie; Tchaj-wan.

Key words: Analysis; China; Guerilla; Paramilitary Strategy; Taiwan.

ÚVOD

V bezpečnostním prostředí od rozpadu Sovětského svazu v roce 1991, zřídka nalezneme velký konflikt mezi dvěma vyspělými suverénními státy. Poslední události spojené s invazí Ruské federace na území Ukrajiny však ukázaly, že vojenské operace tohoto charakteru nejsou nutně záležitostí historie a válka i nadále slouží jako prostředek k vymáhání národních zájmů.

Podobný případ vpádu cizích vojsk na území suverénního státu by mohl v blízké době pramenit z rozporů mezi čínskou lidovou republikou (ČLR) a Tchaj-wanem. V posledních letech sledujeme souběžně s rostoucími ekonomickými a vojenskými kapacitami také časté slovní výpady Číny vůči Tchaj-wanu a jeho spojencům. Těmi jsou pro ilustraci například nedávná slova čínského premiéra Li Kche-čchianga, který prohlásil, že Čína je „rozhodně proti jakýmkoliv separatistickým aktivitám usilujícím o nezávislost Tchaj-wanu a rozhodně je proti jakémukoliv zahraničnímu vměšování“.¹

Současný rozvoj vojenských kapacit jde potenciálně naproti rozsáhlé vojenské operaci na Tchajwan. Čínské doktríny vytvořené po studené válce, se nezaměřují primárně na globální ambice, nýbrž spíše na lokální ofenzivní válku uplatňující obojživelné operace, které by s velkou pravděpodobností zahrnovaly i konflikt s Tchaj-wanem, případně i USA.² Důkazem tohoto tvrzení mohou být mimo jiné zvyšující se počty ponorek, malých plavidel, pobřežních plavidel určených pro mělké vody, obojživelných a vyloďovacích plavidel, nebo transportních vojenských plavidel.³ Ostrovní Tchaj-wan se proti takto koncipované armádě stává více zranitelným a tudíž více pravděpodobným cílem v případě čínské vojenské agrese, pokud nebude Čína schopna ovládnout Tchaj-wan mírovými prostředky. Hrozba invaze vojsk ČLR na Tchaj-wan rozhodně není zanedbatelná a ve stínu tohoto tvrzení je více než příhodné přemýšlet o následcích takového konfliktu. Hlavním cílem článku je analyzovat potenciál guerillového hnutí, jež by mohlo vzniknout právě v případě, pokud by k válce došlo, následkem čehož by současná vláda Tchaj-wanu padla a Tchaj-wan přešel pod jurisdikci čínské vlády.

Článek je rozdělen na několik částí. První část se zaměřuje na současnou situaci na Tchaj-wanu v kontextu vlivu na vznik a specifika tchajwanské guerilly. Poté je článek zaměřen na konkrétní podklady pro vznik a udržitelnost guerillové války na Tchaj-wanu. Proto dojde ke zhodnocení sociálně-kulturních a politických předpokladů pro guerillový boj v rámci vedení a občanů Tchaj-wanu. Nutné je také zvážit případnou zahraniční podporu. Pro guerillový boj je velice důležité i prostředí, v němž se odehrává. Z tohoto důvodu jsou součástí analýzy také informace o geografickém prostředí Tchaj-wanu a jeho potenciálu pro využití guerillových taktik. Předposlední část práce se zabývá technologickými předpoklady pro guerilly na Tchaj-wanu. V závěru jsou spojeny všechny proměnné,

¹ TIAN, Yew Lun. China pledges peaceful growth of Taiwan ties, but opposes foreign interference. *Reuters* [online]. 5. 3. 2022 [cit. 2022-5-19]. Dostupné z: <https://1url.cz/SrRTS>

² ILHAN, Bekir. China's Evolving Military Doctrine After the Cold War'. *SETA Analysis*. [online]. 2020, 59: 16-17. [cit. 2022-5-19]. ISBN 978-625-7040-19-8, str. 17. Dostupné z: <https://1url.cz/JrRT9>

³ Ibidem, s. 16.

pomocí nichž je zodpovězeno na tři hlavní otázky: zda je guerillový boj na Tchaj-wanu vůbec možný a zda má potenciál být udržitelný a efektivní. Zodpovězení těchto otázek slouží jako základní analytický rámec pro zjištění potenciálu guerilly na Tchaj-wanu v případě jeho okupace ČLR.

1 SITUACE NA TCHAJ-WANU

1.1 Aktuální fakta relevantní pro guerillu na Tchaj-wanu

Čína v posledních letech uplatňuje útočnou rétoriku, na kterou Tchaj-wan reaguje. Nejviditelnější je tento fakt v záležitostech vojensko-strategického plánování. Poslední dvě dekády vývoj tchajwanské armády částečně reflektuje obrannou strategii s názvem „Hard Republic of China“^{4,5} Tento strategický koncept kalkuluje s částečnou asymetrickou formou vedení války. Pro pravé pojetí situace je nutné zmínit, že ačkoliv se Tchaj-wan na tuto strategii v určitých ohledech zaměřuje, není jedinou strategií, a ne veškeré akviziční projekty zapadají do jejího rámce. Na tuto strategii reaguje mimo jiné studie Centra pro strategické a rozpočtové hodnocení (CSBA) nazvána „Hard ROC 2.0“. Byť se jedná o pouhou studii, která na rozdíl od „Hard ROC“ není oficiálním dokumentem tchajwanské armády, koreluje v mnoha ohledech s jejím vývojem. Studie navíc nastiňuje několik projektů a metod, které by v případě uplatnění mohly mít vliv na potenciální guerillová hnutí, což je důležité pro nalezení závěrečných východisek analýzy. K tomuto dokumentu vrátíme v pozdější části práce.

Druhou důležitou současnou proměnnou, v kontextu potenciální guerilly na Tchaj-wanu, je připravenost obyvatelstva. Právě místní obyvatelstvo je standardně hlavní hybnou silou guerillových uskupení. Míra zkušeností a odhodlání obyvatel vstupujících do guerillové války má značný vliv na její formu a výsledek. Aktuálně všichni muži na Tchaj-wanu ve věku od 18 do 36 let musí podstoupit povinnou vojenskou službu v délce 4 měsíců.⁶ Současná situace nicméně vyvolává obavy, zda jsou čtyři měsíce služby dostačující. Je tudíž pravděpodobné, že v budoucnu se délka služby ještě prodlouží.⁷ Většina mužů disponuje alespoň základními bojovými znalostmi, což zvyšuje potenciál případné

⁴ V dokumentech se užívá také zkratky „Hard ROC“.

⁵ REHMAN, Iskander, THOMAS, Jim a John STILLION. *Hard ROC 2.0: Taiwan and Deterrence through Protraction*. [online] Washington: CSBA office, 21. 12. 2014. str. 1. [cit. 2022-5-20]. Dostupné z: <https://1url.cz/LrRjf>

⁶ CIA. *Cia.gov: Military service age and obligation*. [online]. [cit. 2022-5-21]. Dostupné z: <https://1url.cz/arRjl>

⁷ CHUN-MEY, Hwang a Jojo MAN. *Taiwan mulls longer compulsory military service amid growing military tensions*. *RFA* [online]. 3. 1. 2022 [cit. 2022-5-22]. Dostupné z: <https://1url.cz/FrRj0>

guerilly. Pro porovnání, Čína naopak nejde cestou všeobecné branné povinnosti, nýbrž cestou naplňování požadovaných počtů dobrovolníků armádou pro jednotlivé provincie. Tito dobrovolníci podstupují výcvik v délce 2 let.⁸ Kvalita těchto vojáků je s velkou pravděpodobností vyšší, než v případě Tchaj-wanu, což může mít vliv například na případné protipartyzánské operace. Mimo povinnou vojenskou službu se doposud obyvatelstvo Tchaj-wanu připravovalo především na zvládání krizových situací.⁹ Někteří obyvatelé se také vyslovili, že pokud by byly dostupné kurzy guerillového boje, rádi by se zúčastnili i těchto kurzů.¹⁰ To je zřejmě v současné situaci, kdy oproti období před několika měsíci značně roste zájem o získávání znalostí a zkušeností užitečných v případě válečného konfliktu. Tento zájem roste, vedle všudypřítomné čínské hrozby, současně s aktuálním konfliktem na Ukrajině. Ten ukazuje, že válečný konflikt není pouze záležitostí armády, ale většiny obyvatel bez výjimek. Roste zájem především o výcvikové kurzy zabývající se například střelbou, obrannou strategií, první pomocí nebo zásadami chování v bojových zónách.¹¹ Právě tyto znalosti v poměrně zásadní míře rozhodují mimo jiné o skutečné síle a efektivnosti případného guerillového hnutí na Tchaj-wanu.

1.2 Specifika guerilly na Tchaj-wanu

Pro účely práce je důležité pochopit obecnou formu guerilly, která by na Tchajwanu vznikla, v případě zabrání území ČLR. Dle Mareše rozlišujeme tři základní formy guerilly. Pravděpodobně největší podobnosti lze shledávat ve druhé formě, kdy vnímáme guerillu jako „hlavní strategii boje, kdy je jejím cílem velkým množstvím malých střetů vyčerpat a tím i zcela vojensky porazit nepřítele“.¹² Teoreticky bychom guerillovou válku na Tchaj-wanu mohli pozorovat také ve třetí formě, kdy ji vnímáme jako „etapu války, po níž dochází k přeměně guerillových bojovníků na regulérní armádu“.¹³ Zde se však rozchází myšlenka partyzánů jako nástupců staré vlády s případem Tchaj-wanu, kdy by na guerillové bojovníky bylo pohlíženo spíše jako na pozůstatky původního tchajwanského režimu.

V rámci guerillové války se poměrně často střetáváme se situací, kdy guerilla oponuje již zavedenému režimu. V případě guerilly na Tchajwanu by tomu bylo naopak. Jednalo by se o situaci, kdy guerilla vznikne jako nástupce války po ukončení konfliktu mezi

⁸ Viz CIA, ref. 6.

⁹ Největší část příprav činily především kurzy první pomoci.

¹⁰ DAVIDSON, Helen. Second line of defence: Taiwan's civilians train to resist invasion. *The Guardian* [online]. 22. 9. 2021 [cit. 2022-5-22]. Dostupné z: <https://1url.cz/GrRTY>

¹¹ MAXOVÁ, Barbora. Reportáž – Hongkong a čínské mocenské ambice. V: Horizont 24. ČT24 [online], 1. 7. 2022, 0:46. Dostupné z: <https://1url.cz/KrRjX>

¹² MAREŠ, Miroslav. Vymezení pojmů terorismus, válka a guerilla v soudobé bezpečnostní terminologii. *Obrana a strategie*. [online]. Brno: Obrana a strategie, 2004, 1/2004, [cit. 2022-6-X]. ISSN 1802-7199. Dostupné z: <https://1url.cz/BrRjO>

¹³ Ibidem

regulárními armádami ČLR a Tchaj-wanu, případně jeho spojenců. To by mimo jiné mohlo mít efekt, díky němuž guerilla nebude vznikat od základů. Mohla by s určitou pravděpodobností růst na základech předchozí tchajwanské armády, jež po válce již nebude schopna vykonávat svou činnost standardním způsobem. Tím se však pozdější změna rolí, kdy by se z guerillových bojovníků opět stala regulární armáda, nevylučuje.

2 SOCIÁLNĚ-KULTURNÍ A POLITICKÁ ZÁKLADNA PRO GUERILLOVÝ BOJ

2.1 Vnitropolitické prostředí

Pro účely práce předpokládejme situaci, kdy se ČLR úspěšně podaří ovládnout alespoň většinu území, zařadit Tchaj-wan pod svoji správu a původní organizovaná armáda Tchaj-wanu již nadále nebude schopna vykonávat svou činnost. V takové situaci je vhodné odlišit dva nejpravděpodobnější směry, z nichž by se guerillové hnutí mohlo zformovat. Jedním z nich by byla guerilla, jejíž organizační páteří by se stala bývalá vláda a pozůstatky armády. Druhým proudem by pak mohl být vznik guerilly čistě z iniciativy občanů, kteří nesouhlasí se sjednocením Tchaj-wanu a ČLR.

Pro úspěšné vedení guerillové války jsou základním elementem lidé, kteří se jí budou účastnit, a to nehlédě na to, z jakého základu guerillové hnutí vznikne. Proto je na místě klást si otázku, jakou by guerillové hnutí na Tchaj-wanu mělo podporu. Uvažujeme nyní o partyzánech jako účastnících guerillové války na straně Tchaj-wanu, byť vymezení partyzána a guerillového bojovníka nemusí být vždy naprosto totožné. Carl Schmitt popisuje partyzány jako osoby, jejichž činy jsou založeny na určitém politickém přesvědčení.¹⁴ Z toho důvodu je důležitou proměnnou údaj, vypovídající o vůli obyvatel připojit a sjednotit Tchaj-wan s pevninskou Čínou.

Průzkum centra volebních studií National Chengchi university na Tchajwanu sleduje trend vůle připojení se k ČLR již od roku 1994. Z dat vyplývá, že stále větší procento respondentů upřednostňuje zachování statusu quo, případně zachování statusu quo s postupným směřováním k nezávislosti. Naopak myšlenka směřování ke sjednocení postupně ztrácí na popularitě. Nelze však opomenout fakt, dle kterého největší skupinu stále tvoří respondenti, kteří mají zájem o zachování současného stavu a k myšlence sjednocení se nevyjádřili. Ze všech dat je však zjevný trend, podle kterého myšlenka sjednocení postupně upadá, a naopak podpora samostatnosti Tchaj-wanu roste.¹⁵ Určitý vliv na rozhodování obyvatel Tchaj-wanu má bezpochyby myšlenka „jedné země, dvou

¹⁴ SCHMITT, Carl. *The Theory of the Partisan: A Commentary/Remark on the Concept of the Political*. [online]. Lansing: Michigan State University Press, 2004, [cit. 2022-5-20]. str. 10. Dostupné z: <https://1url.cz/ZrRj9>

¹⁵ NCHU–ESC. esc.nccu.edu.tw/: Taiwan Independence vs. Unification with the Mainland(1994/12~2021/12). [online]. [cit. 2022-5-22]. Dostupné z: <https://1url.cz/9rRjP>

systémů“. Pro část obyvatel se tento koncept dříve mohla jevit jako vhodný způsob řešení čínsko-tchajwanského sporu. Situace posledních let v Hongkongu však obyvatelům Tchaj-wanu ukázala, že tato myšlenka nejde dohromady se skutečnými zájmy Číny.¹⁶ Jedinou možností tak zůstalo a nadále zůstává postupné směřování k nezávislosti. Postoj občanů k otázce suverenity Tchaj-wanu, může hrát roli právě v případě vzniku guerillového hnutí. A to jak v otázce připojení se k takovému hnutí, tak případné spolupráce a podpory ze strany obyvatelstva.

Pro guerillu na Tchaj-wanu je v obecné míře důležité také národní sebeurčení. U osoby, jež se bude identifikovat jako příslušník čínské národnosti, budeme pouze těžko nalézat důvody pro zapojení se do guerillové války na straně Tchaj-wanu, jejímž hlavním zájmem je nezávislost Tchaj-wanu. Jako Tchajwanci se nejvíce profilují z 92% podporovatelé Demokratické progresivní strany (DPP), která má v současnosti ve vládě nejsilnější zastoupení. Druhou nejsilnější stranou je konzervativní čínská národní strana, známá také jako Kuomintang (KMT), která má oproti DPP na Tchajwanu delší historii. Podporovatelé KMT mají v tomto spektru největší zastoupení osob profilujících se jako Číňané (11 %) a osob na sebe nahlížejících jako na Číňany a Tchajwance zároveň (53 %). Nicméně ani skupina osob prezentujících se jako Tchajwanci není zanedbatelná, a činí 35 %. Za Tchajwance se pak vnímá i 64 % občanů nepodporujících žádnou ze dvou hlavních stran.¹⁷

Politické přesvědčení je však pouze prvním krokem k úspěchu místní guerilly. Důležité je, aby místní obyvatelé stáli za odbojem, který bude užívat guerillových taktik. A to i v případě, kdy nepřítel začne uplatňovat vůči obyvatelstvu různých represí. Guerillu je velice obtížné porazit konvenčními postupy a zbraněmi. Důvodem je její nestálá a roztroušená forma a její úzká spjatost s místním obyvatelstvem, u něhož má podporu. Často se můžeme setkat se situací, ve které má vláda, případně silnější strana, podněty k uplatňování striktních postupů vůči obyvatelstvu. Jedním z nejkrajnějších je například cílené masové zabíjení obyvatelstva. Obecně platí, že s čím častějším užitím guerillových taktik se v dané válce potkáme, tím je užití takto striktních represí pravděpodobnější.¹⁸ Pravděpodobnost, že k silným represím například v podobě zabíjení obyvatelstva bude docházet, je však závislá na mnoha faktorech. Jedním z nich je kupříkladu politický režim nepřítel, proti němuž místní guerillové uskupení válku vede. U totalitních režimů je uplatňování takto tvrdých postupů pravděpodobnější.¹⁹ Nelze pak tedy vyloučit, že by Čína jako jeden ze současných představitelů autoritativních režimů, mohla začít uplatňovat stejné, nebo podobné postupy.²⁰

¹⁶ PROCHÁZKOVÁ Kateřina. Interview – Hongkong a čínské mocenské ambice. V: Horizont 24. ČT24 [online], 1. 7. 2022, 6:12. Dostupné z: <https://1url.cz/zrRj6>

¹⁷ DEVLIN, Kat a Christine HUANG. In *Taiwan, Views of Mainland China Mostly Negative*. Washington: Pew Research Center, 12. 5. 2020. [cit. 2022-5-22]. Dostupné z: <https://1url.cz/8rRj8>

¹⁸ VALENTINO, Benjamin a Paul HUTH. Draining the Sea': Mass Killing and Guerrilla Warfare. *International Organization*. [online]. Cambridge: Cambridge University Press, 2004, 58.2: 375-407 [cit. 2022-5-2]. ISSN 1531-5088. Dostupné z: <https://1url.cz/urRjx>

¹⁹ Ibidem, str. 383.

²⁰ EIU. *Democracy Index 2021: the China challenge*. London: Economist Intelligence Unit Headquarters, 2021. [cit. 2022-5-17]. Dostupné z: <https://1url.cz/SrRjA>

2.2 Zahraniční prostředí

Pro úplnost analýzy potenciálu guerilly na Tchaj-wanu je nutné zvážit také zahraniční vlivy. Vnitropolitická situace je nejdůležitějším aspektem, nicméně zahraniční podpora může mít na úspěchy guerillových operací velký vliv. Vnější zdroje totiž mohou mít efekt na vojenské schopnosti a pravděpodobnost přežití bojovníků.²¹ Pro guerillu je obvyklá i situace „propojení s vojáky regulérních armád, kteří mohou působit např. jako velitelé, poradci či školitelé guerillových jednotek.“ Možná je pak i situace, kdy „speciální armádní jednotky mohou v týlu nepřítele jednat v součinnosti s místní guerillou“.²² Zahraničí se tak může stát důležitým zdrojem nejen armádního personálu, ale také materiální podpory.

V současnosti jsou pro otázku obrany Tchaj-wanu nejdůležitější Spojené státy a Japonsko. Tchaj-wan je díky své geografické poloze nedílnou součástí indo-pacifického prostoru, který je pro USA „zásadní pro zajištění bezpečnosti a prosperity“^{23,24} V nedávném prohlášení současného prezidenta USA bylo vysloveno, že USA jsou ochotné se vojensky participovat na ochraně Tchaj-wanu v případě čínského útoku.²⁵ Tyto důvody pramení z ambic Číny a USA v indo-pacifickém prostoru. Současný stav je výhodný pro politiku USA a to ať už z pohledu ekonomického vlivu reflektujícího se například v „Indo-Pacific Economic Framework for Prosperity“ (IPEF), který předpokládá užší spolupráci s množstvím států v regionu, tak z vojensko-strategického hlediska.²⁶ V zájmu USA je předně zachování regionálního vlivu, z něhož má vycházet mír a následná prosperita v regionu. Z té mají profitovat jak USA, tak partnerské státy.

USA v současnosti vnímá Čínu jako jediného vyzyvatele, s dostatečnými prostředky a ambicemi měnit zavedený systémový řád.²⁷ A to jak na globální, tak především regionální úrovni právě v oblasti indo-pacifiku. Čína si uvědomuje svojí pozici. Mostem ke stabilnímu rozšiřování vlivu v regionu může být pro Čínu překonání prvního řetězce ostrovů, který do značné míry izoluje čínský vliv a jehož je Tchaj-wan součástí. USA má

²¹ LOCKYER, Adam. Foreign intervention and warfare in civil wars. *Review of International Studies*. [online]. Cambridge: Cambridge University Press, 2011, 37.5: 2337-2364 [cit. 2022-6-13]. ISSN 1469-9044. str. 2340. Dostupné z: <https://1url.cz/lrRjm>

²² Viz MAREŠ, ref. 12. str.25.

²³ Tento koncept zajištění bezpečnosti v Indo-Pacifiku vychází mimo jiné z „Island Chain Strategy“, v níž má Tchaj-wan strategické geografické umístění

²⁴ THE WHITE HOUSE. *INDOPACIFICSTRATEGY OF THE UNITED STATES*. [online]. Washington: Únor 2022. [cit. 2022-6-15]. Str. 4. Dostupné z: <https://1url.cz/8KcLK>

²⁵ BRUNNSTROM, David a Michael MARTINA. Analysis: Biden's Taiwan remarks show conviction to defend island but carry risks By Michael Martina and David Brunnstrom. *Reuters* [online]. 24. 5. 2022 [cit. 2022-7-2]. Dostupné z: <https://1url.cz/YrRjy>

²⁶ ²⁶ US Trade Representative. Indo-Pacific Economic Framework for Prosperity. [online]. Washington: Květen 2022. [cit. 2022-10-13]. Dostupné z: <https://1url.cz/6rRdM>

²⁷ ²⁷ Office of the THE WHITE HOUSE. NATIONAL SECURITY STRATEGY. [online]. Washington: Říjen 2022. [cit. 2022-10-13]. Dostupné z: <https://1url.cz/YrRdz>

značný zájem na zachování míru v indo-pacifiku. Nicméně pokud by Čína měla tendence toto nynější uspořádání narušovat prostřednictvím invaze na Tchaj-wan, je vojenská angažovanost USA naprosto reálnou možností, byť USA suverenitu Tchaj-wanu neuznává. Podobná situace může nastat v případě, kdy i přes snahy USA bude čínská invaze na Tchaj-wan úspěšná. Aktivitou guerillového hnutí by docházelo k narušování stabilního vlivu Číny na Tchaj-wanu, což by se reflektovalo i do vlivu a akceschopnosti Číny v indo-pacifickém prostoru. Takový stav je pro USA žádoucí za předpokladu, že nebudou schopny udržet současný mírový stav v regionu. Potenciální snahy získat Tchaj-wan zpět, by pro USA byl s velkou pravděpodobností z vojensko-strategického hlediska nereálný úkol. Podpora guerilly by se tudíž v takovém případě jevila jako levná a efektivní cesta, jak tento čínský vliv narušovat, a to navíc bez větších ztrát na životech.

Dále je také deklarováno, že USA s vnějšími i místními partnery pracují na udržování míru a stability v oblasti Tchaj-wanu, což nás vede, k již zmíněnému Japonsku.²⁸ To spočívá mimo jiné v podpoře samostatnosti Tchaj-wanu a otázky obrany Tchaj-wanu ze strany USA. Dobré vztahy vůči USA lze sledovat i ze strany Tchaj-wanu, kdy by dle průzkumu 68 % dotazovaných uvítalo bližší vztahy s USA než s Čínou. Japonsko pak zhlíží své zájmy spíše v ekonomické sféře a otázce zajištění celkové stability a bezpečnosti v regionu, společně s USA.²⁹

Tchaj-wan má v otázce politické podpory, a průběžné podpory v rámci obrany společenství. Otázkou je, do jaké míry by se tito spojenci angažovali v podpoře guerillové války, pokud by legitimní vláda Tchaj-wanu padla. To může záležet například na tom, zda se spojenci již v době útoku na Tchaj-wan aktivně zapojí do obrany ostrova, nebo zda veškerá podpora bude pouze na diplomatické, případně materiální úrovni. V takovém případě by velice pravděpodobně spojenecké státy vznesly stanovisko, že se nehodlají oficiálně aktivně zapojit do konfliktu po boku guerillového hnutí, kupříkladu již zmíněnými operacemi speciálních sil. To nutně nemusí vylučovat podporu v podobě zásobování, případně jakýchkoliv akcí, které by nebyly oficiálně deklarovány. V druhém jmenovaném případě se však již dostáváme do šedé zóny spekulací, které nelze podložit a často existenci takových akcí nelze ani zpětně ověřit. Pokud by však došlo k uskutečnění takových akcí, mohly by mít částečný vliv na potenciál guerillového hnutí.

²⁸ Viz THE WHITE HOUSE, ref. 24. str. 13.

²⁹ SACKS, David. The United States and Japan Should Prepare for Chinese Aggression Against Taiwan. *The Council on Foreign Relations* [online]. 18. 1. 2022 [cit. 2022-6-14]. Dostupné z: <https://url.cz/krRj7>

3 GEOGRAFICKÁ ZÁKLADNA PRO GUERILLOVÝ BOJ

3.1 Geografie Tchaj-wanu a venkovská guerilla

Dalším důležitým aspektem pro úspěšné guerillové akce je prostředí, v němž se boje odehrávají. Dnes v kontextu geografie rozeznáváme dva hlavní proudy guerillové války. Prvním je guerilla spojená s rurálním prostředím, které se vyznačuje především neobydleným rozsáhlým prostředím, často pokrytým lesy, horami a dalšími špatně přístupnými terény. Druhým je takzvaná městská guerilla, která však některými odborníky není uznávána.³⁰ Nicméně pro analýzu potenciálu guerilly na Tchaj-wanu je důležitá, a proto jí bude věnována druhá část této kapitoly.

Pro úspěšné vedení guerillové války je důležitá mobilita. Guerillu tak můžeme nazvat „válkou v pohybu v té nejextrémnější formě“.³¹ Mimo rychlosti pohybu je důležitý i prostor pohybu. Pro úspěšnou aplikaci této taktiky tedy nestačí pouze malé jednotky s lehkou výzbrojí. Důležité při aplikaci tohoto modelu boje je, aby se v případě nutnosti partyzáni účastníci se bojů hluboko v teritoriu nepřítele, měli kam stáhnout.³² Pro takovou situaci slouží oblasti mimo přímé teritorium nepřítele, které je značně rozsáhlé, a především těžko přístupné. Sem spadá široká škála prostředí od hustých lesů, přes těžko přístupné hory, rozlehlé pouště a podobně. Tchaj-wan je tak, co se týče prostředí velice příhodným místem pro vedení guerillové války. V současnosti více než polovinu povrchu Tchaj-wanu pokrývají stálezelené subtropické lesy a deštné pralesy.³³ Navíc přibližně 2/3 celého ostrova pokrývají hory, přičemž velká část vrcholů dosahuje výšek nad 3 kilometry.³⁴ Mimo jiné byly během 70. let v horách Tchaj-wanu vybudovány tunely a úschovné prostory pro letadla společně s C-2 komplexy.³⁵ K tomu údajně další nové podzemní komplexy v současnosti vznikají.³⁶ Velká část celého pohoří je poměrně těžko přístupná a v kombinaci s podzemními komplexy by mohlo sloužit jako vhodné útočiště.

Na druhou stranu musíme zvážit velikost ostrova. Pro guerillovou taktiku jsou příhodná rozsáhlá prostředí, kde by nepřítel musel vynaložit velké úsilí pro jeho kompletní

³⁰ Viz MAREŠ, ref. 12. str. 25.

³¹ MACLEAN, Fitzroy. The Setting for Guerrilla Warfare. *Royal United Services Institution. Journal*. [online]. London: RUSI, 2009, 156.1, 90-96, [cit. 2022-6-15]. ISSN 0035-9289, str. 92. Dostupné z: <https://1url.cz/ZrRdK>

³² Ibidem

³³ WWF. Worldwildlife.org: Southeastern Asia: Taiwan. [online]. [cit. 2022-6-15]. Dostupné z: <https://1url.cz/brRdr>

³⁴ BRITANNICA. Britannica.com: Taiwan. [online]. [cit. 2022-6-15]. Dostupné z: <https://1url.cz/6rRd1>

³⁵ C-2, nebo také C&C komplexy vychází z pojmu „Command and Control“. Jedná se o vojenské infrastrukturní komplexy sloužící ke zvýšení interoperability skrze řízení a komunikaci v reálném čase

³⁶ Viz REHMAN, THOMAS A STILLION, ref. 5. str.53.

prohledání. Rozloha Tchaj-wanu činí přibližně 36 000 km². Pro porovnání, rozloha Kuby tvoří trojnásobek, Vietnamu přibližně devítinásobek a Afghánistánu dokonce osmnáctinásobek rozlohy Tchaj-wanu.³⁷ Vybrané příklady samozřejmě nejsou náhodné. Jedná se o státy, v nichž v historii bylo čteně užito v boji guerillových taktik. Měly tak mimo vhodného prostředí také rozlehlé území, ve kterém mohli bojovníci operovat a činit tak jejich lokalizaci nepříteli náročnější. Tchaj-wan tuhle výhodu postrádá. Co více, oproti kupříkladu Afghánistánu, nebo Vietnamu, je Tchaj-wan naprosto odříznutý od okolního světa. Musíme tudíž předpokládat, že by v případě okupace ostrova došlo také k námořní bloádě ostrova. Taková situace by značně komplikovala zásobování v případě, pokud by kdokoliv z oblastí mimo Tchaj-wan chtěl guerillu materiálně, nebo personálně podporovat.

3.2 Městská guerilla

Již bylo zmíněno, že pojem městské guerilly je velice těžko uchopitelný. Problém je především v telurickém charakteru guerillových hnutí.³⁸ Velice těžko si lze představit situaci, kdy občané Tchaj-wanu podporují ozbrojené konflikty ve vlastních ulicích mezi partyzány a čínskými ozbrojenými silami. Co více, pokud by se konflikty odehrávaly pouze ve městech, nemohli bychom poté uvažovat ani o spojení guerillového bojovníka s místním rurálním prostředím. I přesto bychom měli v tomto případě o možnosti vzniku určité formy guerilly v městských oblastech uvažovat. Hlavním zdůvodněním je, že v současnosti tvoří městská část populace přibližně 80% veškeré populace Tchaj-wanu.³⁹

Pojem městské guerilly není novým konceptem a můžeme se s ním potkávat již od 60. let 20. století.⁴⁰ Vzniklo i několik návodů městské guerilly, případně odborných prací, které popisují, co je pro městskou guerillu důležité. Dle Carlose Marighelly, jednoho z tvůrců konceptu městské guerilly, je hlavním úkolem rozptýlit, opotřebovat a demoralizovat armádu a represivní složky nepřítel.⁴¹ Podobný koncept již v práci zazněl v podobě jedné z pravděpodobných forem guerilly, které mohou potenciálně na Tchaj-wanu vzniknout. Již v 70. letech se kladl důraz na informační agendu městské guerilly. V práci Briana Michaela Jenkinse je řečeno následující: „Města jsou centry komunikace. Mají rádiové stanice, televizní studia, noviny, reportéry a publikum, které zajímá vše, co se

³⁷ WPR. Worldpopulationreview.com: Largest Countries in the World 2022. [online]. [cit. 2022-6-15]. Dostupné z: <https://1url.cz/CrRdJ>

³⁸ Viz MAREŠ, ref. 12. str. 25.

³⁹ WORLDOMETERS. Worldometers.info: Taiwan Population. [online]. [cit. 2022-6-15]. Dostupné z: <https://1url.cz/nrRde>

⁴⁰ Viz MAREŠ, ref. 12. str. 25.

⁴¹ MARIGHELLA, Carlos a Robert MOSS. *Urban guerrilla warfare: with an appendix: Minimanual of the urban guerrilla*. London: International Institute for Strategic Studies, 1971. [cit. 2022-7-1]. str. 20. Dostupné z: <https://1url.cz/JrRdQ>

v jejich a cizích městech děje“.⁴² V dnešní době do tohoto širokého informačního spektra musíme přidat také internet. Právě internet se stává velice silným médiem v případě konfliktu a po 30 letech od Války v Zálivu dostává pojem „Válka v přímém přenosu“ naprosto nový rozměr. Dnes mají guerillová hnutí velice účinný prostředek k šíření informačního materiálu do zbytku světa a prostřednictvím něj získávání podpory veřejnosti. Svědky takové situace jsme mohli být při počátku ruské invaze na Ukrajinu. Především v prvních dnech války internet jako médium zahltilo množství emotivních záběrů a svědectví, které bezpochyby měly vliv na pozdější dění. A to ať už v místě bojů, tak jinde ve světě. Kdyby se obdobné podpory podařilo dosáhnout guerillovému hnutí na Tchaj-wanu, kupříkladu prostřednictvím korigované informační kampaně, mohlo by to mít značný vliv na morálku nejen partyzánů ale především občanů Tchaj-wanu. Vhodná informační kampaň by pravděpodobně mohla mít vliv i na publikum na území nepřítele, případně na publikum v jiných částech světa. Nelze opomenout ani důležitost internetu jako zpravodajského prostředku. Internet se ukázal jako jeden z nejen efektivních, ale především levných prostředků k získávání zpravodajského materiálu v podobě informací o výzbroji, přítomnosti, nebo přesunech nepřítele, a to bez toho, aniž by strana využívající tyto informace musela vynakládat jakékoliv větší finanční prostředky.

Městská guerilla umožňuje také postupy jako atentáty a únosy, jejichž nákladnost je často velice nízká a efektivnost naopak vysoká.⁴³ Autority nakonec nebudou moci tyto akce tolerovat a začnou uplatňovat tvrdší postupy. V tu chvíli nastává pozdější fáze městské guerilly. Autority začnou uplatňovat represivní postupy, které však obyčejné občany pouze přesvědčí o skutečném společném zájmu s guerillovými bojovníky.⁴⁴ Všechny tyto události mohou vést až k silným nepokojům ve městech. Pokud bude mít hnutí dostatek zdrojů, může guerilla kupříkladu začít vyzbrojovat občany, kteří by se původně součástí hnutí vůbec nestali.⁴⁵ Díky vysoké koncentraci obyvatel v několika jednotkách velkých měst na malém prostoru může být tento proces o to snazší. Koncepce městské guerilly nicméně vznikla před 60 lety. Guerilloví bojovníci sice mají nové prostředky pro vedení guerillové války, nicméně ani okupující jednotky v případě Tchaj-wanu pravděpodobně nebudou v technologických schopnostech a schopnostech counterinsurgency zaostávat. Marighella nazývá městskou guerillu pouze jako prostředek k podpoře venkovské guerilly, nikoliv jako samostatnou formu guerilly.⁴⁶ Proto bychom i v případě vhodných podmínek Tchaj-wanu pro městskou guerillu pravděpodobně viděli spíše kombinovanou formu guerilly než městskou guerillu samotnou.

⁴² JENKINS, Brian Michael. *The Five Stages of Urban Guerrilla Warfare: Challenge for the 1970s*. [online]. Santa Monica: RAND Corporation Office, 1971. [cit. 2022-6-17]. str. 6. Dostupné z: <https://1url.cz/yrRdi>

⁴³ Ibidem, str. 7.

⁴⁴ Ibidem

⁴⁵ Ibidem, str. 13.

⁴⁶ Viz MARIGHELLA a MOSS, ref. 41. str. 20.

4 TECHNOLOGICKÁ ZÁKLADNA PRO GUERILLOVÝ BOJ

Stejně jako klasické asymetrické bojiště i vedení guerillové války silně ovlivňují technologie. O to více pokud by ke guerillové válce došlo v oblasti Tchaj-wanu. Dodnes jsme se setkávali s uplatňováním guerillových taktik převážně v chudších regionech. Posledním dosud poměrně čerstvým příkladem, jsou konflikty v Afghánistánu. Nicméně ani v minulosti jsme se nesetkali se skutečnou guerillovou válkou na místě, které by bylo dobově natolik ekonomicky a technologicky vyspělé, jako je současný Tchaj-wan. Dostupné technologie se během posledních desítek let značně vyvinuly. Technologie jako termovize, noční vidění, drony, vyspělé pozorovací a komunikační satelity, pokročilé zbraňové systémy a další, mohou velice silně ovlivnit taktiku guerillového boje, a to jak pozitivně, tak negativně. Ačkoliv jmenované technologie byly dostupné i dříve, dnes se stávají na moderním bojišti častěji využívanými, ne-li nezbytnými.

Tchaj-wan si je vědom své pozice a snaží se jí přizpůsobit i současnou obrannou strategii. Dříve v práci již byla zmíněna koncepce „Hard ROC 2.0“. V rámci ní se sledují kroky Tchaj-wanu pro přechod na asymetrickou obranu v případě války s Čínou. Jedná se o dokument, který řeší aktivní ochranu v případě konfliktu, nikoliv guerillovou válku na Tchaj-wanu jako takovou. Můžeme v něm však zhlédnout určité postupy a technologie, které by se v případě guerillové války daly efektivně využít. Jedním z těchto projektů je vznik nekonvenčních ponorkových sil.⁴⁷ Jednalo by se o větší množství menších a hůře detekovatelných ponorek, které by potenciálně v případě ovládnutí Tchaj-wanu mohly sloužit ve prospěch guerilly. Dle koncepce by se tchajwanští vojáci měli mimo operování v malých autonomních skupinách naučit, jak bojovat v případě různých výpadků komunikací a jiných ztěžujících situací.⁴⁸ Právě tyto znalosti by mohly být dobře využitelné v případě pozdější guerillové války. V roce 2017 byl vytvořen oficiální dokument „Overall Defense Concept“. Jeho náplň víceméně sleduje hlavní směry „HARD ROC 2.0“. Asymetričnost a upřednostňování menších, levnějších, zato početnějších jednotek při zachování kvality jejich výkonu. V posledních letech se však ukazuje, že ne ve všech směrech se tyto postupy plní. Často obecně není mezi vysokým vojenskými představiteli Tchaj-wanu tento obranný koncept uznáván.⁴⁹ Právě to, že se tchajwanská obranná politika neřídí postupy ve zmíněných dokumentech, může vést nejen k oslabení obranyschopnosti Tchaj-wanu, ale také k oslabení potenciálu efektivity případné guerilly, která by na území Tchajwanu mohla vzniknout z pozůstatků původní armády.

Asymetrické bojiště a uplatňování prvků guerillového boje se v posledních letech stává poměrně častým jevem. Příkladem budiž efektivnost využití ručních samonaváděcích protitankových raketových kompletů při počátku ukrajinsko-ruského konfliktu, využívání bojových a průzkumných letounů ve druhé válce o Náhorní Karabach, nebo využití min a nástražných výbušných zařízení v konfliktu v Afghánistánu. Nemusí se však jednat

⁴⁷ Viz REHMAN, THOMAS A STILLION, ref. 5. str.37.

⁴⁸ Ibidem, str. 63.

⁴⁹ HUNZEKER, Michael A. Taiwan's defense plans are going off the rails. *Warontherocks.com*. [online]. Austin: The University of Texas, 18.11.2021 [cit. 2022-6-20]. ISSN 2576-1153. Dostupné z: <https://1url.cz/6rRdo>

pouze o letální prostředky. V mnoha konfliktech velkou roli hraje například poskytování kapacit satelitních komunikačních sítí. Ta by v případě guerilly na Tchaj-wanu měla nevyčísitelnou cenu v kontextu již zmíněného šíření informací prostřednictvím internetu. Všechny tyto prostředky mohou být pro svou poměrně značnou mobilitu a efektivitu vzhledem k ceně využity potenciální guerillou na Tchaj-wanu. To však záleží na několika proměnných. Například zda by guerilla na Tchaj-wanu byla schopna vytvořit zásobovací trasy z území mimo Tchaj-wan, pokud by měla vnější spojení. Nebo například zda by současná vláda budovala obrannou strategii, jež by v případě porážky Tchaj-wanu byla nakloněna potenciálu vzniku hnutí užívajícího guerillových taktik.

ZÁVĚR A DISKUSE

Z práce lze vyvodit několik hlavních jevů, které by ovlivňovaly skutečný potenciál guerillové války na Tchaj-wanu. Analýzou těchto jevů jsme schopni alespoň v základní rovině odpovědět na položené otázky: zda existuje potenciál vzniku guerilly na Tchaj-wanu, zda by byla guerilla udržitelná a zda by byla efektivní.

Pro potenciál vzniku guerilly by bylo velice důležité, jak rychle a jaké postupy by Čína uplatňovala, aby guerilla nevznikla. Je zjevné, že myšlenka samostatného Tchajwanu, na které by guerillová válka nejspíše stála, je značně rozšířena a podporována. Otázkou však je, do jaké míry by podporování této myšlenky pokračovalo i v případě obsazení Tchaj-wanu Čínou. Je téměř jisté, že by vznikly minimálně malé neorganizované buňky odpůrců čínského režimu. V zásadě pak záleží, jak tvrdé preventivní postupy bude Čína uplatňovat, aby zamezila propojení sítě, ze které by následné guerillové hnutí mohlo vzejít. Proces vzniku guerillového hnutí by značně mohla usnadnit efektivní informační kampaň, které napomáhá, mimo existence internetu, také velká koncentrace obyvatel ve městech a moderní informační infrastruktura Tchaj-wanu. Také velice záleží na tom, zda bude guerilla spontánní akcí občanů, nebo zda bude zformována vládou a armádou, která již nadále nebude schopna Číně odporovat. V případě vzniku guerillového hnutí z pozůstatků původní armády lze předpokládat vyšší efektivitu a lepší bojové schopnosti než v případě občanů. Velice pravděpodobná je také kombinovaná forma, kdy v řadách guerilly najdeme zástupce obou proudů. Můžeme tedy předpokládat, že vznik guerillového hnutí není nepravděpodobný. Poté záleží především na udržitelnosti a efektivitě hnutí.

Udržitelnost záleží na tom, jak budou partyzáni schopni vést guerillovou válku, zajistit zásobování, a v přední řadě zajistit vlastní šanci na přežití. Důležitá by byla také podpora veřejnosti. Té by bylo možno, prostřednictvím moderních způsobů šíření informací dosáhnout poměrně jednoduše. Zde pak záleží, jakým způsobem se k šíření informací postaví Čína. Je velice důležité, zda a případně za jak dlouho bude schopna dostat veškeré komunikační kanály pod svou kontrolu. Nicméně pro charakter Tchajwanu, jako státu s velkou hustotou obyvatel v několika málo městech, nepříteli vzdálených od sebe, mohou fungovat i jiné způsoby šíření informací. Navíc je poměrně pravděpodobné, že pokud by k vypuknutí guerillové války došlo, byli bychom s velkou pravděpodobností svědky městského guerillového boje v úplně novém formátu a rozsahu. Zároveň je pro udržitelnost

guerilly velice důležité, aby se měli bojovníci v případě nutnosti kam stáhnout. Pro tyto případy by velice efektivně mohlo fungovat hornaté a zarostlé prostředí Tchaj-wanu. Nesmíme však zároveň zapomínat na úskalí v podobě velikosti Tchaj-wanu. Právě velikost by mohla zapříčinit, že prostřednictvím moderních technologií bude vyhledávání partyzánů na malém prostoru hrát ve prospěch Číny. Poslední, neméně důležitou složkou udržitelnosti, je zásobování. Vnitrostátní zásobování by pravděpodobně nebylo překážkou, pokud guerilla získá podporu obyvatel. Problém může nastat v případě zásobování novými zbraněmi a dalšími prostředky, které by pocházely z oblasti mimo Tchaj-wan. Problémem tkví především v ostrovním charakteru Tchaj-wanu. To, co je pro nynější Tchaj-wan největší strategickou výhodou, by pro guerillu na Tchaj-wanu bylo pravděpodobně největším úskalím. Zda je tedy guerilla udržitelná záleží silně na způsobu boje, který zvolí, jak početné budou řady guerilly, a především jakou logistiku a podporu mezi obyvateli si bude guerillové hnutí schopno zařídit.

Pokud bychom se dostali až do fáze udržitelné guerilly, která má podporu a je schopna zásobování uvnitř ostrova, přichází otázka efektivity. Mohli bychom předpokládat, že pokud v řadách guerilly budou mimo jiné pozůstatky armádních sil, případně i bývalí představitelé vedení Tchaj-wanu, mohly by být akce vedeny efektivněji. Podobný nárůst efektivity bychom mohli sledovat i s případnou zahraniční personální, informační a materiální podporou, například v podobě armádních poradců, obrazového zpravodajství, nebo vyspělých kompaktních zbraní. Současná zkušenost s malými, mobilními a výkonnými zbraněmi v asymetrických konfliktech nasvědčuje tomu, že i proti větší a technologicky vyspělejší armádě může guerilla disponovat efektivními způsoby vedení boje. Tento fakt je o to důležitější v kontextu Tchaj-wanu, který se sám dobrovolně na vedení asymetrického boje zaměřuje ve svých vojenských strategiích. Nezanedbatelný je i fakt výcviku civilního obyvatelstva pro případy válečných konfliktů. Tento výcvik zvyšuje připravenost a bojové znalosti, které by se také bezpochyby promítly do efektivnosti guerillového hnutí. Největším úskalím by téměř s jistotou byl již zmíněný problém vnější logistiky. Tchaj-wan má podporu v zahraničí a s velkou pravděpodobností by měl podporu i guerillový odboj. Pokud by se však Číně podařilo hermeticky uzavřít ostrov, byla by guerilla buď naprosto odříznuta od vnějšího zásobování, nebo by bylo vnější zásobování značně omezeno. Operace by v takovém případě pravděpodobně přetrvávaly i nadále, nicméně jejich efektivita by byla omezena dostupnou výzbrojí a prostředky. Pokud by čínská armáda využívala těžké techniky, moderních technologií a kvantitativní ozbrojených sil, nelze bez vnějšího zásobování zaručit, že guerilla bude schopna dostat svých cílů. Na druhou stranu již zmíněný specifický charakter Tchaj-wanu umožňuje operace v městské zástavbě, které často za nízkou cenu mohou způsobit velké škody nepříteli. A to jak na úrovni materiální, tak v myšlení prostých obyvatel. Existuje tak určitá šance, že i v případě izolace ostrova bude mít guerilla efektivní způsob pro vedení boje. Potenciál guerilly na Tchaj-wanu rozhodně není zanedbatelný. Nicméně veškeré zmíněné proměnné, včetně totalitního charakteru nepřítelů téměř s jistotou neumožní tak jednoduchou aplikaci guerillových operací, jako v případě jiných oblastí, kde jsme mohli být svědky užití guerillových taktik.

Autor: **Richard Oubělický**, narozen 2001. V současnosti je studentem bakalářského programu bezpečnostní a strategická studia v kombinaci s programem mezinárodní vztahy na Fakultě sociálních studií na Masarykově univerzitě. Zaměřuje svou odbornost především na bezpečnost v operační doméně space, technologii v kontextu bezpečnosti a obrany a asymetrické konflikty.

Jak citovat: OUBĚLICKÝ, Richard. Analýza potenciálu guerilly na Tchaj-wanu – Reálná možnost, nebo naivní představa? *Vojenské rozhledy*. 2023, 32 (1), 035-049. ISSN 1210-3292 (print), 2336-2995 (on-line). Available at: www.vojenskerozhledy.cz.

Recenzovaný článek

Speciální vojenská operace v kontextu interpretace Ruska

A Special Military Operation in the Context of Russia's Interpretation

Jaroslav Galba, Ján Spišák

Abstrakt: Probíhající válka na Ukrajině je Ruskem prezentovaná pojmem speciální vojenská operace, jejíž cíle byly prezentovány ruským prezidentem Putinem ve smyslu demilitarizace a denacifikace Ukrajiny. V širším kontextu se za tímto pojmem skrývá imperiální snaha Ruska útočnou a agresivní válkou prosadit a udržet si své mocenské postavení a vliv v regionu. Autoři vymezují zásadní rozdíl mezi speciální operací a tzv. speciální vojenskou operací v kontextu soudobé interpretace Kremlu. Dále argumentují způsob, kterým se Rusko snaží obhájit válku a diskutují její realitu z pohledu mezinárodního práva.

Abstract: The Russia has presented the ongoing war in Ukraine by the term special military operation, whose goals were declared by Russian President Putin in terms of demilitarization and denazification of Ukraine. In the wider context, there is an imperial effort of Russia to enforce its power and influence in the region by an offensive and aggressive war. The authors define the fundamental difference between a special operation and the so-called special military operation in the context of contemporary interpretation of the Kremlin. They further argue the way in which Russia is trying to justify the war and discuss its reality in terms of international law.

Klíčová slova: Interpretace; Rusko; speciální vojenská operace; vojenská teorie; vojenský konflikt.

Key words: Narrative; Russia; Special Military Operation; Military Theory; Military Conflict.

ÚVOD

Ruská útočná válka na Ukrajině od základů mění pohled na svět 21. století. Nejenže přináší obrovské lidské utrpení a zkázu, jejíž náprava je v nedohlednu, ale poskytuje i protichůdné názory v tom, čím vlastně je. Moskva k popisu svého tažení na Ukrajině zásadně trvá na používání pojmu „speciální vojenská operace“ (spetsial'naya voyennaya operatsiya), který je běžně používán v hovorovém kontextu a postupně se dostává i do kontextu ruské vojenské teorie. Skutečnost, že ruské úřady a státní média jsou tak opatrné ve snaze vyhnout se použití slova „válka“ a místo toho mluví o „speciální vojenské operaci“, je docela pozoruhodná. Zejména proto, že do zahájení agrese neexistovala žádná formální definice ani běžně akceptovaný výraz, který by tento pojem objasňoval. Z doktrinárního hlediska je to poněkud neobvyklé, vzhledem k obdobným ruským vojenským aktivitám vedeným v minulosti (Gruzie, Čečensko apod.), kdy jejich cílem, podobně jako v případě Ukrajiny, bylo pojistit si setrvání těchto zemí pod vlivem Moskvy a udržet je ve své sféře zájmů. Bylo proto překvapivé, že Rusové začali používat tento poměrně specifický pojem v souvislosti s válkou na Ukrajině. Ze strany Ruska bylo nutné agresí obhájit, definovat a vysvětlit, co přesně „speciální vojenská operace“ má znamenat, a to nejen před bezpečnostní a vojenskou komunitou, ale zejména před ruskou veřejností.

Jinak je tomu na Západě, kde vzhledem k okolnostem ruské agrese se snad vůbec nebo jen málo přemýšlelo o tom, co přesně tento pojem znamená. Převážná většina západních masmédií a vlád jej chápe vesměs jako eufemismus pro vojenskou invazi a válku. Mnozí jej odmítají jako příklad ruského orwellovského newspeaku, jenž si ani nezaslouží pozornost. *Tento specifický typ války začíná vojenskými cvičeními a branci, kterým je řečeno, že jdou na území jen za účelem výcviku. Po příjezdu do cizí země armáda nařídí svým jednotkám, aby se zavázaly ničit obytné domy, školy, nemocnice, elektrárny, čistíčky odpadních vod, bez rozdílu zabíjet civilisty a páchat četné válečné zločiny. Během veřejných rozhovorů bude místo všech těchto příšerně chaotických detailů použita „speciální vojenská operace“, ve snaze učinit brutální a nelidskou válku, kterou rozpoutal diktátor, přijatelnou.*¹

Snahy o profesionální a odborný výklad prozatím nejsou příliš viditelné. Určitou výjimkou je neprofesionálně a poněkud v žertu vnímán pojem z pohledu webu „Urban Dictionary“, který „speciální vojenskou operaci“ s nadsázkou komentuje takto: „Invaze. Zvláště když je řízena autoritářským režimem“, a dodává: „Toto není invaze do suverénního státu Ukrajina. Je to speciální vojenská operace“.²

Pro většinu Rusů, a s největší pravděpodobností ani jejich západních protějšků, nebyl význam popisovaného pojmu dříve důležitý. Zařazení „speciální vojenské operace“ do ruské vojenské teorie i terminologie však vrhá jasné světlo na záměry a cíle Moskvy, nemluvě o výběru prostředků, použitých schopností a možnostech další eskalace konfliktu. Rusko se nerozhodlo pojmenovat svou válku tímto způsobem náhodně. Konceptualizace

¹ Urban Dictionary, [online]. 26. února 2022. Dostupné z: <https://www.urbandictionary.com/define.php?term=special+military+operation>

² Ibid.

pojmu je proto nezbytná pro pochopení výkladu, kterým se Rusko snaží válku objektivizovat a zdůvodňovat.

Cílem článku je zaměřit se na objasnění pojmu „speciální vojenská operace“ a dalších souvislostí vyplývajících z války v kontextu soudobé interpretace Kremlu, kterou se Ruská strana snaží zakrýt svůj agresivní postoj vůči suverénnímu státu. Článek své uplatnění může najít jak v okruhu odborné komunity, tak i mezi čtenáři, zajímajícími se o širší souvislosti probíhající války na Ukrajině.

1 TERMINOLOGICKÉ VYMEZENÍ POJMŮ

V publikacích doktrinálního charakteru a vojenských terminologických slovnících se pojem „speciální vojenská operace“ nevyskytuje. Své terminologické ukotvení má pouze pojem „speciální operace“, jehož obsah výše uvedenému pojmu neodpovídá. Podle publikace AAP-06 jsou speciální operace definovány: *Vojenské činnosti prováděné speciálně předurčenými, organizovanými, vybranými, vycvičenými, vyzbrojenými a vybavenými silami, které používají nekonvenční techniky a způsoby činnosti*.³ Identický význam pojmu je uveden rovněž v alianční doktríně pro speciální operace.⁴ Terminologický slovník ozbrojených sil USA k pojmu speciální operace uvádí: Činnosti nebo akce vyžadující jedinečné způsoby použití, taktické techniky, vybavení a výcvik, často prováděné v nepřátelském, odepíraném nebo politicky citlivém prostředí.⁵ Samostatný pojem „speciální vojenská operace“ není v žádných aliančních nebo národních publikacích zaveden ani používán.

1.1 Speciální operace vedou speciální síly ale ne armáda

Pro vedení speciálních operací jsou určeny speciální síly. Zpravidla se jedná o předurčené aktivní nebo záložní prvky specificky organizované, vycvičené a vybavené k vedení a podpoře speciálních operací.⁶ Speciální operace jsou často vedeny v nepřátelském, „popíraném“ nebo politicky citlivém prostředí za účelem dosažení vojenských, diplomatických, informačních a/nebo ekonomických cílů s využitím takových vojenských schopností, jež zpravidla nejsou požadovány po konvenčních silách. Speciální operace mohou být prováděny samostatně, v součinnosti s konvenčními silami nebo jinými vládními organizacemi. Mohou zahrnovat operace prováděné domorodými nebo zástupnými silami, případně jejich prostřednictvím. Speciální operace jsou použitelné v celém spektru

³ AAP-06(2017). Slovník NATO s termíny a definicemi (anglicky a francouzsky). Úřad pro obrannou standardizaci, katalogizaci a státní ověřování jakosti odbor obranné standardizace. 2018, s. 301.

⁴ AJP-3.5. Allied Joint Doctrine for Special Operations, Edition A Version 1, NATO STANDARDIZATION AGENCY, December 2013.

⁵ DOD Dictionary of Military and Associated Terms, s. 199. Leden 2021

⁶ Použití speciálních sil a vedení speciálních operací (D) Schváleno usnesením Vlády ČR č.305 z 19.4.2010

vojenských operací. Zahrnují širokou škálu různých úkolů, jež jsou detailně popsány v příslušných doktrinálních publikacích a předpisech. Od konvenčních operací se liší stupněm fyzického a politického rizika, operačními technikami, způsoby použití, nezávislostí na podpoře vlastními silami, závislostí na zpravodajských informacích a využití prostředků a zdrojů domácí (domorodé) populace. Typickým znakem speciálních operací jsou jejich časová náročnost, utajení a „neviditelnost“, tzn. působení v tzv. šedé zóně – prostředí vnitřních ozbrojených konfliktů, nepokojů a napětí. V tomto prostředí speciální síly přinášejí nejvyšší přidanou hodnotu v rámci svých specifických schopností a poměru cena/výkon/přínos.

Z výše uvedeného popisu účel a cíl speciálních operací jsou dostatečně jasné, stejně jako jejich nositel – speciální síly, které tyto operace vedou nebo podporují. Neexistuje tedy žádné pojitko ve smyslu „speciálních vojenských operací“. Z pohledu Ruské federace je tomu jinak, kdy agrese na Ukrajině je prezentována a medializována pod synonymem „speciální vojenská operace“. Na první pohled se může jevit, že tento pojem je téměř identický a tváří se jako možné synonymum toho, co je příznačné pro operace speciálních sil. Pravdou je, že ruské chápání a obhajoba pojmu speciální operace, tedy přesněji „speciální vojenská operace“ jsou diametrálně odlišné.

2 RUSKÉ POJETÍ POJMU „SPECIÁLNÍ VOJENSKÁ OPERACE“

Jak bylo zmíněno, neexistuje doktrinální popis pojmu „speciální vojenská operace“, který by naznačoval jeho obecný či specifický kontext. Podle toho, jak je pojem v Rusku vysvětlován a prezentován, souhrnně lze v něm vnímat otázky geopolitické, vojensko-strategické, teoreticko-vojenské a další, které se ruské vedení snaží vnutit svému obyvatelstvu.

V kontextu vojenské teorie jedním z prvních, kdo přišel s pracovní definicí tohoto pojmu, byl plukovník ve výslužbě Vladimir Vasilevič Kvačkov, předseda „Všeruského důstojnického shromáždění“.^{7 8} Koncem března 2022 zveřejnil na internetových stránkách této instituce otevřený dopis ruskému generálnímu štábu a velitelství pro speciální operace, ve kterém odůvodňuje potřebu speciální operace na Ukrajině. Dopis svým obsahem nebyl směřován ani tak vojenskému publiku; jeho cílem zejména bylo ovlivnit

⁷ Vladimir Vasilevič Kvačkov je penzionovaný plukovník GRU, bývalý velitel brigády GRU Spetsnaz. Veterán několika konfliktů Afghánistán (1983), Ázerbájdžán (1990), Tádžikistán (1992).

⁸ Všeruské důstojnické shromáždění se prohlašuje za nezávisle fungující, veřejnou organizaci důstojnického sboru Ruska, «platformou» pro jeho konsolidaci pro diskusi a řešení stávajících problémů Ruska. Ve svém složení sdružuje záložní a penzionované důstojníky, kteří sloužili v ozbrojených silách, donucovacích orgánech, zvláštních službách a dalších mocenských strukturách Ruska. Platforma funguje od roku 2003, má být nezávislá na vládních úřednicích a současném „vedení“ Ruské federace a má „diskutovat o skutečném stavu ruských ozbrojených sil, úloze a místě důstojnického sboru Ruska v oživení a rozvoji země, vytvořit podmínky pro skutečný vliv důstojnického sboru na pozitivní vývoj Ruska“. Viz. <http://www.ooc.su/index/0-2>

ruské civilní obyvatelstvo.⁹ Odůvodnění potřeby „speciální vojenské operace“ manipuluje slovy, že „*pochopení podstaty speciální vojenské operace na Ukrajině je neoddělitelně spjato s hlavním geopolitickým a vojensko-strategickým důvodem, kdy Ukrajina ve své současné podobě začala představovat smrtelnou hrozbu pro samotnou existenci Ruské federace, jako suverénního a nezávislého státu*“. Kvačkov k popisu „speciální vojenské operace“ dále uvádí:

„Jaký je rozdíl mezi speciální vojenskou operací, jejími úkoly a cíli a ostatními operacemi ozbrojených sil a dalších vojsk Ruské federace? Hlavním rozdíl spočívá v tom, že průběh a výsledek speciální vojenské operace přímo souvisí s vojensko-politickými cíli a záměry. To je rozdíl oproti smíšeným útočným a obranným operacím operačních a operačně-strategických uskupení (v průběhu Velké vlastenecké války - armády a fronty), jakož i jiných samostatných či společných operací ozbrojených sil a složek ozbrojených sil. Toto tvrzení platí i pro strategické akce ozbrojených sil. Vojensko-politické cíle a úkoly ve speciálních operacích jsou tak sníženy na úroveň taktických akcí uskupení, jednotek, a dokonce i praporů (praporní taktické uskupení).“¹⁰

Kvačkov v tomto smyslu se snaží zdůraznit jasný odklon od historických, všeobecně akceptovaných zásad vojenské strategie, že politických, případně vojensko-strategických cílů lze dosáhnout i činností uskupení na nižší než operační úrovni. Pravda je ale opačná; realita probíhající války ukazuje, že taktická uskupení na brigádní nebo praporní úrovni do současné doby ani zdaleka nedosáhly operačních, byť málo zjevných, natož strategických vojenských cílů, o které Rusko již více než rok usiluje.

Kvačkovo chápání „speciální vojenské operace“ není v zásadním nesouladu s v ruskou vojenskou teorií a ruskou koncepcí ozbrojeného konfliktu. Ostatně to definuje i Encyklopedie Ministerstva obrany Ruské federace, kde je uvedeno: „Válka je extrémní formou řešení rozporů, charakterizovaná prudkou změnou ve vztazích mezi státy, národy a dalšími subjekty politiky a přechodem k používání prostředků ozbrojeného a jiného druhu násilí k dosažení sociopolitických, ekonomických, ideologických, územních, národních, etnických, náboženských a dalších cílů. Kvačkov víceméně opakuje vojenskou doktrínu Ruska: „politické a diplomatické, mezinárodní právní, ekonomické a jiné vojenské prostředky... získávají prioritní význam“.¹¹

S ohledem na výše uvedené, může dosažení vítězství v tom, co Rusové nazývají „válkou“, vyžadovat vojenskou, ekonomickou a/nebo sociální mobilizaci, boj v hloubce, fyzické obklíčení a sledování vojensko-strategických cílů, jakými jsou totální zničení sil nepřítele nebo okupace jeho území, případně dosažení vojensko-politického cíle – politické kapitulace. Podle některých autorů, zejména ruských, dosažení vítězství v „menších typech vojenských konfliktů“, jako je „speciální vojenská operace“, může být realizováno

⁹ Defining the “Special Military Operation”. [online]. 06. 9. 2022. Dostupné z: <https://www.ndc.nato.int/research/research.php?icode=777&lang=fr>

¹⁰ Квачков, В, Васильевич. Принести на Украину не только МИР, но и ПРАВДУ! (Přineste na Ukrajinu nejen mír, ale i pravdu). [online]. 28. 3. 2022. Dostupné z: http://www.ooc.su/news/otkrytoe_pismo_polkovnika_v_v_kvachkova_oficeram_generalnogo_shtaba_i_komandovanija_specialnykh_operacij/2022-03-31-111

¹¹ Encyklopedie Ministerstva obrany Ruské federace. [online]. 28. 9. 2022. Dostupné z: <https://encyclopedia.mil.ru/encyclopedia/dictionary/details.htm?id=12849@morfDictionary>

jednodušeji, za použití různé směsi vojenských a nevojenských (nepřímých) metod a způsobů, které přinutí politicko-vojenské vedení nepřítele přijmout nepříznivé podmínky.¹²

¹³ Velmi podobně se k dané problematice vyjádřili jiní ruští experti na vojenské umění, např. Čekinov, Bogdanov nebo zejména Gerasimov, definováním „válčení nové generace“, jako cesty k dosažení cílů zahraniční politiky Moskvy. Společně poukazují na změnu v charakteru ozbrojeného konfliktu a nástin nových metod válčení, za jehož praktickou realizaci možno považovat anexi Krymu v roce 2014.^{14 15} Ovšem ani jeden z těchto expertů pojem „speciální vojenská operace“ ve svých názorech nezmiňuje.

Ačkoli je „speciální vojenská operace“ rozsáhle pokryta a obhajována ruskými hromadnými sdělovacími prostředky, v odborné komunitě její vojensko-teoretické aspekty nebyly diskutovány, dokud plukovník ve výslužbě Viktor Litvinenko nezveřejnil svůj článek v červencovém vydání časopisu Armeyskiy Sbornik (Armádní přehled).¹⁶ Litvinenko v něm vysvětluje pojem v poněkud jiném světle než Kvačkov, nicméně oba prezentují podobné chápání. Tvrdí, že „speciální vojenská operace“ na Ukrajině má mít odlišné rysy, které z ní činí novou kategorií ve spektru vojenského konfliktu. Litvinenko se odvolává na encyklopedii Ministerstva obrany Ruské federace, která uvádí: „Speciální operace vojsk (sil), soubor akcí speciálních vojsk (sil), koordinovaných v cílech, úkolech, místě a čase, prováděných podle jednotného plánu k dosažení stanovených cílů.“¹⁷ K dalšímu výkladu pojmu encyklopedie uvádí, že z hlediska aktéra jsou tyto operace vedeny „speciálně určenými, organizovanými, vycvičenými a vybavenými silami, které využívají metody a způsoby bojové činnosti, které nejsou typické pro konvenční síly (průzkumné a sabotážní, podvratné, protiteroristické, protisabotážní, kontrarozvědky, partyzánské, protipartyzánské a další akce).¹⁸

Na tomto místě je nutné poznamenat, že Litvinenkův popis takové operace není v rozporu s popisem „speciálních operací“ výše zmiňovaných aliančních nebo národních doktrínálních publikací, a tedy nijak zásadně se nevymyká jejich obsahu. V této souvislosti Litvinenko vůbec nemluví o „speciální vojenské operaci“. Pro čtenáře je tak zřejmé, že popis „speciální operace“, na který se Litvinenko odvolává, nijak nezapadá do kontextu

¹² Batyushkin, Sergey. *Preparation and Conduct of Military Actions in Local Wars and Armed Conflicts*. Book Review by Major Charles K. Bartles. Russian studies, NATO Defense College 03/18 – November 2018.

¹³ Defining the “Special Military Operation”. [online]. 06. 9. 2022. Dostupné z: <https://www.ndc.nato.int/research/research.php?icode=777&lang=fr>

¹⁴ Chekinov, Sergey G and Sergey A. Bogdanov. The Nature and Content of a New-Generation War. Military Thought, no. 4, 2013.

¹⁵ Např. COHEN, Ariel a Robert E. HAMILTON, The Russian Military and the Georgian War: Lessons and Implications (Monograph, Strategic Studies Institute, U. S. Army, Carlisle, 2011); HEICKERO, Roland, Emerging Cyber Threats and Russian Views on Information Warfare and Information Operations (Stockholm, Swedish Defence Research Agency, 2010).

¹⁶ Armejskiy sbornik je měsíčník ruských ozbrojených sil, zahrnující širokou škálu vojenské problematiky, především na taktické a operační úrovni.

¹⁷ Litviněnko, I. Viktor. Сушность категории „война“ и „специальная военная операция“ (Podstata kategorií „válka“ a „speciální vojenská operace“), Armeisky Sbornik, červenec 2022. [online]. 10. 10. 2022. Dostupné z: Армейский сборник. 2022. № 07-08.pdf (prussia.online)

¹⁸ Encyklopedie Ministerstva obrany Ruské federace. [online]. 28. 9. 2022. Dostupné z: https://encyclopedia.mil.ru/encyclopedia/dictionary/details_rvs.htm?id=14014@morfDictionary

probíhajícího konfliktu na Ukrajině, nicméně snaží se hledat určité styčné body, jež by jeho charakter objasnili.

Litvinenko však dále argumentuje, že z pohledu ruského ministerstva obrany má tato definice blíže ke konceptu „vojenské operace“ než k pojmu „válka“, který Rusové nechtějí explicitně použít.¹⁹ Jak uvádí, hlavním rozdílem mezi těmito dvěma pojmy je, že cílem speciální operace je porazit pouze armádu nepřítele. Proto aktivity operace (úder, bitvy a podobně) jsou prováděny specificky k dosažení tohoto cíle ve stanoveném časovém období. Tato forma vojenské akce je tedy více zaměřená a omezenější než ruský koncept „války“. Podle Litvinenka kritéria pro „speciální vojenskou operaci“ (ve svém textu již zmínil tento pojem) by se mohly vztahovat i na minulé vojenské operace vedené Spojenými státy, NATO, Ruskem a dalšími zeměmi. Mezi takové operace by například patřila ruská vojenská operace v Sýrii v roce 2015 nebo současné zapojení USA v (protiteroristické) operaci v Jemenu.²⁰ Litvinenko v tomto kontextu pravděpodobně shledává identické cíle a aktivity s těmi, které probíhají na Ukrajině.

Litvinenkova specifická definice pojmu „speciální vojenská operace“ má ovšem málo společného s tím, jak její místo zarámoval do spektra vojenského konfliktu. Ve svých názorech připouští, že charakter konfliktu se změnil, což by naznačovalo, že navzdory počátečnímu vyhlášení „speciální vojenské operace“ se vojenský konflikt od té doby vyvinul v něco jiného a intenzivnějšího, možná „místní válku“, nebo dokonce „regionální válku“. Obdobné názory silně rezonují v prohlášeních těch, jež válku na Ukrajině vnímají dokonce jako „válku s NATO“: „*Vedením speciální vojenské operace proti Ukrajině... ničíme fašismus. Máme právo tak učinit nejen morálně, ale i legálně. Toto právo je zakotveno v Chartě OSN. Články 106 a 107 této organizace tak výslovně uvádějí, že vítězům druhé světové války SSSR, jehož právním nástupcem je Rusko, Spojené státy, Velká Británie a Čína, bylo uděleno právo uplatnit veškerá opatření proti zemím, které proti nim bojovaly, aby potlačili akce zaměřené na revizi výsledků druhé světové války. Zejména je možné použít vojenskou sílu proti těmto zemím. Neexistuje žádná konfrontace čistě s Ukrajinou. Jsme ve válce s NATO. Území Ukrajiny je odrazovým můstkem.*“²¹

Litvinenko poukázal na řadu důvodů pro tuto změnu (charakteru konfliktu), související s různými druhy vojenské pomoci poskytované Ukrajině. Jeho komentáře dále prohlubují interpretaci Moskvy, že Rusko nebojuje jen s Ukrajinou, ale také se „spojeným Západem“ formou proxy války: „Ukrajinský voják je používán jako potrava pro děla, zatímco západní diplomaté přesvědčují svět, že Západ prosazuje mír a demokracii. Současně dodává

¹⁹ Defining the “Special Military Operation”. [online]. 06. 9. 2022. Dostupné z: <https://www.ndc.nato.int/research/research.php?icode=777&lang=fr>

²⁰ Litvinenko, I. Viktor. Сушность категории „война“ и „специальная военная операция“ (Podstata kategorií „válka“ a „speciální vojenská operace“), Armejsky Sbornik, červenec 2022. [online]. 10. 10. 2022. Dostupné z: Армейский сборник. 2022. № 07-08.pdf (prussia.online)

²¹ Российская газета. Последнее интервью Ольги Качуры: Фашистов будем бить, никого не спрашивая. (Poslední rozhovor Olgy Kachury: Porazíme fašisty, aniž bychom se kohokoli ptali). [online]. 11. 10. 2022. Dostupné z: <https://rg.ru/2022/08/03/poslednee-interviu-olgi-kachury-fashistov-budem-bit-nikogo-ne-sprashivaia.html>. Kačura Olga Sergejevna byla velitelkou raketového dělostřeleckého praporu 31. motostřelecké brigády 1. armádního sboru DLR. Počátkem srpna 2022 byla zabita po útoku ukrajinského dělostřelectva.

bojové vybavení a zbraně Ukrajincům, prosazujíc jejich vlastní zájmy prodejem zbraní.“ Obdobné názory byly vysloveny také národními představiteli Ruska, včetně Putina, na Moskevské mezinárodní bezpečnostní konferenci v srpnu 2022.²²

3 SPECIÁLNÍ VOJENSKÁ OPERACE V POJETÍ RUSKÉ PROPAGANDY

Jádro kremelské válečné propagandy spočívá ve způsobu, kterým Rusko interpretuje svůj pohled na válku. Tento příběh je souborem historických mýtů, zkreslených výkladů historických událostí a obrazů nepřátel, které pro Rusko společně poskytují fiktivní, ale konzistentní vysvětlení probíhajícího konfliktu. Různé prvky tohoto vyprávění jsou fiktivní v tom smyslu, že nepopisují skutečnou realitu událostí na Ukrajině. Místo toho se používají pro utváření veřejného vnímání v Rusku k posílení nepřátelství vůči Ukrajině a následně k obhajobě role Ruska v konfliktu, jako reakce na vnější hrozby. Ruská interpretace války je zdrojem pro vytváření několika logických, avšak s realitou nekonzistentních rámců, které se používají při formování veřejného mínění o válce na Ukrajině. Jejich seznam není vyčerpávající a rovněž nezahrnuje řadu různých dezinformačních příběhů, které Kreml používá (např. „existence amerických biolaboratoří na Ukrajině“).²³ O některých je vhodné se zmínit podrobněji.

3.1 Ukrajina neexistuje, Rusko a Ukrajina jsou jeden národ

Výchozím bodem tohoto výkladu je, že politická rozhodnutí států sousedících s Ruskem jsou podřízena ruským národním zájmům. Základem této linie myšlení vůči Ukrajině jsou ideje, jako například od Ivana Iljina, že slovanské země (Ukrajina, Bělorusko) jsou kmeny a jejich nezávislost na Rusku by znamenala globální politickou katastrofu. Putin z myšlenek Iljina čerpá odůvodnění pro fungování svého režimu, z jeho filozofie učinil státní ideologii. Používá jeho myšlenky o geopolitice, aby přesunul pozornost od vnitřních problémů Ruska k expanzi této morálky do zahraničí.²⁴ Obdobné stanovisko zastává Aleksander Dugin, podle něhož suverénní Ukrajina je jako geopolitický subjekt anomálií

²² РИА Новости. Ключевые заявления Путина на Московской конференции по безопасности (Putinova klíčová prohlášení na Moskevské bezpečnostní konferenci). [online]. 12. 9. 2022. Dostupné z: <https://ria.ru/20220816/putin-1809930155.html>

²³ Např. Deník.cz. Američané zkoušeli na Ukrajině biologické zbraně, tvrdí Rusko. Jde o lež. [online]. [cit. 2022-10-26]. Dostupné z: https://www.denik.cz/z_domova/fake-news-ukrajina-usa-rusko-biolaboratore-biologicke-zbrane.html Demagog. Soňa Peková a americké biologické laboratoře na Ukrajině. [online]. 26. 10. 2022. Dostupné z: <https://demagog.cz/diskuze/sona-pekova-a-americke-biologicke-laboratore-na-ukrajine> nebo Forum24. Pohádky o tajných amerických laboratořích na Ukrajině pokračují. Už je to trochu nuda. [online]. 26. 10. 2022. Dostupné z: <https://www.forum24.cz/pohadky-o-tajnych-americkych-laboratorich-na-ukrajine-pokracuji-uz-je-to-trochu-nuda/>

²⁴ Media Headway. Ivan Ilyin, Putin's Philosopher of Russian Fascism. [online]. 18. 10. 2022. Dostupné z: <https://headway.media/ivan-ilyin-putins-philosopher-of-russian-fascism/>

a představuje hrozbu pro ruské zájmy. Dugin svůj pohled na svět vyjadřuje v publikaci *Základy geopolitiky* z roku 1997. V knize nastiňuje svou vizi rozdělení světa a vyzývá Rusko, aby znovu vybudovalo svůj vliv prostřednictvím anexí a aliancí, zároveň zde hlásá svůj odpor vůči Ukrajině jako suverénnímu státu. „Ukrajina jako stát nemá žádný geopolitický význam, žádný zvláštní kulturní import nebo univerzální význam, žádnou geografickou jedinečnost, žádnou etnickou exkluzivitu,“ uvádí Dugin ve své publikaci. „Její určité územní ambice představují obrovské nebezpečí pro celou Eurasii“.25

3.2 Ukrajina je vazalem Západu — Západ je ve válce s Ruskem (vazal hlavního protivníka)

I zde platí premisa, že suverenita Ukrajiny je „umělá“; Ukrajina není vnímána jako nezávislý aktér. Místo toho jsou její národní zájmy (a odpor vůči ruské agresii) považovány za projekci údajných západních „geopolitických ambicí“ vůči Rusku. Válka je proto koncipována jako součást snah Západu oslabit a/nebo potlačit ruský vliv v jeho tradičních oblastech zájmu. Účelem tohoto výkladu je představit Západ jako aktéra odpovědného za eskalaci a skrytí roli Ruska jako agresora a podněcovatele války na Ukrajině. Je důležité zmínit, že tato argumentace existovala již léta před zahájením konfliktu a permanentně je účelově využívána v jeho průběhu k posílení nepřátelství vůči Západu obecně a vnímání Západu, nikoli Ruska, jako aktéra odpovědného za válku.26

3.3 Ukrajina má „nacistickou vládu“ – Rusko porazilo nacismus

Základem tohoto výkladového rámce je politika zvolená v Rusku, v níž jsou vlastnictví a národní jednota spojeny se vzpomínkou na vítězství ve druhé světové válce nad nacismem. Na základě této paměti je budován obraz Ukrajiny jako nepřítel a Ukrajina je tak prezentována jako ohrožení ruské existence a kulturně-civilní nezávislosti. Propagandistický projev Putina z února 2022 vzhlíží na „denacifikaci“ Ukrajiny jako na komplexní proces, jehož cílem je zničit Ukrajinu jako národ a dostat ji do ruské sféry vlivu. „Likvidace takové nacistické komunity bude vyžadovat nejen odříznutí nejvyšších představitelů jejího vedení, ale i očistu samotných nacistů od nacistického vlivu a zapojení do nacistické

²⁵ E15.cz. Alexandr Dugin: Ultrakonzervativní ideolog a pravá ruka Putina, který přežil pokus o atentát. [online]. 19. 10. 2022. Dostupné z: <https://www.e15.cz/zahranicni/alexandr-dugin-ultrakonzervativni-ideolog-a-prava-ruka-putina-ktery-prezil-pokus-o-atentat-1392507>

²⁶ National Defence University. The Kremlin rhetoric and the framing of the war in Ukraine. [online]. 24. 10. 2022. Dostupné z: <https://rusmilsec.blog/2022/05/25/the-kremlin-rhetoric-and-the-framing-of-the-war-in-ukraine/>

ideologie a praxe. To je právě případ Ukrajiny, která složila masivní nacistickou přísahu prostřednictvím zdánlivě ušlechtilého politického vektoru „aspirace na Evropu“.²⁷

3.4 Dobro lze bránit silou — Rusko je na straně dobra, proti zlu

Na rozdíl od předchozích interpretačních rámců jsou v centru tohoto vyprávění ruské ozbrojené akce. Tímto rámcem Kreml legitimizuje válku, resp. „speciální vojenskou operaci“ jako obranu dobra proti zlu. Prozatím nelze jednoznačně zhodnotit co je dobro a co zlo – na válku nelze pohlížet jednostranně a objektivní informace o jejím průběhu jsou pro veřejnost vesměs nedostupné. Nicméně z ruského pohledu jejich „obrana dobra proti zlu“ by mohla být obranou vlastní suverenity, stejně jako obranou anektovaných území před imaginárním útokem Ukrajiny. Tento výklad se objevil v projevu Putina 22. února 2022 před vypuknutím války, kdy jej zasadil do širšího kontextu: „V případě nezbytnosti splníme všechny přijaté závazky,“ řekl Putin ohledně vojenské pomoci Doněcké a Luhanské lidové republiky, vytvořených na jaře 2014 proruskými separatisty v Donbasu na východě Ukrajiny. „Proč si myslíte, že dobro musí být vždy bezmocné?“ odpověděl ruský prezident na otázku, zda lze sáhnout po násilí, a přitom zůstat na straně dobra. „Dobro musí mít možnost se bránit,“ dodal.²⁸

3.5 Válka impéria s Ukrajinou neexistuje

Lze přemýšlet o tom, proč zahájením invaze byla vyhlášena *pouze* „speciální vojenská operace“ a ne válka. Jazyk a logika Ruska se historicky opírají o nerovnost a podřízenost. Z pohledu Ruska mezi ním a jeho konstitutivními částmi nemohou být rovné vztahy. Takže v tomto impériu není místo pro „válku“, protože samotný koncept války předpokládá rovnost v postavení: jeden stát (nebo impérium) je ve válce s jiným státem (impériem nebo rovnocenným hráčem). To je důvod, proč Putin a ruská státní média vytrvale tvrdí, že je to jedině Západ, NATO nebo USA jako rovnocenný nepřítel, s kým mohou být (nebo jsou) ve válce.

V rámci logiky impéria tak Ukrajina nemůže mít v žádném případě status rovnocenný Rusku; je to pouhá kolonie, a proto si zaslouží pouze „speciální vojenskou operaci“.²⁹ Na rozdíl od války „speciální vojenská operace“ neznamená rovnost postavení, tento pojem

²⁷ РИА Новости. Какая Украина нам не нужна. [online]. 18. 10. 2022. Dostupné z: <https://ria.ru/20210410/ukraina-1727604795.html>

²⁸ Idnes.cz. Putin chce Ukrajinu beze zbraní, separatistům pomůže „bránit dobro“. [online]. 27. 10. 2022. Dostupné z: https://www.idnes.cz/zpravy/zahranicni/rusko-ukrajina-donbas-nato-stoltenberg-putin.A220222_173145_zahranicni_jhr

²⁹ Snyder, Timothy. The War in Ukraine Is a Colonial War. [online]. 18. 10. 2022. Dostupné z: <https://www.newyorker.com/news/essay/the-war-in-ukraine-is-a-colonial-war>

ve skutečnosti využívá logiku nerovnosti. Interpretace o „speciální vojenské operaci“ je interpretací impéria právě proto, že předpokládá, že Rusko používá sílu ve svém vlastním zájmovém prostoru, jehož součástí je Ukrajina. Přestože Ukrajina je technicky samostatným nezávislým státem s vlastní vládou, ruské úřady ji považují za falešnou zemi, vymyšlenou nějakými destruktivními silami, takže je vlastně součástí Ruska, jak Putin tvrdil ve svém nechvalně známém proslovu.³⁰ Obdobná je i argumentace ruského ministra zahraničních věcí Sergeje Lavrova, který prohlásil, že Rusko na Ukrajinu nikdy nezaútočilo.³¹ Podle ruské logiky – lze napadnout území, které je od počátku vaše?

Prezentování pojmu „speciální vojenská operace“ je pro Rusko spíše jazykem imperiální policie, která dohlíží na pořádek na „vlastním území“. Rusko obdobnou formou válčilo již dříve: „Operace na obnovu ústavního pořádku v Čečensku“ (první čečenská válka), „protiteroristická operace na území regionu severního Kavkazu“ (tzv. druhá čečenská válka), „operace k vynucení míru“ (ruská invaze do Gruzie v roce 2008) a nyní „speciální vojenská operace“ - to vše jsou příklady podobnosti v pojmenování operací ruských ozbrojených sil. Rusko tedy nevede války, provádí pouze „operace“, protože „války lze vést pouze se sebe rovnými“.

To, že Ukrajina je pro Rusko neakceptovatelná a je pouze jeho trpěnou součástí (pohled Ruska), vysvětluje skutečnost, proč se Putin zdráhá vést jakákoli přímá jednání s prezidentem Zelenským. Je zřejmé, že přímá jednání se Zelenským by ho symbolicky postavila jako svého rovnocenného partnera. V rámci logiky impéria to je nemyslitelné a netolerovatelné. Putin chce rozhovory se Zelenským, pouze pokud by byly ve skutečnosti aktem podrobení, ponížení a pokory. Jakýkoli jiný scénář by znamenal Putinovu porážku a Zelenského vítězství.

Pro Putina postačuje vést „speciální vojenskou operaci“ a ne válku. Vyhlášení „války“ by potvrdilo fakt, že ruská armáda selhala, ale také by povýšilo Ukrajinu do postavení rovnocenného protivníka, což by celé pečlivě sestavené a prezentované vyprávění z pozice impéria evidentně zhatilo. Pokud Putin někdy oficiálně iniciuje všeobecnou mobilizaci (kromě již částečné), muselo by to odpovídat rétorice pro konfrontaci se skutečným nepřítelem. Tohle Putin s ohledem na vlastní populaci a evidentní neochotu těch, kteří z Ruska před mobilizací již utekli, pravděpodobně neudělá. Ani všeobecná mobilizace pravděpodobně nevyřeší vojenské a politické problémy Ruska. Vyhlášení války Západu znamená s ním bojovat. Vyhlášení stanného práva, ke kterému došlo koncem října a částečná mobilizace je pro Rusko prozatím jediným způsobem, jak udržet jeho „speciální vojenskou operaci“ v chodu.

³⁰ The New York Times. Putin calls Ukrainian statehood a fiction. History suggest otherways. [online]. 18. 10. 2022. Dostupné z: <https://www.nytimes.com/2022/02/21/world/europe/putin-ukraine.html>

³¹ Euronews. Ukraine war: Russia 'did not attack Ukraine' says Lavrov after meeting Kuleba. [online]. 18. 9. 2022. Dostupné z: <https://www.euronews.com/2022/03/10/ukraine-war-russia-did-not-attack-ukraine-says-lavrov-after-meeting-kuleba>

4 DOPROVODNÍ ZNAKY SPECIÁLNÍ VOJENSKÉ OPERACE

Ruku v ruce se „speciální vojenskou operací“ jsou ruskou vládou činěna různá opatření, která mají obyvatelstvu zabránit nesouhlasu s vládní politikou a přesvědčit jej o oprávněnosti invaze na Ukrajině. Mezi takové patří:

4.1 Vládní kontrola a propaganda

Vládní kontrola nad informačním prostorem je hlavní zárukou bezpečnosti režimu. Většina Rusů získává informace z ruských médií, jejichž prostřednictvím má společnost stálý přísun dezinformací o „ukrajinské vládě vedené nacisty a banderovci, za podpory Spojených států a NATO“. Tento směr cíleně sleduje předinvazní propagandu, zobrazující agresivní ukrajinský režim, vraždící nevinné etnické Rusy na Donbasu. V důsledku toho má „speciální vojenskou operaci“ podporu většiny obyvatel Ruska. Ruská propaganda tvrdí, že země je na Ukrajině zapojena do přímého střetu s NATO a Spojenými státy. Ruské vedení dlouhodobě vykresluje NATO jako mocnou nepřátelskou entitu, což je pro Kreml důležitý argument pro zachování si tváře.

„Speciální vojenská operace“ vyústila v de facto pokračující ruský vliv v bývalém sovětském regionu. Kreml se na Ukrajině s největší pravděpodobností nezaměřuje na obsazení území, ale na zajištění toho, aby Ukrajina dlouhodobě zůstala v ruské „sféře privilegovaných zájmů“. Rusko se uchýlilo k vojenské invazi a anexi až v roce 2014, kdy bylo zřejmé, že ukrajinské vedení a Západ se tomuto privilegiu Moskvě jednoduše nepodřídí. Pokud Putin nedokázal přimět kyjevské vedení, aby respektovalo imaginární historické právo Ruska kontrolovat politiku svých sousedů, je odhodlán znemožnit Ukrajině vstup do evropských struktur. Jeho plány se mu možná vymstí tím, že Ukrajinu přivedou rychleji na cestu ke členství v EU, ale pokračující přítomnost ruských vojsk na jejím území výrazně ztěžuje její úsilí o vstup do NATO.³²

4.2 Cenzura svobody projevu

Kreml tvrdě pracuje na propagaci své verze „speciální vojenské operace“. Rozhodující roli v tomto sehrává zejména ruská internetová cenzorská rada Roskomnadzor³³, která

³² Glantz, Mary. Regime Preservation is Putin's Primary Concern. [online]. 22. 10. 2022. Dostupné z: <https://www.usip.org/publications/2022/09/regime-preservation-putins-primary-concern>

³³ Roskomnadzor (Federální služba pro dozor v oblasti telekomunikací, informačních technologií a masmédií) je oficiální ruský vládní orgán (založen v roce 2008), který dohlíží a cenzuruje všechny prostředky a sítě hromadné komunikace. Rovněž vykonává kontrolu nad oblíbenými webovými stránkami. Jeho autorita je postavena na zákonné úpravě z roku 2012, která dává právní podklad k zastavení činnosti jakýchkoli masmédií, které by mohly negativně ovlivnit veřejnost.

varuje, že odkazování na probíhající vojenskou kampaň jako na „invazi“, „útok“ nebo „vyhlášení války“ povede k zablokování problematické webové stránky. Typickým příkladem této pohrůžky se stal případ ruského nezávislého média Mediazona.³⁴ Roskomnadzor požadoval, aby Mediazona smazala celou webovou stránku za „zkreslení ruského útoku na Ukrajinu a označení „speciální vojenské operace“ za válku. Podle ruského nejvyššího státního zastupitelství Mediazona prezentuje „vědomě nepravdivé společensky významné informace, zejména informační zprávy o údajném ruském útoku na území Ukrajiny, které neodpovídají „oficiálním zdrojům“, a proto „vytvářejí panické nálady mezi lidmi a předpoklady pro masové porušování veřejného pořádku a veřejné bezpečnosti“.³⁵ Mediazona byla již 6. března oficiálně zablokována, přesto funguje na některých sociálních sítích.

Po zahájení invaze na Ukrajinu v Rusku okamžitě eskalovala represe i cenzura svobody projevu. Byly přijaty nové zákony o cenzuře, které mimo jiné kriminalizovaly „šíření záměrně nepravdivých informací o použití ruských ozbrojených sil“ a stanovily tresty od pokut až po 15 let vězení. Pod rizikem trestního stíhání byla v Rusku uzavřena vesměs všechna nezávislá média a došlo k nucenému exilu mnoha aktivistů za lidská práva, nezávislých novinářů a kritiků. Nové zákony zakazují „veřejné akce zaměřené na diskreditaci“ ruských ozbrojených sil nebo jiných vládních agentur v zahraničí. Ruské orgány činné v trestním řízení kvůli těmto obviněním zadržely tisíce pokojných demonstrantů. Byly zahájeny stovky správních případů a denně se otevírají nové správní a trestní věci. Ruské úřady také používají další zákony k potrestání kritických projevů o válce.³⁶

V demokratickém světě existuje extrémně široká škála legitimních, pokojných projevů nebo činů, kterými lze mírumilovně a svobodně vyjádřit svůj nesouhlas s oficiální politikou vlády. V Rusku tomu tak není, jelikož při sebemenší snaze a projevu nesouhlasu s ruskou prezentací „speciální vojenské operace“ jsou lidé perzekuováni, vůči protestujícím jsou zahajována trestní obvinění a ukládány správní sankce. Za projevy takového nesouhlasu ruská vláda považuje například:

- Nošení oblečení v kombinaci modré a žluté barvy nebo mít lak na nehtech v těchto barvách
- Výměna cenovek v supermarketech za protiválečné letáky
- Komentování nebo kritika války na sociálních sítích, soukromě či veřejně
- Zobrazování slov „autocenzura“, „žádná válka“ nebo „za mír“ na veřejnosti
- Sundání proválečných transparentů „Z“.
- Publikování online o ruských vojenských obětech na Ukrajině³⁷

³⁴ Mediazona je ruské nezávislé médium založené Marií Aljokinou a Naděždou Tolokonnikovou (spoluzakladatelky protestní skupiny Pussy Riot). Mediazona se zaměřuje na soudní, donucovací a trestní systém v Rusku.

³⁵ Медиазона. «Медиазону» заблокировали за освещение войны. Заявление редакции — и наши планы. [online]. 18. 10. 2022. Dostupné z: <https://zona.media/article/2022/03/06/mz-blocked>

³⁶ HUMAN RIGHTS WATCH. What can get you in trouble for anti-war speech in Russia? [online]. 19. 10. 2022. Dostupné z: <https://www.hrw.org/video-photos/interactive/2022/08/22/what-can-get-you-trouble-anti-war-speech-russia>

³⁷ Ibid.

Rusko všechny tyto a podobné projevy nesouhlasu s válkou tvrdě trestá nebo sankcionuje.

4.3 Propagace války na školách

Samostatnou kapitolou ovlivňování populace v Rusku je propagace správné verze „speciální vojenské operace“, která probíhá na školách po celém Rusku. Učitelé nesmějí o vojenské kampani hovořit jako o válce nebo invazi, ale jako o „speciální vojenské operaci“. Jsou pořádány speciální kurzy společenských věd s válečnou tematikou, kde učitelé musí školákům mezi sedmou a jedenáctou třídou sdělovat oficiální vládní stanovisko k historii a co Kreml považuje za „zvláštní vojenskou operaci“. K tomu se učitelé řídí manuály distribuovanými školním systémem, které nastiňují schválenou verzi událostí na Ukrajině. V manuálu je například uvedeno, že „poté, co proti Ukrajině povstaly Doněcká lidová republika a Luhanská lidová republika, byly tyto obleženy a podrobeny osmileté genocidě, vůči které nyní Rusko působí prostřednictvím speciální operace na udržení míru“. Manuál výslovně uvádí, že se nejedná o „válku“. Rodiče kromě toho obdrželi dopisy ze škol svých dětí, které je varovaly, aby sledovaly, jak jejich děti konzumují sociální média, jako je např. TikTok, kde mohou být vyzváni, aby používali hashtag „ne válce“, čímž by byly (mohly být) vtaženy do „nebezpečných protestů“.³⁸

5 ANEXE UKRAJINSKÉHO ÚZEMÍ V KONTEXTU MEZINÁRODNÍHO PRÁVA

Rusko se snažilo legitimizovat svoji akci prostřednictvím separatistických entit na východě Ukrajiny. Tři dny před zahájením invaze prezident Putin prohlásil, že Moskva uzná suverenitu tzv. Doněcké lidové republiky a Luhanské lidové republiky, čímž v podstatě popřel Minské dohody, jichž bylo Rusko signatářem.³⁹ V závislosti na tom nařídil vyslání ruských sil na Ukrajinu v rámci „operace na podporu míru a následující den povolila Rada federace nasazení ozbrojených sil za hranicemi Ruska, což posloužilo představitelům země jako určitý vnitropolitický rámec k jednání.“⁴⁰

³⁸ Al Jazeera. Do not call Ukraine invasion a „war“, Russia tells media, schools. [online]. 19. 10. 2022. Dostupné z: <https://www.aljazeera.com/news/2022/3/2/do-not-call-ukraine-invasion-a-war-russia-tells-media-schools>

³⁹ Pichford, Samuel. Russian Recognition Of Donetsk And Luhansk: Legal Analysis [online]. March 2, 2022. Dostupné z: <https://www.humanrightspulse.com/mastercontentblog/russian-recognition-of-donetsk-and-luhansk-legal-analysis>

⁴⁰ Chowdhury, Maureen. February 22, 2022 Ukraine-Russia crisis news [online]. February 23, 2022. Dostupné z: https://edition.cnn.com/europe/live-news/ukraine-russia-news-02-22-22/h_59a413ce984eda5954ce5b9c4655bcc5

V televizním projevu označujícím zahájení útoku pak Putin své jednání ospravedlňoval článkem 51 Charty OSN o právu na individuální či kolektivní sebeobranu napadených „republik“.⁴¹ Tato logika však byla odborníky hned od počátku zpochybňována a pokládána za rozpornou s platným právem.⁴²

Nezákonnost ruské anexe ukrajinských území je zcela zřejmá. V kontextu mezinárodního práva existují zásadní rozdíly v interpretaci, chování a rétorice Ruska, oproti tomu, co uznává a prezentuje demokratický svět. Dne 30. září 2022, po sedmi měsících trvání války na Ukrajině, prezident Putin v moskevském Kremlu podepsal smlouvy o připojení čtyř ukrajinských regionů k Ruské federaci. Společně s ním to učinili zástupci těchto Ruskem okupovaných a ovládaných oblastí – mezinárodně neuznané Doněcké lidové republiky a Luhanské lidové republiky a dále Chersonské a Záporožské oblasti. Tomuto ceremoniálu předcházely události, které Moskva prezentovala jako „referenda“ na výše zmíněných územích, s proklamovaným výsledkem lidové podpory a vůle milionů lidí pro připojení k Rusku. Tímto aktem byla oficiálně obhájena a zahájena anexe ukrajinského území Ruskem.

Podle mezinárodního práva je ruská anexe ukrajinského území od počátku a právem charakterizována jako nezákonná. Nezákonná především proto, že oznámení anexe předcházelo použití vojenské síly Ruskem v rozporu s Chartou OSN, resp. normou mezinárodního práva „ius cogens“. Kogentní právní normy stanoví meze volnosti, které smluvní strany nesmí překročit (právní norma, u níž není možné se odchýlit od její dispozice).⁴³

Tato „referenda“ neodpovídala žádným mezinárodním standardům, a proto by se v první řadě neměla nazývat referendy. V regionu navíc probíhají intenzivní boje a již po zmiňované ceremonii v Kremlu ukrajinské síly osvobodily anektované město Lyman na Donbasu. I když anexe podle mezinárodního práva byly jako jednostranné akty v zásadě možné, lze je považovat za problematické, protože v době jejich uskutečnění válka stále probíhala.

Jedním z faktorů vysvětlujících současné chování Moskvy na Ukrajině může být zpětný pohled na výsledky Norimberského procesu. Sovětský svaz v té době obdržel od Západu určitý „geopolitický reset“ v důsledku toho, že byl nepostradatelným ve válečném úsilí proti mocnostem Osy. Zatímco německý útok proti Polsku 1. září 1939 byl v Norimberku charakterizován jako zločin proti míru, Sověti charakterizovali svou vojenskou invazi do východního Polska v září 1939 jako „osvobození“. Problém byl v tom, že Sovětskému svazu tento přístup do jisté míry prošel. Toto je lekce, která má dopady v naší době i pro Putina: „Takhle nakonec funguje mezinárodní právo, pší ho vítězové. Stačí patřit k vítězům,

⁴¹ Security Council Report. In Hindsight: Ukraine and the Tools of the UN [online]. February 28, 2022. Dostupné z: <https://www.securitycouncilreport.org/monthly-forecast/2022-03/in-hindsight-ukraine-and-the-tools-of-the-un.php>

⁴² Např. Wilmschurst, Elizabeth. Ukraine: Debunking Russia's legal justifications [online]. February 24, 2022. Dostupné z: <https://www.chathamhouse.org/2022/02/ukraine-debunking-russias-legal-justifications>

⁴³ Judikaty.info. Kogentní právní norma. [online]. 19. 10. 2022. Dostupné z: <https://www.judikaty.info/cz/search?db=eurlex-cz&q=kogentn%C3%AD%20pr%C3%A1vn%C3%AD%20norma&qplus%5B%5D=&qminus%5B%5D=&qCatalogNr=&qCatalogRzn=&fLawParagraph=&fLawNr=&fLawYear=>

stát se jedním z nich". Ruská invaze na Ukrajinu představuje dle většinového konsenzu jasné porušení norem mezinárodního práva.⁴⁴ Jasné porušení je porušením čl. 2. odst. 4 Charty OSN, podle které se všichni členové OSN (tedy i Rusko) mají zdržet hrozby silou nebo použití síly proti územní celistvosti nebo politické nezávislosti kteréhokoli státu.⁴⁵ Rusko pro nasazení ozbrojených sil na území Ukrajiny nemá mandát Rady bezpečnosti OSN, naopak již 24. března 2022 přijalo Valné shromáždění OSN většinou 141 hlasů rezoluci, kde se o probíhající konfliktu hovoří jako o „agresi proti Ukrajině.“⁴⁶ Mezinárodní soudní dvůr pak ve stejném měsíci přikázal Rusku „okamžitě pozastavit své vojenské operace.“⁴⁷ Všeobecný konsenzus tak hovoří o jasném porušení mezinárodního práva.

Kromě toho, pokud jde o důsledky nezákonnosti, články Komise OSN pro mezinárodní právo o odpovědnosti státu (Odpovědnost států za mezinárodně protiprávní chování), schválené Valným shromážděním OSN v roce 2001, zavádějí pojem „závažné porušení mezinárodního práva“ (čl. 40) a v čl. 41 odst. 2 stanoví: „Žádný stát neuzná za zákonnou situaci vzniklou vážným porušením ve smyslu článku 40, ani neposkytne pomoc nebo pomoc při udržování této situace.“⁴⁸ Článek 41 odráží obecné mezinárodní právo. Ale nezákonnost ruského oznámení o anexi na Ukrajině je také evidentní při zohlednění konkrétních smluv a dohod týkajících se hranic Ukrajiny. V Budapešťském memorandu z roku 1994 tehdejší prezidenti Ruska a USA Boris Jelcin a Bill Clinton a britský premiér John Major podepsali smlouvu o poskytnutí záruk Ukrajině. Stalo se tak v rámci summitu Konference o bezpečnosti a spolupráci v Evropě. Signatářské státy tehdy potvrdily Ukrajině svůj závazek „respektovat nezávislost a suverenitu a stávající hranice Ukrajiny“ a znovu potvrdily „svůj závazek zdržet se hrozby nebo použití síly proti územní celistvosti a politické nezávislosti Ukrajiny.“⁴⁹ Navíc v lednu 2003 Rusko a Ukrajina uzavřely v Kyjevě příhraniční smlouvu, ve které Rusko uznalo postsovětské hranice Ukrajiny, tedy včetně Krymu a Donbasu jako ukrajinská území. Smlouva je podepsána prezidentem Putinem a byla oběma státy řádně ratifikována. Tím, že ruská vláda zpochybnila ukrajinské hranice vojenskou silou, opustila svůj přístup důsledně uplatňovaný až do roku 2014.

⁴⁴ Např. O'Meara, Kieran. Understanding the Illegality of Russia's Invasion of Ukraine [online]. March 13, 2022. Dostupné z: <https://www.e-ir.info/2022/03/13/understanding-the-illegality-of-russias-invasion-of-ukraine/>

⁴⁵ Parafrázováno. Charta Organizace spojených národů. 1945. Dostupné z: <https://osn.cz/wp-content/uploads/2022/07/Charta-OSN-2019.pdf>

⁴⁶ GENERAL ASSEMBLY UNITED NATIONS. Resolution adopted by the General Assembly on 24 March 2022 [online]. March 28, 2022. Dostupné z: <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N22/301/67/PDF/N2230167.pdf?OpenElement>

⁴⁷ INTERNATIONAL COURT OF JUSTICE. Allegations of Genocide under the Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide (Ukraine v. Russian Federation) [online]. March 16, 2022. Dostupné z: <https://www.icj-cij.org/public/files/case-related/182/182-20220316-PRE-01-00-EN.pdf>

⁴⁸ Responsibility of States for Internationally Wrongful Acts 2001 [online]. 21. 10. 2022. Dostupné z: https://legal.un.org/ilc/texts/instruments/english/draft_articles/9_6_2001.pdf

⁴⁹ BUDAPEST SUMMIT DECLARATION. Towards a Genuine Partnership in a New Era. [online]. 24. 10. 2022. Dostupné z: <https://www.osce.org/files/f/documents/5/1/39554.pdf>

6 RUSKÉ PRÁVNÍ MANIPULACE

Nelze uniknout dojmů, že alespoň pro forma se ruská vláda snaží vyvolat zdání, že začlenění výše zmíněných území lze považovat za legální podle mezinárodního práva. V zásadě byl zvolen stejný přístup jako při anexi Krymu v roce 2014. Nejprve Rusko uznalo „nezávislost“ příslušného území a poté je rychle anektovalo. Například právní akt ruského prezidenta ze dne 29. září 2022, kterým uznal „státní suverenitu a nezávislost“ Chersonské oblasti, odkazuje na „obecně uznávané principy a normy mezinárodního práva“, zejména na „princip rovných práv a sebeurčení národů“. Historicky, již při nelegální anexi tří pobaltských států Estonska, Lotyšska a Litvy v roce 1940, Sovětský svaz se snažil vytvořit zdání voleb a tím i jakousi demokratickou legitimitu, ačkoli všechny tyto činy se staly po hrozbě síly a volby byly jen předstírané. Také po roce 1945 byla sovětská nadvláda nad východní Evropou zpravidla ustavena prostřednictvím předstíraných voleb, kdy podepsáním tzv. Deklarace o svobodné Evropě Stalin slíbil Rooseveltovi a Churchillovi, že svobodná vůle lidu na osvobozených evropských územích bude brána v úvahu.⁵⁰

Projev prezidenta Putina z 30. září 2022 dále odhaluje, že ruská vláda nevidí válku na Ukrajině jako nic menšího než tzv. „proxy“ konflikt, týkající se současnosti a budoucnosti světového řádu. Putin odůvodnil referenda na základě článku 1, odstavce 2 Charty OSN, který stanoví, že jedním z účelů OSN je „rozvíjet mezi národy přátelské vztahy, založené na úctě k zásadě rovnoprávnosti a sebeurčení národů“. Ačkoli Rusko po roce 1991 kritizovalo právo národů na sebeurčení jako důvod pro odtržení, nyní se na něj formálně odvolává a zdůvodňuje své oznámení anexí na úkor Ukrajiny. Putin ve svém projevu také vyjádřil masivní civilizační kritiku Západu; mimo jiné argumentoval tím, že Západ chce určovat, kdo může uplatnit sebeurčení a kdo ne. Putin kritizoval západní politický koncept „mezinárodního řádu založeného na pravidlech“ a rétoricky a posměšně se zeptal: „Odkud byla tato pravidla převzata? Kdo viděl tato pravidla, souhlasil s nimi? Putin hrdě prohlásil, že Rusko je hrdá země a nebude žít „pod falešnými pravidly“. ⁵¹

Putinovo Rusko dovedlo v posledních desetiletích mezinárodní právo do extrému a ukazuje, co lze udělat s „jazykem“ mezinárodního práva pro oživení imperiálních ambicí. Jádrem světového řádu založeného na pravidlech – což je pojem, kterému se ruská vláda vysmívá – je samozřejmě mezinárodní právo. V letech 1991, 1994 a 2003 již Rusko opakovaně souhlasilo s postsovětskými hranicemi Ukrajiny. Jelikož se nyní snaží tyto hranice změnit silou a jednostrannými anexemi, představuje výzvu nejen pro Ukrajinu jako suverénní stát, ale i pro mezinárodní právní systém jako takový. Postoj Ruska jednoznačně ukazuje na jeho pohrdavý postoj a ignorantství vůči akceptování všech právních norem mezinárodního práva, ke kterému se jako stály člen Bezpečnostní rady dříve zavázalo. Samo je nedodržuje a svévolně porušuje.

⁵⁰ Hanzal, Jaromír. Závěry Jaltské (Krymské) konferencí tří mocností (11.2.1945). [online]. 24.10.2022. Dostupné z: <https://www.moderni-dejiny.cz/clanek/zavery-jaltske-krymske-konference-tri-mocnosti-11-2-1945>

⁵¹ President of Russia. Signing of treaties on accession of Donetsk and Lugansk people's republics and Zaporozhye and Kherson regions to Russia. [online]. 24. 10. 2022. Dostupné z: <http://en.kremlin.ru/events/president/transcripts/69465>

ZÁVĚR

Z laické perspektivy západní komunity je ruské použití pojmu „speciální vojenská operace“ jednoduše eufemismem pro „válku“, válku agresivní a brutální. Ruský pohled, představovaný oficiálními médii a řadou osobností z vojenských kruhů, ukazuje na zásadní rozdíl v chápání ruských aktivit, zejména pokud jde o zaměření, rozsah a cíle vojenského (a širšího státního) nasazení ruských sil. Pro ně „speciální vojenská operace“ spadá do spektra vojenského konfliktu pod úroveň „války“. Zastávají názor, že „válka“ vyžaduje vedení mnoha operací různých druhů sil pro dosažení strategického úspěchu. Pojem „speciální vojenská operace“ je z ruského „nedoktrinálního“ pohledu zvláštní tím, že se jedná o jedinou takovou operaci, jejíž cílem je dosáhnout strategického úspěchu. V ruském podání pojem popisuje, jak se ruští vojenští i civilní představitelé dívají na probíhající události ve spektru vojenského konfliktu.

Vzhledem k chápání povahy „speciální vojenské operace“, Putinovu prohlášení o jejím účelu a všeobecnému debaklu Ruska na počátku invaze, se zdá, že Moskva skutečně plánovala jedinou, velkou operaci k dosažení cílů „demilitarizace a denacifikace“ v relativně krátkém časovém období. Na druhé straně neschopnost Ruska rychle dosáhnout těchto vojensko-politických cílů znamená, že „speciální vojenská operace“ jako taková selhala. I když to nebylo oficiálně vyhlášeno, podle názoru ruských vojenských teoretiků „speciální vojenská operace“ eskaluje a stává se tím, co západní média a pozorovatelé prohlásili již v únoru 2022 prostě za „válku“. Trvání režimu na používání pojmu je s největší pravděpodobností z politických důvodů. Přiznání Moskvy, že země je nyní ve válce, by znamenalo, že „speciální vojenská operace“ selhala.

Vedení „speciální vojenské operace“ je z ruské strany doprovázeno řadou opatření, které ruská vláda činí, aby válku na Ukrajině obhájila. Existuje tvrdá vládní kontrola nad informacemi poskytovanými ruské společnosti, vliv médií a cílená proruská propaganda jsou běžnou součástí života běžných obyvatel. Již od zahájení invaze Moskva využívá tvrdé represe k zastrašení obyvatel, vede cenzuru svobody projevu a kriminalizuje ty, jež nesouhlasí s válkou. Rusko neuznává a porušuje normy mezinárodního práva, které vykládá a obhájí dle své verze pravdy. Nejnebezpečnější verzí prosazení svých zájmů může být taková, kdyby Rusko použilo jaderné zbraně. Ruská vojenská doktrína s tím bohužel počítá.

Pro odbornou bezpečnostní komunitu je agrese Ruska na Ukrajině příležitostí ke studiu a přemýšlení o povaze a charakteru války. Ať již je zvolen pojem „speciální vojenská operace“ nebo válka, důležité je sledovat její vývoj, intenzitu, průběh, použité prostředky a cíle bojujících stran a dalších aktérů přímo či nepřímo zapojených do konfliktu. Pro někoho se události na Ukrajině mohou jevit jako bojové operace různé intenzity, pro druhého jako skutečná válka. Přemýšlení o souvislostech války a poznání rozdílů v terminologii může pomoci pochopit, jak Rusové, v kontextu své vojenské teorie, interpretují své strategické cíle, vítězství nebo porážku, případně strategické zájmy k udržení si moci a vlivu ve svých zájmových prostorech.

Autoři: **Mgr. Jaroslav Galba**, nar. 1997. V letech 2016–2020 vystudoval dvouoborový bakalářský program Mediální studia a žurnalistika – Bezpečnostní a strategická studia na Fakultě sociálních studií Masarykovy univerzity v Brně. V roce 2022 získal magisterský titul v navazujícím programu Bezpečnostní a strategická studia na stejné univerzitě. Od roku 2022 působí jako akademický pracovník Centra bezpečnostních a vojensko-strategických studií UO. Zabývá se výzkumem ozbrojených konfliktů, operačním uměním a analýzou operačního prostředí.

Ing. Ján Spišák, Ph.D. (plk. gšt. v. v.), narozen 1958. Je absolventem vysoké vojenské školy pozemního vojska ve Vyškově (1983), brigádního velitelského kurzu (2001) a kurzu generálního štábu v Brně (2007). V letech 1995 – 2016 působil na velitelských, štábních a pedagogických funkcích u útvarů pozemních sil do stupně divize, Ředitelství výcviku a doktrín a Univerzitě obrany. V současné době pracuje jako vedoucí oddělení vojensko-strategických studií na Centru bezpečnostních a vojensko-strategických studií. Zabývá se problematikou vojenského umění, scénářů použití sil a tvorbou vojenských koncepcí. Je autorem a spoluautorem několika monografií a řady odborných článků v domácích i zahraničních časopisech.

Jak citovat: GALBA, Jaroslav a JÁN SPIŠÁK. Speciální vojenská operace v kontextu interpretace Ruska. *Vojenské rozhledy*. 2023, 32 (1), 050-068. ISSN 1210-3292 (print), 2336-2995 (on-line). Available at: www.vojenskerozhledy.cz.

Peer-reviewed

Factors Shaping the Employment of Military Force from the Perspective of the War in Ukraine

Faktory formujúce použitie vojenskej sily z pohľadu vojny na Ukrajine

Michal Hrnčiar, Jaroslav Kompan

Abstract:

The study presents a meritorious view of the traditional operational factors of space, time and force. On the background of the first and second phases of the War in Ukraine, it examines how the relevant factors shape the use of military force in operations, clarifies their mutual correlation, interference, application connections and also causality. The results of the study demonstrate the necessity of a correct and holistic perception of operational factors for effective deployment and employment of military forces in the contemporary operating environment. The main benefit of the study, applying the heuristic and inventive function of analogy from the open sources of available identified knowledge from the deployment of military forces in the War in Ukraine, is the mediation of model examples of a comprehensive vision of the effects of how operational factors shape the use of military force in contemporary high-intensity warfare operations.

Abstrakt:

Predložená štúdia prezentuje meritórny pohľad na tradičné operačné faktory, a to priestor, čas a dostupné sily. Na pozadí prvej a druhej fázy vojny na Ukrajine skúma, ako predmetné faktory formujú použitie vojenskej sily v operáciách, ozrejmujú ich vzájomnú koreláciu, interferenciu, aplikačné súvislosti, ako aj kauzalitu. Výsledky štúdie demonštrujú nevyhnutnosť správnej a celistvej percepcie operačných faktorov pre efektívne nasadenie a pôsobenie vojenských síl v súčasnom operačnom prostredí. Hlavným prínosom štúdie, uplatnením heuristickej a invenčnej funkcie analógie z otvorených zdrojov dostupných identifikovaných poznatkov z nasadenia vojenských síl vo vojne na Ukrajine, je sprostredkovanie modelových príkladov komplexného videnia vplyvov, akými operačné faktory formujú použitie vojenskej sily v súčasných operáciách v konflikte vysokej intenzity.

Key words:

Military Power; Operating Environment; Operational Factors; War in Ukraine.

Kľúčové slová:

Vojenská sila; operačné prostredie; operačné faktory; vojna na Ukrajine.

INTRODUCTION

After the end of the Cold War, the general premise was often proclaimed that there was a low probability of a large-scale conventional armed conflict in the Euro-Atlantic area in the foreseeable future. However, due to the deteriorating security situation on the European continent, this eventuality was not completely ruled out.¹ The change of security situation in Ukraine following the annexation of Crimea was an example of the inaccuracy of such a premise² and additionally, it also presented a challenge for national security decision-makers because the presumed existence of a suitable exclusively military solution was not assured.³ The proliferation of advanced technologies, the emphasis on arming “standard” as well as “non-standard” armed forces, the spread of propaganda of “turbulent” ideologies, extremism and populism, the expansion of disinformation and the associated growing susceptibility of the population to rapid changes of public opinions and attitudes have increased the probability of armed conflict occurrence, which could be even more destructive than in the case of previous “warfare generations”.

Thus, in the current “warfare generation”, the ability to set an achievable political-military goal for the military instrument of power, which will contribute to the overall achievement of political goals, in synchronization with other instruments of state power, should be a decisive imperative for the governing bodies of the state. Otherwise, deployed forces, which represent the executive component of the military instrument of power, can become “stuck” in the operating environment. Achievement of the decisive conditions, which correspond to the achievement of the end state of the military operations, could become tedious, economically and humanly inefficient and even (geo) politically destructive, in such conditions.

Subsequently, there could be a general perception of failure, resulting from the different perspectives of politicians, military strategists and commanders.⁴ This situation puts pressure on the reassessment of the political goals as exemplified by the strategic withdrawal of the dispersed Russian forces from most of Ukrainian regions⁵ and their

1 SPIŠÁK, Ján et al. *Operační prostředí. Implikace pro tvorbu a rozvoj schopností ozbrojených sil ČR 2020* [online]. Brno: Univerzita obrany, 2021. [cit. 2022-04-27]. Available at: <https://lnk.sk/bvak>

2 MUŠINKA, Miroslav. Konflikt na Ukrajině a jeho dopad na bezpečnost EÚ. In: *Národní a mezinárodní bezpečnost 2021* [online]. Liptovský Mikuláš: Akadémia ozbrojených síl gen. M. R. Štefánika, 2021, pp. 257-268. [cit. 2022-04-02]. Available at: http://archiv.aos.sk/struktura/katedry/kbo/NMB2021/Zbornik_NMB2021.pdf

3 STOJAR, Richard et al. *Bezpečnostní prostředí. Sektorová analýza a implikace pro ozbrojené síly ČR 2020* [online]. Brno: Univerzita obrany, 2021 [cit. 2022-04-26]. Available at: <https://lnk.sk/uzg4>

4 BETTS, K. Richard. The Trouble with Strategy: Bridging Policy and Operations. *JFQ: A Professional Military Journal* [online]. 2001-02, no. 29 [cit. 2022-04-06]. Available at: <https://apps.dtic.mil/dtic/tr/fulltext/u2/a403405.pdf>

5 KOTOULOS, Ioannis, PUSZTAI, Wolfgang. *Geopolitics of the War in Ukraine*. Athens: Foreign Affairs Institute, Greece, Jun 2022, Report No. 4 [cit. 2022-12-04]. Available at: <https://euagenda.eu/upload/publications/geopolitics-of-the-war-in-ukraine-final.pdf>

concentration in the regions mainly occupied from 2014⁶ or even the termination of the deployment of military forces. However, such reconsiderations may evoke that the withdrawal is close to defeat, such as the withdrawal of coalition forces from Afghanistan.⁷

The effort to define the war (traditional conventional, asymmetric or hybrid) and the effort to understand the particular form of warfare (regular or irregular) is initiating the discussion about the military capabilities' development and relevant operational concepts.⁸ The necessity of a comprehensive understanding of the struggle for power (especially political one) as the fundamental cause of the war and subsequently the essence of warfare is sometimes forgotten.⁹

If the decision maker decides to deploy the armed forces to a crisis area, their capabilities need to respect the circumstances of the operating environment.¹⁰ The decisive ability of the military forces, given their missions and range of capabilities, is to achieve military dominance in all domains of the operating environment, even against a sophisticated adversary with complexly developed capabilities and well-set objectives.

Despite the significant increase in the importance of non-physical domains of the operating environment interrelated with the outspread of the modern technologies and their relative availability, the current armed conflict in Ukraine documents that the physical environment represents a key domain of the military operating environment, e.g. the land operating environment.

The land operating environment is characterized by diverse morphology and varying physical characteristics and actors. It is a permanent habitat of its inhabitants, which requires a specific approach. This fact, therefore, predetermines the deployment of such military forces and military capabilities that are specifically able to continuously rapidly manoeuvre in the land operating environment, control it and, at the same time, maintain contact with the population. Thus, this ability indirectly affect activities in non-physical domains of the operating environment.

The operational factors of time, space and force represent the application aspects of the deployment of military forces, i.e. the employment of a military power to achieve political goals. Decision makers applying a military source of power must understand that commanders of military forces must constantly assess the relationship between

⁶ SPENCER, John. Studying the Battle of Kyiv, Part 1. In: *Modern War Institute* [online]. Jul 8, 2022 [cit. 2022-11-29]. Available at: <https://mwi.usma.edu/studying-the-battle-of-kyiv-part-1/>

⁷ KOMPAN, Jaroslav, HRNČIAR, Michal. The Security Sector Reform of the Fragile State as a Tool for Conflict Prevention. *Politické vedy*. Vol. 24, No. 2, 2021, pp. 87-107. [cit. 2022-11-15]. ISSN 1335-2741.

⁸ PIKNER, Ivo. Military Concept Development and Military Lifelong Education. In: *ICLEL 2015 - International Conference on Lifelong Learning and Leadership for All*. Sakarya: Sakarya University Faculty of Education, Turkey, 2016, pp. 269-272. [cit. 2022-03-28]. ISBN 978-605-66495-0-9. Available at: https://www.researchgate.net/publication/301650047_Military_concept_development_and_military_lifelong_education

⁹ MAJCHÚT, Ivan. Deployability of armed forces in the current armed conflicts. In: *The 23rd International Conference The Knowledge-Based Organization: Management and Military Sciences*. Sibiu: Nicolae Balcescu Land Forces Academy, 2017, pp. 195-199. [cit. 2022-03-20]. ISBN 978-973-153-273-8.

¹⁰ SPILÝ, Peter. Vojenské umenie verzus aktuálne bezpečnostné hrozby. In: *Národná a medzinárodná bezpečnosť 2013* [online]. Liptovský Mikuláš: Akadémia ozbrojených síl gen. M. R. Štefánika, 2013, pp. 421-428. [cit. 2022-03-24]. Available at: http://archiv.aos.sk/struktura/katedry/kbo/NMB2013/Zbornik_NMB_2013.pdf

time, space and force, including in relation to the information environment and information (Figure 1). The right harmonization of factors creates the conditions for initial success, which could be exploited even by other than military means, including, e.g., economics.¹¹

The requirement of modern military operations, as documented in the War in Ukraine,¹² is to gain and maintain freedom of action in all domains, i.e. the ability to make a variety of important critical decisions in order to achieve envisioned military objectives that enable political objectives to be achieved.

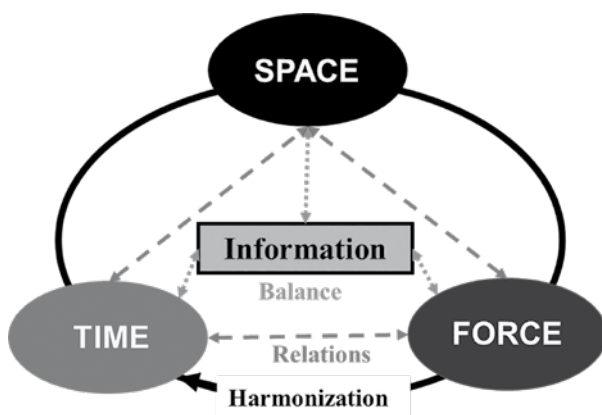

Figure 1: Correlation of operational factors

1 METHODOLOGY

In this context, the study presents a current meritorious view of the traditional operational factors of space, time and force by analysing and comparing the broad portfolio of available scientific researches and informational portals. The main aim of the study is to illustrate the necessity of correct perception of operational factors, their mutual correlation, interference, application context and causality. Although the emphasis is on traditional operational factors, their framework is influenced by the information environment.

¹¹ FRIANOVÁ, Viera. Economic thinking as a significant prerequisite for the efficient management and functioning of the defence sector. *Journal of Defense Resources Management*. 2015, Vol. 6, Iss. 1 (10), pp. 13-20. [cit. 2022-12-09]. ISSN 2068-9403. Available at: https://www.researchgate.net/publication/328481843_Economic_thinking_as_a_significant_prerequisite_for_the_efficient_management_and_functioning_of_the_defence_sector

¹² MĚŘIČKA, Jan. The Information War in Ukraine as a Part of the Military Strategy. *Vojenské rozhledy*. 2022, Vol. 31 (63), No. 1, pp. 21-37. [cit. 2022-12-12]. ISSN 1210-3292 (print), ISSN 2336-2995 (online).

The main benefit of the study, applying the heuristic and inventive function of analogy from the open sources of available identified knowledge from the deployment of military forces in the War in Ukraine, is the mediation of model examples of a comprehensive vision of the effects of how operational factors shape the use of military forces in contemporary high-intensity warfare operations. Additional result of the study is to be an aide-memoire applicable to support decision-making for the establishing goal and size of military employment in the pursuit of political goals.

The study stems from the results of theoretical research and analysis by the authors. It applies the knowledge from domestic and foreign scientific and professional publications, articles, studies, qualification papers, including terminological dictionaries, departmental and alliance materials assessing the contemporary operating environment and its development trends in the context of the current global security environment and focusing on identification of the actual food for thought for political and military leaders from the Russian incursion in Ukraine. The study uses information from open sources, and the authors' goal is not to assess the political or moral level of the invasion, but to offer a military perspective on the use of operational factors in the context of the ongoing War in Ukraine.

2 THE FACTOR OF SPACE

The factor of space currently includes the land, sea, air, space and also the cyber and human domains of operating environment, including all their characteristics that affect the deployment of military forces. Military commanders should be able to understand the basic characteristics of the space in which they will conduct operations, its dynamic and topographical components¹³ and the distances between areas of interest. If the space factor is not properly and realistically evaluated, military operations will probably fail.¹⁴ This premise is based on the fact that space can be a source and at the same time the goal of military operations when achieving the political goals.¹⁵

Space is the goal because without its control, the conduct of military operations is very limited or even almost impossible.¹⁶ In modern conflicts, the target area is the urban environment where vital military, economic and political infrastructure exists. Russian and Ukrainian political and military decision makers are fully aware of this, and that

¹³ SEDLÁČEK Martin, DOHNAL Filip, ROLENEC Ota. Proposal of an Algorithm for Evaluation of Wet Gap Crossing Using Geoprocessing Tool. In: *TRANSBALTICA XII: Transportation Science and Technology. TRANSBALTICA 2021* [online]. Cham: Lecture Notes in Intelligent Transportation and Infrastructure. Springer [cit. 2022-04-28]. Available at: https://doi.org/10.1007/978-3-030-94774-3_53

¹⁴ NOHEL, Jan, ZÁHRADNÍČEK, Pavel, FLASAR, Zdeněk, RAK, Luděk. Possibilities of Modelling the Coordinated Maneuver of Units in Difficult Terrain Conditions. In: *2021 Communication and Information Technologies (KIT)*, 2021, pp. 1-5. [cit. 2022-05-21]. ISBN 978-1-6654-2879-8.

¹⁵ VEGO, Milan. *Joint Operational Warfare*. Newport: Naval War College, USA, 2007.

¹⁶ JANČO, Ján. Mosty a ich vplyv na vojenskú mobilitu. *Vojenské reflexie*. 2022, Vol. 17, No. 1, pp. 89-107. [cit. 2022-12-14]. ISSN 1336-9202.

is why the control of the urban centres of Ukraine was and is the primary goal of both sides of this conflict.¹⁷ On the other hand, the built-up area, paradoxically, represents an obstacle that fundamentally slows down and disrupts the relatively fast movement of forces. In addition, this “obstacle” is often exacerbated by activity, as it was, e.g., in the “Azovstal” steelworks in Mariupol, of the besieged Ukrainian forces, including the Ukrainian civilians,¹⁸ fixing a significant parts of the forces of the Russian Federation, which are consequently absent in other important directions.

On the other hand, we could consider space (especially the land space) as a source for the success of military operations because it is vital for forces concentrations and redeployments. Additionally, it is crucial for the manoeuvring of forces for movements to conduct decisive operations or exploiting the initial success, respectively, and even more for the logistics of military forces to transport supplies by land, sea or air “ways”. An example is the Russian military supply convoy heading from the Belarusian border to Kyiv. Due to the fact that Russian forces controlled only a narrow ground corridor, the military convoy was forced to use a single marching axis, which dramatically increased its length to about 60 km.¹⁹ After the destruction of vehicles moving at the lead of the column by Ukrainian drones or by deliberate damage to key infrastructure, respectively, the Russian convoy remained fixed as the physical terrain did not allow a bypassing manoeuvre. The result was not only the creation of ideal conditions for the destruction of other Russian vehicles in the convoy, but especially a significant delay in the supply of ammunition and fuel for Russian manoeuvring forces, which made it unfavourable for conducting Russian operations in the Kyiv direction.²⁰

Another example is the inability of the armed forces of the Russian Federation to seize and subsequently control the Hostomel airport by a rapid airborne operation.²¹ However, this was part of the overall inability of the Russian invasion forces to gain another domain of space, namely airspace, by not suppressing the Ukrainian air defence to gain and maintain broader air superiority. This situation caused the loss of momentum of the Russian invading forces and the exploration of success. At the same time, it prevented the movement of other troops of the Russian Federation directly into Kyiv. Consequently,

¹⁷ DiMARCO, Louis. Urban operations in Ukraine: Size, Ratios, and the Principles of War. In: *Modern War Institute* [online]. Jun 20, 2022 [cit. 2022-11-29]. Available at: <https://mwi.usma.edu/urban-operations-in-ukraine-size-ratios-and-the-principles-of-war/>

¹⁸ STABLEFORD, Dylan. Azovstal steel plant becomes symbol of Ukrainian resistance. In: *Yahoo News* [online]. [cit. 2022-04-27]. Available at: <https://lnk.sk/mjxw>

¹⁹ MCGEE, Luke. Here's what we know about the 40-mile-long Russian convoy outside Ukraine's capital. In: *CNN News* [online]. [cit. 2022-04-09]. Available at: <https://edition.cnn.com/2022/03/03/europe/russian-convoy-stalled-outside-kyiv-intl/index.html>

²⁰ BORGER, Julian. The drone operators who halted Russian convoy headed for Kyiv. In: *The Guardian* [online]. [cit. 2022-04-21]. Available at: <https://lnk.sk/htj6>

²¹ CLARK, Mason, BARROS, George, STEPANENKO, Kateryna. Russia-Ukraine Warning Update: Initial Russian Offensive Campaign Assessment. In: *Critical Threats Project*. [online]. Feb 24, 2022 [cit. 2022-10-04]. Available at: <https://www.criticalthreats.org/analysis/russia-ukraine-warning-update-initial-russian-offensive-campaign-assessment>

the Russian forces could not carry out a decisive operation because their forces did not have freedom of movement to achieve the planned objectives.

One of the basic characteristics of modern military operations is the increasingly large Area of Operations where all the movements, manoeuvres and combat are executed. So, there is a dilemma which forces and when to deploy because the larger space (especially the land space) requires larger force for control. The achievement of “rapid victories” as seen in the War in Ukraine is predominantly determined by the domination over all domains of space (air and land as the traditional ones). Space, as a decisive operational factor, must therefore be controlled to such an extent that the military objectives could be achieved. If it is not controlled, any military activity loses dynamics, military forces lose momentum, and thus the ability to execute a surprising manoeuvre. Consequently, by not controlling the space, the resistance of the defending forces is at least maintained and this situation leads to a result with disproportionate losses and associated reduction of physical and moral components of fighting power. These effects might lead to a re-assessment of strategic objectives, as identified in the War in Ukraine.

Although the physical component of the operating environment, i.e. the terrain²² in the land operating environment, could be considered an essential component of space, it cannot be separated from the human space. Human population shapes the terrain and by it clearly affects military operations in a particular area. We could claim that there is a direct dependence between the size of the physical space and the human space. The first phase of the Russian Federation’s invasion of Ukraine documents this dependence, when the invading forces made territorial gains,²³ which increased the physical component of space by gaining it and also increased the size of the human space - in terms of a larger population in the occupied territory, which was not inclined to cooperate with the occupying forces. Thus, the actions of gaining the space increased the number of “freedom-fighters”, therefore, the long-term control of these enlarged areas created a demand for an increase in the size of occupying forces.

It is documented in the War in Ukraine that the human space can fundamentally affect a high-intensity conflict, i.e. a conventional conflict, where defensive operations in built-up areas could be conducted even by newly recruited, volunteer or territorial military structures personnel from the local population, i.e. the Ukrainian civilian population.²⁴ Their advantage is based on a shared situational awareness and knowledge of local physical terrain (especially the built-up urban areas, including industrial centres), because it is their natural habitat. This has also a significant psychological and moral benefit for the defender. Such situations were documented during the “Mariupol siege”.

²² SPILÝ, Peter. Insight into contemporary operational environment. *Security Dimensions: International & National Studies*. 2014, Vol. 11, No. 1, pp. 132-140. [cit. 2022-04-15]. ISSN 2353-7000.

²³ THE VISUAL JOURNALISM TEAM. Ukraine war in maps: Tracking the Russian invasion. In: *BBC News* [online]. [cit. 2022-04-27]. Available at: <https://www.bbc.com/news/world-europe-60506682>

²⁴ MEDNICK, Sam. Russia-Ukraine: The civilians fighting on Kyiv’s front lines. In: *Aljazeera* [online]. [cit. 2022-04-15]. Available at: <https://www.aljazeera.com/features/2022/3/23/the-civilian-fighters-taking-up-arms-on-ukraines-front-lines>

It is also necessary to understand that the larger space could be a source of more information. In the contemporary operating environment, factors of information and space are in relationship which is based on the ongoing demand for accurate information on all aspects of the physical component of the operating environment. The land space is to be a suitable domain for information transmission, but this is limited by the technological and economic sophistication of the actors. At the same time, space limits information and its transmission, because large space requires extensive coverage of communications, which must be maintained, managed, and additionally well protected from enemy electronic warfare.

Additionally, the cyberspace increasingly gains strategic importance.²⁵ In essence, it expands physical space into another dimension (domain), which requires the deployment of specialized military forces to conduct non-physical military operations. At the same time, it brings a new dimension to the conduct of operations, because military forces are no longer geographically tied to a certain area, but the supporting elements of both own and adversary forces may be completely outside of this area. As an example, we could follow the activities of the “Anonymous” group,²⁶ which were not primarily aimed against the physically deployed Russian military forces, but rather to exploit weaknesses in the cyber security of state institutions of the Russian Federation. Their activities were intended to shape the Russian population’s “information vacuum” in order to undermine the credibility of Kremlin’s political-strategic narrative.

International or transnational information and technology companies with non-state capital, which are able to provide valuable data without significant time delays (“right now”) and thus directly support one of the parties to the conflict, are also significant actors that influence the information factor. In the War in Ukraine, these companies support Ukrainian armed forces, especially by providing on-line satellite surveillance and establishing long range redundant communication networks (such as Starlink²⁷ and Maxar Technologies²⁸).

Despite many challenges for conducting military operations identified in the War in Ukraine, we could assess that the factor of space is a fundamental, still, not the most important factor because its importance is reflected in the interference with other factors, such as time and force.

25 FUČÍK, Jakub, BAXA, Fabian, FRANK, Libor, PROCHÁZKA, Josef. *Technologický vývoj. Implikace pro schopnosti ozbrojených sil ČR 2020* [online]. Brno: Univerzita obrany, 2021. [cit. 2022-04-28]. Available at: <https://lnk.sk/tabm>

26 TIDY, Joe. Anonymous: How hackers are trying to undermine Putin. In: *BBC News* [online]. [cit. 2022-04-22]. Available at: <https://www.bbc.com/news/technology-60784526>

27 FREUND, Alexander. Ukraine is using Elon Musk’s Starlink for drone strikes. In: *DW* [online]. Mar 27, 2022 [cit. 2022-04-27]. Available at: <https://www.dw.com/en/ukraine-is-using-elon-musks-starlink-for-drone-strikes/a-61270528>

28 WEITERING, Hanneke. Ukrainian entrepreneur calls for faster, better satellite data to help fight Russian invasion. In: *Space* [online]. Mar 01, 2022 [cit. 2022-04-27]. Available at: <https://www.space.com/russian-invasion-ukraine-better-satellite-data-needed>

3 THE FACTOR OF TIME

The factor of time is very closely linked to the factor of space. Time, contrary to space, is much more dynamic and especially unrepeatable. The loss of space is compensable because space could be regained or at least shaped, which is also documented by the Ukrainian recapture of the territory controlled by Russian forces at the beginning of the invasion. On the other hand, the loss of time provides a clear advantage to the adversary. Here, we can also identify the relationship between the time and space factors, re-documented in the failed control of the Hostomel Airport.²⁹ If the Russian forces were able to control it as planned at the beginning of the invasion, the invading forces would not have had to make relatively long movements towards Kyiv, rather, they would be situated directly in its suburbs. Thus, the unsuccessful seizure of space as a goal caused a loss of time, which the invading forces needed for a ground movement to Kyiv.

Every military activity requires an exact amount of time, which is, however, affected by friction in war.³⁰ In essence, the parallel is that the greater the force, the more time it takes to deploy, and this is exacerbated by the size of the space which it operates in or which it is to be deployed in. It has been clear since World War II that military units “spend” more time in preparation and movements than in conducting combat operations.³¹ This carries along the risk that even a minor incident (e.g. restriction of movement caused by damage to infrastructure) could disrupt the time sequence and synchronization of the subsequent military activities, thus interfering with the achievement of objectives.

With the rapid development of technology, the importance of time as an operational factor is also gaining more prominence than during previous “warfare generations”. Technologies ensure the ability to move quickly, continuously collect and process information, reduce the time needed for the decision-making process, and provide an advantage over a technologically backward adversary. Still, these advantages may become disadvantages (equivalent system overload, mobility constraints)³² against close to peer adversary.

However, the time gained must always be used to achieve the advantage, without any hesitation or delay. Optimizing one’s own internal processes (undisrupted decision-making, short activation time, very short reaction time) and disrupting the same processes of the enemy at the same time, so that the enemy has to act without preparation

²⁹ CLARK, Mason et al., Ref. 21.

³⁰ CLAUSEWITZ, Von C. *On War*. Princeton: Princeton University Press, UK, 1984 [online]. [cit. 2022-04-06]. Available at: <https://lnk.sk/mcm4>

³¹ LAWRENCE, Christopher A. *War by Numbers: Understanding Conventional Combat*. Nebraska: Potomac books, USA, 2017. ISBN 978-1612348865.

³² ROLENEC, Ota, ŠILINGER, Karel, ŽIŽKA, Pavel, PALASIEWITZ, Tibor. Supporting the decision-making process in the planning and controlling of engineer task teams to support mobility in a combat operation. *Int. J. Educ. Inf. Technol.* 2019(13), pp. 33–40.

("hastily") and thus relatively unprepared, seem to be the most suitable way to gain time initiative.

The factor of time can be considered crucial in the War in Ukraine, which is also documented by the military operations, when less numerous Ukrainian military forces could disrupt the momentum of the larger Russian forces, thus causing the failure of achievement of Russian military objectives, and additionally erosion of the Russian will to fight and bewilderment in the Russian commanding structures.

In general, we can claim that the ability to act faster than the adversary brings a decisive advantage. The numerical or spatial disadvantage may be partially or completely offset by the ability to achieve the assigned objectives more quickly in a limited time by available force.

4 THE FACTOR OF FORCE

The factor of force (understood in the present study as military forces) represents in its narrowest sense a military source of power. In general, we could claim that the more available forces compared to the adversary, the more freedom of action the military operations have. Given the amount of force available, we should consider two basic terms, namely fighting power and combat power.

Fighting power is the projected combat capability of military forces to perform tasks and act against a specific threat.³³ Fighting power could be understood as projected or available. While the projected fighting power is based on standardized numbers of military forces ("tables of organization and equipment") and the doctrine of military forces, the available fighting power is theoretically available for planned military operations. It follows that the projected fighting power would always be higher than available, because its balance is only theoretically achievable. The War in Ukraine uncovers disparity between the projected and achievable fighting power of Russian forces, as the available fighting power was influenced not only by the tables of equipment but also by the will to fight and the conceptual ability to conduct high-intensity warfare operations.

On the other hand, the combat power should be perceived as a set of means of destruction and disruption that a military unit or units can use at a given moment against the enemy. In terms of combat power, it is necessary to assess the technological sophistication, the level of training and synergy of forces and resources of opponents.³⁴ Similarly, combat power is affected by the capability of using weapon systems, especially

³³ DUBOIS, Edmund, L. A *Concise Theory of Combat*. Monterey: Institute for Joint Warfare Analysis, USA, 1997. [online]. [cit. 2022-04-08]. Available at: <https://core.ac.uk/download/pdf/36731683.pdf>

³⁴ BYSTRIANSKY, Ivan. Bojový potenciál a bojová sila. *Vojenské reflexie*. 2022, Vol. 17, No. 2, pp. 86-106. [cit. 2022-12-14]. ISSN 1336-9202.

of higher technological complexity.³⁵ The moral component also presents an important role in the combat power, i.e. the morale of the forces. The indicator may be the level of identification of the actor in the conflict with the objectives of the operation, i.e. the subjective degree of willingness to endure hardship. Additionally, there are the approaches and processes applied in order to achieve these objectives, e.g. the competence of commanders to command and control their units and achieve the assumed effects.

The conversion between available fighting power and combat power depends on the friction of available forces with the environment and the adversary. Obstacle-saturated terrain, different from estimated conditions, or adverse weather conditions could significantly reduce or limit the effectiveness of military forces, resulting in a significant reduction in the combat power activated from the available fighting power (Figure 2).

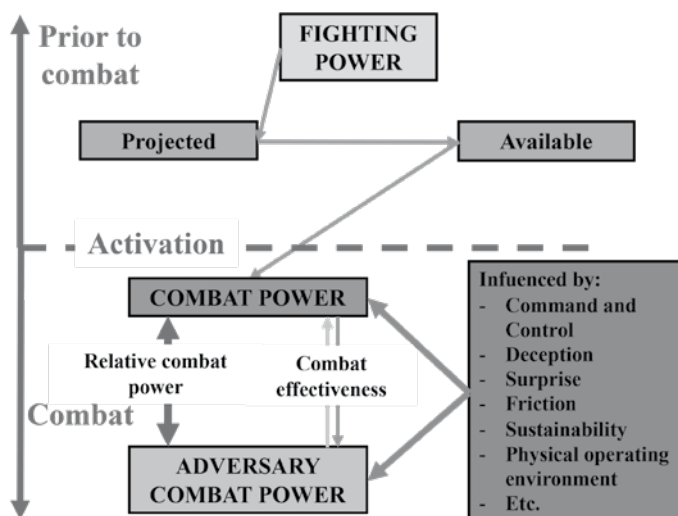

Figure 2: The relationship between fighting power and combat power³⁶

Appropriate deployment of available forces is conditioned by the knowledge of the requirement to determine exactly which forces and capabilities are needed in order to achieve the assigned military objectives. Therefore, the timely and accurate information by its nature and applicability increases the effectiveness of the employment of available forces. At the same time, the available forces interfere with the factor of space

³⁵ KOZÁKOVÁ, Eva, POLACH, Miroslav. Dopravně-psychologické posouzení psychické zátěže osádek bojových vozidel Pandur II. In: *Psychológia práce a organizácie 2018 – minulosť, prítomnosť a výzvy do budúcnosti*. Košice: Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach, 2019, pp. 244-252. ISBN 978-80-8152-713-5.

³⁶ VEGO, Milan. Ref. 15.

(especially land-space), documented by the ability of these forces to control specific areas and to concentrate or disperse them in key areas. In particular, determining the right balance between available forces and space, on the basis of relevant information, becomes a critical factor in the planning of military operations.

However, the factor of force is severely distorted in the War in Ukraine, in particular by the support of the international community, which provides Ukrainian military forces with additional resources that would otherwise be difficult to recover.³⁷

DISCUSSION AND CONCLUSION

The aim of the study was to demonstrate the necessity of a correct perception of the operational factors of space, time and force for the effective deployment and employment of military forces in the contemporary operating environment. Through a theoretical analysis of the factors, the authors have pointed out how the factors shape the use of military force in the operations. They reveal their mutual correlation, interference, application context as well as causality. By presenting the actual examples from the first and second phases of the ongoing War in Ukraine, they have clarified a practical military perspective on the possible consequences of incorrect perception and evaluation of the operational factors and their unbalanced application in the contemporary operating environment.

The correct perception of the conditions, contexts, functions, interconnections and influences of individual operational factors postulates the ability of military commanders to correctly identify quantifiable and non-quantifiable parameters of military power,³⁸ i.e. which military capabilities it is appropriate to deploy, at the same time applying the operational factors in order to decide how and when to deploy these generated capabilities in the decisive time, space and size.

In today's information-connected world,³⁹ the operational factors of space, time and force must be considered traditional.⁴⁰ Their application framework is dramatically influenced by the information environment, which is fundamentally different in its nature. This is a consequence of its controllability, i.e. the possibility of significantly disrupting or directing the flow of information and, at the same time, the indeterminacy and immeasurable nature of what information is.

³⁷ MULLER, Robert. *Slovakia sends its air defence system to Ukraine*. In: *Reuters* [online]. [cit. 2022-04-11]. Available at: <https://www.reuters.com/world/europe/slovakia-gives-s-300-air-defence-system-ukraine-prime-minister-2022-04-08/>

³⁸ VARECHA, Jaroslav. Možný pohľad na parametre bojového potenciálu. In: *Národná a medzinárodná bezpečnosť 2016* [online]. Liptovský Mikuláš: Akadémia ozbrojených síl gen. M. R. Štefánika, 2016, pp. 569-577. [cit. 2022-03-24]. ISBN 978-80-8040-534-2.

³⁹ JANČO, Ján. Súčasný názory na vzťah bezpečnostnej hrozby a bezpečnostného rizika. In: *Bezpečnostné fórum 2022*. Banská Bystrica: Interpolis, 2022, pp. 82-90. [cit. 2022-14-12]. ISBN 978-80-973394-6-3.

⁴⁰ VEGO, Milan. Ref. 15.

Information could always be a source of power, but especially in the current information age, it can also bring confusion and system overload. At the same time, a proper assessment of available force, space and time cannot be made without accurate information on all important aspects of the operating environment and operational situation. Accurate, timely and reliable information is the basis for decision-making processes determining the desired specific effects ("targeting").⁴¹ Modern effectors are capable of generating a range of physical and psychological effects⁴² with minimal collateral damage using highly accurate ammunition and ammunition with a reduced effect on surrounding objects.⁴³ Modern technologies, including military technologies, are a catalyst for success in the deployment of military forces.

Individual operational factors should not be understood as isolated aspects, instead, they should be understood in mutual relations. This means that it is only by properly balancing all operational factors that a decisive advantage over the adversary can be achieved, thereby ensuring the achievement of the defined military end states that would enable the achievement of political goals.

The results presented by the study can be a basis for further research. This research should be oriented, for example, on the assessment of the extent and area of influence of the operational factors in the deployment of prospective military technologies, especially autonomous unmanned ground and air systems,⁴⁴ which are capable of eliminating the quantitative and qualitative limits of currently available military forces and assets.

Authors: ***Major Michal Hrnčiar, PhD.** Born 1980. He graduated from the Faculty of Land Forces of the Military Academy in Liptovský Mikuláš, in 2004. He completed his doctoral studies at the Armed Forces Academy of General M. R. Štefánik, specialization National and International Security, in 2017. He works as an assistant professor at the Department of Military Tactics and Operational Art Department of the Armed Forces Academy of General M. R. Štefánik in Liptovský Mikuláš. He has been deployed twice to UNFICYP mission. He specializes in research on military tactics, operational employment of land forces, future warfare and security. He is the co-author of the textbooks, a monograph and a wide portfolio of scientific and professional articles and studies in domestic and foreign journals.*

⁴¹ BELAN, Lubomír, UCHÁĽ, Marek. 2018. Targeting vo vojenstve. *Vojenské reflexie*. 2018, Vol. 13, No. 1, pp. 72-82. [cit. 2022-04-24]. ISSN 1336-9202.

⁴² ŠUSTR, Michal, POTUŽÁK, Ladislav, BLAHA, Martin, IVAN, Ivan. Střelba s jednotným dopadem střel a možnosti využití v Armádě České republiky. *Vojenské rozhledy*. 2020, 29 (4), pp. 84-93. [cit. 2022-04-27]. ISSN 1210-3292 (print), 2336-2995 (on-line).

⁴³ TURAJ, Milan. Zhodnotenie aktuálneho stavu bojového použitia predsunutých leteckých navádzačov v podmienkach Ozbrojených síl Slovenskej republiky. *Vojenské reflexie*. 2018, Vol. 13, No. 2, pp. 164-174. [cit. 2022-04-24]. ISSN 1336-9202.

⁴⁴ ZAHRADNÍČEK, Pavel, RAK, Luděk, ZEŽULA, Jan. Budoucí prostředí a robotické autonomní systémy. *Vojenské reflexie*. 2022, Vol. 17, No. 2, pp. 56-72. [cit. 2022-12-14]. ISSN 1336-9202.

Major Jaroslav Kompan, PhD. Born 1982. He graduated from the Faculty of Land Forces of the Armed Forces Academy in Liptovský Mikuláš, in 2005. He completed his doctoral studies at the Armed Forces Academy of General M. R. Štefánik, specialization Defence and Military, in 2021. He is an assistant professor at the Department of Military Tactics and Operational Art of the Armed Forces Academy of General M. R. Štefánik in Liptovský Mikuláš. His research focuses on military engineering, military mobility, operational art, operational employment of land forces, security sector reform, national and international security. NATO DEEP SME on tactical and operational level planning and officer's education enhancement for Ukraine, Iraq and Georgia.

How to cite: HRNČIAR, Michal and Jaroslav KOMPAN. Factors Shaping the Employment of Military Force from the Perspective of the War in Ukraine. *Vojenské rozhledy*. 2023, 32 (1), 069-082. ISSN 1210-3292 (print), 2336-2995 (online). Available at: www.vojenskerozhledy.cz

Peer-reviewed

Integration of Women in Combat Operations and Warfare: Possibilities of Integration into Pakistan Armed Forces

Integrace žen do bojových operací a vedení války: možnosti integrace do pákistánských ozbrojených sil

Shamaila Amir, Saman Zaid

Abstract:

The participation of women in the armed forces creates many challenges to their integration in a masculine-dominated mechanism. Traditionally, military service embodies the macho culture where a certain type of physical strength is required, attainable only through the male frame. The traditional military personnel model represents a young male force that is supported by spouses who stay at home but modern warfare and the inclusion of technology have opened many chances for women to be included in the armed forces. Therefore, the aim of this paper is to highlight various fields of armed forces where women in Pakistan may or may not be suitable to be integrated. The paper descriptively analyzes the participation of women in armed forces in general and in the Pakistan Armed Forces in particular. Recommendations highlight the combat operations relevant to the Pakistan Armed Forces context which women can or cannot be integrated into.

Abstrakt:

Účast žen v ozbrojených silách klade mnoho výzev pro jejich integraci do mechanismu, jemuž dominují muži. Vojenská služba tradičně ztělesňuje „macho“ kulturu, která vyžaduje určitý typ fyzické síly dosažitelný pouze prostřednictvím mužské tělesné stavby. Tradiční model vojska představuje mladé muže, kteří jsou podporováni svými manželkami zůstávajícími doma, avšak moderní způsoby válčení a zapojení technologií otevírají mnoho možností pro začlenění žen do ozbrojených sil. Cílem tohoto příspěvku je proto poukázat na různé oblasti ozbrojených sil, které umožňují či neumožňují vhodné začlenění žen v Pákistánu. Příspěvek přináší jak deskriptivní analýzu účasti žen v ozbrojených silách obecně, tak i konkrétně v pákistánských ozbrojených silách. Doporučení upozorňují na bojové operace, které jsou relevantní pro pákistánské ozbrojené síly a do nichž ženy mohou či nemohou být začleněny.

Key words:

Combat Forces; Combat Operations; Warfare; Women in War.

Klíčová slova:

Bojové síly; bojové operace; válka; ženy ve válce.

INTRODUCTION

The participation of women in the armed forces needs to be explored keeping in mind that women can exercise influence but they still face many challenges to their integrity in a masculine-dominated mechanism. They need an adequate system for their protection and rights within the Armed Forces. Their full involvement can only be ensured if they have representation in the decision-making process so that, as in history, they are not seen as weak and submissive due to their distinct biological construction. Conflicts of gender inequality led to the long fight for their rights all over the globe although the first feminist movement is recognized in the 18th century when *Marie Gouze* sacrificed her life struggling for equal rights for women.¹ Thanks to this and many other feminist movements, the requirement of women for equality in almost all aspects of life has been established and proven successful. Their engagement resulted in novelties in various fields and their empowerment influenced the social, political, and economic areas, ultimately raising their requirement in the Armed Forces as well.² Traditionally, military service embodies “macho” culture and is considered a job where a certain type of physical strength is required, attainable only through the male frame. It is further considered that a large part of the military is deployable in the fields where members face difficult conditions.³ The traditional military personnel model represents a male-oriented force supported by their spouses who stay at home.⁴ In this model, woman as a wife is assumed as a primary caregiver but the industrial-age revolutionary model has resulted in both spouses working and thus creating a desire to support women in combat arms billets although they were there in a small number even in the 21st century.⁵

1 METHODOLOGY

The methodology adopted for the paper is descriptive analysis. Through descriptive analysis, the paper indicates all possible fields where ladies may find a place for integration into combat jobs. The main questions answered by the paper are as follows:

- 1 Stamarski, C. and Son, H. L. Gender inequalities in the workplace: the effects of organizational structures, processes, practices, and decision makers' sexism. *Frontiers in Psychology*. 2016, 6, 1-20.
- 2 Medani, V. The Power of Women in the Armed Forces. *Mediterranean Journal of Social Sciences*, 2013. 4(10), 580-585.
- 3 Titunik, R. F. The Myth of the Macho Military. *Polity*. 2008, 40(2), 137-163.
- 4 ProfitableVenture. What are the Pros and Cons of Women in Combat? *ProfitableVenture*. 2002. <https://www.profitableventure.com/pros-cons-women-combat/>, [28.6.2022].
- 5 Women in Combat: Five-Year Status Update. *Center for a New American Security (En-US)*. <https://www.cnas.org/publications/commentary/women-in-combat-five-year-status-update>, [22.6.2022].

1. What are the areas where Pakistan's military forces can work to enhance the even greater participation by women in military service and combat arms?
2. What are the fields of armed forces which women may or may not be suitable to be integrated in?

2 LITERATURE REVIEW

2.1 Women in the Military – Past and Present

In the currently burning meteorological and political climate, the alarmingly rising temperatures, the omnipotent rulers, the worst forms of extremism, destructive policies, etc. have created anger and dismay. The world experiences daily changes but a woman, even if she does not pick up a gun to fight, still faces social isolation and often penalties while getting close to violence. Women are either victimized and must escape during brutal regimes, or are autonomous and remote.⁶ They also orchestrate networks, underground or executive. There are very few female combat fighters although feminism is commonly concerned about violence against women and male power. This suggests the reality but across cultures, there is historical evidence that indicates the rare participation of women in combat. It is suggested that they are less than 1% in the entire history of wars while men make up 99% of all warrior history. Even today, the majority are male soldiers. Combats and wars are socially diverse phenomena and the absence of diversity in gender needs to be explained as killing in war is possible for either gender because of the universal potential for wars. Cultures have developed the gender role of manhood to overcome the reluctance to fight of soldiers and give them an idea of toughness in difficult conditions.⁷

⁶ Cambridgescholars.com. <https://www.cambridgescholars.com/resources/pdfs/978-1-4438-4894-7-sample.pdf>, [22.6.2022].

⁷ The Guardian. *Women at war: why do we still struggle with the idea of female soldiers?* <https://www.theguardian.com/books/2019/aug/03/brave-confrontations-its-time-writers-broke-the-taboo-of-the-female-warrior>, [28.6.2022].

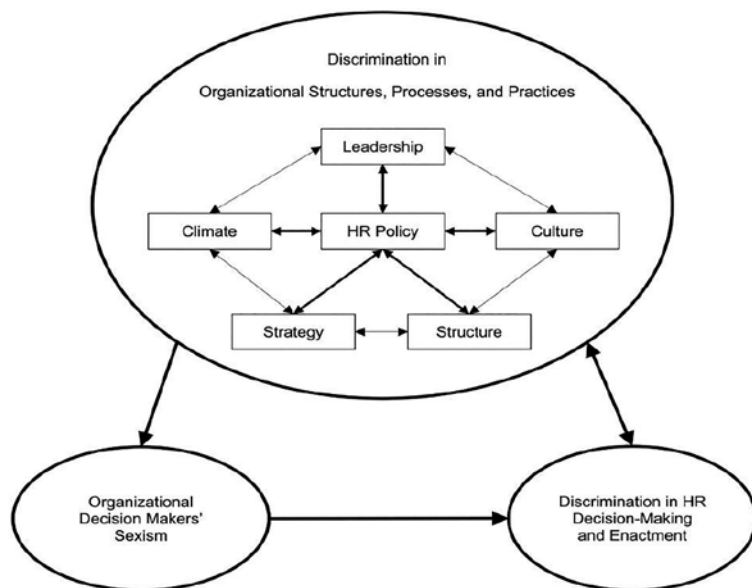

Figure 1: Root causes of gender discrimination in HR⁸

The world has not been reconciled to the idea of female warriors. Women serving in military operations create unease. It is acceptable to the world that women have fought against fascism in the Spanish civil war but it cannot be accepted that a British lady fights with Kurdish forces in Syria.⁹ These facts are only related to the conceptions of masculinity but the structure of feminism, too. It is considered to be against the ethics of feminism to participate in a war. Defensive confrontation by women is still regarded as a conflict against the prejudicial system and the full potential of war has always been available to women, including their deadly killing.¹⁰

War kills generations and affects citizens of both genders. It is common to exclude women from armies and institutions but they are excluded from documentation and representation. Therefore, the stories of women warriors come to light only through

⁸ Stamarski, C. and Son, H. L. Gender inequalities in the workplace: the effects of organizational structures, processes, practices, and decision makers' sexism. *Frontiers in Psychology*. 2016, 6, 1-20.

⁹ Medani, V. The Power of Women in the Armed Forces. *Mediterranean Journal of Social Sciences*, 2013. 4(10), 580-85.

¹⁰ The Guardian. *Women at war: why do we still struggle with the idea of female soldiers?* <https://www.theguardian.com/books/2019/aug/03/brave-confrontations-its-time-writers-broke-the-taboo-of-the-female-warrior>, [28.6.2022].

questionable and unreliable sources and evidence.¹¹ Female fighters have been involved in wars throughout history but they have made up a small percentage. They participated in different roles including combat, technology, and diplomacy, and have also worked for intelligence.¹² Many times, their contribution has not been honored or acknowledged, as they returned home and were relegated. For example, Algerian women who fought against France were given dangerous roles like their male counterparts, but were denied veterans' rights and pensions. Likewise, accounts of Soviet women soldiers fighting in WWII are absent from official Soviet narratives. Female soldiers who may become alternative war heroines are not found in action records despite being alive after conflicts because the culture does not absorb it.¹³ They do not become role models even after the war and understanding of their capabilities is always missing.¹⁴

Women have also proved better in combat missions and deployments. There have been major difficulties in deploying a mixed-gender force in such conditions for a longer period of time. It took a long time for military services to be accessible to women.¹⁵ Various armed forces have integrated women in the last couple of decades but there is a lot to do to address the issues of gender inequity. The integration percentage is continuously rising and ladies are being included in combat arms jobs, too, including the marines, air wings, combat vessels, etc.¹⁶ It is established now that if warfare is essentially human, it is to be shared both by males and females. Biologically, the male shoulder is best suited to carry a missile, but neuroscience rejects the concept of a tranquilized female brain.¹⁷ Ladies cannot be generalized and stigmatized as peacemakers, victims, or morale boosters wearing red lipstick. Violence is not a solution to violence but not always the idea of gender segregation has resulted in peace.¹⁸

US infantry, after more than 50 years and thousands of casualties, abandoned trench warfare. They took 25 years to accept that against a machine gun, armored tanks in the US cavalry were better than horses. The US Supreme Court took almost 60 years to

11 Medani, V. The Power of Women in the Armed Forces. *Mediterranean Journal of Social Sciences*, 2013. 4(10), 580-85.

12 Starnski, C. and Son, H. L. Gender inequalities in the workplace: the effects of organizational structures, processes, practices, and decision makers' sexism. *Frontiers in Psychology*. 2016, 6, 1-20.

13 Medani, V. The Power of Women in the Armed Forces. *Mediterranean Journal of Social Sciences*, 2013. 4(10), 580-85.

14 The Guardian. *Women at war: why do we still struggle with the idea of female soldiers?* <https://www.theguardian.com/books/2019/aug/03/brave-confrontations-its-time-writers-broke-the-taboo-of-the-female-warrior>, [28.6.2022].

15 Toktas, S. Women Officers in the Turkish Armed Forces. *Oriente Moderno*. 2020, 23(5):247-267.

16 Women in Combat: Five-Year Status Update. *Center for a New American Security (En-US)*. <https://www.cnas.org/publications/commentary/women-in-combat-five-year-status-update>, [28.6.2022].

17 Hanlon, L. *Women Warriors: The ongoing story of integrating and diversifying the American armed forces*. Brookings. 2022. <https://www.brookings.edu/essay/women-warriors-the-ongoing-story-of-integrating-and-diversifying-the-armed-forces/>, [28.6.2022].

18 Medani, V. The Power of Women in the Armed Forces. *Mediterranean Journal of Social Sciences*, 2013. 4(10), 580-85.

decide that black Americans should attend schools with white Americans.¹⁹ After more than 130 years, the US declared that women should have the right to vote like men. Just because policies and their adjustments take time, it does mean that there should be no effort to take initiative.²⁰ The same goes for women serving in combat forces. Today, the militaries in several countries integrate gender on equal lines with women pilots, drivers, mechanics, and infantry persons in combat missions. In the US military, for example, women make 16 percent of the armed forces. They represent one of every six in-uniform Americans, ranging from about 8% in the Marine Corps to 19% in the US Air Force.²¹

In Western armed forces, women have already played an important role for the last few decades. However, their absolute number is still smaller and under-represented compared to their ratio in the population of these countries. Moreover, from country to country, their number in the military differs and they are under-represented, especially in the higher ranks of the military. "Women who are already promoted to general or admiral demonstrate that females, too, can have a successful career in the military."²² Males and females are considered equal in many countries, but still, males enjoy a much better status than their female counterparts in the armed forces, principally because of cultural and structural inequality. The male culture is dominant and creates resistance to females' integration into the military which, in essence, is considered a masculine organization. There are discrimination practices in the military such as "the absence of separate rooms for females, the lack of laws... [for] maternity leaves and denial from combat and operational functions."²³ Even the career opportunities are different for both males and females explaining the reasons for a disproportionate representation of females in various ranks. In certain places, female members of the military, to gain respect, have to work harder than men.

In various countries, women now perform functional duties in education and training throughout their military career but they often lack experience in command of operational units.²⁴ A major reason for this is that the countries have ambiguous policies for their training and assignments in the operational units. Moreover, women also experience a lack of support and have limited ambitions for promotions, ranks, and duties. Their lack of presence in the higher ranks of strategic leadership has also weakened their

¹⁹ Toktas, S. Women Officers in the Turkish Armed Forces. *Oriente Moderno*. 2020, 23(5), 247-267.

²⁰ The Economist. (2022). *Female soldiers are changing how the armed forces work*. Retrieved June 28, 2022 from <https://www.economist.com/international/2021/04/24/female-soldiers-are-changing-how-armed-forces-work>

²¹ Matondang, E. Women in military strategy: a review of women emancipation and protection. *Jurnal Pertahanan & Bela Negara*. 2020, 10(2), 215-228.

²² Medani, V. The Power of Women in the Armed Forces. *Mediterranean Journal of Social Sciences*, 2013. 4(10), 580-585.

²³ The Economist. *Female soldiers are changing how the armed forces work*. 2022. <https://www.economist.com/international/2021/04/24/female-soldiers-are-changing-how-armed-forces-work>, [28.6.2022].

²⁴ Matondang, E. Women in military strategy: a review of women emancipation and protection. *Jurnal Pertahanan & Bela Negara*. 2020, 10(2), 215-228.

role and image, especially in decision-making.²⁵ “The first resolution on women, peace, and security, UN Security Council Resolution 1325,²⁶ stressed [...] participation as active agents [...] in peacekeeping and peace-building operations, and their protection from the disproportionate [...] impact of armed conflict.”²⁷

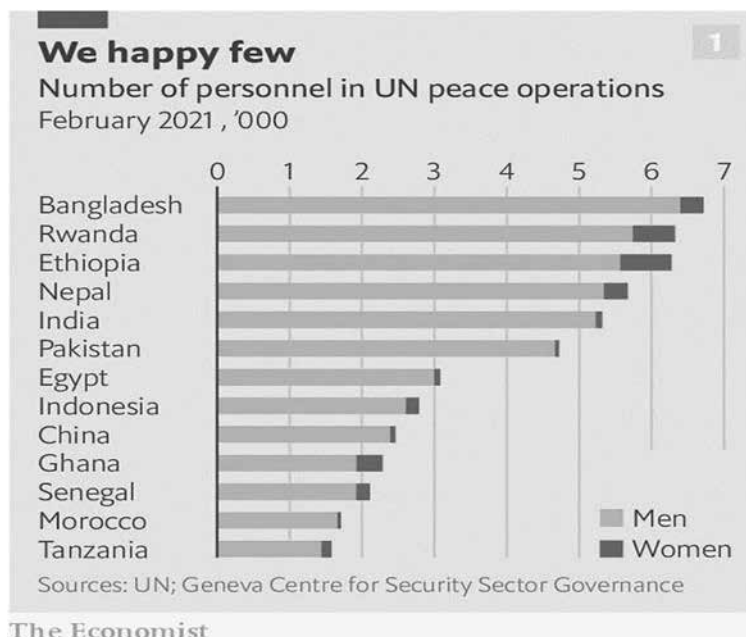

Figure 2: Women in peacekeeping missions²⁸

NATO assigns many duties to female personnel. They are doctors, nurses, helicopter/ aircraft pilots flying in combat areas, drivers, convoy escorts, military police, etc. While performing these duties in peacekeeping operations, they face the risk of injury and life every day. The 1994 regulation states that women may serve in peacekeeping missions, in any role except in combat battalions on the frontline, i.e., land troops, tanks, artillery, Special Forces, etc.²⁹ They can be wounded and killed in all militaries around the

²⁵ Kusmiyati, N. and Efendy, H. The leadership of women in the military organization. *International Journal of Human Resource Studies*. 2017, 7(4), 165-174.

²⁶ unanimously adopted by UN Security Council in 2000.

²⁷ Medani, V. The Power of Women in the Armed Forces. *Mediterranean Journal of Social Sciences*, 2013. 4(10), 580-585.

²⁸ The Economist. *Female soldiers are changing how the armed forces work*. <https://www.economist.com/international/2021/04/24/female-soldiers-are-changing-how-armed-forces-work>, [28.6.2022].

²⁹ Matondang, E. Women in military strategy: a review of women emancipation and protection. *Jurnal Pertahanan & Bela Negara*. 2020, 10(2), 215-228.

world even though they are not being considered to be in the frontline because combat missions have no frontlines and the risks are imminent everywhere. What impedes women the most from achieving the deployment in combat missions is a lack of trust in their abilities. They are viewed as stressed, demoralized, nervous, and terrorized when exposed to danger. This is a biased opinion and it is wrong to think that female soldiers are not able to complete a mission as among the countries that provide females for peacekeeping operations there are the US, Canada, United Kingdom, Ukraine, and Australia. Even Albania has deployed 7 female doctors and nurses in Afghanistan.

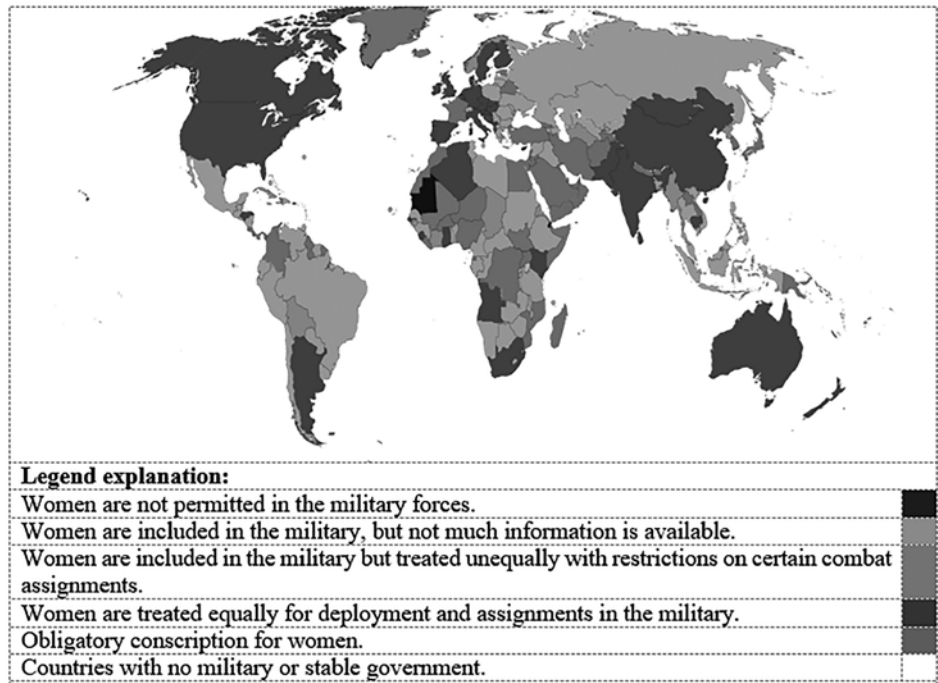

Figure 3: Country-wise representation of women in 2020³⁰

2.2 Oppositions to Deployment of Women

Those who oppose the idea of female deployment in combat operations have the following three arguments in their favor:³¹

³⁰ Obradovic, L. *Gender Integration in NATO Military Forces*. 2021. <https://books.google.de/books?id=ZXQGDAAAQBAJ>, [5.7.2021].

³¹ Medani, V. The Power of Women in the Armed Forces. *Mediterranean Journal of Social Sciences*. 2013, 4(10), 580-85.

1. **Physical limitations:** Female military personnel cannot use force like their male enemy in close combat. Moreover, their thinner skeleton system is more likely to be injured easily.
2. **Psychological limitations:** Other soldiers think that females lack confidence and their presence causes disruption. They may get pregnant and leave the mission. There are probabilities that they might be captured, tortured, and sexually abused by the enemy during a combat operation.
3. **Tactical limitations:** It may happen that Islamic militants do not surrender to a female soldier. Their presence in a combat mission may lead to the loss of control by their teammates also.

3 WOMEN IN PAKISTAN ARMED FORCES – SHARE

Among the Islamic countries, Pakistan is the only one that has promoted ladies to the general rank officers and deployed them in high-ranking assignments. The women in the Pakistan military perform duties in hostile combat as well. They have been serving in the Pakistan Armed Forces since 1947, soon after the birth of the country, and presently they are represented in a considerably stronger number in the Pakistan military as officers and JCOs. For combat missions, the Pakistan Air Force took the lead and in 2006, the first women fighter pilot batch joined PAF resulting in the ever-increasing number of ladies applying for the Air Force. Women in the Pakistan Army also have been trained as snipers and for airborne and infantry warfare to take part in combat missions. The only force where women are not inducted for combat missions is Pakistan Navy but they have been serving in the logistics operations, operational planning, staff, and admin offices, both in units and in regional and central headquarters. Women cannot join the infantry, artillery, and armored branches of the Pakistan Army, still, Nigar Johar, after serving for 35 years in the Medical Corps, became a lieutenant-general in 2020.

Today, women in the Pakistan military are more numerous than ever and their experience in the military is often favorable. However, in Pakistan, work is needed to address issues if Pakistanis are to eventually see a considerable share of women in the armed forces. First, recruitment from a broader pool of Pakistanis is needed as the present recruitment process suggests that their induction is from certain geographic regions and that military service, both in the case of females and males, has mostly volunteers who want to follow their parents' careers. Although nothing is wrong with it, or rather, it is admirable that sons and daughters of military parents are willing to accept to sacrifice for the service, relying on the service from generation to generation leaves out others who could consider joining the service, too.

There should be an increased number of women in senior ranks and to achieve this, it is necessary to find a way to continue the service after women have families. The underrepresentation of women in the military can be addressed well if the barriers that keep them from pursuing their career in the military service are to be analyzed, especially in terms of looking after a family or children, which are the most problematic aspects in the

military service. It is very difficult for women to continue service through their maternity years, therefore, career paths need to offer solutions for them to return to service after the long absence during maternity. Moreover, the voices of those women who have served for long years can be amplified by the military to spread the word about the positive impacts of service on women and their families. This may result in an increased representation of women in the military service. These women can become the most inspiring persons for other ladies and strong mouthpieces for the military.

The military has the “equal-pay-for-equal-work principle” that allows them to learn skills and gain experience regardless of gender. This is something priceless and makes the military a *meritocracy* (italicized). Women start their careers in the same field with the same oath. Diverse voices are good around the table, whether it is at a Commanding Officer’s table or the Chief’s table, induction of women can bring a diversity of thought, background, heritage, and race, adding to the capability of leaders to make better decisions ultimately making the nation stronger and better.

4 RECOMMENDATIONS

4.1 Recommendations for Optimization

To encourage and enhance the participation of women in military services, plenty of work is yet to be done. The military needs to ensure that their experiences and opportunities are equitable to the serving men. Some areas where Pakistan’s military forces can do better are explained in the ensuing paragraphs. These arguments also explain why there are lags in an even greater participation by women in the military service and combat arms:

1. **Leadership:** There are still structural barriers despite years of integration efforts by the military services. To eliminate the cultural barriers, continued efforts are needed from civil and military leadership. Women are needed in leadership roles which, if not enabled, will hurdle integration progress. Presently, there are institutional preferences for combat specialties and lower rates of promotion, which hurdles retention for women resulting in fewer women in senior ranks. A relatively better number of women holding leadership positions will positively signal to juniors and ladies and will lead to more women considering military service.³²
2. **Induction:** Each of the armed forces in Pakistan can and should induct more women. Concerns of young women and men are different from each other, which

³² Kusmiyati, N. and Efendy, H. The leadership of women in the military organization. *International Journal of Human Resource Studies*. 2017, 7(4), 165-174.

needs to be addressed, may it be through targeted induction or changes in the structural policies. To attract more women, some efforts have recently been made such as promoting women's achievements through media and focused ads. The military services have also added gender-inclusive languages and environments to expand military career opportunities for women.

3. **Discrimination and Sexual Assault/Harassment:** The chances of implicit or explicit bias in the military cannot be ignored because this phenomenon is very much present in society, even before the birth of a female in a family. Women may feel discouraged by society and their families, or even recruiters for joining certain services, including the military. They feel socially burdened and there are chances that they are detracted from choosing combat services mainly due to pressures and worries of relocation, and isolation from their families. Serving women in dual-military relationships may feel more pressure and have to compromise on their careers due to their spouse's careers.³³
4. **Stress and Injuries:** Inducting and retaining talent is only possible in the military if the induction and serving issues are addressed comprehensively. Each of the military services could do more to attract women as they are already integrating previously closed jobs. In countries where women are not allowed in combat services, four main concerns or reasons to do so are observed. First, that women cannot handle combat assignments as they are physiologically incapable; second, that it is not possible for women to meet the desired physical standards; third, that their inclusion means the introduction of eros into the unit leading to eroding the unit cohesion; and, fourth and finally, the main purpose of military policies is and should only be the improvement in combat effectiveness. On the other hand, it is opined that these objections do not mean that the combat arms of the military forces need to ban women. It means that they should fix the problems in their standards. Women's bodies are different from men's indeed, but, they are only physiologically different to handle the weight and physical hardship. This does not mean that a population needs to be banned. Many men cannot meet the basic military standards and this does not mean that men should be banned from joining the military. As standards are applied individually, anyone meeting these standards, whether a man or a woman, should be inducted. Physical injuries are part of the job and "you got to break a few eggs to make an omelet." Combat operations and training produce injuries but, regardless of gender, people can manage the stress of training. Medical bills for combat-battered bodies are indeed expensive but the nation should be thankful and authorities should happily pay the bills for those who are willing to lay down their lives and injure their bodies in combat to support and defend the motherland against all enemies, whether foreign or domestic.

³³ Robinson, L., & O'Hanlon E. M. Women Warriors: The Ongoing Story of Integrating and Diversifying the American Armed Forces. *Brookings*. 2021. <https://www.brookings.edu/essay/women-warriors-the-ongoing-story-of-integrating-and-diversifying-the-armed-forces/>, [6.6.2022].

5. **Physical Standards:** Physical standards should be the same but this is a standard problem, not a women-in-combat-arms problem. In combat training, the “gender-neutral standards” are the gold standard. The standards that exist presently should not be meant to disqualify women but should not be lowered just to qualify women. In duties like in Rangers, the standards are set according to combat, not age- or gender-specific. This explains that gender-neutral standards can work. Sometimes, male Navy SEAL candidates fail the initial physical fitness test despite their hard training and are not banned from these services because of their low pass rates. So, not female combat inductees should have to “meet the same physical standards as men” but “all combat soldiers should have to meet the same physical standards.” Presently, the physical fitness standards are age- and gender-specific, therefore, a 37-year-old soldier may not run two miles in the given time but an 18-year-old civilian may pass this test. Therefore, age- and gender-neutral standards, appropriate and realistic, are to be set for combat arms that may not exclude an entire demographic group, i.e., women from joining combat operations.
6. **Hormones and Eros:** It is also argued that male soldiers cannot control assaulting their female counterparts. This “hormonally-charged” argument is not realistic as, once again, the problem is not the women; it is the failure of men to meet the standard. Anticipating that male soldiers will assault female soldiers or have inappropriate relations with them does not mean that female soldiers should not be inducted into combat units. It should also be expected that male soldiers do not beat their spouses or break driving rules. If this happens it does not mean that marriage or driving for soldiers in combat units should be banned. Rather, it means that services should enforce better standards and discipline.
7. **Policy Aims:** The promotion potential of women in the military should not lead to adjusting combat policies, rather, the policies should be adapted to fighting and winning the wars for the country. Those women who are suitable for the service in combat arms should continue to serve taking advantage of combat standards that are age- and gender-neutral. Many women can lead and articulate ideas better than their male counterparts, so, some of them may undoubtedly make any operational unit stronger, and more lethal.³⁴ They do not meet the standards but this does not mean that they are average. Therefore, there is a need to change the culture like in that past when it was changed in the case of racial integration, which was not easy, either. Worthy policies are not to be scrapped because of flawed standards or their imperfect implementation, in other words, a minority of women should not be penalized because the majority of them may not be qualified to serve in combat forces.³⁵

³⁴ Kusmiyati, N. and Efendy, H. The leadership of women in the military organization. *International Journal of Human Resource Studies*. 2017, 7(4), 165-174.

³⁵ Ables, M. *Women Aren't the Problem. Standards Are*. Modern War Institute. <https://mwi.usma.edu/women-arent-problem-standards/>, [28.6.2022]

4.2 RECOMMENDED JOBS FOR INITIAL INTEGRATION IN COMBAT FORCES

To conclude, here is an analysis of various fields of armed forces which women may or may not be suitable to be integrated into:

1. **Army:** Worldwide, the number of ladies in the armies has grown in recent years. Jobs previously closed for them are now open, women can be offered places in infantry, armor, cavalry, firefighting, and Special Forces. The basic infantry course may be offered to female officers, who can later be assigned roles of leaders before assigning roles to junior ranks. There may be an objection that ladies cannot succeed without lady mentors. The army may take lead and assess the completion rate of ladies in initial training. The active-duty field combat groups of infantry, armor, and artillery may, later on, include female soldiers.
2. **The Army National Guard:** Gender integration into the army national guards may start with two lady officers or JCOs. This will lead to the removal of constraints on vacancies in a combat unit.
3. **Navy:** In the Navy, women's integration into onboard ships and submarines may open opportunities for women to join and continue presently closed services. Worldwide, navies have observed more interest than expected from female officers in sea service.³⁶ Therefore, the Pakistan Navy may also expand opportunities for female officers, although initially as a model for induction.
4. **Air Force:** The Air Force already has the best female representation in most of its branches. Women have been taking part in aerial combat missions since 2006.
5. **Marine Corps:** The Marine Corps is the only service where training is segregated by gender. If allowed to integrate women, the Corps may experience the lowest female percentage due to obvious reasons. Ladies may be best integrated into artillery and combat engineering, while the arbitrary hurdles essential to qualify for the marine course may affect them. For gender integration, armies need to have active-duty company-grade female officers who are Infantry Officer Course qualified.
6. **Coast Guard:** The Coast Guard may remove all gender-based assignment restrictions and start female representation to close gaps in female induction and retention.
7. **Special Operations:** Integrating women may remain unsuccessful in Special Operations forces because, in Pakistan, many functional barriers may contribute to high failure in assessment and selection. Injury-related eliminations are another factor while many cultural and mental barriers also exist. Women who are the "firsts" to be inducted carry a huge psychological impact on others to follow. Worldwide, women are serving in operational units despite the initial failures but

³⁶ Toktas, S. (2020). Women Officers in the Turkish Armed Forces. *Oriente Moderno*, 23(5):247-267.

even today the perception of policymakers about special operations is something like “male-dominated hyper-masculinity.”³⁷

8. **Army Special Operations:** Women can be a part of many special operations and combat jobs in the army such as those carried out by Rangers or other special groups. While women have been with them for years in support jobs, a new era may be ushered in with a woman formally assigned to the units.
9. **Naval Special Warfare:** Presently, all naval warfare fields are restricted for females, but, initially, a handful of women may be checked whether they can qualify and/or enter the Navy SEAL assessment. They may not qualify or ultimately be selected but there is no harm in checking the possibilities of induction.
10. **Air Force Special Warfare:** Women may be included as special tactics officers, combat rescue officers, combat controllers, para-rescuers, and in special operations, weather, and tactical air control, etc., although initially in a small number through only one special tactics officer course. If changes are introduced in warfare recruiting and training schemes, this will encourage females with this potential and create a single-entry pathway for them to decide on the best possible field to fit in.
11. **Marine Raiders:** Marine Raider duty in the Marine Corps Special Operations Command may also be offered to women after being proven suitable in assessment, selection and qualifying for the training course. Several women may attempt command assessment and selection but ultimately may not be selected due to the nature of standards and duties.

CONCLUSION

The participation of women in the armed forces brings many challenges for women because of the nature of the institution, which is principally a masculine-dominated mechanism. There are very few female combat fighters although, across cultures, historical evidence indicates occasional participation of women in combat.

Modern warfare and the inclusion of technology have opened many chances for women to be included in the armed forces. Among the Islamic countries, Pakistan is the only one that has promoted ladies to the rank of generals or deployed them in high-ranking assignments. The women in the Pakistan military perform duties in hostile combat as well. Today, women in the Pakistan military are more numerous than ever and their experience in the military is often favorable. However, in Pakistan, work is needed to address issues if Pakistanis are to eventually see a considerable share of women in the armed forces. To attract more women, some efforts have recently been made like promoting women's achievements through media and focused ads. The military services have also added gender-inclusive languages and environments to expand military career opportunities for women.

³⁷ Ibid.

To conclude, it may be said that to encourage and enhance the participation of women in military services in Pakistan, plenty of work is yet to be done. The military needs to ensure their experience and opportunities are equitable to the serving men. Each of the armed forces in Pakistan can and should induct more women and concerns of women need to be addressed, may it be through targeted induction or changes in the structural policies.

The information contained in the paper has been taken from open sources and in no way expresses the stance of the Government of Pakistan or Pakistan Armed Forces.

Authors: **Dr. Shamaila Amir**, born 1974. Doctor of Linguistics from Hamdard University Karachi (2021). She has worked as an instructor of English as a Second Language for 22 years at Bahria University Karachi and Islamabad. She is currently working as an associate professor at Bahria University, Karachi. She focuses on language teaching, geopolitics, and military studies. She is an author of several research papers in domestic and foreign journals.

Ms. Saman Zaid, born 1982. Holds a degree of M Phil in Management Sciences from Bahria University Karachi (2018). She has been working as a lecturer for 14 years at Bahria University and the National University of Science and Technology (NUST). She focuses on teaching management and finance. Her areas of interest in R & D are management, geopolitics, and military studies. She also has research papers on her credit in domestic journals and at international conferences.

How to cite: AMIR, Shamaila and Saman ZAID. Integration of Women in Combat Operations and Warfare: Possibilities of Integration into Pakistan Armed Forces. *Vojenské rozhledy*. 2023, 32 (1), 083-097. ISSN 1210-3292 (print), 2336-2995 (online). Available at: www.vojenskerozhledy.cz

Recenzovaný článek

Možnosti rozvoje schopností zdravotnického zabezpečení v oblasti ochrany vojsk proti zbraním hromadného ničení

Possibilities of Developing Medical Support Capabilities in the Area of Chemical, Biological Radiological and Nuclear Defence

Aleš Tichý, Richard Saibert

Abstrakt: Článek se zabývá možnostmi zdravotnického zabezpečení v oblasti ochrany proti zbraním hromadného ničení. Z národních strategických dokumentů vyplývá, že důraz na rozvoj schopností v oblasti poskytování péče při chemickém a biologickém nebezpečí je podstatně rozvinutější než v oblasti radiační. Na základě analýzy relevantních standardizačních dokumentů NATO a českých doktrinálních dokumentů byla identifikována oblast potenciálního rozvoje schopností v oblasti diagnostiky a třídění ozářených. S využitím metodiky plánování schopností a na základě hodnocení funkčních oblastí byl definován konceptuální přístup k rozvoji schopnosti biologické dozimetrie, včetně návrhu organizační struktury biodozimetrické sítě AČR.

Abstract: The article deals with current possibilities of medical support capabilities in the area of Chemical, Biological, Radiological and Nuclear Defence. National strategic documents shows that the area of providing care in the event of chemical and biological hazards is significantly more developed than in the area of radiation. Analysis of relevant NATO standardization documents and Czech doctrinal documents was carried out, based on which the diagnostics and triage of irradiated persons was identified as a potential capability. Using the capability planning methodology and based on the evaluation of the functional areas, paper defines a conceptual approach to the development of biological dosimetry capabilities including a proposal for the organizational structure of the Czech Armed Forces biodosimetric network.

Klíčová slova: Biologická dozimetrie; doktrína; ionizující záření; rozvoj schopností; vojenská zdravotnická služba;

Key words: Biological Dosimetry; Doctrine; Ionizing Radiation; Capability development; Military Health Care.

ÚVOD

Vojenská zdravotnická služba (VZdrSI) je určena ke komplexnímu zdravotnickému zabezpečení příslušníků ozbrojených sil (OS). Poskytuje primární a specializovanou zdravotní péči, zdravotnické zabezpečení výcviku a zahraničních operací. Úlohou zdravotnického zabezpečení ve vojenské operaci je podpora zachování lidské síly, zachování života a minimalizace fyzického a psychického postižení. Zdravotnické zabezpečení má výrazný vliv na morálku vojsk a jejich bojeschopnost. Musí být schopno zajistit adekvátní úroveň urgentní zdravotní péče v prostoru operace na úrovni co nejbližší standardům běžným v mírových podmínkách.

V souladu s konceptem role vojenského zdravotnictví při podpoře a zabezpečení OS ČR musí být VZdrSI připravena k plnému rozvinutí sil a prostředků včetně plnění úkolů při řešení krizových situací a v podmínkách použití zbraní hromadného ničení (ZHN). Právě oblast ZHN zahrnuje poměrně širokou škálu oblastí, jako jsou chemická, biologická, radiační či jaderná. Jednou z identifikovaných domén v rámci ochrany proti ZHN (OPZHN) představuje oblast radiační, resp. ionizující záření. Vzhledem k narůstajícím bezpečnostním rizikům spojeným s radiací jsou OS ČR ohroženy ionizujícím zářením v důsledku radiačních havárií, teroristických útoků či dalších činností při zabezpečování obrany státu.

V rámci mnohonárodní operace pod vedením NATO je organizování a koordinace zdravotnického zabezpečení řízeno společným operačním velitelstvím dle aliančních pravidel a zásad. V podmínkách NATO je standardem zdravotní péče při radiačních zraněních diagnostika a třídění ozářených, které jsou podmíněné schopností tzv. biologické dozimetrie.

Článek se zabývá potenciální možností rozvoje schopností VZdrSI v oblasti OPZHN se zaměřením na schopnost biologické dozimetrie.

1 TEORETICKÁ VÝCHODISKA

V nedávné době došlo v důsledku ruské agrese na Ukrajině k další akceleraci proměny bezpečnostního prostředí, která potvrzuje dlouhodobý trend dynamické transformace tohoto prostředí, charakterizovaného jeho komplexností zahrnující celou řadu aspektů vedoucích ke zvyšující se nestabilitě a nejistotě. Existence značného množství jaderných zbraní představuje vážnou globální hrozbu spočívající zejména v trvalém riziku jejich náhodného nebo neoprávněného použití.

1.1 Globální rizika použití zbraní hromadného ničení

Dynamický vědeckotechnický rozvoj s sebou přináší vyšší dosažitelnost vyspělých technologií. Dostupnost informačních, nano/biotechnologií a snadnější výroba a automatizace budou přispívat k růstu schopností potenciálních protivníků. Lze předpokládat,

že bude i nadále pokračovat šíření ZHN a raketových technologií¹. Někteří státní i nestátní aktéři aktivně usilují otevřeně či skrytě o získání ZHN a jejich nosičů. Šíření těchto prostředků může mít závažné důsledky pro bezpečnost v euroatlantickém prostoru².

Širší technologický vývoj, nové raketové technologie, zvýšená aktivita a závislost na infrastruktuře ve vesmíru, jakož i integrace digitálních technologií do velení, řízení a komunikace v jaderné oblasti zvyšují složitost rozhodovacích procesů, a tím mohou zvyšovat riziko chybných interpretací a nedorozumění, které by mohly vyvolat použití jaderných zbraní.

Širší geopolitický vývoj se stále napjatějšími vztahy a možností konfliktu mezi státy s jadernými zbraněmi a státy, které jsou s nimi spojeny, zvyšuje riziko eskalace. To lze dokumentovat na příkladu konfliktu na Ukrajině, kdy Rusko stupňovalo situaci tím, že ruská administrativa, zejména pak prezident Putin, opakovaně naznačovali možnost použití jaderných zbraní.

Jaderné zbraně získávají významnější roli ve vojenských doktrínách a bezpečnostních strategiích států s jadernými zbraněmi, což se projevuje zejména návratem k úvahám o „jaderné válce“ a rozšířením okolností, za nichž lze uvažovat o použití jaderných zbraní³.

Přestože jaderné zbraně nebyly od roku 1945 použity v ozbrojeném konfliktu, došlo ke znepokojivě vysokému počtu případů, kdy byly jaderné zbraně téměř vždy použity neúmyslně. Rizika výbuchu jaderné zbraně, ať už v důsledku nehody, chybného výpočtu nebo záměru, vyplývají zejména ze zranitelnosti řídicích a kontrolních sítí jaderných zbraní vůči lidským chybám a kybernetickým útokům, udržování jaderných arzenálů ve vysokém stupni pohotovosti či nebezpečí přístupu nestátních subjektů k jaderným zbraním a souvisejícím materiálům⁴.

1.2 Dopady účinků ZHN na živou sílu

Lze konstatovat, že v obecné rovině zahrnují účinky působení ZHN na živou sílu poměrně širokou škálu oblastí, jako je chemická, biologická, radiační či jaderná. V případě explicitního zaměření na jaderné zbraně, lze hovořit o kombinaci účinků, které tyto zbraně vytváří. Účinky výbuchu jaderné zbraně zahrnují pronikavou radiaci, tlakovou vlnu, světelné a tepelné záření, elektromagnetický impuls a radioaktivní kontaminaci terénu. Právě ionizující záření představuje jeden z efektů, který má z hlediska dopadů na lidské zdraví zásadní vliv.

¹ Dlouhodobý výhled pro obranu 2035, 2019. Praha: Ministerstvo obrany České republiky. ISBN 978-80-7278-772-2.

² Bezpečnostní strategie České republiky, 2015. Praha: Ministerstvo zahraničních věcí České republiky. ISBN 978-80-7441-005-5.

³ HRUBEC, Marek. 2020. "Omezená jaderná válka a její destruktivita". *Studia Politica Slovaca* 12 (2). <https://doi.org/10.31577/SPS.2019-2.3>.

⁴ International Committee Red Cross. 2020. „Humanitarian Impacts and Risks of Use of Nuclear Weapons“. Report. <https://www.icrc.org/en/document/humanitarian-impacts-and-risks-use-nuclear-weapons>.

Mimo samotný jaderný výbuch a radioaktivní spad lze identifikovat i další zdroje ionizujícího záření, kterými jsou např. přírodní zdroje záření jako je pozemské a kosmické záření či průmyslové zdroje. Jedná se také o vojenské komodity zahrnující všechny radioaktivní materiály používané ve vojenském vybavení, nejčastěji používané jako luminiscenční prostředek.

Zdravotní účinky na lidský organismus vystavený záření a radioaktivním materiálům mohou být deterministické nebo stochastické. Deterministické účinky jsou takové, u kterých závažnost účinku roste s dávkou nad určitou prahovou hodnotou. Velké dávky v krátkém časovém období mohou způsobit tzv. akutní radiační syndrom. U stochastických účinků (z řeckého *stoché* = odhaduji), které mají opožděný nástup, roste pravděpodobnost, že s projeví, s rostoucí dávkou. Všechny dávky záření mají tedy potenciál způsobit či zvýšit riziko vzniku rakoviny u jednotlivce.

Důkazy o bezprostředních i dlouhodobých dopadech použití a testování jaderných zbraní jsou předmětem vědeckého zkoumání. Světová zdravotnická organizace (WHO) shrnula v roce 1987 ve své rozsáhlé zprávě dosavadní výzkum dopadů jaderných výbuchů na zdraví a zdravotnické služby, která mimo jiné konstatovala, že účinky jaderných explozí mají na lidský organismus ničivé krátkodobé i dlouhodobé účinky a že stávající zdravotnické služby nejsou vybaveny k tomu, aby tyto účinky významným způsobem zmírňovaly⁵.

1.3 Identifikace radiačního nebezpečí

Radiační nebezpečí může vzniknout v důsledku přítomnosti velkého množství přírodních zdrojů radioaktivity, neúmyslným, nesprávným použitím radioaktivního materiálu či jeho úmyslným použitím k usmrcení nebo zranění personálu. Radiační hrozby se liší od chemických a biologických hrozeb, protože radiaci nelze „neutralizovat“ nebo „sterilizovat“ a není možné ji odstranit. Existuje řada metod, jak do určité míry eliminovat radiační nebezpečí, resp. zmírnit účinky ionizujícího záření. Nicméně, článek se bude dále zabývat problematikou identifikace úrovně ozáření personálu.

Na různých úrovních existuje řada přístrojů, které jsou určeny k měření dávky ionizujícího záření. Na úrovni jednotlivce nebo jednotky se používají k měření expozice ionizujícímu záření dozimetrie. Na úrovni jednotky existují další ruční přístroje (např. pro detekci radiace, indikaci, a další výpočetní zařízení). Specializované jednotky mohou mít pokročilejší ruční zařízení, stejně jako vybavení laboratorní úrovně. Definitivní kvantitativní měření ovzduší, vody a půdy lze provádět v servisních laboratořích specializujících se na měření radiace v životním prostředí. V případě, že není k dispozici fyzikální dozimetrie, nabývá mimořádného významu tzv. biologická dozimetrie.

⁵ WHO Management Group on Follow-Up of Resolution WHA36.28 & World Health Organization. [1987]. Effects of nuclear war on health and health services: „The role of physicians and other health workers in the preservation and promotion of peace ...“, 2nd ed. World Health Organization. <https://apps.who.int/iris/handle/10665/39199>

Biologická dozimetrie, zkráceně biodozimetrie, může pomoci přesně rekonstruovat dávku záření, kterou jedinec obdržel, a to pomocí biologických znaků (například v jeho krvi). Biodozimetrie je mezinárodně schválená metoda pro kvantifikaci ozáření a pro posouzení dávky po podezření na nadměrné ozáření⁶. Na rozdíl od fyzikálních metod se nezaznamenává samotná dávka, ale zkoumají se účinky dávky na buněčné úrovni. Biologická dozimetrie zohledňuje při hodnocení účinků záření na člověka inter-individuální rozdíly v citlivosti na záření.

Odhad biologické dávky může doplňovat fyzikální dozimetrii. V případě, že fyzikální dozimetrie není k dispozici, lze ji použít i jako nezávislou metodu. K tomuto účelu se používají určité biologické znaky či parametry, které lze po expozici ionizujícím záření detekovat jako otisky prstů v krevních buňkách. Vhodná jsou zejména poškození vyvolaná v chromozomech buněčného jádra, tzv. cytogenetické ukazatele či počty bílých krvinek v krvi. Ty jsou metodami volby používanými pro odhad akutního ozáření.

1.4 Schopnost biologické dozimetrie

ČR rozvíjí schopnosti bránit se proti použití ZHN a v rámci sdílení společných bezpečnostních rizik a odpovědnosti v NATO pokračuje ve specializaci svých OS na oblast OPZHN⁷. OS ČR budou rozvíjet víceúčelové vojenské schopnosti a specializace důležité pro jejich nasaditelnost ve společných mnohonárodních operacích a s přidanou hodnotou v rámci aliančních závazků, a dále se budou zaměřovat na rozvoj schopností v oblasti chemického zabezpečení, kde bude položen důraz na rozvoj specifických schopností jednotek OPZHN v oblasti detekce⁸. AČR bude podporovat složky integrovaného záchranného systému (IZS) v případě rozsáhlé krizové situace na území ČR v případě vzniku živelné pohromy, průmyslové havárie a pandemie. Nadále proto bude rozvíjet schopnosti biologické obrany k podpoře civilního zdravotnického systému⁹.

Na základě těchto východisek daných českými strategickými dokumenty v oblasti zabezpečování obrany ČR lze vyvozovat, že v oblasti poskytování péče při chemickém a biologickém nebezpečí jsou OS ČR podstatně rozvinutější a disponují odpovídajícími schopnostmi, než je tomu v případě radiačního nebezpečí. Přitom bezpečnostní rizika spojená s radiací trvale rostou a OS ČR jsou ohroženy ionizujícím zářením v důsledku radiačních havárií, teroristických útoků a dalších činností při zabezpečování obrany ČR.

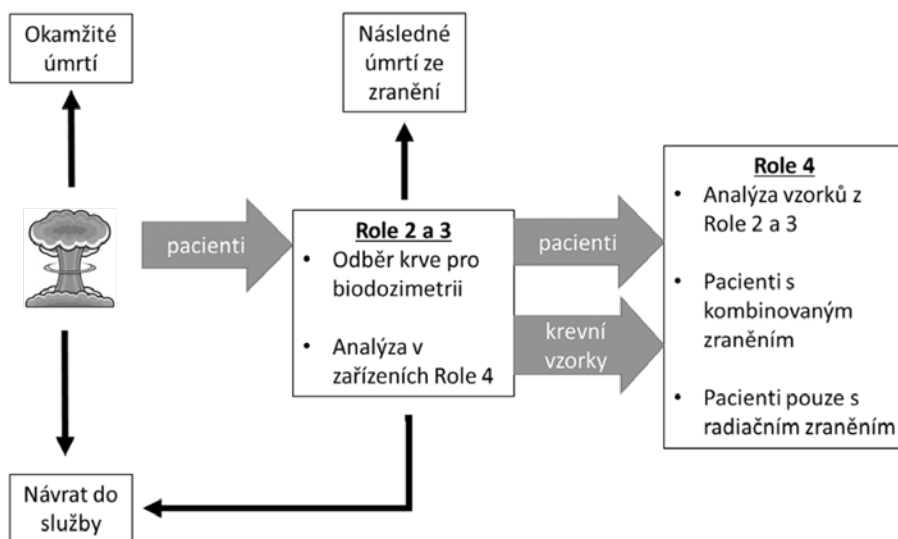
⁶ International Atomic Energy Agency. 2011. „Cytogenetic Dosimetry: Applications in Preparedness for and Response to Radiation Emergencies“. International Atomic Energy Agency. Vídeň, Rakousko.

⁷ Ref. 1

⁸ *Dlouhodobý výhled pro obranu 2035*, 2019. Praha: Ministerstvo obrany České republiky. ISBN 978-80-7278-772-2.

⁹ *Koncepce výstavby Armády České republiky 2030*, 2019. Praha: Ministerstvo obrany České republiky - VHU Praha. ISBN 978-80-7278-789-0.

Obrázek 1 znázorňuje radiační událost a činnosti v oblasti OPZHN na různých rolích zdravotnického zabezpečení spolu s činnostmi personálu ve vztahu k biologické dozimetrii, která je součástí péče o ozářené při nasazení sil ve společných operacích.

Obrázek č. 1: Význam schopnosti biologické dozimetrie v kontextu léčebně odsunového systému

Schopnost biologické dozimetrie lze charakterizovat s využitím zavedené terminologie jako soubor nezbytných vlastností jednotlivce, organizačního celku, úkolového uskupení nebo charakteristik systému k vytvoření požadovaného efektu¹⁰.

Základním nositelem schopností v rezortu MO je organizační celek, jehož schopnosti vycházejí z tabulek počtů a jsou definovány úrovní jeho připravenosti k činnosti podle jeho poslání a působnosti¹¹. Tvorba schopnosti biologické dozimetrie a stanovení nositele této schopnosti spadá do působnosti Sekce vojenského zdravotnictví (SVZdr) MO, která odpovídá zejména za koncepční a kontrolní činnosti a za odborné a metodické řízení oblasti vojenského zdravotnictví¹².

¹⁰ KUBEŠA, Milan a DUBEC Radek. 2013. "Armed Forces Capability Theory". *Vojenské rozhledy* 22 (3): 41-51. <https://doi.org/10.3849/2336-2995.22.2013.03.041-051>.

¹¹ Čl. 5 odst. 1 RMO č. 66/2012 Věstníku Ministerstva obrany, Plánování činnosti a rozvoje rezortu MO.

¹² OŘMO 61/2019, Organizační řád Ministerstva obrany, 2019, Praha

1.5 Organizace a zakotvení oblastí ochrany proti ZHN v NATO

Plánování zvládání následků událostí ZHN je vícerozměrné úsilí, které vyžaduje koordinaci v rámci NATO na všech úrovních, jakož i s orgány civilního nouzového plánování a případně s dalšími mezinárodními organizacemi. NATO má značné schopnosti v oblasti OPZHN, které může nabídnout spojeneckým a partnerským subjektům první reakce, a slouží také jako fórum, kde lze mezi zeměmi koordinovat opatření pro plánování reakce na takovéto události. Na základě žádosti (a v individuálních případech) je NATO připraveno přispět v rámci široké škály asistence a pomoci, zejm. v oblastech jako je hodnocení OPZHN, výcvik, financování, technická a právní pomoc, sdílení informací, věda a výzkum apod.

NATO a jeho spojenci významně zlepšili společné schopnosti v oblasti OPZHN, a to především díky zřízení řady center a orgánů posilujících reakci NATO na hrozbu ZHN. Členské země NATO doposud investovaly značné prostředky do systému varování a hlášení, individuální ochrany a schopností řízení ZHN nebezpečí. Navzdory tomu však nedostatky ve schopnostech vojenských zdravotnických služeb spojenců v oblasti ZHN přetrvávají a jsou do určité míry způsobeny omezeními stávajících technologií nebo nedostatky ve vnitrostátních schopnostech členů Aliance. NATO proto apeluje na Spojence, aby aktivity související se zdravotnickým zabezpečením v kontextu ZHN zohlednili také v příslušných národních dokumentech.

Jednu z těchto oblastí OPZHN představuje problematika diagnostiky a třídění ozářených osob, která je nedílnou součástí poskytování zdravotní péče o raněné v důsledku použití ZHN. V této oblasti hraje důležitou roli právě biologická dozimetrie jako jedna z klíčových schopností. Biodozimetrie z hlediska obranné standardizace NATO vychází ze společné alianční doktríny AMedP-7.1 (A). Tato publikace zahrnuje popis jak teoretických principů, tak praktická doporučení ohledně provádění biologické dozimetrie, ale pouze v obecné rovině.

2 METODOLOGIE

Cíl výzkumu byl stanoven na základě popsaného přístupu NATO ke zdravotnickému zabezpečení v oblasti OPZHN. V rámci stanovené metodologie bylo provedeno hodnocení příslušných národních a aliančních dokumentů vztahujících se k radiačním událostem s využitím obsahové a komparativní analýzy. Hodnocení schopnosti biologické dozimetrie bylo provedeno s využitím analýzy stavu schopností v prostředí AČR na základě metodologie hodnocení funkčních oblastí DOTMLPFI¹³. Oblast Interoperabilita nebyla

¹³ Funkční oblasti DOTMLPFI podle ČOS 051662, Systém managementu programu NATO (NATO model životního cyklu): doktrína (v anglickém originále Doctrine), organizace (Organisation), výcvik (Training), výzbroj, výstroj a vybavení (Materiel), vedení a vzdělávání (Leadership and Education), personál (Personnel), zařízení a infrastruktura (Facilities), interoperabilita (Interoperability).

hodnocena především z důvodu nejednotného a velmi roztržitého přístupu jednotlivých aliančních zemí a absenci jednotně stanovených kritérií jejího hodnocení.

Data k provedení hodnocení schopností byla získána na základě strukturovaných rozhovorů s odborníky z oblasti plánování rozvoje vojenského zdravotnictví a dále odborníky z oblasti vzdělávání vojenského zdravotnického personálu. K hodnocení přístupu vybraných aliančních zemí byla využita obsahová analýza dostupných zahraničních dokumentů a rozhovory s členy expertních panelů NATO. Na základě výsledků analýzy byly rozpracovány možnosti rozvoje schopností pro oblast diagnostiky a třídění ozářených osob v rámci poskytování zdravotní péče o raněné v důsledku použití ZHN.

V rámci výzkumu byly identifikovány následující cíle:

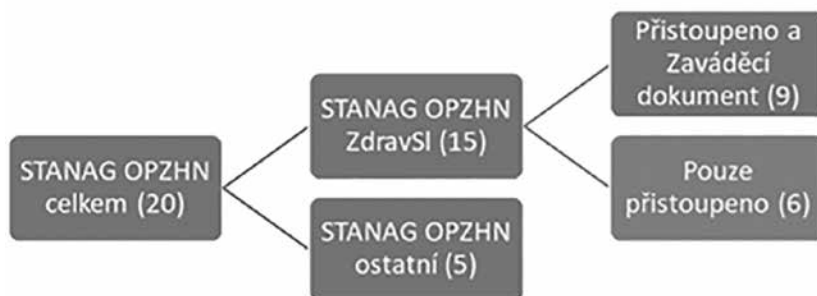
1. zhodnotit současné možnosti zdravotnické podpory v oblasti OPZHN se zaměřením na účinky ionizujícího záření v podmínkách AČR a NATO;
2. zpracovat návrh řešení rozvoje schopností zdravotnické podpory v oblasti diagnostiky a třídění ozářených.

Provedený výzkum byl limitován omezením týkajícím se výběru zemí pro zhodnocení zahraničních přístupů. Nebylo záměrem analyzovat všechny členské státy NATO, nýbrž vybrat reprezentativní vzorek, který zahrnuje jednak státy s vyspělou schopností biologické dozimetrie, státy s ozbrojenými silami na úrovni AČR, a dále státy regionálně blízké. Druhou významnou limitaci představoval přístup k zahraničním dokumentům, které jsou mnohdy utajované nebo neexistují.

3 ANALÝZA

V rámci systematického hodnocení standardizačních dokumentů NATO týkajících se problematiky ZHN bylo identifikováno celkem 20 relevantních dokumentů. Z těchto dokumentů bylo na základě obsahové analýzy vybráno 15 vztahujících se k problematice ZHN a zároveň spadajících do kompetencí VZdrSl. V oblasti vojenského zdravotnictví jsou takovými základními publikacemi MC 326/3 – Zásady a koncepce zdravotnického zabezpečení operací NATO a AJP 4.10(B) – Zdravotnická podpora v operacích. Tyto dokumenty řeší standardy zdravotnického zabezpečení, operační zásady (tj. včasnost a kontinuita lékařské péče), organizaci zdravotnického zabezpečení v operaci a charakteristiky zdravotnických zařízení v poli či problematiku zdravotnických odsunů (Medical Evacuation, MEDEVAC). V oblasti plánování použití sil a prostředků zdravotnické služby je stěžejní publikací AJMedP-1 – Doktrína zdravotnického plánování. Tato doktrína je podřízeným dokumentem AJP 4. 10.

Následně byla zhodnoceno, jakým způsobem, resp. do jaké míry přistoupila AČR k těmto dokumentům podle předem stanovených kritérií. Výsledek analýzy je znázorněn na obrázku 2.

Obrázek 2: Analýza stavu a počtu NATO standardizačních dokumentů v kontextu problematiky ZHN

Podstatným zjištěním je, že klíčový dokument pro oblast biologické dozimetrie představuje publikace „*The medical management of CBRN casualties*“ (Zdravotní péče o CBRN raněné) pod kódem AMed-P-7.1(A), konkrétně kap. 33. nazvaná Biologická dozimetrie. Tento dokument na základě požadavku interoperability specifikuje poskytování zdravotní péče o raněné v prostředí použití ZHN (i s ohledem na obranu vůči terorismu). ČR k dokumentu přistoupila prostřednictvím standardizační dohody v roce 2021, avšak publikace doposud nebyla zavedena do AČR.

Koncepce výstavby AČR, stejně tak jako Koncepce rozvoje vojenského zdravotnictví oblast biologické dozimetrie vůbec nezmiňují. Za zmínku též stojí fakt, že předpis Zdrav-51-10 – Úkoly zdravotnické služby v ochraně proti jaderným a chemickým zbraním z roku 1969 byl zrušen bez náhrady. Ze všech aktuálně platných dokumentů (stav k říjnu 2021) je nejbližší zkoumané oblasti předpis Chem-1-6 – Činnost jednotek radiačního a chemického průzkumu, který je v současné době novelizován. Ten řeší radiační a chemický průzkum, dozimetrickou a chemickou kontrolu a korespondující odběr vzorků, a nutno dodat, že poměrně detailně. Ovšem ani zde se nenalézají jediná zmínka o biologické dozimetrii.

3.1 Hodnocení funkčních oblastí dle DOTMLPF

Zhodnocení úrovně schopnosti biologické dozimetrie, potažmo oblasti diagnostiky a třídění ozářených, bylo provedeno metodou funkčních oblastí DOTMLPFI. Hodnocení úrovně schopností je nástrojem, který umožňuje identifikovat nedostatky v požadovaných schopnostech. Jedná o dílčí proces porovnání současných či plánovaných minimálních požadovaných schopností sil¹⁴. Jeho výsledkem je přehled nedostatků a přebytků

¹⁴ PETRÁŠ, Zdeněk. *Aplikace procesu hodnocení stavu schopností v prostředí AČR*. Vojenské rozhledy. 2018, 27 (1), s. 25-44. DOI: 10.3849/2336-2995.26.2017.04.003-018. ISSN 1210-3292 (print), 2336-2995 (on-line), dostupné z: www.vojenskerozhledy.cz.

v budoucích schopnostech ve srovnání se současností. Současně identifikuje nesoulad ve schopnostech s cílem odstranit duplicity a chybějící schopnosti, případně vyloučit negativní účinky mezi jednotlivými schopnostmi¹⁵.

Východiskem pro hodnocení schopnosti biologické dozimetrie bylo porovnání stávajícího stavu s tzv. referenční jednotkou, kterou představuje cílový stav schopnosti popsaný standardizačními dokumenty NATO. Klíčovým krokem pro zpracování referenční jednotky představuje sdružení požadavků na schopnosti k jednotkám stávající organizační struktury AČR, resp. VZdrSI. Takto definovaná referenční jednotka obsahuje explicitní vyjádření požadovaných schopností, jež jsou strukturované do jednotlivých oblastí schopností („Main Capability Areas“)¹⁶, od kterého se odvíjí proces porovnávání požadovaných schopností se schopnostmi disponibilními a následné hodnocení jejich dosažené úrovně¹⁷.

Tabulka 1 uvádí výsledky hodnocení dle metodiky DOTMLPFI s využitím generické hodnotící škály, s vyjádřením slovního a procentuálního hodnocení.

Tabulka č. 1: Generická hodnotící škála

Doktríny (D) Zahrnuje závaznou dokumentaci (předpisy, normy, standardy, operační postupy) stanovující formu a obsah činnosti mající za cíl dosažení stanoveného úkolu.		
Hodnota	Popis	Procentuální hodnota
3	Disponibilita s omezeními, které mají zásadní vliv na plnění schopnosti	75 – 60 % disponibilita
Organizace (O) Organizační prvek začleněný do struktury jednotky, který je nezbytný k naplnění požadované schopnosti.		
Hodnota	Popis	Procentuální hodnota
4	Organizační prvek je k dispozici pouze v případě vyžádání	Méně jak 60 % disponibilita
Příprava (T) Výcvik organizačního prvku k zabezpečení požadované schopnosti.		
Hodnota	Popis	Procentuální hodnota
3	Výcvik je prováděn s omezeními, které mají dílčí dopad na požadované schopnosti	75 – 60 % disponibilita
Materiál (M) Nezbytné minimální materiální vybavení výzbrojí, municí, zbraňovými systémy nebo jiným specifickým zařízením nezbytným k naplnění požadované schopnosti		
Hodnota	Popis	Procentuální hodnota
4	Naplněnost materiálem neumožňuje plnit stanovenou schopnost	Méně jak 60 % disponibilita

¹⁵ZŮNA, Pavel. *Operační koncepce: přístupy a postupy*. Vyd. 1. Praha: Powerprint, 2012, s. 44. ISBN 9788087415689.

¹⁶ SHAPE/ACT (ed.). *Bi-SC Capability Hierarchy*. SH/PLANS/JCAP/FCP/15-310118. Mons, Belgium, 2015.

¹⁷ Ref. 14

Vedení (L) Požadovaný počet osob u prvků velení a řízení potřebný k naplnění požadované schopnosti		
Hodnota	Popis	Procentuální hodnota
1	Velitelské struktury jsou naplněny a umožňují plnění schopnosti bez omezení	Více jak 90 % disponibilita
Personál (P) Požadovaný počet osob u daného organizačního prvku potřebný k naplnění požadované schopnosti (mimo osoby zařazené na velitelské a řídicí funkce).		
Hodnota	Popis	Procentuální hodnota
4	Obsazenost organizačního prvku neumožňuje plnit stanovenou schopnost	Méně jak 60 % disponibilita
Infrastruktura (F) Nezbytná nemovitá infrastruktura sloužící k zabezpečení chodu organizace, pokrývající potřeby vedení přípravy, výcviku, údržby a oprav materiálu, včetně ubytovacích kapacit.		
Hodnota	Popis	Procentuální hodnota
2	Infrastruktura je disponibilní ve stavu vyžadujícím pouze dílčí neinvestiční náklady k zabezpečení údržby a provozu. Investiční náklady nejsou požadovány	75 – 90 % disponibilita

3.2 Zhodnocení přístupu vybraných aliančních zemí

Zkoumání zahraničních přístupů je vhodným prostředkem k získání využitelných postupů, zásad a principů, které lze zobecnit a využít pro zavedení systémových změn v oblasti biologické dozimetrie. V rámci posouzení přístupu spojeneckých zemí byly vybrány Spojené státy, jelikož tato země má podle odborné komunity nejvíce rozvinuté schopnosti v oblasti biologické dozimetrie. Mimo to udává směr vývoje nových metod a má v dané oblasti historicky velmi bohaté zkušenosti. Ze stejného důvodu byla vybrána i Spolková republika Německo, která je ČR zároveň regionálně blízká. Dalšími hodnocenými zeměmi byly Francie a Itálie, které jsou vnímány odbornou komunitou jako státy s dlouhodobou historií vědecko-výzkumných aktivit na poli biologické dozimetrie.

Výsledky hodnocení přístupů vybraných zemí, které jsou uvedeny v tabulce 2, byly získány z výsledků strukturovaných rozhovorů se členy expertních panelů NATO - „Medical Working Group“, „Research Task Group – Human Factors and Medicine“ a „Joint Chemical Biological Radiological Nuclear Defence – Capability Development Group“.

Tabulka č. 2: Hodnocení přístupu vybraných zemí k zavedení schopnosti biologické dozimetrie

KOMPARATIVNÍ KRITÉRIA				
Země	Zavedení STANAG	Národní dokumenty	Zavedení schopnosti	Outsourcing schopnosti
USA	ANO	volně dostupné	ANO	částečně
DEU	ANO	utajované	částečně	částečně
FRA	ANO	nevytvořeny	částečně	částečně
ITA	ANO	nevytvořeny	částečně	částečně

Primárním zjištěním je, že všechny uvedené země přistoupily k inkriminovanému STANAG AMedP-7.1(A) a zavedly jej minimálně formou zaváděcího dokumentu. Zásadní rozdíl je však v úrovni rozpracování příslušného národního dokumentu. USA disponuje plnohodnotnými dokumenty, které jsou volně dostupné, Německo dokumenty vytvořené má, avšak podléhají režimu utajení a Francie spolu s Itálií nemají vytvořen samostatný dokument (podobně jako ČR).

Dalším zjištěním je fakt, že kromě USA, které mají schopnost biologické dozimetrie, další státy disponují touto schopností pouze částečně (tedy schopnost není pevně strukturně ani organizačně ukotvena, ale jsou schopné pokrýt minimální množství vzorků). V případě hromadné události je pro ně důležitým prvkem outsourcing schopnosti. Ten je u USA pouze doplňkovým článkem aktivovaným při extrémně velkém vytížení kapacity biodozimetrické sítě.

3.3 Analýza přístupu k diagnostice a třídění ozářených v USA

Spojené státy jsou obecně považovány odbornou komunitou za stát, který v dané oblasti udává směr vývoje nových metod a má historicky velmi bohaté zkušenosti. Navíc je možno považovat jejich biodozimetrickou síť za optimální model.

USA se v rámci obrany své země snaží být připraveny na rizika, která mohou zahrnovat potenciální vystavení ionizujícímu záření, a poskytují svým OS nezbytné prostředky radiací ochrany. Omezené zdroje OS USA pro zpětnou biodozimetrii se nacházejí především v Armádním výzkumném ústavu pro radiobiologii (Armed Forces Radiobiology Research Institute, AFRI), kde je Centrum cytogenetické biodozimetrie AFRI založeno na používání testu dicentrických chromozomových aberací v bílých krvinkách a Námořní centrum pro dozimetrii (Naval Dosimetry Center, NDC), které jsou umístěny v Podpoře námořních aktivit (Naval Support Activity-Bethesda, NSA-B), v Bethesdě, stát Maryland. NDC je klíčovým pracovištěm v oblasti hodnocení radiačních dávek.

Základní diagnostické laboratoře

Navržená síť biodozimetrických laboratoří OS USA se skládá z několika základních zdrojů. Primární neboli základní diagnostické laboratoře zahrnují: (1) Cytogenetické centrum pro biodozimetrii AFRI, (2) Dozimetrické centrum pro elektronovou paramagnetickou resonanci NDC a (3) Laboratoř analýzy krevního obrazu NDC. Výhoda tohoto systému je, že základní laboratoře MO USA poskytují základní diagnostické schopnosti (tj.

hodnocení celkového a částečného ozáření těla, hodnocení vnějšího a vnitřního ozáření atd.) a mají také schopnost poskytovat žadateli integrované dozimetrické zprávy předávané vojenskými radiobiologickými poradními odborníky vojenského radiobiologického týmu (MRAT; viz dále) AFRRRI, kteří podporují lékařské poradenství v rané fázi.

Organizační struktura zahrnuje vedení sítě sdílené ředitelem AFRRRI a odpovědným důstojníkem NDC. Vedoucí biodozimetrické sítě je prostředníkem pro reakci na žádosti o službu hodnocení dávek a konzultuje s technickými řediteli základních a partnerských diagnostických laboratoří určení vhodného diagnostického opatření.

Další diagnostické laboratoře

Ačkoli základní diagnostické laboratoře jsou personálně obsazeny a vybaveny tak, aby mohly poskytovat služby na základě současných očekávání v oblasti reakce na mimořádné události (10 000 pacientů za 1 měsíc), větší požadavky na výkonnost vyžadují účast dalších laboratoří v rámci rozšířené sítě. Jednou z navrhovaných možností rozšíření kapacity je využití klinických cytogenetických laboratoří jednotlivých států, tento přístup však vyžaduje trvalý výcvik a vzájemná srovnávací cvičení. Další možností je, že jedna nebo více odborných referenčních laboratoří připraví vzorky k analýze a dále bude využito poloautomatického hodnocení a/nebo on-line evaluace dat pomocí internetové cytogenetické sítě, aby se překonala pracovní náročná složka dané metodiky (cytogenetického testu).

Úloha poradního týmu MRAT

Hlavním úkolem poradního týmu pro lékařskou radiobiologii (Medical Radiation Advisory Team, MRAT) je doplnění společného týmu pro reakci na jaderné havárie odborníky v dané oblasti. MRAT poskytuje poradenství v oblasti zdravotní fyziky, lékařství a radiobiologie vojenským a civilním orgánům po celém světě v reakci na jaderné a radiologické události vyžadující koordinovanou reakci.

MRAT se skládá z lékařů vyškolených v radiační medicíně a starších zdravotních fyziků, kteří udržují připravenost k nasazení na podporu vládních agentur pověřených řízením radiologických/jaderných následků. Prostřednictvím principu zabezpečení z prostoru mimo nasazení („reach-back“) může nasazený MRAT využívat znalostí a dovedností radiobiologů, biodozimetristů a dalších výzkumných odborníků v AFRRRI, jakož i znalostí a dovedností dalších týmů. Odborné znalosti MRAT zahrnují pochopení a rozpoznání zdravotních účinků záření, biodozimetrii a léčbu radiačních obětí. V této roli je MRAT vhodný k integraci biodozimetrické diagnostiky pro komunikaci s poskytovateli zdravotní péče, kteří posuzují potenciální radiační oběti, jako vedoucí a koordinační složka biodozimetrického centra/sítě OS USA.

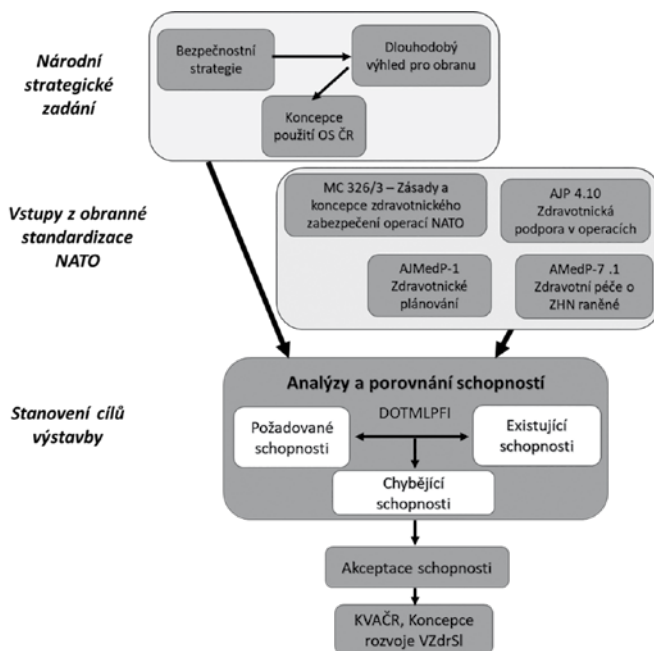
Tok radiodiagnostických informací do biodozimetrické diagnostické sítě USA zahrnuje informace ze všech rolí léčebně odsunového systému (1-4) a přináší třídící, sekundární a definitivní radiodiagnostická měření. Údaje z klinických příznaků a symptomů, které lze v současné době měřit v rolích 2 a 3, jsou propojeny s pacienty, aby bylo možné provést počáteční stanovení priorit pro následnou analýzu v biodozimetrické síti (role 4). Technologické pokroky vedou k vývoji nových systémů, které jsou dostatečně lehké, aby splňovaly podmínky pro nasazení při reakci na radiologické/jaderné havárie a incidenty a na podporu biodozimetrické sítě OS USA pro nasazení v zařízeních role 3.

4 PŘÍSTUP K ROZVOJI SCHOPNOSTI BIOLOGICKÉ DOZIMETRIE V AČR

Způsob a možnosti zavedení schopnosti biologické dozimetrie v podmínkách AČR jsou definovány z pohledu celkového koncepčního přístupu. Termín schopnost je v této souvislosti chápán jako „*schopnost provést specifický postup nebo dosáhnout určitého výsledku*¹⁸“. Jedna z určujících podmínek pro vymezení tohoto přístupu je založena na předpokladu, že použití biologické dozimetrie představuje standard péče při diagnostice, třídění a léčbě radiačních zranění v podmínkách NATO. Tedy v této rovině bude oblast obranné standardizace poskytovat zásadní vstupy při formulování tohoto přístupu.

Z obecného pohledu problematiky plánování schopností AČR lze uvést, že tato činnost je realizována v souladu s Národním modelem plánování schopností¹⁹. Ten se skládá ze sady navazujících kroků, které jsou naplňovány stanovenými procesy vedoucími k tvorbě stanovených strategických, koncepčních a plánovacích dokumentů.

Koncepční přístup k rozvoji schopnosti biologické dozimetrie (dále jen Koncepční přístup) ilustrovaný na obrázku 3 vychází z tohoto modelu. Uvedený přístup neřeší jak otázku plánování a implementace, tak hodnocení dosahování schopnosti.

Obrázek č. 3: Koncepční přístup k rozvoji schopnosti biologické dozimetrie

¹⁸ NATO Allied Command Transformation (ed.). *Concept Development and Experimentation Handbook*. HQ SACT, Capability Engineering and Innovation. Norfolk, Virginia, USA, 2013.

¹⁹ Národní model plánování schopností je součástí Metodiky plánování schopností v resortu MO.

Zdroj: zpracováno s využitím Metodiky plánování schopností v rezortu MO

Výše uvedené schéma vymezující Koncepční přístup bylo zásadním způsobem modifikováno především z důvodu velmi specifického významu schopnosti biodozimetrie. V oblasti národního strategického zadání lze konstatovat, že v obecné rovině uvedené dokumenty poskytují základní východiska k řešení schopnosti, zejména z toho důvodu, že hrozbu použití ZHN dostatečně akcentují. Připravovaný záměr použití AČR by měl plně reflektovat zadání bezpečnostní strategie a Dlouhodobého výhledu pro obranu.

Vzhledem k tomu, že oblast biologické dozimetrie nefiguruje žádným způsobem jak v katalogu požadovaných schopností AČR, tak v požadavcích na schopnosti NATO, bylo nezbytné tuto oblast zadání NATO upravit. Z tohoto důvodu byly identifikovány jako zásadní vstupy obranné standardizace NATO definované v relevantních publikacích vztahujících se k oblasti zdravotnického zabezpečení v operacích.

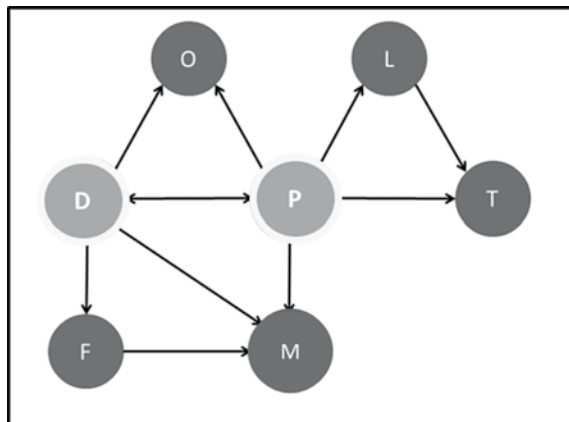
V teoretické rovině, z pohledu plánování a tvorby schopností AČR, lze schopnost biologické dozimetrie začlenit do oblasti schopností č. 4 – Udržitelnost, které vychází ze strukturálního členění oblastí schopností („*Main Capability Areas*“) dle aliančních dokumentů „*Bi-SC Agreed Capability Codes and Capability Statements*“²⁰ a „*Bi-SC Capability Hierarchy*.“²¹ Termínem udržitelnost se chápe schopnost plánovat a provádět včasnou podporu a udržitelnost sil, včetně zdravotní a lékařské podpory. Zdravotnické zabezpečení představuje schopnost poskytovat lékařskou podporu vojenským silám a případně civilnímu obyvatelstvu v ohrožení prostřednictvím ochrany živé síly, zachování života a minimalizace fyzických a duševních postižení²².

Na základě získaných výsledků hodnocení schopnosti biologické dozimetrie dle metodiky DOTMLPFI, které bylo realizováno v souladu s Koncepčním přístupem ve fázi stanovení cílů výstavby, byly identifikovány jako prioritní oblasti Doktríny (D) a Personál (P) (obrázek 4). Lze vyvozovat, že právě tyto dvě oblasti nejvíce ovlivňují další domény, a navíc jsou ve vzájemně ovlivňujícím se vztahu. Oblast Personálu se mimo to promítá i do oblasti Organizace (O), Vedení (L), Přípravy (T) i Materiálu (M). Oblast Doktrinální má dopad na domény O, M a Infrastrukturu (F). Z hlediska vztahů mezi jednotlivými doménami a jejich dopadů na rozvoj schopnosti se jeví jako klíčová oblast Doktríny.

²⁰ SHAPE/ACT (ed.). *Bi-SC Agreed Capability Codes and Capability Statements*. SH/PLANS/JCAP/FCP/16-311533. Mons, Belgium, 2016.

²¹ SHAPE/ACT (ed.). *Bi-SC Capability Hierarchy*. SH/PLANS/JCAP/FCP/15-310118. Mons, Belgium, 2015.

²² SPS MO, *Metodika plánování schopností v rezortu MO*, Čj. MO 303246/2022-1122. Generální štáb AČR, Praha 2022

Obrázek č. 4: Význam jednotlivých domén DOTMLPF z hlediska dopadu na zavedení schopností biologické dozimetrie

Zdroj: zpracováno s využitím PETRÁŠ, Zdeněk. *Aplikace procesu hodnocení stavu schopností v prostředí AČR*. Vojenské rozhledy. 2018, 27 (1), s. 25-44. DOI: 10.3849/2336-2995. 26. 2017.04.003-018. ISSN 1210-3292 (print), 2336-2995 (on-line), dostupné z: www.vojenskerozhledy.cz.

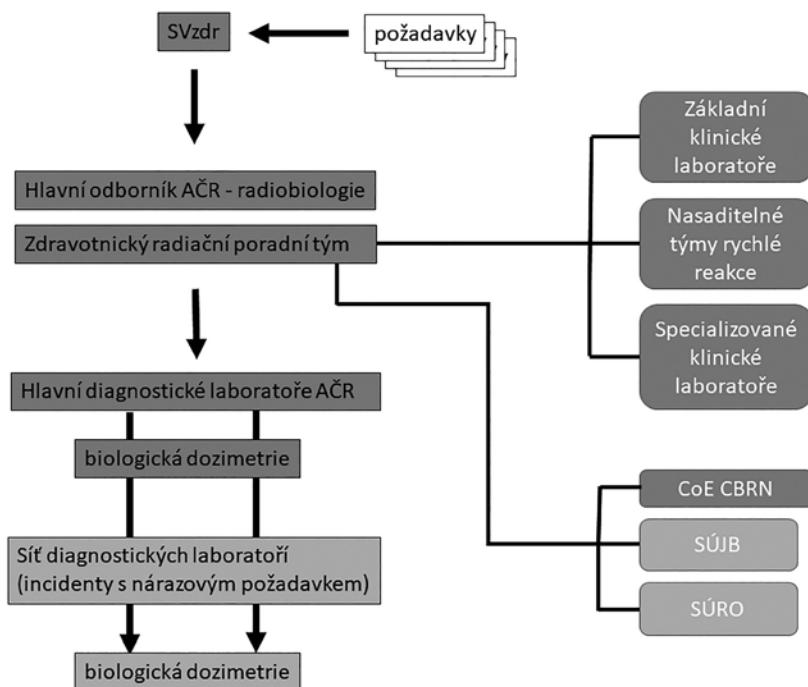
Na základě výše uvedené prioritizace domén se jeví jako zásadní v oblasti Doktrín nastavení systému revize a aktualizace vojenských předpisů, doktrín a vojenských publikací reagujících zejména na implementaci standardizačních dohod NATO, dále pak na zavádění aktuálních poznatků, výstupů z procesu získávání poznatků a využívání zkušeností v oblasti biologické dozimetrie. Tato oblast je řízena a koordinována z pozice gestora, kterým je SVZdr MO. V případě akceptace schopnosti v souladu s Koncepčním přístupem tato oblast představuje východisko společně s výsledky hodnocení DOTMLPFI pro revizi koncepcí výstavby AČR, resp. rozvoje vojenského zdravotnictví.

V oblasti Personál musí být položen důraz na jeho adekvátní odborné vyškolení, kde by měl být do budoucna kladen větší důraz na využití schopností přípravy personálu Univerzitou obrany (UO). Za současného stavu by se tato oblast ve velké míře opírala o personál, vybavení a expertní znalosti pracoviště Katedry radiobiologie Fakulty vojenského zdravotnictví (FVZ) UO. Do systému celoživotního vzdělávání a odborné přípravy je žádoucí zařadit akreditované kurzy rozšiřující způsobilost vojenských zdravotnických profesionálů pro plnění úkolů mimo rámec základní specializace. Je nutné zabezpečit přechod na nový způsob řízení specializační přípravy zdravotnických pracovníků, kde zodpovědnost převezmou lékařské fakulty (potažmo FVZ UO). Mimo to by měla být prohloubena vzájemná spolupráce mezi institucemi zabezpečujícími odbornou přípravu zdravotnického personálu.

5 DOPORUČENÍ K VÝSTAVBĚ ORGANIZAČNÍ STRUKTURY BIODOZIMETRICKÉ SÍTĚ

Na základě výsledků výzkumu a v souladu s vymezeným koncepčním přístupem k rozvoji schopnosti biologické dozimetrie bylo vypracováno doporučení k výstavbě organizační struktury pro víceparametrovou biodozimetrickou síť AČR.

Na základě analýzy přístupu a řešení oblasti biologické dozimetrie ve Spojených státech je možné konstatovat, že toto pojetí má velkou výhodu ve flexibilitě systému, který se jednoduše přizpůsobuje incidentům s nárazově zvýšeným počtem požadavků za současného stabilního zajištění schopnosti v období míru. Lze konstatovat, že obdobná síť by byla vhodná i pro ČR včetně národně-specifických komponent.

Obrázek č. 5: Navrhovaná organizační struktura pro víceparametrovou biodozimetrickou síť AČR

Představený návrh organizační struktury pro biodozimetrickou síť je založen na multiparametrické biologické dozimetrii, která by měla poskytnout možnosti hodnocení míry ozáření a dávek v uspokojivé míře (obrázek 5). Integrace s poradním týmem by pak poskytla rozšířené možnosti pro operační využití. Základní diagnostické laboratoře budou poskytovat kapacity pro diagnostiku a třídění v řádu desítek osob za týden. Síťové diagnostické laboratoře budou nezbytné pro zvýšení kapacity až na jednotky tisíc

měsíčně. V případě ještě vyššího množství požadavků by bylo nutné využít mezinárodní spolupráce v rámci nadnárodní organizace jako je Evropská síť biologické dozimetrie a fyzikální retrospektivní dozimetrie (Running the European Network of Biological Dosimetry and Physical Retrospective Dosimetry, RENEb) či síť laboratoří biologické dozimetrie (Biological Dosimetry Laboratories, BioDoseNet), která spadá pod WHO. Členové těchto organizací podepsali memorandum o vzájemné pomoci v případě hromadné katastrofy.

Navrhovaná síť by v případě AČR spadala pod SVZdr, která by zpracovávala jednotlivé požadavky. Ty by byly postoupeny Zdravotnickému radiačnímu poradnímu týmu (ZRPT), který by se skládal z hlavního odborníka AČR pro radiobiologii a dalších členů – expertů na biologickou dozimetrii, záření, radiační průzkum a medicínu katastrof. Většina těchto odborníků by se rekrutovala ze Základních klinických laboratoří, Specializovaných pracovišť či Nasaditelných týmů rychlé reakce (tento prvek je však nutno nejprve vytvořit), se kterými by poradní tým úzce spolupracoval.

ZRPT by poté postoupil požadavky tzv. Hlavní diagnostické laboratoři, která by provedla biodozimetrické vyšetření a poskytla výsledky zpět ZRPT. Z expertního a konzultačního hlediska by ZRPT též komunikoval s orgány státní správy SÚJB a SÚRO (Státní úřad pro jadernou bezpečnost a Státní ústav pro radiační ochranu) a Centrem excelence OPZHN ve Vyškově (Chemical, Biological, Radiological and Nuclear Defence Centre of Excellence, CoE CBRN)²³.

ZÁVĚR

Zavedení schopnosti biologické dozimetrie poskytující možnost efektivně diagnostikovat a třídit ozářené představuje klíčovou schopnost v oblasti zdravotnické péče, která je součástí komplexního zabezpečení ochrany sil nasazených ve společných operacích. Ačkoliv tato schopnost doposud nefiguruje v požadavcích na schopnosti NATO, je z pohledu působení OS ČR ve společných mnohonárodních operacích jedním z předpokladů interoperability. Je potřeba zdůraznit, že tato oblast představuje výzvu nejen pro ČR, ale i pro okolní státy.

Implementace biologické dozimetrie do podmínek AČR probíhá zatím spíše v teoretické než praktické rovině, o čemž svědčí i skutečnost, že Koncepce rozvoje Vojenské zdravotnické služby do budoucna počítá pouze s rozvojem schopností v oblasti biologické ochrany nikoliv ochrany proti ionizujícímu záření.

Vzhledem k tomu, že se článek primárně zaměřuje na vymezení přístupu k rozvoji schopnosti biologické dozimetrie, nebyla otázka její implementace, stejně tak jako hodnocení dále řešena. S tím souvisí i oblast zdrojového zabezpečení, a to především z hlediska pořizování materiálu, případného outsourcingu apod.

²³ CBRN Defence COE je mezinárodní vojenskou organizací NATO, která poskytuje podporu Alianci a dalším partnerům v oblasti OPZHN.

SEZNAM ZKRATEK

AČR	Armáda České republiky	
AFRRI	Armed Forces Radiobiology Research Institute	Armádní výzkumný ústav pro radiobiologii
BioDoseNet	Biological Dosimetry Laboratories	Síť laboratoří biologické dozimetrie
CBRN	Chemical, Biological, Radiological and Nuclear	Chemický, biologický, radiační a jaderný
CoE CBRN	Chemical, Biological, Radiological and Nuclear Defence Centre of Excellence	Centrum excelence ochrany proti zbraním hromadného ničení
DOTMLPFI	Doctrine, Organisation, Training, Materiel, Leadership, Personnel, Facilities, Interoperability	Doktríny, Organizace, Příprava, Materiál, Vedení, Personál, Infrastruktura, Interoperabilita
FVZ UO	Fakulta vojenského zdravotnictví Univerzity obrany	
KVAČR	Koncepce výstavby Armády České republiky	
MEDEVAC	Medical Evacuation	Zdravotnický odsun
MRAT	Medical Radiation Advisory Team	Poradní tým pro lékařskou radiobiologii
NATO	North Atlantic Treaty Organization	Organizace Severoatlantické smlouvy
NDC	Naval Dosimetry Center	Námořní centrum pro dozimetrii
NSA-B	Naval Support Activity Bethesda	Podpora námořních aktivit v Bethesda
OPZHN	Ochrana proti zbraním hromadného ničení	
OS	Ozbrojené síly	
RENEB	Running the European Network of Biological Dosimetry and Physical Retrospective Dosimetry	Evropská síť biologické dozimetrie a fyzikální retrospektivní dozimetrie
STANAG	Standardization Agreement	Standardizační dohoda
SÚJB	Státní úřad pro jadernou bezpečnost	
SÚRO	Státní ústav radiační ochrany	
SVZdr MO	Sekce vojenského zdravotnictví Ministerstva obrany	
VZdrSI	Vojenská zdravotnická služba	
WHO	World Health Organization	Světová zdravotnická organizace
ZRPT	Zdravotnický radiační poradní tým	

Autoři:

Pplk. doc. PharmDr. Aleš Tichý, Ph.D., narozen 1980. Absolvent Univerzity Karlovy, Farmaceutické fakulty (obor Všeobecná farmacie a obor Patobiochemie a xenobiochemie) a Lékařské Fakulty v Hradci Králové (obor Lékařská chemie a biochemie). Od roku 2005 pracuje na Katedře radiobiologie Fakulty vojenského zdravotnictví Univerzity obrany, kde v současné době zastává funkci zástupce vedoucího katedry. Věnuje se molekulárním mechanismům účinku ionizujícího záření a poznatky z oblasti radiační biologie uplatňuje ve výzkumu nových diagnostických a terapeutických nástrojů pro léčbu akutní nemoci z ozáření. Kromě vývoje nových radioprotektivních látek se zabývá biologickou dozimetrií.

Ing. Richard Saibert, Ph.D., narozen 1969. Absolvent Vysoké vojenské školy ve Vyškově (1991) a Univerzity obrany v Brně (2019). Po dobu svého působení v Armádě České republiky zastával různé velitelské a štábní funkce. V rámci rezortu MO se podílel na řešení otázek souvisejících se zabezpečením obrany státu. Má také zkušenosti ze zahraničních pracovišť a z civilního sektoru, a to v oblasti projektového řízení a veřejných zakázek. V současné době pracuje jako akademický pracovník na Centru bezpečnostních a vojenskostrategických studií Univerzity obrany v Brně. Zabývá se mimo jiné problematikou přípravy vojenského personálu, oblastí získávání poznatků a využívání zkušeností v AČR či doktrinní činnosti.

Jak citovat: TICHÝ, Aleš a Richard SAIBERT. Možnosti rozvoje schopností zdravotnického zabezpečení v oblasti ochrany vojsk proti zbraním hromadného ničení. *Vojenské rozhledy*. 2023, 32 (1), 098-117. ISSN 1210-3292 (print), 2336-2995 (on-line). Available at: www.vojenskerozhledy.cz.

Peer-reviewed

One Standard, Different Approaches: Language Assessment in the Military Context. A Visegrad countries analysis.

Jeden standard, různé přístupy: Hodnocení jazykové způsobilosti ve vojenském kontextu. Analýza přístupů v zemích V4.

Ivana Mrozková, Mária Šikolová

Abstract: The article describes how one standard set for language testing is perceived in Visegrad countries and how it is transformed into designing their language proficiency tests. It focuses on analyzing the methods of how the four countries use the identical descriptors to develop their own distinct tests. In their comparison and analysis, the authors concentrate on the test format, testing methods, tester training, and assessment techniques. The gathered data have shown some similar approaches to test design and administration, however, some differences in certain aspects were also observed.

Abstrakt: Článek se zabývá způsobem, jak je jeden standard stanovený pro jazykové testování vnímán v zemích V4 a jak jej jednotlivé země transformují do tvorby jejich zkoušek jazykové způsobilosti. Zaměřuje se na analýzu metod, kterými země V4 používají jednotné deskriptory k tvorbě svých národních zkoušek. Autorky se ve své analýze a komparaci soustředí zejména na formát testů, testovací metody, školení testerů a způsoby hodnocení. Na základě získaných dat lze říci, že v přístupech k tvorbě testů a jejich administraci existuje ve zkoumaných zemích hodně podobností, nicméně v některých aspektech země přistupují k hodnocení jazykové způsobilosti odlišně.

Key words: Language Test Analysis; Descriptors of Language Skills; Test Format; Language Assessment; NATO STANAG 6001.

Klíčová slova: Analýza jazykových testů; deskriptory řečových dovedností; formát testu; hodnocení jazykové způsobilosti; NATO STANAG 6001.

INTRODUCTION

The importance of language assessment is growing in the current era of standardization and globalization. Speaking a common language has become essential in many spheres of activity. To tackle the challenges humans face from fighting diseases and the consequences of natural disasters to fighting the consequences of human behavior, a unified approach to language standardization is inevitable.

The military context is no exception; good communication is vital for co-operation in military operations. Within the framework of NATO, the language of inter-operational communication is English; therefore, to ensure that every individual part of the joint forces communicates on a certain level of English became crucial almost from the very beginning of the Alliance. The creation of one standard to describe language proficiency levels was necessary and had to be approached on the NATO top command level.

NATO, with help of its advisory body, Bureau for International Language Coordination (BILC) issued NATO Standardization Agreement 6001 (NATO STANAG 6001) in 1976, which was subsequently ratified by NATO member states. Currently, the second version of Edition 5, issued in 2016, is valid. NATO STANAG 6001 serves as the agreed-upon NATO standard for language curriculum design, test development, and for recording and reporting Standardized Language Profiles (SLPs), defining 6 basic proficiency levels: 0 (no proficiency), 1 (survival), 2 (functional), 3 (professional), 4 (expert), and 5 (highly-articulate native). According to NATO STANAG 6001, four basic language skills are assessed separately, resulting in SLP describing language proficiency of individuals in listening comprehension, speaking, reading comprehension and writing (in this order).

Unlike other assessment systems which are characterized by the same assessment tool being used indiscriminately in every country in which the system is utilized, within the NATO STANAG 6001 framework, each signatory country develops their own tests reflecting their unique conditions and procedures, provided that they abide by the descriptors of NATO STANAG 6001. In other words, NATO STANAG 6001 has established a norm which should be applied in all NATO countries, therefore, the results of the examination reported in the SLP are valid in all NATO countries. Moreover, it is important to note that the results of these examinations are commonly of high importance and can have a significant impact on the careers of professional soldiers.

To better understand how one standard can function in different countries and under different conditions, the authors have decided to gather data concerning essential parts of language testing systems in the Visegrad countries (Czech Republic, Hungary, Poland, Slovakia). The rationale behind this choice was the fact that these countries used to be parts of the former Soviet Block and hence, they share a similar cultural and political background: in the 1990s, all underwent profound changes in terms of the political system, a transition which was consequently reflected in all segments of life, including the military.

This survey aims at describing, comparing, and analyzing the language assessment systems developed in the above-mentioned countries following the NATO STANAG 6001 descriptors. In addition, it discusses the advantages and disadvantages of the used tools and techniques and draws conclusions about the unique language assessment concept

of having one standard implemented through the different test designs and testing techniques used.

1 RESULTS

The authors of the article wanted to find out how one common standard (NATO STANAG 6001) can be approached by different national testing boards. Thus, they have decided to compare relevant areas of language testing in Poland, Hungary, and the Slovak and the Czech Republics. Testing specialists from the afore-mentioned countries provided the authors with data describing the testing procedures and techniques used in their respective countries at the English exam in accordance with (further i.a.w.) NATO STANAG 6001 in 2019 as the data from later two years were influenced by the COVID 19 pandemic.

1.1 Tests Characteristics

The approaches to some of the areas of applying NATO STANAG 6001 standards to testing were very similar in all countries included in the study, e.g. all countries conduct moderation sessions when creating individual test items, as well as all testing teams pre-test their tests prior to its use.

Further, another very similar approach is being applied in setting the cut score. In two countries, it is arbitrarily stated (70% and 60%); in one country it is between 65 and 70% depending on pre-testing results, and in one country the cut score is set in dependence on the results of pretesting.

As far as the required parameters of classical test theory are concerned, the acceptable facility value of test items ranges mostly from 30 to 70%; in one country, different facility value is required for levels 1-2 (70-90%) and 2-3 (50%-70%). Desirable discrimination index in three countries is 0.30+, in one country only it is 0.10+. The acceptable value of Cronbach's Alpha is around 0.70 - 0.80.

As mentioned above, NATO STANAG 6001 distinguishes 6 different levels of proficiency in all four skills. In addition, the countries may decide to use plus levels, e.g. L2+ which means that the candidate at this level meets most of the requirements of the higher level (L3), but does not produce the language at the desired level consistently. Our survey has shown that three out of four countries use the plus levels.

Language of test instructions was also surveyed; two countries use the target language in the instructions; the other two use it as well, but with the exception of level 1 examinations where they use the native language.

1.2 Testing techniques in testing individual skills

The types of testing techniques, as well as the time limits for particular skills and proficiency levels vary broadly in the countries under the survey.

1.3 Testing listening comprehension

In testing listening comprehension, testing techniques used as well as testing conditions vary considerably. In two countries, listening tests are done with headphones in laboratories. In one country, there is no lab at all, in another one, there are no headphones. In three countries, all recordings are played twice; in one country, the recordings for levels 2 and 3 are played once only; for level 1, the repetition of a recording depends on how long and difficult the text is.

Only one country uses exclusively multiple-choice questions (MCQs) for testing listening at all levels. Otherwise, different combinations of testing methods are used, such as MCQs, short answers and true – false statements; MCQs, open answers and gap-filling; MCQs, constructed responses, and short answers. As for the time limit, in the tests for level 1, it varies from 20 to 35 minutes, in the tests for level 2 the range is even bigger from 25 to 45 minutes; the biggest difference is in fact in the tests for level 3 ranging from 30 to 60 minutes. Another interesting point concerning the length of the listening subtest is, how it differs in each country level-wise. While in two countries the length of the listening part is the same for levels 1 and 2, the difference in the time limit between these two levels (1, 2) and level 3 in one of these countries is 10 minutes, in the other one it is doubled (from 30 to 60 minutes). In the other two countries, the time limit increases slightly as the levels are higher (25 – 30 – 35; 25 – 45 – 50).

Table 1: Comparison of testing techniques and time limits for testing listening comprehension

Country	L1 task types	L1 time limits	L2 task types	L2 time limits	L3 task types	L3 time limits
Country 1	MCQ, short response, true - false	35 minutes	MCQ, short response, true - false	35 minutes	MCQ, short response	45 minutes
Country 2	MCQ, open answers, filling the gaps	20-25 minutes	MCQ, open answers, filling the gaps	25-30 minutes	MCQ, open answers, filling the gaps	30-35 minutes
Country 3	MCQ, constructed response, short answer	30 minutes	MCQ, constructed response, short answer	30 minutes	MCQ, constructed response, short answer	60 minutes
Country 4	MCQ	25 minutes	MCQ	45 minutes	MCQ	50 minutes

Tables:

Not to identify the individual countries, the authors decided to allocate each country a number. The same numbers always refer to the same countries.

1.4 Testing reading comprehension

The variety of testing techniques in assessing reading skills is similar to the one used in testing listening skills. One country uses exclusively MCQs, while in the rest of the countries, other methods are used in combination with MCQs, such as true – false statements, matching, open answers, gap filling, constructed responses, and short answers.

The differences in the time limits for reading comprehension subtest are also quite considerable. Nonetheless, in all countries more time is allocated to measuring the proficiency level of reading skills than listening skills. While in two countries the time limit for reading skills at all levels is considerably longer if compared with listening skills (e.g. for listening L1 approx. 20-25 minutes, L2 approx. 25-30 minutes, and L3 approx. 30-35 minutes; for reading L1 it is 80 minutes, L2 it is 90 minutes, and L3 it is 90 minutes); in the other two countries there are just slight differences (e.g. for listening L1 approx. 25 minutes, L1-2 approx. 45 minutes, and L2-3 approx. 50 minutes; for reading L1 it is 30 minutes, L1-2 it is 45 minutes, and L2-3 it is 60-65 minutes).

Table 2: Comparison of testing techniques and time limits for testing reading comprehension

Country	L1 task types	L1 time limits	L2 task types	L2 time limits	L3 task types	L3 time limits
Country 1	MCQ, true –false, matching	70 minutes	MCQ, true –false, matching	70 minutes	MCQ	65 minutes
Country 2	MCQ, open answers, filling the gaps	80 minutes	MCQ, open answers, filling the gaps	90 minutes	MCQ, open answers, filling the gaps	90 minutes
Country 3	MCQ, constructed response, short answer	40 minutes	MCQ, constructed response, short answer	50 minutes	MCQ, constructed response, short answer	70 minutes
Country 4	MCQ	30 minutes	MCQ	45 minutes	MCQ	60-65 minutes

1.5 Testing speaking

As far as assessing speaking skills is concerned, there are also different approaches in different countries both in terms of testing techniques and time limits. In all countries, the speaking part of the examination is recorded. The most frequently used testing method is the role play, which is a part of the examination of all countries for levels 1 and 2. Two countries use picture description, however, not for the same levels – in one country it is used in level 1 exam, in the other one in level 2 exam. Only one country uses the technique called information gathering task, which is focused on integrated skills including asking questions, note-taking and reporting. In one country, at levels 1 and 2, both general and military conversations are part of the examination.

Not surprisingly, the broadest variety of elicitation techniques is used while testing the highest level, level 3. In one country, two candidates are examined at the same time - there are two presentations (briefings) at this level given by each candidate, both

followed by questions from the other candidate, discussion between these two candidates based on selected topics and the exam is finished by discussion prompted by the examiner. In other countries, the candidates are examined individually. Other countries do not use the format of presentations in level 3 examinations; the tasks used at this level are conversation, discussion, debate, interview, summary, expressing opinion on a given statement, hypothesizing, expressing opinion. Even though the names of the tasks look different at the first sight, however, the ways how the oral examination is conducted are quite similar.

The time limit set for measuring speaking proficiency at different levels varies broadly both within one country among the levels and among countries as well. Also, some of the countries stated the time limits in a range, e.g. 10-15 minutes. Probably, it depends on the candidates and the level of language they produce, i.e. whether they produce a rateable sample in a shorter time and thus it is possible to decide on the level easily, or whether a longer time is needed to measure the proficiency level appropriately. In most countries, the time limit for level 1 ranges between 10 and 15; only in one country it is between 20 and 25 minutes. As for level 2, the time limits are from 13 to 25 minutes, while for level 3 they range from 20 to 45 minutes. One country has time limits 12, 13 and 25 for levels 1, 2 and 3 respectively; one country has the time limit for level 1 from 20 to 25 minutes and for the other two levels the time limits are the same 25 – 30 minutes. In another country, the differences among the levels are even bigger from 10 – 15 minutes for level 1 through 15-25 minutes for level 2 and finally from 25 to 45 minutes for level 3. In the last country, the time limit rises with higher levels – 10, 15 and 20-25 minutes for levels 1-3.

Table 3: Comparison of testing techniques and time limits for testing speaking

Country	L1 task types	L1 time limits	L2 task types	L2 time limits	L3 task types	L3 time limits
Country 1	Warm-up Questions from an examiner Role-play with an examiner	12 minutes	Warm-up Role-play with an examiner Questions from an examiner	13 minutes	(in pairs) Presentation 1 (briefing) Questions from partner Presentation 2 (briefing) Questions from partner Discussion with a partner based on a selected topic Discussion prompted by an examiner	25 minutes
Country 2	General conversation Military conversation Picture description Role-play	20-25 minutes	General conversation Military conversation Discussion of some current military or military-political news Role play	25-30 minutes	Military conversation Discussion of a general topic Summary of a short military article and discussion of its topic	25-30 minutes

Country 3	Interview led by an interlocutor Situational role play/dialogue Describing, comparing and contrasting pictures	10-15 minutes	Interview led by an interlocutor Situational role play/dialogue Describing, comparing and contrasting pictures	15-25 minutes	Interview led by an interlocutor Expressing opinion on a quote Hypothesizing using a picture	25-45 minutes
Country 4	Introduction Role play	10 minutes	Introduction Role-play with complication Information gathering task	15 minutes	Introduction Interview with current news Debate	20-25 minutes

1.6 Testing writing

The same variation as while assessing the speaking skills can be witnessed in writing skills assessment. Countries differ in types of tasks the candidates are required to complete as well as in word and time limits set for the different levels.

Regarding the number of tasks and time limits for assessing level 1, only one country has one task only with the required number of 100 words. In the other countries, 2 tasks are administered at level 1 with no word limit set in one country; in the two others, the word limit differs (120/120 and 25-30/100-120) respectively. What is interesting is also setting the time limits which vary from 20 minutes through 30 and 60 up to the longest one of 80 minutes. The task types at this level also differ; the most frequent ones are short letters, invitations, and messages; the other types are e.g. instructions, a composition on a general topic, a letter to a friend on a military-themed topic, a form completion, a postcard, a reply to a note/message.

Table 4: Comparison of number of tasks, words and time limits for level 1 writing examination

Country	Number of tasks	Word limit	Time limit
Country 1	2	none	60 minutes
Country 2	2	240 words	80 minutes
Country 3	2	125 – 150 words	30 minutes
Country 4	1	100 words	20 minutes

To assess level 2 candidates, all countries use two different tasks with different time limits. In one country only, the recommended number of words is the same for both tasks (150-200). In two countries, the required number of words for the first task is lower than for the second one (80-100 and 150-200; 70 and 150). In the last country, however, the number of words for the first task (180) is higher than for the second one (150).

In task types, correspondence (formal/semiformal/informal) prevails. Similarly, the time limits set for writing subtests also differ; they are set in the range of 40, through 60 and 75 up to 90. Military topics are mentioned in two countries (report on a military

topic; a memo or a report on a military topic). In two countries in which the first task has a lower required number of words than the second one, the first task requires lower level skills and is similar to a level 1 task mentioned above (a note, a message, a reply to a note/message; a message, an invitation, a short personal letter).

Table 5: Comparison of number of tasks, words and time limits for level 2 writing examination

Country	Number of tasks	Word limit	Time limit
Country 1	2	300-400 words	75 minutes
Country 2	2	330 words	90 minutes
Country 3	2	230-300 words	60 minutes
Country 4	2	220 words	40 minutes

As far as the format of the level 3 examinations is concerned, all countries require the candidates to write 2 different tasks. The task types include formal/informal/semiformal correspondence; memo; report on social/military topic; an essay/a composition; magazine/ newspaper article. In one country only, the candidates are given an opportunity to choose either a military or non-military topic of composition. In all countries, the candidates are required to write two tasks with a different number of words, while one task is shorter and easier, the other one is longer and more demanding (120/200; 220/180; 180-200/250-300; 150/300). The time limits allocated to writing at this level are very similar (80-90 minutes).

Table 6: Comparison of number of tasks, words and time limits for level 3 writing examination

Country	Number of tasks	Number of words	Time limit
Country 1	2	120/200	80 minutes
Country 2	2	220/180	90 minutes
Country 3	2	180-200/250-300	80 minutes
Country 4	2	150/300	90 minutes

In terms of the time limits for writing in different countries, the most similar time is allocated for level 3 writing (80, 80, 90, 90 minutes). For level 2 writings, the differences are greater ranging from 40 through 60 and 75 up to 90 minutes. Nevertheless, the biggest differences can be observed among time limits for writing at level 1 (20, 30, 60, and 80 min.).

1.7 Testing boards

The number of testers reflects the needs for testing in particular countries. In one country, there are seven testers – members of Central Examinations Board with other testers from Military universities and Armed forces whose number is unknown. The next country has seven permanent positions for testing, five of them being testing specialists, the other two being administrators (not language specialists), as well as 40 contracted

testers and 10 contracted invigilators. In other two countries, the number of testers is 6 and 12 respectively. In the country with 12 permanent positions for testers, three other methodologists examine on regular basis and teachers take part in testing occasionally (when needed).

As for the qualifications of the testers, all countries require the testers to be university graduates (Linguistics/Philology/Pedagogy) with either teaching practice only or teaching practice in the military, or even teaching practice for NATO STANAG 6001. In one country only, the other pre-requisite for being a tester is to acquire NATO STANAG 6001 SLP 3333 minimum.

In all countries, testers have to undergo some training before they become members of the testing team and after that, there are regular calibration/norming sessions (once or twice a year). As mentioned above, BILC organizes various events whose purpose is to present best practices in language testing and harmonize the approaches in the countries which use NATO STANAG 6001.

The speaking examination is approached in different countries differently in terms of the number of testers, as well as their roles. In two countries, at the examinations for all levels, there are two testers, functioning as both interlocutors and raters. One country has two testers (functioning as both interlocutors and raters) for levels 1 and 2, while three testers for level 3. The last country has for all levels one interlocutor and two raters.

In assessing speaking and writing, identical methodology is applied in all four countries. Each writing is assessed by two raters independently and in case of disagreement, the third one makes the decision.

1.8 Testing organization and success rate

The testing institution is part of a university in two countries (University of Defense, University of Public Service). In one country, testing team is a part of the Language Institute under the command of the General Staff. In one country, testing of levels 1 and 2 is decentralized (the military universities and the armed forces can organize the examinations and they produce their own exams for levels 1-2); testing of level 3 is centralized and it is conducted by Central Examinations Board which is a part of Armed Forces School of Languages. The Central Examinations Board provides the other testing teams with exam materials for end-of-course sessions twice a year (two level 1 exams and two level 2 exams a year), as well as they train their testers in marking and test construction.

The number of test takers per year ranges from approximately 440 up to 4300. The following table illustrates the number of testers and test takers per year (figures from 2019).

Table 7: Comparison of the number of testers and average number of test takers per year

Country	Number of testers	Approx. number of test takers per year
Country 1	7 + other unknown number	4300 (tested by 7 testers)
Country 2	5+ 2 administrators (not language specialists), 40 contracted testers and 10 contracted invigilators	1000
Country 3	6	440
Country 4	12	4000

As far as the frequency of testing is concerned, it also varies – four, five, and ten times per year; in one country, the testing is conducted throughout the year with the exception of August, more-or-less four times per week.

The validity of examination certificate is unlimited in all four countries; however, in one country, if military are sent abroad to a mission, the certificate must be renewed if it is older than 3 years.

The subtests of individual skills can be retaken in three countries under specified conditions which differ; in one country, the whole examination must be retaken and paid for.

2 DISCUSSION

As mentioned above, in all researched countries the tests reflect the requirements set by NATO STANAG 6001 descriptors; however, assessment practice itself differs to a various degree in the countries under survey.

The procedure of test design and creation is similar in all countries under survey and is in compliance with BILC recommendations. Each test item undergoes several moderation sessions where it is investigated whether it fits the requirements set by the level descriptors and rating categories. Moderation is necessary to ensure that every item used in assessment contributes to the fair, valid, and reliable outcome of the assessment¹. It also promotes consistency in assessment, together with pre-testing and constant test revision.

In all countries entering the study, pretesting is required which is in line with most testing specialists¹ who agree that in high-stakes tests pretesting is necessary to create tests that are truly relevant to distinguish between the levels set by language proficiency descriptors.

¹ HUGHES, Arthur. *Testing for Language Teachers*. 2nd ed. Cambridge: Cambridge University Press, 2013. ISBN 9783125338760; BACHMAN, Lyle F. a Adrian S. PALMER. *Language testing in practice: designing and developing useful language tests*. Oxford: Oxford University Press, 1996. Oxford applied linguistics. ISBN 0194371484; MCNAMARA, T. F. *Language testing*. Oxford: Oxford University Press, 2008. Oxford introductions to language study. ISBN 0194372227.

2.1 Testing receptive skills

While there is consensus in moderation and pretesting stage of the test creation, test formats and testing techniques differ in each country. For testing receptive skills, similar techniques are used, with the exception of matching, which is used for testing reading comprehension only. Otherwise, one country uses exclusively MCQs for testing both reading and listening comprehension. In the other three countries, various methods are used in combination with MCQs, such as true – false statements, matching (for testing reading comprehension skill only), open answers, gap filling, constructed responses, and short answers.

The specialized literature does not recommend any universal testing techniques for testing receptive skills; nevertheless, quite a lot of specialists deal with different testing techniques highlighting their advantages and drawbacks.

Fixed response techniques, such as MCQs, true - false statements, and matching, are commonly used in tests because of their efficiency: the scoring is fast, economical and reliable ². As candidates choose between presented alternatives rather than constructing a response themselves ³, they are able to respond to more test items in a given period of time and they can get more “fresh starts” which contributes to higher reliability. Assessing fixed response items is fully objective and can be done by a non-specialist/administrative workers or computer. Another important feature is that they “allow the testing of receptive skills without requiring the test taker to produce written or spoken language” ⁴. If production, either spoken or written, is also required in testing receptive skills, the questions arise concerning scoring the answers – which answer is considered to be correct – the one which shows understanding, however might contain mistakes (grammar, syntactic, spelling...), or only the one which is correct in terms of meaning, as well as language used.

For all above-mentioned advantages, MCQs are a favorite assessment technique used by almost all assessment systems. However, apart from the apparent advantages of MCQs, there are also difficulties connected with this test technique: As it tests recognition knowledge only, using it can result in an inaccurate picture of the candidates' ability⁵, test scores can be heavily influenced by guessing⁶, and by the risk of cheating. Moreover, it is extremely difficult to write successful/functional MCQs items with the

² HUGHES, Arthur. *Testing for Language Teachers*. 2nd ed. Cambridge: Cambridge University Press, 2013. ISBN 9783125338760.

³ MCNAMARA, T. F. *Language testing*. Oxford: Oxford University Press, 2008. Oxford introductions to language study. ISBN 0194372227.

⁴ HUGHES, Arthur. *Testing for Language Teachers*. 2nd ed. Cambridge: Cambridge University Press, 2013. ISBN 9783125338760.

⁵ HUGHES, Arthur. *Testing for Language Teachers*. 2nd ed. Cambridge: Cambridge University Press, 2013. ISBN 9783125338760.

⁶ ANDRICH, David a Ida MARAIS. Controlling Bias in Both Constructed Response and Multiple-Choice Items When Analyzed With the Dichotomous Rasch Model. *Journal of Educational Measurement* [online]. 2018, 55(2), 281-307 [cit. 2022-07-20]. ISSN 00220655. Dostupné z: doi:10.1111/jedm.12176

desired outcome of testing what should be tested⁷. The same applies to true – false statements, as there is 50% chance to get the response right, which can distort the test results achieved by the candidates⁸. The problem of another fixed-response technique, matching, lies in the fact that possible score might be influenced by the elimination process; nevertheless, this can be to a certain extent restricted by providing an uneven number of items and definitions⁹.

On the other hand, constructed response techniques, such as cloze (filling in the gaps/blanks in a passage), short answer questions, or constructed responses, can be used to elicit a more genuine sample of candidate's language. The technique of filling in the gaps has advantages of the short-answer items, but the greater control over likely response(s) does not require significant productive skills. It also calls for a "carefully constructed key on which the scorers can rely completely"¹⁰.

Constructed-response formats are more complex and more demanding to rate; however, they do not constrain the test candidates to the pre-set answers/formulations, allow more accurate picture of candidate's ability, and significantly reduce the danger of guessing the right answer. On the other hand, creating response might take longer resulting in reduction of possible number of items (and "fresh starts"), and candidates have to produce language (not required for receptive skills testing). Also scoring the constructed response tests may be more demanding, it can be unreliable if judgement is required, and it may take longer, and therefore it is less economical¹¹. Most of the above-mentioned disadvantages can be overcome by stating the item in such a way that there is only one possible answer and by creating so-called short-answer items. However, creating such a test can be rather difficult and time-consuming.

Each of the above-mentioned techniques (both fixed and constructed responses) has their advantages and limitations; however, they are widely used in language assessment. Although each country surveyed uses different test techniques for testing reading and listening comprehension, all techniques they use are in accordance with contemporary testing theory. In spite of the fact that each country has chosen different techniques to measure the same standard, it can be assumed that the results they achieve are compatible among the countries and they measure the same construct.

⁷ GIERL, M. J., O. BULUT, Q. GUO a X. ZHANG. Developing, analyzing, and using distractors for multiple-choice tests in education: A comprehensive review. *Review of Educational Research*. 2017, **87**(6), 1082–1116. Dostupné z: doi:10.3102/0034654317726529

⁸ HALADYNA, T.M. *Developing and Validating Multiple-choice Test Items*. 3rd ed. New York: Routledge, 2004. ISBN 9780805846614.

⁹ HUGHES, Arthur. *Testing for Language Teachers*. 2nd ed. Cambridge: Cambridge University Press, 2013. ISBN 9783125338760; CARR, N. T. *Designing and Analysing Tests*. Oxford: Oxford University Press, 2011. ISBN 9780194422970.

¹⁰ HUGHES, Arthur. *Testing for Language Teachers*. 2nd ed. Cambridge: Cambridge University Press, 2013. ISBN 9783125338760

¹¹ Ibid

2.2 Testing productive skills

Testing speaking

The countries of the survey approach assessing speaking skills by using different techniques: role-play, picture description, information gathering task discussion, debate, interview, summary, expressing opinion, hypothesizing. In most countries, presentation (in the form of test taker's monologue) is included in the speaking part of the exam i.a.w. NATO STANAG 6001 of all levels. In some of them, it is an integral part of the introduction or interview, in others it is one of the individual tasks. It allows candidates to produce extended discourse on a given topic, which makes it easier to assess language competence on higher than the sentence level. It also shows the ability to produce logically-structured and coherent speech¹². Generally speaking, even though the names of the tasks look different, it can be assumed that the ways how the oral examination is conducted are quite similar¹³.

Interview can be considered the most commonly used speaking test task (used in all countries). In order to make comparison between test taker's performance and the abilities described by the descriptors, questions used in an interview can be standardized and therefore result in more reliable scoring than when other task types are used¹⁴. Because of the nature of the discourse that the interview produces, it can be used primarily to test language competence rather than other competencies or knowledge, which is advantageous especially on lower language proficiency levels¹⁵. However, on higher language competence levels it can be complemented or alternated with presentation technique (see below), which could help to elicit extended discourse samples required on these levels.

Presentation allows the candidate to show his/her ability to produce extended discourse on a certain topic. The danger of candidate's diversion from the set topic to the presentation prepared in advance can be avoided by trained interlocutors.

Picture prompts are another commonly used technique (e.g. Cambridge Assessment) which provides necessary topical support for the test taker. However, there is a danger of test taker not recognizing the situation/context given by a picture – it is important to avoid “culturally alien images”¹⁶. When selecting suitable picture prompts, it is also important to take into account the expected level of test taker's knowledge as pictures requiring specific language description might prove too difficult for lower levels.

¹² FULCHER, G. *Testing Second Language Speaking*. London: Routledge, 2003. ISBN 9781315837376; GALACZI, E.D., A. FFRENCH, C. HUBBARD a A. GREEN. Developing assessment scales for large-scale speaking tests: a multiple-method approach. *Assessment in Education: Principles, Policy & Practice*. 2011, 18(3), 217-237. Dostupné z: doi:10.1080/0969594X.2011.574605; KITAO, S. K. a K. KITAO. Testing Speaking [online]. ERIC, 1996 [cit. 2022-07-22]. Dostupné z: <https://eric.ed.gov/?id=ED398260>

¹³ KITAO, S. K. a K. KITAO. Testing Speaking [online]. ERIC, 1996 [cit. 2022-07-22]. Dostupné z: <https://eric.ed.gov/?id=ED398260>

¹⁴ FULCHER, G. *Testing Second Language Speaking*. London: Routledge, 2003. ISBN 9781315837376.

¹⁵ Ibid

¹⁶ Ibid, p. 75

Picture prompts providing candidates with topical support, and serving as a starting point for presentation and discussion/debate can be replaced by cards with printed situations or with short articles¹⁷. However, the disadvantage of using the technique is that it requires reading comprehension skills, skills usually tested in a different part of the examination.

Discussion or debate is a widely used speaking assessment technique, as it is an excellent task type for assessing interaction skills, strategic competence, textual and pragmatic knowledge as well as sociolinguistic skills¹⁸. As the descriptors of level 3 language proficiency exam require a candidate to use language on abstract level, to state and to defend their opinion, as well as to analyze information and create hypotheses, discussion/debate represents a tool that provides examiners with ample space for eliciting the sample needed.

Pairing test takers is common practice in many renowned examination systems (e.g. Cambridge exams). It allows to overcome unequal positions of test taker and interlocutor and its resulting sociolinguistic consequences. Both candidates are on the same level/of the same status, therefore it is easier to oppose their respective opinions or “fight” them. In case of pairing the candidates, it is necessary to allot the same amount of time to each candidate and time strictly their performance in order to prevent one taking “the floor” on behalf of the other¹⁹.

In all countries there are two interlocutors and the candidate’s performance is recorded in order to allow the fairest scoring possible: when both scorers are not in full agreement, they can listen again to the performance and there is also a possibility of the third and final opinion of another scorer. This scoring format is in congruence with the expert opinions requesting several independent scorers to assess the performance²⁰.

It can be concluded that all techniques of testing speaking skills used in particular countries have its justification in specialist literature and can be considered a solid base to produce valid and reliable results.

Testing writing

Writing, as one of the productive skills, is most often assessed by candidate’s creating/composing their own text on a given topic, e.g. letter or essay writing, or by controlled writing, using such tasks as e.g. gap-filling, form completion, making corrections²¹. For high-stakes tests it is necessary to find tasks that elicit valid samples of writing, samples

¹⁷ Ibid

¹⁸ FULCHER, G. *Testing Second Language Speaking*. London: Routledge, 2003. ISBN 9781315837376.

¹⁹ Ibid; GALACZI, E.D., A. FFRENCH, C. HUBBARD a A. GREEN. Developing assessment scales for large-scale speaking tests: a multiple-method approach. *Assessment in Education: Principles, Policy & Practice*. 2011, 18(3), 217-237. Dostupné z: doi:10.1080/0969594X.2011.574605

²⁰ CARR, N. T. *Designing and Analysing Tests*. Oxford: Oxford University Press, 2011. ISBN 9780194422970; HUGHES, Arthur. *Testing for Language Teachers*. 2nd ed. Cambridge: Cambridge University Press, 2013. ISBN 9783125338760; FULCHER, G. *Testing Second Language Speaking*. London: Routledge, 2003. ISBN 9781315837376.

²¹ KITAO, S. K. a K. KITAO. Testing Speaking [online]. ERIC, 1996 [cit. 2022-07-22]. Dostupné z: <https://eric.ed.gov/?id=ED398260>

that “truly represent the student’s ability”²². IELTS mentions description, report, discussion, argument, and opinion as most common text types used in their academic tests, and a letter and an essay on a given topic in their General Test (GT).

As far as the task types in writing part of the examination are concerned, they differ in the countries under survey; also, there are differences based on the level of language proficiency which is tested, what is more, time limits differ according to the country and level.

Kitao²³ identifies two major problems in writing assessment, i.e. the objectivity of evaluation and creating a rating scale which will make “grading as objective as possible”. In all countries, the writing is assessed by two testers independently, then they have to consolidate their assessment and agree on one assessment result. In case of disagreement third opinion is required.

As mentioned above, time limits allotted to the tests vary in each skill and each country. Bachman and Palmer²⁴ distinguish between speeded and power tests. While in speeded tests not all test takers are expected to take all test questions, in power tests enough time should be allotted to allow every test taker to attempt every item. As the tests considered are high-stakes proficiency tests, it is clear that all countries should aim at creating power tests. It is reflected both in test design (number of items/tasks) and in the time allotment.

From all that has already been mentioned it is clear that in most cases (with the exception of one country listening and reading comprehension tests) the countries use multiple/mixed assessment methods that should minimize the bias and technique effect which could undermine the objectivity of the assessment tool and could endanger fairness of the assessment itself²⁵. The fairness of the assessment should not be reduced to validity and reliability²⁶, but broader social and educational context of the assessment and its impact should be considered as well, which is especially true about high-stakes tests (such as tests i.a.w. STANAG 6001).

²² Testing writing. In: HUGHES, Arthur. *Testing for Language Teachers* [online]. Cambridge University Press, 2010, 2002-12-12, s. 83-112 [cit. 2022-07-20]. ISBN 9780521484954. Dostupné z: doi:10.1017/CBO9780521484954.010

²³ KITAO, S. K. a K. KITAO. *Testing Speaking* [online]. ERIC, 1996 [cit. 2022-07-22]. Dostupné z: <https://eric.ed.gov/?id=ED398260>

²⁴ BACHMAN, Lyle F. a Adrian S. PALMER. *Language testing in practice: designing and developing useful language tests*. Oxford: Oxford University Press, 1996. Oxford applied linguistics. ISBN 9780194371483.

²⁵ SHOHAMY, Elana. Fairness in language testing. In: KUNNAN, Anthony John. *Fairness and Validation in Language Assessment: Selected Papers from the 19th Language Testing Research Colloquium*, Orlando, Florida. [online]. 1. Cambridge: Cambridge University Press, 2000, s. 15-30 [cit. 2022-07-23]. ISBN 978-0521658744; HAMP-LYONS, L. Fairness in language testing. In: KUNNAN, A. J. *Fairness and validation in language assessment : selected papers from the 19th Language Testing Research Colloquium*. Cambridge, UK, New York, USA: Cambridge University Press, 2000, s. 30-35. ISBN 9780521658744.

²⁶ MILANOVIC, Michael, ed. Series Editor’s Note. In: KUNNAN, Anthony John. *Fairness and Validation in Language Assessment: Selected Papers from the 19th Language Testing Research Colloquium*, Orlando, Florida. [online]. 1. Cambridge: Cambridge University Press, 2000, vii - viii [cit. 2022-07-23]. ISBN 978-0521658744.

CONCLUSION

The objective of this study was to compare, analyze, and interpret the ways of implementing the same standard into testing processes in Visegrad countries, all of them NATO countries, joining the NATO in the same year, and having similar background in terms of military systems and language training.

The study has revealed a lot of similarities, as well as differences, in the ways how the same standard is being transformed into different language testing systems. The areas in which we have found the biggest similarities are as follows: moderations sessions, pretesting, tester training, requirements for testers' qualifications, use of MCQs in testing receptive skills, use of role-plays and interviews in testing speaking, use of the same writing tasks, the same approach to productive skills assessment (always two raters, if not in agreement, the third rater makes a decision).

On the other hand, a broad range of differences has been revealed, too. To mention the most relevant ones, they are as follows: different testing techniques in measuring both receptive and speaking skills; different number of tasks/ items, different time limits for subtests of different skills and levels; differences in the size of testing teams (6-12) and test takers the number of test takers per year (from approx. 400 – to approx. 4000), and some other.

The reasons for the differences revealed might lie on the macro level, i.e. in the ways how the whole language training is perceived and approached by the General Staffs and/or the Ministries of Defense of respective countries. On the micro level, the reasons behind the differences are in different approaches of the national testing boards, the number of the testing team members, the number of test takers, and many other.

To contribute to better understanding and appropriate application of the standards, it would be beneficial to include more countries in the research, which would enable to create a more precise picture illustrating the same standard use in the NATO countries. This could contribute to better understanding of the assessment process as well as to better assessment co-ordination.

One of the limitations of this study was that although it compared the current techniques, processes, administration, and tester training in the respective countries, it did not compare the actual results of the tests. Further step in the research should therefore be to administer the tests from the chosen countries to a sample of testees, in order to analyze whether different testing processes and methods produce the same results in terms of assessing the level of language proficiency. Conducting the study focused on actual assessment results could shed more light on the studied area.

Therefore, it might be desirable to promote even deeper long-term cooperation including joint test creation and joint testing teams. However, such a decision resulting in far-reaching impact should be taken on governmental, not language expert level.

Authors: ***PhDr. Ivana Mrozková, Ph.D. (1966)**, graduated from Palacký University, Olomouc, Czech Republic (1989). She has worked as an educator, leader, and scholar in the field of language education, leadership, and leadership communication in the CR and the US. Currently, she works as a head of the Department of Methodology, Language Center, University of Defence, Czech Republic. Her areas of interest range from leadership and leadership communication to language education to language proficiency assessment.*

***Mária Šíkolová, Ph.D.**, born 1959. She has graduated from the Faculty of Arts of Comenius University in Bratislava, Slovakia (1982) and she defended her PhD thesis at Pedagogical Faculty of Charles University, Prague (1997). She has worked at different management positions in the area of language teaching, testing and methodology, which has been reflected in her publications. She has attended, as well as conducted, numerous workshops and seminars in these areas. Currently she works at the position of a methodologist at the Language Centre of the University of Defence.*

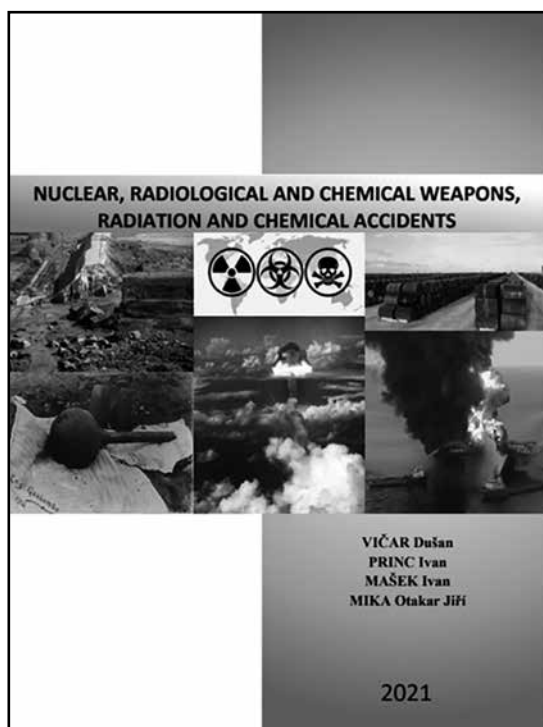
How to cite: MROZKOVÁ, Ivana and MÁRIA ŠÍKLOVÁ. One Standard, Different Approaches: Language Assessment in the Military Context. A Visegrad countries analysis. *Vojenské rozhledy*. 2023, 32 (1), 118-134. ISSN 1210-3292 (print), 2336-2995 (online). Available at: www.vojenskerozhledy.cz

Recenze

**Recenze monografie autorů – Dušan Vičar,
Ivan Princ, Ivan Mašek, Jiří Otakar Mika**

Daniel Sas

Jaderné, radiologické a chemické zbraně, radiační a chemické havárie

Publikace se snaží souhrnným způsobem čtenáři přiblížit poměrně široký rozsah problematiky zbraní hromadného ničení se zaměřením na jaderné, radiologické a chemické zbraně a radiační a chemické havárie. Problematika každé dílčí části je natolik rozsáhlá, že by sama o sobě vydala na desítky, možná i stovky knih a lze tedy vyzdvihnout schopnost autorů shrnout nejdůležitější informace z každé části do jednoho celku.

Problematika zbraní hromadného ničení, chemických a jaderných havárií je v současnosti vysoce aktuální. V poslední době se, především v souvislosti s konfliktem na Ukrajině, velmi často setkáváme s různými výhrůžkami použití jaderných zbraní, jsme svědky bezprecedentních útoků na jaderné elektrárny. Publikace tohoto typu jsou jistě

velmi cennými zdroji prvotních informací o možných nebezpečích použití ZHN, případně chemických či jaderných haváriích.

Publikace se v první části věnuje poměrně detailnímu popisu historie jaderných zbraní a jejich možných nosičů. Poněkud upozaděny jsou informace o současných možnostech použití jaderných zbraní, státech vlastníci nebo usilující o jaderné zbraně, pokrocích v jejich jaderných programech. Včlenění kapitoly o ochuzeném uranu nepovažuji za příliš šťastné, principiálně a logicky se více hodí ke kapitole radiologické zbraně. Následují základní pojmy, typy reakcí a používané jednotky a veličiny. V další části jsou pak druhy jaderných výbuchů, časová charakteristika, ničivé faktory a způsoby ochrany proti nim. Zde je velmi dobře proveden souhrn znalostí a informací autorů, který správně doplňuje komplexní pohled na problematiku jaderných zbraní.

Následují radiologické zbraně. Tato tematika by si dle mého názoru zasloužila větší rozsah, na druhou stranu chápu, že autoři se snažili o nelehký úkol předat co nejvíce informací z velmi rozsáhlé problematiky, takže se radiologickým zbraním museli věnovat pouze okrajově. Množství sdělených informací je však pro základní pochopení problematiky dostačující.

Část věnovaná jaderně energetickým zařízením a radiačním nehodám a haváriím přehledným způsobem shrnuje poznatky z této oblasti a nemám k ní žádné výtky. Naopak bych vyzdvihl přehlednost a odbornost sdělovaných informací a jejich logickou posloupnost.

Další nosnou částí publikace jsou chemické zbraně. Zde bych ocenil vysoce odborný přístup k problematice, logické členění a povedenou koncentraci velkého množství relevantních informací v dobře čtivém textu. Velkým přínosem je i rozpracování problematiky novodobých chemických zbraní – látek ze skupiny novičok.

Poslední část věnovaná průmyslovým látkám a chemickým haváriím v podstatě navazuje na předchozí část a to jak autorským přístupem, tak kvalitou a množstvím informací.

Jako výrazné pozitivum publikace bych vyzdvihl aplikaci případových studií do textu, které čtenáři osvětlí někdy až příliš odborně-technické informace na praktických případech.

Celkově lze publikaci zhodnotit jako povedené dílo, které v koncentrované formě umožní čtenáři přístup k podstatným informacím z jinak velmi rozsáhlé problematiky zbraní hromadného ničení, chemických a radiačních havárií.

E-kniha je dostupná na webu univerzitní digitální knihovny Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, Česká republika v českém jazyce: <http://hdl.handle.net/10563/45934>; v anglickém jazyce: <http://hdl.handle.net/10563/50136>.

Autor: *Ing. Daniel Sas, Ph.D. narozen 1972. Je absolventem Vysoké vojenské školy pozemního vojska ve Vyškově (1994), kde získal i doktorský titul (2001) v oboru ZHN a ochrana proti nim. V současné době pracuje jako odborný asistent oddělení chemické a radiační ochrany Ústavu OPZHN Univerzity obrany. Jeho výzkum a výuka je zaměřena na jaderné zbraně, dozimetrii, radiační ochranu a detekci a analýzu radioaktivních látek.*

Otiskli jsme před 100 lety

Vážení čtenáři,
předkládáme vám článek publikovaný v našem časopise č. 6/1923. Jedná se o příspěvek Dr. F. Šteidlera „Sibiřská anabase“.

Tento i další historické články si můžete prohlédnout, přečíst nebo stáhnout na webových stránkách našeho časopisu www.vojenskerohledy.cz v nabídce archivu.

VOJENSKÉ ROZHLEDY

ROČNÍK IV.

ČÍSLO 6.

Dr. F. ŠTEIDLER:

Sibiřská anabase.

(K pětiletému výročí.)

Konec května r. 1918 stal se důležitým mezníkem v dějinách ruských legií. Podle usnesení předporad čeljabinského sjezdu ze dne 23. máje t. r. vzala evakuace československých vlaků z Ruska na sebe novou a to čistě vojenskou formu. K otevřenému boji s vojenskou mocí sovětu, proti jejichž úkladům bylo čeljabinské rozhodnutí učiněno, došlo pak o dva dny později, dne 25. máje, kdy počíná se již bojová anabase ruských legií, to jest probíhání si cesty východním Ruskem a po sibiřské magistrále na východ, k moři.

Jak došlo k tomu, že odjíždějící československé vojsko bylo nuceno zaměnit dosavadní klidný železniční transport za válečný pochod a klestiti si proti vůli sovětu silou svých zbraní cestu kupředu? Jak vznikl branný konflikt se sověty? Odpověď na tyto otázky podává nám současná politická situace v Rusku. Evakuace československého vojska do Francie, schválená formálně ruskou bolševickou vládou, octla se tehdy vlivem nepříznivých politických poměrů na mrtvém bodě a samotná existence ruských legií byla velmi vážně ohrožena úklady německo-bolševických nepřátel. Naše politické vedení, představované Odbočkou československé národní rady, snažilo se ze všech sil po celé dva měsíce našeho projezdu územím Ruska a Sibiře, zachovati nejlepší shodu se sovětskou vládou a vyhnouti se úzkostlivě všemu, co by mohlo porušit loyální poměr k sovětům a celkový zdar evakuace. Souhlas bolševiků k propuštění našich vlaků do Vladivostoku vykoupilo si nejprve dobrovolnou částečnou demobilisaci československých eselonů v Penze a v dalším průběhu evakuace přistoupilo i na nové, další odzbrojování, žádané od místních sovětu Sibiře a východního Ruska, za tajného souhlasu moskevské vlády. Všechny tyto až do krajního sebezapření jdoucí ústupky našeho politického vedení byly však marné, neboť úmysly Moskvy nebyly hned od počátku poctivé. Vývoj událostí ukázal jasně, že sovětská vláda dala své svolení k odjezdu a k propuštění československých vlaků jedině proto, že nebylo myslitelné pokusit se již koncem března r. 1918 o násilné odzbrojení 40.000 našich vojáků, přijíždějících po likvidaci bachmačských bojů v plné bojové výzbroji z Ukrajiny do Ruska. Teprve tehdy, když byla podle uzavřené dohody Odbočky a moskevského Sovnarkomu provedena u všech vlaků částečná demobilisace v Penze a vlaky armádního sboru byly roztaženy po železniční trati přes 8000 verst dlouhé, od středního Ruska až do Vladivostoku, vzrostla odvaha Moskvy a přešla brzy v diktátorský tón.

Také vnější i vnitřní politické ohledy nutily Moskvu, aby odkryla v měsíci květnu svůj pravý poměr k našemu vojsku. S jedné strany propouštění československých vojáků ruským územím na

protiněmeckou frontu do Francie bylo zajisté porušováním úmluv brestlitevského míru a dohody rusko-německé a naráželo proto na odpor Němců, s druhé strany opět protirevoluční pikle kozáckého atamana Semenova v Zabajkali a kořistné záměry Japonců na Dálném východě poděšily zejména sibiřské sověty tak, že se bály propouštění naše vlaky na východ, aby tam snad nedošlo na rozkaz dohodových států k seskupení protibolševických sil, jimiž by snadno mohla být svržena velmi nepevná bolševická vláda v městech Sibiře.

Nejlepší rozluštění celé velmi obtížné otázky československé evakuace viděla proto Moskva v tom, pokusí-li se o to, aby rozkladnou agitací proti jízdě do Francie zadržela naše vojáky v Rusku a převedla je k posílení vlastní branné moci do rudé armády. A když i tento pokus zklamal a dvouměsíční agitace československých komunistů, stejně zůřivá jako nemorální, skončila se s velkým fiaskem, využítkovala sovětská vláda, podněcovaná vůdci československých komunistů, nahodilého konfliktu, jenž vznikl v polovině května v Čeljabinsku mezi našimi vojáky a místním sovětem pro německo-maďarské zajatce, aby vydala přísné rozkazy o úplném odzbrojení a rozformování všech částí československého armádního sboru. Naše vojsko mělo na vybranou: buď přejít do ruské rudé armády nebo se dát internovat v zajateckých táborech... Zatím co tyto rozkazy byly tajně sdělovány ústředními orgány sovětské vlády všem místním sovědům při dráze, předstírala Moskva stále velmi starostlivou péči o naši evakuaci. Za pomoci francouzské misie a důvěřivého vedení Odbočky vypracovala plán na urychlení evakuace tím, že by se dosavadní transport přes Sibiř rozdvajil. Do Vladivostoku měly dojet jen ty vlaky, které byly od Omska na východ, všechny ostatní pak měly se obrátit zpět do sovětského Ruska a jeti na Archangelsk a Murmaň.

Vojsko, které jen velmi nerado se podrobovalo příkazům svého politického a vojenského vedení, aby v Penze odevzdalo dobrovolně velkou většinu svých zbraní do rukou bolševiků, jimž naprosto nedůvěřovalo, ostře protestovalo proti všem změnám v dopravě, zeslabujícím ještě více jeho jednotu a sílu, a pověřilo sjezd vojenských delegátů, jenž se sešel koncem května r. 1918 v Čeljabinsku, aby vynaložil vše pro rychlý odjezd celého armádního sboru původním směrem na Vladivostok. Zachycené tou dobou telegramy z Moskvy, svědčící o zrádných úmyslech sovětské vlády, ukázaly jasně, že instinktivní podezření našeho vojska vůči bolševikům nebylo bezpodstatné. Rozhodnutí sjezdových předporad bylo tím ovšem uspišeno.

Po dnech trapné nejistoty a nervósního napětí, v památný den 300letého výročí pražské defenestrace, kterou zahájili r. 1618 naši stavové odboj proti Habsburkům a válku třicetiletou, proneslo i československé vojsko na Rusi své rozhodné slovo proti úmyslům sovětské vlády. Další dobrovolná demobilisace byla zastavena a usneseno jeti do Vladivostoku „vlastním pořádkem“, za samostatného vedení zvláštního Výkonného výboru sjezdu. Duch odboje, vlastní československým legionářům, nezalekl se žádných překážek, žádných obtíží. S bezpříkladnou odvahou rozhodl se náš voják k podniknutí, který neměl obdoby v současné světové válce. Tisícivestové vzdálenosti, ničím neohraničená fronta takřka do nekonečna se táhnoucí kolem dokola každického eselonu, naprosto žádné zápolí, kde bylo by možno v klidu oddechnout a nabrat nových sil, vojsko, až

na malé výjimky, téměř beze zbraní, kterých se teprve musilo na nepříteli zmocnit, aby si pak jimi probíjelo cestu dál, spolehnouti se výhradně jen na sebe, na svou vůli a krajní napětí všech morálních i fyzických sil — taková byla situace, do níž se sebevědomě pustil československý voják

Byl však již také nejvyšší čas. Celá magistrála byla zatím zmobilisována telegrafickými rozkazy Moskvy proti nám a jednotlivé sověty činily podle svých možností nutná opatření a přípravy k násilnému odzbrojení celého transportu a k znemožnění další evakuace z Ruska.

Již dva dny po čeljabinském rozhodnutí, dne 25. května, objevila se politika sovětské vlády v plném a pravém světle. Moskva zesiluje svůj teror na místní sověty a pokládá každého ozbrojeného Čechoslováka za svého nepřítele. Proto Omský sověť vysílá obrněný vlak s rudou gardou, jenž 25. května přepadává naše eselonu západně od Omska, u stanice Marianovky; téhož dne dochází o něco dříve k boji na nádraží v Mariinsku v gubernii Tomské, kde aktivním vystoupením s naší strany se šťastně zabraňuje podobné historii, jaká se stala u Marianovky, a jež se opakovala druhého dne, 26. května, v Irkutsku, a 27. května u Zlatoustu na Urále. Přepadení československých vlaků skončilo však tragicky ne pro nás, ale pro útočící sověty. Během dvou, tří dnů jest již v ohni celá linie železné dráhy od Penzy ve středním Rusku až po Nižně-Udinsk, západně od Irkutska. Nastává velký a houževnatý boj na ohromné, několik tisíc verst dlouhé frontě o magistrálu, za účelem jejího plného zabezpečení pro náš transport, za spojení se jednotlivých osamělých vlaků v silnější skupiny a pak opět za spojení těchto s velitelským armádním sboru a Výkonným výborem vojska, jenž převzal na čeljabinských předporadách vedení transportu místo Odbočky.

V prvních dnech vystoupení, a vlastně ještě dlouho potom, byl každý velitel eselonu samostatným vojevůdcem. Z absolutní nutnosti, z nevyhnutelného zápasu o život, vznikla i svérázná, samorostlá taktika našich důstojníků i vojáků, jež se v tehdejších poměrech znamenitě osvědčila. Nebylo zapotřebí mnoho plánů, dispozic a rozkazů. Prudkými, obvykle jednorázovými útoky byly při ztrátách poměrně nepatrných potřeby neb aspoň odzbrojeny velké oddíly nepřítele a dobyt tak současně ohromné území kolem značnějších měst podle magistrály. Boje soustředěné na linii železné dráhy a na jejím okolí, měly ovšem již tím svůj zvláštní ráz. Přepadení nepřátelského eselonu, odříznutí jeho ústupu obchvatným manévrem v hlubokém zápolí, rozebrání trati, vyhození mostu, poškození obrněných lokomotiv nebo improvizovaných obrněnců s dělem a kulomety, inscenované srážky vlaků a pod., představuje obvyklý způsob boje, jakým se postupovalo na dráze. K větším bojům docházelo však tam, kde musil být vykonán složitější útok na dobře opevněné posice nepřítele před důležitějšími městskými centry, a tam, kde příroda sama kladla buď močálovitým nebo horským terénem značné překážky našemu postupu. Zákopy ve většině případů nehrály veliké role u našeho vojska, jež mělo z největší části iniciativu boje ve svých rukou a bylo proto převážně útočící. Několikaverstové rozpětí fronty po obou stranách železniční linie umožňovalo velmi snadný obchvat křídel od toho, kdo byl rozhodnější a vojensky zdatnější. Tyto dvě vlastnosti zachránily koneckonců vždy naši situaci proti nepříteli, jemuž nepomohla ani celková, značná číselná převaha, ani terén na některých místech již

od přírody neschůdný a nedobytný. Krajiní nebezpečí, v němž naše vojsko bylo, dodávalo mu i nadlidské odvahy, síly a houževnatosti. Vojenský historik bude jednou ohromen těmi riskantními, ba mnohdy přímo do nemožnosti dobrodružnými operacemi (Bajkal, Kazaň a j.), kterých se naši lidé tehdy odvážili a které plně vyhráli se ztrátami poměrně nevelikými. Oč větší na př. byly ztráty armády japonské, operující později na Dálném východě podle všech pravidel naučené školské taktiky! Málo ukázněné, obyčejně narychlo sebrané hordy ruských a sibiřských bolševiků nemohly přirozeně ani za pomoci bojových německo-maďarských zajatců nebo gardových pluků evropského Ruska odolat bojovým schopnostem československého vojáka, jemuž kritická situace, jak jsem podotkl, zdesateronásobila jeho sílu, a trpěly proto porážku za porážkou, hledající mnohdy svou záchranu dřív, než spatřily kouř našich lokomotiv. Maně připadala na mysl vzpomínka na útek německých křížáků patnáctého věku, prehajících při pouhém rachotu husitských vozů a zádumčivého zpěvu božích bojovníků.

Za dobu tří měsíců, od konce května do počátku září, bylo původního účelu vystoupení plně a vítězně dosaženo. Celá dráha od Volhy až po Vladivostok byla svobodná a volná! Bojové úsilí našeho vojska o dobytí magistrály za účelem evakuace k moři bylo však provázáno současně jinými událostmi historicky mnohem důležitějšími a významnějšími. Vítězství československých zbraní stalo se zároveň, jakž ani jinak býti nemohlo, bezděčným impulsem k politickému převratu, prováděnému od ruských protibolševických stran proti nenáviděné vládě sovětů, zbavené rozbitím rudé gardy hlavní své opory a síly. Vzbudilo-li již samo československé vystoupení svou bezpříkladnou odvahou a kolosálními úspěchy značnou pozornost za hranicemi Ruska, hlavně ovšem u států dohodových, tím větších sympatií nabylo, jakmile se poznalo, že ruský národ, pochopiv příznivou situaci způsobenou naším vystoupením, usiluje za vědomé a nezištné pomoci Čechoslováků o úplné vyvrácení germanofilské vlády bolševiků, anulování potupného brestlitevského míru, svolání nového ústavodárného sněmu, obnovení rusko-německé fronty a vrácení Ruska do řad jeho bývalých spojenců, do řad Dohody. Československé vojsko stalo se tak nepřímým původcem i nového politického kursu v osvobozeném území Sibíře a Ruska. Podivuhodná historie vystoupení! Bylo vynuceno okolnostmi, došlo k němu vlastně proti původním úmyslům vojska v pouhé sebeobraně, ale brzy po několika vítězných úspěších bralo již na sebe nové formy, vytyčovalo si na přání ruského obyvatelstva a za souhlasu představitelů dohodových států nové cíle...

Zprávy o Čechoslovácích jako osvoboditelích Ruska ze jha germanofilských bolševiků se rozletěly světem. Nepatrné a poměrně ještě málo známé do té doby ruské legie staly se takřka přes noc jedním z mocenských činitelů, k němuž se upoutal rázem vojenský i politický zájem největších států světa. Plná shoda bojové činnosti československých legií v Rusku s politikou našeho zahraničního odboje a dohodových států byla pak dokumentována hlavně tím, že československé vojsko, vydobývši si volnou dráhu až do Vladivostoku, vrací se zatím postupně, počínajíc 6. červencem, zpět na Volhu a do Urálu jako předvoj spojeneckých sil, jež měly obnoviti bývalou rusko-německou frontu proti Němcům a bolševikům.

Byl-li tento historický pochod ruských legií na západ nemalého významu pro tehdejší celkovou situaci v Evropě, tím důležitější

byl pro naše zahraniční hnutí. Německo nepočítající vlastně již od léta r. 1917 s Ruskem a nalézající v politice sovětské vlády ochotného, třebaže ne vždy věrného spojence, bylo zasaženo právě tam, kde po brestlitevském míru nečekalo již prázdného odporu. Bylo zbaveno takřka v poslední chvíli rozhodujících bojů na západní francouzské frontě svěžích posil nemalého počtu svých zajatců, kteří byli již v Sibiři na cestě do Německa, a konečně i onoho hospodářského vykořisťování Sibiře a značné části evropského Ruska, jež bylo obsazeno Čechoslováky. Pro bojující státy Dohody bylo to nesporné plus.

Proto jest zcela přirozené, že byly-li dříve ještě některé pochybnosti v poměru dohodových států k československému osvobozenskému hnutí, vystoupením ruských legií zmizely úplně. Hlavní z těchto států po prvé tehdy prohlašují svou plnou podporu našemu odboji v celém jeho rozsahu a do všech důsledků a obětí ruských legií nahrazují nejlepší odměnou, kterou mohly dát, uznáním Národní rady pařížské za základ příští vlády československých zemí a přijetím našich dobrovolnických legií za vojska dohodová. Odtud k plnému uznání Národní rady za skutečnou vládu byl už jenom krok, k němuž pak také zcela logicky došlo, když zhroucením se německé fronty na západním bojišti a kapitulací ústředních mocností vítězství Dohody ve světové válce bylo zabezpečeno.

Odešel Vojtěch Němeček

Plukovník ve výslužbě Ing. Vojtěch Němeček, Ph.D., mnoholetý předseda redakční rady Vojenských rozhledů od nás odešel ve věku nedožitých 66 let.

Vojtěch Němeček se narodil 18. dubna 1957 v Přerově. V roce 1976 nastoupil na Vysokou vojenskou velitelско-technickou školu v Martině, závěr vysokoškolského studia absolvoval již na Vysoké vojenské škole pozemního vojska ve Vyškově. Po ukončení studií působil po většinu svého profesního života na velitelských a štábních funkcích u ženijního vojska, a to prakticky na všech úrovních velení a řízení, až po Generální štáb, kde vykonával vrcholnou funkci ve své odbornosti – náčelníka ženijního vojska Armády ČR. V letech

2006 až 2009 byl vedoucím oddělení NATO Training Group na Velitelství NATO pro transformaci v Norfolku (USA). Úspěšnou kariéru vojáka z povolání ukončil v čele Vojenské střední školy a Vyšší odborné školy MO v Moravské Třebové, kde po dobu čtyř let úspěšně čelil snahám o zrušení této školy a přispěl i k jednoznačnému vymezení její místa a role v systému přípravy vojenského personálu naší armády.

Jeho úspěšná vojenská kariéra byla skutečně pestrá. Nesmazatelně se po roce 2002 zapsal i do systému vysokoškolské přípravy odborníků ženijního vojska na Univerzitě obrany, kde se pracoval až na pozici vedoucího katedry. Na Univerzitě obrany, od roku 2013 už jako civilní akademický pracovník, pracoval až svého úmrtí. I zde se významně zapísal do myslí svých kolegů, ale prakticky většiny důstojnického sboru armády jako vedoucí oddělení řízení kariérových kurzů na Centru bezpečnostních a vojensko-strategických studií. Všichni příslušníci kurzů pro vyšší důstojníky a kurzu Generálního štábu, a dnes je to drtivá většina současného sboru vyšších důstojníků a generálů, jej poznali jako člověka klidného, obětavého a pracovitého, bez něhož si svoji vzdělávací etapu služebního života neumí vybavit. Byl uznávaným odborníkem v oblasti koncipování, organizace, přípravy a realizace kariérního vzdělávání v armádě. Byl iniciátorem pravidelných workshopů a setkávání představitelů rezortu a školy, přispíval k jejich otevřené a přímé diskusi, výměně informací, efektivnímu zavádění nových podnětů a trendů do výuky.

Vojtěch Němeček byl člověk o ohromnou životní vitalitou. Po dobu čtyř let stál i v čele redakční rady Vojenských rozhledů. V roce 2017 převzal z rukou ministra zahraničí a ministra obrany cenu Bezpečnostní rady státu, která byla udělena časopisu Vojenské rozhledy za dlouholetou podporu rozvoje vědy, výzkumu a vzdělávání v oblasti vojenskosti a obranných a bezpečnostních studií. Vojtěch Němeček se o to bezesporu zasloužil významnou měrou. Časopis se za dobu jeho působení v redakční radě kvalitativně posunul v řadě oblastí. A to době, kdy požadavky na odborná periodika rapidně vzrostla.

Jeho obraz by však nebyl úplný, kdybychom nevyzvedli zejména jeho osobní, lidskou stránku. Vojta byl člověk, který si uměl na svou stranu získat každého, kdo se s ním potkal a měl možnost s ním pracovat. Odborná erudice podepřena bohatými zkušenostmi a jeho člověčenstvím to je to, co zůstane v mysli a srcích všech, kteří jej poznali.

Redakce

OBSAH

Deepfake jako pokročilá manipulativní technika k šíření propagandy	3
<i>Martin Havlík</i>	
Od Spoločnej bezpečnostnej a obrannej politiky k spoločnej armáde Európskej únie?	18
<i>Vojtech Jurčák, Radoslav Ivančík</i>	
Analýza potenciálu guerilly na Tchaj-wanu – Reálná možnosť, alebo naivní predstava?	35
<i>Richard Oubělický</i>	
Speciální vojenská operace v kontextu interpretace Ruska	50
<i>Jaroslav Galba, Ján Spišák</i>	
Faktory formujúce použitie vojenskej sily z pohľadu vojny na Ukrajine	69
<i>Michal Hrnčiar, Jaroslav Kompan</i>	
Integrace žen do bojových operací a vedení války: možnosti integrace do pákistánských ozbrojených sil	83
<i>Shamaila Amir, Saman Zaid</i>	
Možnosti rozvoje schopností zdravotníckeho zabezpečení v oblasti ochrany vojsk proti zbraním hromadného ničení	98
<i>Aleš Tichý, Richard Saibert</i>	
Jeden standard, různé přístupy: Hodnocení jazykové způsobilosti ve vojenském kontextu. Analýza přístupů v zemích V4.	118
<i>Ivana Mrozková, Mária Šíkolová</i>	
PŘÍLOHY	
Recenze monografie autorů – Dušan Vičar, Ivan Princ, Ivan Mašek, Jiří Otakar Mika	135
<i>Daniel Sas</i>	
Otiskli jsme před 100 lety	137
<i>Redakce</i>	
Odešel Vojtěch Němeček	143
<i>Redakce</i>	

CONTENTS

Deepfake as an Advanced Manipulative Technique for Spreading Propaganda	3
<i>Martin Havlík</i>	
From the Common Security and Defence Policy to the Common Army of the European Union?	18
<i>Vojtech Jurčák, Radoslav Ivančík</i>	
Analysis of Taiwan Guerilla Potential – A Real Possibility or a Naive Notion?	35
<i>Richard Oubělický</i>	
A Special Military Operation in the Context of Russia's Interpretation	50
<i>Jaroslav Galba, Ján Spišák</i>	
Factors Shaping the Employment of Military Force from the Perspective of the War in Ukraine	69
<i>Michal Hrnčiar, Jaroslav Kompan</i>	
Integration of Women in Combat Operations and Warfare: Possibilities of Integration into Pakistan Armed Forces	83
<i>Shamaila Amir, Saman Zaid</i>	
Possibilities of Developing Medical Support Capabilities in the Area of Chemical, Biological Radiological and Nuclear Defence	98
<i>Aleš Tichý, Richard Saibert</i>	
One Standard, Different Approaches: Language Assessment in the Military Context. A Visegrad countries analysis.	118
<i>Ivana Mrozková, Mária Šíkolová</i>	
ENCLOSURE	
Review of the Authors' Monography – Dušan Vičar, Ivan Princ, Ivan Mašek, Jiří Otakar Mika	135
<i>Daniel Sas</i>	
Printed 100 years ago	137
<i>Editorial Staff</i>	
Vojtěch Němeček Passed Away	143
<i>Editorial Staff</i>	

Časopis VOJENSKÉ ROZHLEDY
čtvrtletník

Vydává:

Ministerstvo obrany České republiky, Tychonova 1, 160 01 Praha 6 – Dejvice

Vydávající instituce:

Univerzita obrany, Kounicova 156/65, 662 10 Brno

IČO: 60162694

Vojenské rozhledy č. 1/2023

Ročník: XXXII. (LXIV)

Datum předání do tisku: 8. března 2023

Rozšiřuje:

OKP MO, distribuce, Rooseveltova 23, 161 05 Praha 6

Olga Endlová, tel. 973 215 563, endlovao@army.cz

Redakce: Ing. Petr Koziel, telefon: 973 443 499

E-mail: vojenskerozhledy@unob.cz

Redakční rada: Ing. Ján Spišák, Ph.D. (předseda), PhDr. Miloš Balabán, Ph.D., pplk. Marco Biagini, Ph.D., M. A., doc. PhDr. Felix Černoch, CSc., plk. Florian Cîrciumaru, Ph.D., Mgr. Lukáš Dyčka, Ph.D., prof. PhDr. Jan Eichler, CSc., kpt. Mgr. et. Mgr. Jakub Fučík, Ph.D., prof. Dr. hab. Artur Gruszcak, plk. gšt. doc. Ing. Vladan Holcner, Ph.D., Ing. Vladimír Karaffa, CSc., prof. Ing. Aleš Komár, CSc., Mgr. Josef Kraus, Ph.D., Mgr. Tomáš Kučera, Ph.D., prof. Juha-Matti Lehtonen, Ph.D., brig. gen. Mgr. Petr Milčický, Ph.D., MSc, plk. gšt. Ing. Tomáš Novotný, Ph.D. MSc., Mgr. Martin Riegl, Ph.D., doc. Hofrat Univ. Dr. Erwin Schmidl, Ph.D., Dr. hab. Zdzisław Sliwa, RNDr. Pavel Štalmach, MBA, Ing. Miroslav Šuhaj, Ph.D., Mgr. et Mgr. Lukáš Tichý, Ph.D.

Tajemník redakční rady: Ing. Petr Koziel

Sídlo redakce: Kounicova 65, 662 10 Brno

Adresa pro zasílání pošty: Vojenské rozhledy – redakce, Kounicova 156/65, 662 10 Brno

Časopis Vojenské rozhledy v elektronické podobě naleznete na:

<http://www.vojenskerozhledy.cz/>

Časopis je evidován:

- v evropské databázi ERIH PLUS
- v seznamu recenzovaných neimpaktovaných periodik vydávaných v České republice
- v katalogu Národní knihovny České republiky
- v databázi Central and Eastern European Online Library GmbH (CEEOL)
- v Crossref database (DOI)
- v databázi Directory of Open Access Journals (DOAJ)

Od čísla 1/2018 je časopis indexován v databázi Emerging Sources Citation Index na Web of Science

Grafická úprava: Adéla Zemanová

Tiskne: VGHMÚř Dobruška

Evidenční číslo: MK ČR E 6059

Identifikační číslo: ISSN 1210-3292 (print), ISSN 2336-2995 (on-line)

doi: 10.3849/2336-2995

